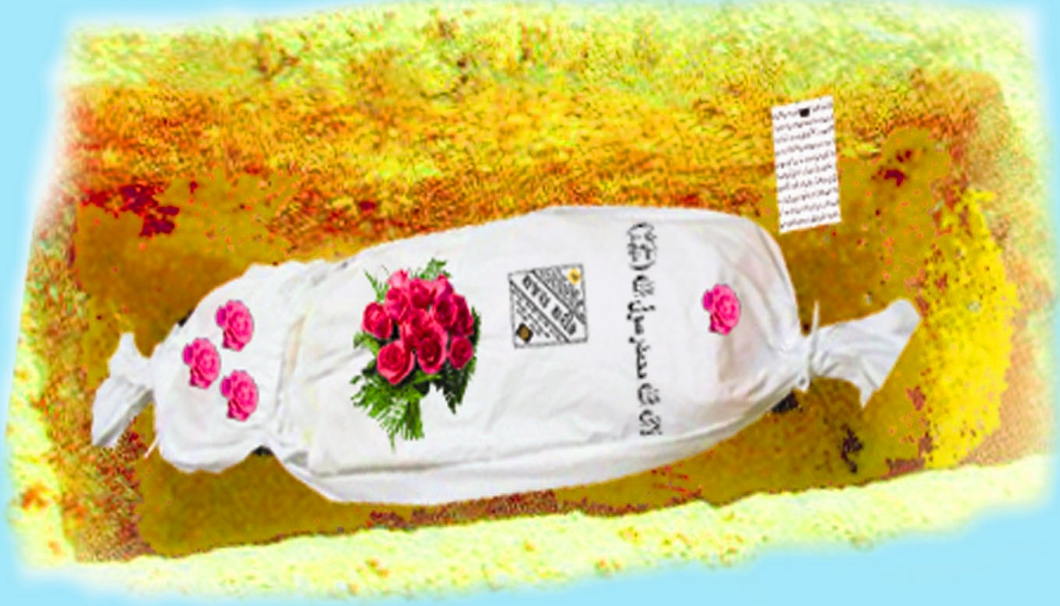

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“कुलो-गङ्गिण-आर्कतुल-मौत”

(“उर ज्ञान को मौत यपनी है” कऱुल ँमान)

मो'मिन की वझात

-: मुखरिः :-

मुनाजिरे अहले सुन्नत, माहारे रजवीयात
अल्लामा अब्दुस्सत्तार उमदानी “मस्रुई”
(बरकाती, नूरी) पोरबंदर

www.Markazahlesunnat.com

-: नाशिर :-

मरकजे अहले सुन्नत बरकाते रजा

ईमाम अहमद रजा रोड, मेमनवाड, पोरबंदर, गुजरात.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“कुलो-गङ्गिण-आर्कतुल-मौत”

(“उर जन को मौत यपनी हे” कन्जुल ईमान)

मो'मिन की पश्चात

- : मुसनिङ : -

मुनाजिरे अहले सुन्नत, माहिरे रजवीयात
अदलामा अब्दुस्सत्तार उमदानी “मस्जुङ”
(बरकाती, नूरी) पोरबंदर

- : नाशिर : -

मरकजे अहले सुन्नत बरकाते रजा
ईमाम अहमद रजा रोड, मेमनवाड, पोरबंदर, गुजरात.

જુમ્લા હુકૂક બહકક નાશિર મહફૂઝ

- કિતાબ : “મો’મિન કી વફાત”
મુસન્નિફ : અલ્લામા અબ્દુસ્સત્તાર “મસ્રૂફ”
(બરકાતી, નૂરી)
કમ્પોઝિંગ : હાફિઝ ઈમરાન હબીબી (અહમદાબાદ)
તસ્દીહો તકદીમ : હઝરત મૌલાના નોઅમાન આઝમી અઝહરી
નાશિર : મરકઝે અહલે સુન્નત બરકાતે રઝા, પોરબંદર
બારે અવ્વલ : ૨૨, શવ્વાલુલ મુકર્રમ, હિ. ૧૪૨૬,
(ઉર્દુ એડીશન) મુતાબિક:- ૨૫, નવેમ્બર ઈ.સ. ૨૦૦૫
બમૌકા : ઉર્સે કાસમી, મારેહરા મુતહ્હરા.
ગુજરાતી એડીશન : ૨૧, ઝીકાદહ, સ.હિ. ૧૪૩૧, શનિયર
મુતાબિક :- ૩૦, અકતુબર ઈ.સ. ૨૦૧૦
બમૌકા :- ઉર્સે કાસમી, મારેહરા શરીફ.

-: મિલને કે પતે :-

- ★ દારૂલ ઉલૂમ ગૌષે આઝમ, ઈમામ અહમદ રઝા રોડ, પોરબંદર
- ★ ફારૂકિયા બુક ડીપો, મટિયા મહલ, જામેઅ મસ્જિદ, દહેલી
- ★ અમજદિયા કુતુબખાના, મટિયા મહલ, જામેઅ મસ્જિદ, દહેલી

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي
تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ
تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

(پاره ۲۸، سورہ الجمعہ، آیت : ۸)

: तर्जुमा :

“तुम इरमाओ ! वो भौत जिस से तुम भागते हो, वो तो अइर तुम्हें मिलनी है, इर उसकी तरफ इरे जाओगे, जो छुपा और अहिर सब जानता है, इर वो तुम्हें भता देगा जो तुम ने किया था”

(पारा, २८, सूर-अे जुम्आ, आयत नं: ८) (कन्जुल ईमान)

“શર્ફે ઇન્તેસાબ”

મैं અપની ઇસ કાવિશ કો સિલ્સિલ-એ કાદરિયા કી હિન્દુસ્તાન કી રાજધાની ઓર અઝીમ ખાનકાહ યાની ખાનકાહે આલિયા કાદરિયા બરકાતિયા કે અઝીમુલ મરતબત બુઝુર્ગ, આરિફે બિલ્લાહ, ફના ફિરસૂલ, રઈસુલ ઓલિયા વલ અત્કિયા, હાદીયુસ્સૂફિયા, રહબરે ઓલોમા, મખ્જને ઇલ્મો હિક્મત, સિરાજુસ્સાલેકીન, નૂરુલ આરેફીન સૈયદ અબુલ હુસૈન અહમદ નૂરી મારેહરવી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો વ અરદાહુ અન્ના કી તરફ મન્સૂબ કરતે હુવે સઆદતે અઝીમા કા યકીન કરતા હૂં. જિનકી નિગાહે કીમિયા અસર ને મેરે પીરો મુર્શિદ, આકાએ નેઅમત, તાજદારે એહલે સુન્નત, શહઝાદએ આ'લા હઝરત, સૈયદી વ સનદી વ માવાઈ વ મલ્જાઈ વ ઝુખરી વ મુર્શિદી, હુઝૂર મુફ્તી આ'ઝમે હિન્દ મૌલાના મુસ્તફા રઝા ખાં અલૈહિરહમતુ વરિઝવાન કો અપને ફૂયૂઝે ખાસ સે નવાઝ કર દુનિયાએ સુન્નિયત કે ઉફક પર દરખ્શાં આફતાબ કી તરહ ચમકાયા ઓર દીગર હઝારોં નહીં બલકે લાખોં કે ફુલૂબ કો ઝિયા બખ્શી.

અલ્લાહ તઆલા અપને હબીબે આ'ઝમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે તુફૈલ હમ ગુરબાએ એહલે સુન્નત કો મારેહરા મુકદ્દસા કી અઝીમ ખાનકાહે આલિયા કાદરિયા બરકાતિયા કે તમામ બુઝુર્ગોં કે ફૂયૂઝો બરકાત સે મુશર્ફ ફરમાએ. આમીન. “મુસન્નિફ”

મો'મિન ફી વફાત ફહેરિસ્ત ઉનાવીન

નંબર	ઉત્વાન	સફા
✳	શર્ફે ઈન્તેસાબ	4
✳	તકરીઝ : ખલીફ-એ-મુફ્તીએ આઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મુફ્તી મુજબ અશરફ સાહબ, મોહતમિમ જામિઆ અમજદિયા, નાગપુર.	20
✳	તકરીઝ : ખલીફ-એ-મુફ્તીએ આઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મુફ્તી અશરફ રઝા સાહબ, સદર મુફ્તી ઈદારએ શરઈયા મહારાષ્ટ્ર, બમ્બઈ.	22
✳	તાસ્સુર : માહિરે ઉલૂમે અહાદીષ, હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ ઈસા રઝવી, ગુરસહાય ગંજ.	25
✳	તકરીઝ : ખલીફ-એ-મુફ્તીએ આઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મુફ્તી મુહમ્મદ મુતીઉર્રહમાન સાહબ, સદર મુફ્તી ઈદારએ શરઈયા કરનાટક, બેંગ્લોર.	30
✳	તકરીઝ : ખલીફ-એ-મુફ્તીએ આઝમે હિન્દ વ ખલીફ-એ-મોહદિસે આઝમ હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અશફાક સાહબ કિબ્લા, મુફ્તી-એ-આઝમ રાજસ્થાન, દારુલ ઉલૂમ ઈસ્લામિકા, જોધપુર.	32

✳	तकदीम : उजरत अल्लामा मौलाना नोअमान आजमी अजहरी.	36
✳	आगाजे सुभन : मुसनिङ	42
१	पडेला बाब : “मौत का बयान”	45
✳	मौत क्या है? और क्या मौत से भागना मुम्किन है?	46
✳	मौत के सब काईल हें.	48
✳	मौत का वक्त मुकरर है.	49
✳	मौत की जगह मुकरर है.	51
✳	ईन्सान मौत से क्यूं डरता है?	54
✳	अक्वाले ओलोमा-अ-दीन	57
२	दूसरा बाब : “जिन्दगी और मौत”	59
✳	जिन्दगी और मौत	60
✳	मौत मो'मिन के लिये रहमत है.	62
✳	मौत की याद और तैयारी.	64
✳	नुक्ता.	68
३	तीसरा बाब : “मौत आने की दुआ व तमन्ना”	70
✳	मौत आने की दुआ और तमन्ना करना कैसा है?	71
✳	मदीन-अ-तैयबा में मरने की दुआ करना मुस्तहब है.	73

✱	मौत के अस्बाब और अलामते.	76
४	चौथा बाब : “मौत की आमद”	82
✱	मौत की आमद	83
✱	माँ से भी जयादा महेरबान रब.	85
✱	अलामते भात्मा बिलभैर और मौत की सप्तियां.	86
✱	मौत के वक्त नैक और बद की पेहचान.	89
✱	नुक्ता.	92
✱	सकरात का आलम और तल्कीन करने का बयान.	93
✱	जरूरी वजाहत.	95
✱	जो जिस हालत में मरेगा, उसी हालत में उठेगा.	102
५	पांचवां बाब : “रुह निकलने का बयान”	104
✱	रुह का कब्ज होना.	105
✱	नुक्ता	106
✱	मौत के वक्त आंभें जुली क्यूं रेहती हैं ?	106
६	छठा बाब : “बाद मौत के मसाएल”	111
✱	मौत के इरन बाद के मसाएल.	112
✱	मय्यत के कइन और दइन में जल्दी करनी चाहिये.	114
✱	मौत का अेलान करें.	115
✱	मुर्दा औरत के पेट में जिन्दा बर्या है तो क्या करें ?	116

७	सातवां बाब : “मय्यत के गुस्ल का बयान”	117
✽	मय्यत को गुस्ल देने का बयान.	118
✽	मय्यत को गुस्ल देने का तरीका.	119
✽	नुक्ता	125
✽	मुतफ़रि़क मसाँल और अछादीष.	125
✽	मय्यत के गुस्ल के तअल्लुक से ज़री मसाँल.	133
८	आठवां बाब : “क़न का बयान”	138
✽	क़ने ज़रत.	139
✽	क़ने क़ायत.	139
✽	क़ने सुन्नत.	140
✽	क़न की मिकदार यानी नाप.	140
✽	क़न पहनाने का सुन्नत तरीका.	142
✽	क़न के तअल्लुक से ज़री मसाँल.	144
✽	क़न कैसा होना चाहिये ?	149
९	नवां बाब : “क़न और क़भ्र में तभरु़कात रफ़ना”	159
✽	क़न के साथ तभरु़कात रफ़ना.	160
✽	हज़रत अनस के साथ हुज़ूरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम की छडी (असा) क़न की ग़ई.	160

✱	હઝરત અલી કી વાલિદા હઝરત ફાતિમા બિન્તે અસદ કે લિયે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને અપના કમીસ કફન મેં અતા ફરમાયા.	161
✱	હઝરત અનસ બિન માલિક કી ઝબાન કે નીચે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે મૂએ મુબારક રખે ગએ.	163
✱	હઝરત અમીર મુઆવિયા કે સાથ હુઝૂરે અકદસ કા કુર્તા, નાખૂન ઔર મૂએ મુબારક દફન કિયે ગએ.	163
✱	હઝરત અમીરુલ મો'મેનીન મૌલા અલી કર્મલ્લાહુ તઆલા વજહહુ કી વસિયત.	165
✱	હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને અપની સાહબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલસુમ કે કફન મેં અપના તેહબન્દ શરીફ અતા ફરમાયા.	166
✱	ઈરશાદાતે ઓલોમા વ મોહદ્દેષીને કિરામ.	167
✱	કફન પર કલ્મએ શહાદત, અહદનામા વગૈરા લિખના.	167
✱	અઝાબે ઈલાહી સે નજાત કા પરવાના.	170
૧૦	દસ્વાં બાબ : “જનાઝા લે ચલને કા બયાન”	172
✱	ઘર સે જનાઝા ઉઠાકર કબ્રસ્તાન લે જાના.	173
✱	મુતફરિક મસાઈલ ઔર અહાદીષે કરીમા.	173
✱	જનાઝા દેખ કર ખડે હોને કે બારે મેં ઝરૂરી વઝાહત.	180

✱	જનાઝા દેખ કર ખડે હોને કે તઅલ્લુક સે પેશકર્દા અહાદીષ કી વઝાહત.	185
✱	જુલૂસે જનાઝા મેં બુલન્દ આવાઝ સે મીલાદ શરીફ પઢના.	187
✱	તફસીલ મઅ અહાદીષે કરીમા.	188
✱	એક મઝીદ હવાલા.	196
✱	જનાઝા લે ચલને કે મુતાલ્લિક અહમ મસાઈલ.	201
૧૧	ગ્યારહવાં બાબ : “નમાઝે જનાઝા કા બયાન”	204
✱	નમાઝે જનાઝા ક્યા હૈ ? ઔર નમાઝે જનાઝા પઢને કા સવાબ.	205
✱	સબ સે પેહલી નમાઝે જનાઝા.	208
✱	ઉમ્મુલ મો'મેનીન હઝરત ખદીજા કી નમાઝે જનાઝા ન પઢી ગઈ.	209
✱	નમાઝે જનાઝા પઢને કા હુકમ.	210
✱	નમાઝે જનાઝા કી અદાયગી કી તફસીલ.	211
✱	નમાઝે જનાઝા પઢના કિસ પર વાજિબ હૈ ?	212
✱	નમાઝે જનાઝા કી ક્યા શર્તે હૈં ?	213
✱	નમાઝે જનાઝા કે ફરાઈઝ ઔર શરાઈત.	214
✱	નમાઝે જનાઝા પઢને કા તરીકા.	214
✱	નમાઝે જનાઝા કી નિયત.	216

✱	अरबी ज़बान में किस तरह नियत करें ?	216
✱	अगर अरबी ज़बान में नियत याद न हो तो ?	217
✱	पना.	217
✱	दुइटे धब्राहीमी.	217
✱	बालिग मर्द और औरत के लिये नमाजे जनाजा की दुआ.	217
✱	ना-बालिग बच्चे की नमाजे जनाजा की दुआ.	220
✱	ना-बालिग बच्ची की नमाजे जनाजा की दुआ.	220
✱	किस की नमाजे जनाजा पढी जाये और किस की नहीं ?	220
✱	नमाजे जनाजा के मुताबिक मुतफर्रिक मसाधल.	221
✱	नमाजे जनाजा कहां पढी जाये ?	228
✱	नमाजे जनाजा पढना मस्जिद में मना है, अहम नुक्ता.	232
✱	मस्जिद में नमाजे जनाजा की मुमानिअत की वजह.	234
✱	मय्यत को बगैर गुस्ल और नमाजे जनाजा के दफन कर दिया, तो अब क्या करें ?	238
✱	बगैर गुस्ल दिये मय्यत की नमाजे जनाजा पढी तो छुई या नहीं ?	239
✱	नमाजे जनाजा के अवकात की तफसील.	240
✱	नमाजे जनाजा में मय्यत और नमाजी दोनों की तहारत	244
✱	नमाजे जनाजा की इमामत का हक किस को है ?	249

✱	નમાઝે જનાઝા મેં વલી કા ઈશ્તિયાર.	254
✱	નમાઝે જનાઝા કે મુતાલ્લિક ઝરૂરી મસાઈલ.	261
✱	નમાઝે જનાઝા કી સફબન્દી.	267
✱	હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી નમાઝે જનાઝા કિસ તરહ પઢી ગઈ ?	270
૧૨	બારહવાં બાબ : “નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ માંગના”	277
✱	નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ માંગને કા અહાદીષ સે સુબૂત.	278
✱	ઝરૂરી નુક્તા.	280
✱	દલીલ નં. ૧	282
✱	દલીલ નં. ૨	282
✱	તમ્બીહ ઓર વઝાહત.	283
✱	નમાઝે જનાઝા કે બાદ તવીલ દુઆ કે તઅલ્લુક સે વઝાહત	289
✱	હવાલા નં. ૧	290
✱	હવાલા નં. ૨	292
✱	હવાલા નં. ૩	293
✱	નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ કરના મસ્નૂન હૈ.	296
૧૩	તેરહવાં બાબ “દફન ઓર કબ્ર કા બયાન”	300
✱	મય્યત કો કેસે દફન કરેં ?	301
✱	કબ્ર કેસી હો ?	302

✳	कभ्र की कलरुमें.	304
✳	कभ्र की डेहली कलरुड लहद डानी डगली.	304
✳	लहद डानी डगली कभ्र का नकशा.	305
✳	डुगूरे अकदस सल्लल्लाडो तआला अलैडल वसल्लड के ललडे लहद डनलरु गड.	305
✳	कभ्र की दुसरी कलरुड शक डानी सनुदूक	307
✳	शक डानी सनुदूक कभ्र का नकशा.	307
✳	लहद और सनुदूक कभ्र के डुतलललक डरुरी वडलडत	308
✳	कभ्र और दडन के डरुरी डसलरुल.	309
✳	डडुत को कभ्र डें उतलर कर कुसे रडें ?	314
✳	डलडुी डललते वकत कडल डडें ?	318
✳	डद के ललडे.	318
✳	औरत के ललडे.	319
✳	कभ्र डें शडरल शरीक और अहदनाडल रडनल डलरुड डै.	320
✳	कभ्र डर डलनी डलडकनल सुडत डै.	321
✳	कभ्र डर डलनी डलडकने की डलकडत.	322
✳	अललडत के ललडे कभ्र डर डतुडर रडनल डुसतडड डै.	325
✳	डेहडलन के ललडे कभ्र डर डदकून का नलड ललडनल.	327
✳	कभ्र डर सडुड शलड लगलनल, डूल और डलदर डलनल.	331

✳	औलिया-अ-क़िराम के मज़ारात पर कुब्बा बनाना और यरागां करना.	338
✳	औलिया-अ-क़िराम के मज़ारात पर रौशनी करना.	341
✳	ज़रूरी वज़ाहत.	345
✳	अहम नुक्ता.	347
✳	ये ली ज़रा सोचो.	351
✳	मसाजिद की आराधना और जीनत की मुमानिअत में अछादीष की वज़ाहत.	353
✳	अल्लाह की निशानियों की ता'ज़ीम करो.	354
✳	दफ़न करने के बाद के ज़रूरी मसाएल.	360
✳	दफ़न करने के बाद कितनी दूर तक कब्र के पास ठहरना चाहिए ?	362
✳	बाद दफ़न कब्र को षोलना.	363
✳	पुरानी कब्र में दूसरी मय्यत दफ़न करना.	364
✳	मय्यत को मुन्तक़िल करना.	365
✳	दूसरे की मिल्क ज़मीन में दफ़न करना.	369
✳	अेक अे'तेराज़ और उसका ज़वाब.	369
✳	मुन्कर नकीर के अहवाल और सवाल.	371
✳	मुन्कर नकीर की लयानक और हैबतनाक सूरत कैसी होगी ?	372

✱	કબ્ર કા મુર્દે કો દબાના (દબોચના) ઓર મુન્કર નકીર કે સવાલાત.	374
✱	સહીહુલ અકીદા મુસલમાન ક્યા જવાબ દેગા ઓર ઉસ પર ક્યા ઈન્આમાત હોંગે ?	375
✱	કાફિર ઓર બદ-મઝહબ સહીહ જવાબ ન દેગા ઓર ઉસ પર ક્યા અઝાબ હોગા?	377
✱	મુન્કર નકીર કે સવાલાત કે વક્ત શૈતાન ધોકા દેને કબ્ર મેં આતા હૈ.	379
૧૪	ચૌદાહવાં બાબ : “બાદ દફન તલ્કીન કા બયાન”	383
✱	તલ્કીન કા બયાન.	384
✱	બાદ દફન તલ્કીન કા મક્સદ.	384
✱	બાદ દફન તલ્કીન કરને કે સુબૂત મેં હદીષ.	385
✱	તલ્કીન કી હદીષ કે આગે કે અલ્ફાઝ ઓર હદીષ કી સનદ.	387
✱	તલ્કીન કે તઅલ્લુક સે કુકહા-એ કિરામ કે અકવાલ	388
૧૫	પન્દરહવાં બાબ : “અઝાને કબ્ર”	391
✱	બાદ દફન કબ્ર પર અઝાન દેના જાઈઝ હૈ.	392
✱	અઝાને કબ્ર કે જવાઝ કી પેહલી દલીલ.	393
✱	અઝાને કબ્ર કે જવાઝ કી દૂસરી દલીલ.	396
✱	અઝાને કબ્ર કે જવાઝ કી તીસરી દલીલ.	402

✱	अजान के कलेमात नकीरैन के सवालात के जवाबात सिखाते हैं.	403
✱	अजाने कब्र पर जाडिलाना अे'तेराज और उसका एल्मी जवाब.	405
✱	एस जवाब पर मुन्करीन का मज़हका भैज अे'तेराज	407
✱	जवाबे अे'तेराज.	408
१६	सोलहवां बाब : “ताअजियत का बयान”	411
✱	ताअजियत की इज़ीलत में अडादीषे करीमा.	412
✱	ताअजियत से मुताव्लिक अहम मसाएल.	413
✱	नौहा यानी बुलन्द आवाज से रोना, पीटना, यिल्लाना	416
✱	नौहा बिल एजमाअ हुराम है.	416
✱	नौहे की मजम्मत में अडादीषे करीमा.	417
✱	नौहा करने से मुर्दा रोता है और तकलीफ़ मेहसूस करता है.	418
१७	सतरहवां बाब “सोग और एदत का बयान”	421
✱	औरत पर एदत वाजिब है.	422
✱	एदत में औरत को क्या क्या काम मना हैं?	422
✱	शौहर के अलावा किसी की मौत पर तीन दिन से जयादा सोग मना है.	424

✱	ઈદત કી મુદત.	425
✱	અગર ઔરત હામેલા હૈ તો ઊસ કી ઈદત કી મુદત.	426
✱	ઈદત મેં નિકાહ કરના બલકે નિકાહ કા પૈગામ દેના ભી હરામ હૈ.	427
✱	ઔરત ઈદત કે દિન કહાં ગુઝારે ?	427
✱	મૌત કી ઈદત કે દરમિયાન ઔરત ઘર સે બાહર નિકલ સકતી હૈ યા નહીં ?	428
✱	ઈદત કે મુતાલ્લિક ઝરૂરી મસાઈલ.	428
૧૮	અઘ્વારવાં બાબ : “નમાઝે જનાઝા કી તકરાર”	431
✱	નમાઝે જનાઝા કી તકરાર નાજાઈઝ ઔર ગૈર મશરૂહ હૈ.	432
✱	નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કી મુમાનિઅત મેં છે (૬) મોઅતબર કિતાબોં કે હવાલે.	432
✱	મઝીદ હવાલોં કી વઝાહત.	435
✱	ઝરૂરી હિદાયત.	439
✱	એક અહમ નુક્તા.	439
✱	નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કી મુમાનિઅત મેં અહાદીષે કરીમા કે દલાઈલ.	440
✱	તયમ્મુમ કર કે નમાઝે જનાઝા પઢને કે તઅલ્લુક સે રિવાયાત.	447

૧૯	ઉત્તરીસ્વાં બાબ : “ગાયબાના નમાઝે જનાઝા”	449
✱	ગાયબાના નમાઝે જનાઝા પઢના મના હૈ.	450
✱	નુક્તા.	451
✱	ગાયબાના નમાઝે જનાઝા કે મમ્નૂઅ હોને પર તીન મોઅતબર હવાલે.	451
✱	મઝીદ હવાલોં કી કિતાબોં કે નામ.	453
✱	આમ તૌર પર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને અપને ઝમાન-એ અક્દસ મેં ગાયબાના નમાઝે જનાઝા નહીં પઢી.	455
✱	તીન મવાકેઅ મેં હુઝૂરે અક્દસ ને ગાયબ કી નમાઝે જનાઝા ક્યું પઢી ?	458
✱	નજાશી બાદશાહ કા વાકેઆ.	458
✱	નજાશી બાદશાહ કા જનાઝા હુઝૂરે અક્દસ કે સામને હાઝિર કર દિયા ગયા થા.	462
✱	હઝરત મુઆવિયા લયષી કા વાકેઆ.	463
✱	હદીષ : હઝરત જિબરઈલ ને અપના પર માર કર ઝમીન હમવાર કર દી ઓર હઝરત મુઆવિયા લયષી કા જનાઝા હુઝૂર કે સામને હો ગયા.	465
✱	નુક્તા.	466

✱	હઝરત જિબરઈલ ને જનાઝા હાઝિર કર દેને કી ખિદમત અન્જામ દેને કી અર્ઝ ક્યૂં કી ?	467
✱	હુઝૂરે અકદસ ને ગાયબ કી નમાઝે જનાઝા પઢી ઉસકી વજહ.	468
✱	મૌત કે બાદ ક્યા ?	469
✱	માખઝ વ મરાજેઅ.	472

તકરીએ જાલીલ

અઝ : ખલીફ-એ મુફતી-એ આઝમે હિન્દ, અશરફુલ ઓલોમા,
હઝરત મૌલાના મુફતી મુજબ અશરફ સાહબ કિબ્લા,
બાની વ મોહતમીમ અલ જામિઅતુર્રઝવિયા દારૂલ ઉલૂમ અમજદિયા, નાગપુર.

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

બિરાદરે તરીકત, હઝરત મૌલાના અબ્દુસ્સત્તાર કાદરી, બરકાતી, નૂરી, જૈદ મજદહૂ કી શખ્સિયત પૂરે મુલક મેં જાની પેહચાની જાતી હૈ, બહોત સી કિતાબોં કે કામયાબ મુસન્નિફ હૈં. મેરે ખયાલ સે ગુજરાતી ઓર ઉર્દૂ જબાનોં મેં એક સૌ (૧૦૦) સે ઝયાદા કિતાબેં આપ લિખ ચુકે હૈં, આપ કે લિખને કા અંદાઝ દિલચસ્પ ઓર અનોખા હોતા હૈ, હર બાત કી તૌઝીહ વ તફ્સીલ ઈસ અંદાઝ સે હોતી હૈ કે કમ સે કમ પઢા લિખા આદમી ઉસ કો આસાની કે સાથ સમઝ લેતા હૈ.

અભી માઝી કરીબ મેં આપ કી એક કિતાબ બનામ “મો’મિન કી નમાઝ” ઉર્દૂ, ગુજરાતી, હિન્દી ઓર અંગ્રેજી ચાર જબાનોં મેં શાએઅ હુઈ, ઓર મુલક વ બૈરૂને મુલક હાથોં હાથોં લી ગઈ. અવામ વ ખ્વાસ સબ ને ચકસાં પસંદ ક્રિયા, અબ “મો’મિન કી વફાત” જો મૌસૂફ કી નઈ તસ્નીફ હૈ, ઈસ કિતાબ કો મેંને દો-ચાર મકામાત સે પઢા, પૂરી કિતાબ પઢને કા મૌકા ન મિલ સકા, લૈકિન જિતના પઢા ઉસકો સહીહ પાયા.

મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે યે કિતાબ ભી શર્ફે કુબૂલ પાએગી ઓર એહલે ઈલ્મ કદ્ર કી નિગાહોં સે દેખેંગે ઓર મૌલાના મૌસૂફ કો દુઆઓં સે નવાઝેંગે, મેં ભી દુઆ કરતા હૂં કે મૌલા તઆલા અપને હબીબે પાક સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સદકે વ તુફૈલ મૌસૂફ કો આફાતે રોઝગાર સે બચાએ ઓર ઈનકે મકાસિદે ખૈર મેં કામયાબી અતા ફરમાએ, નીઝ કિતાબે મઝકૂર કો ઈન કે લિયે તૌસએ આખેરત ઓર પઢને વાલોં કે લિયે બાઈસે ઈબ્રત બનાએ.

આમીન સુમ્મા આમીન
બિજાહિત્તબિય્યલ કરીમ અલૈહિત્તહિય્યતો વત્તસ્સલીમ.

૩, રમઝાનુલ મુબારક, હિ. ૧૪૨૬
મુતાબિક:- ૭, અકતૂબર,
ઈ.સ. ૨૦૦૫ રોઝે શમ્બા

મુહમ્મદ મુજબ અશરફ
ગફરલ્લાહો-લહૂ
બાની વ મોહતમીમ અલ
જામિઅતુર્રઝવિયા, દારૂલ
ઉલૂમ અમજદિયા, નાગપુર.

તકરીએ જાલીલ

ખલીફ-એ-મુફતીએ આઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મુફતી અશરફ રઝા સાહબ, સદર મુફતી ઈદારએ શરઈયા મહારાષ્ટ્ર, બમ્બઈ.

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

અલ્હમ્દોલિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન વસ્સલાતો વસ્સલામો અલા સય્યેદેના વ મૌલાના મુહમ્મદિંવ વ-અલા આલેહી વ અસ્હાબેહી વ ઇત્તેબાએહી વ બારિક વ સલ્લિમ અલ્ફા-અલ્ફા મર્તન ફી કુલ્લે લમ્હતિંવ વ-લહઝતિન ઇલા યૌમિદીન

નાશિરે ઈસ્લામો સુન્નિયત, નાસિરે મસ્લકે આ'લા હઝરત, મુનાઝિરે અહલે સુન્નત, માહિરે રઝવિયાત, હઝરત, અલ્લામા, અલ્હાજ અબ્દુસ્સત્તાર સાહબ હમદાની “ મસ્રૂફ ” કાદરી, બરકાતી, નૂરી મદજિલ્લહુનૂરી કી કઈ તસ્નીફ વ તાલીફ દેખને કો મિલી. નાફેઅ વ મુફીદ પાયા. ઈન્હી મેં “ મો'મિન કી વફાત ” કા બેશતર હિસ્સા પઢા, માશાઅલ્લાહ ઈન કી નુદરત તરતીબ, સહલ તરીન અંદાઝ મુફીદ સે મુફીદ તર મુબાહિસ વ મસાઈલ કા ઈન્તેખાબ લાઈકે તેહ્સીન વ કાબિલે તબરીક હૈ. કુરઆન વ હદીષ, ફિક્હ વ ફતાવા ઔર સૈરો અખ્લાક કી દરજનોં કિતાબોં બિલ ખુસૂસ આ'લા હઝરત, અઝીમુલ બરકત, ઈમામ એહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો

મિલ્લત, વાસિકે શાહે હુદા, સૈયદના ઈમામ અહમદ રજા કાદરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે ફતાવા વ રસાઈલ સે મુબરહન વ મુદલ્લલ ફરમાયા. મૌલા તઆલા અઝ્ઝવજલ્લ અપને હબીબ વ મહબૂબ, દાનાએ જમીઅ ખફાયા વ ગુયૂબ, મુનઝ્ઝા-અનિલ-ખતા વલ ઉયૂબ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વઅલા આલેહી વ સહબિહી વ અઝ્ઝવાજેહી વ ઉસૂલેહી વ ફુરૂએહી વ બારિક વ સલ્લિમ કે સદકે વ તુફૈલ શર્ફે કુબૂલિયત અતા ફરમાએ. ઔર મૌલાના હમદાની “મસ્રૂફ” કો જો વાકઈ હમા અવકાત મસ્રૂફ હૈં, ખિદમતે દીન વ ઈશાઅતે કુતુબ કી તૌફીકે રફીક અતા ફરમાએ.

મરકઝે એહલે સુન્નત બરકાતે રજા-પોરબંદર કી અહમ મત્બૂઆત મસ્લન નસીમુર્રિયાઝ, જવાહિરુલ બેહાર, જામેઅ કરામાતે ઔલિયા, વફાઉલ વફા, અલ-મવા-હિબુલ્લદુન્નિયા, શરહે મુસ્લિમ, ફતાવા રઝવિયા મુતરજમ, મદારિજુન્નુબુવ્યુત વગૈરહુમ લેવજહિલ્લાહ મૌસૂલ હુઈ. જઝાહુલ્લાહુ તઆલા ફિદારૈન ખૈરા. મરકઝ કી અહમ મતબૂઆત પા કર દિલો જાન ઔર કલ્બો રૂહ કો રાહત હાસિલ હોતી રેહતી હૈ.

મરકઝ હાઝિર હુવા, યહાં કે ઈન્તઝામી ઉમૂર વ તરીક-એ કાર ઔર ઈલ્મ દોસ્તી ને બહોત મુતાસ્સિર કિયા. ઈન કા શોઅબ-એ નશર વ ઈશાઅત અઝ્ઝમ કિયે બૈઠા હૈ કે હમ મહામિદે મુસ્તફા સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ વ તાઈદે એહલે સુન્નત વલ જમાઅત કી અહમ સે અહમ કિતાબે ઓલોમા વ અવામ કો ઉન કે ઝૌક કે મુતાબિક ઉન કે હાથોં મેં દે દેંગે. ગૈર મુલ્કી મત્બૂઆત કે મુકાબિલ ઈનકી મત્બૂઆત કી કીમત આટે મેં નમક કે બરાબર હૈ.

દુઆ હૈ કે મૌલા તઆલા કાદિરો કદીર અઝઝવજલ્લ અપને હબીબ,
મહબૂબ ઔર કાસિમ વ મુખ્તાર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વઆલા
આલિહી વ સહબિહી વ અઝ્વાજેહી વ ઉસૂલેહી વ ફુરુએહી વ બારિક
વ સલ્લિમ કે સદ્કે રૂહુલ કુદ્સ કે ઝરીએ ઇનકી તાઈદ ફરમાએ.

વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વબારિક વ સલ્લિમ.
હસ્બોનલ્લાહો વ નેઅ્મલ વકીલ, નેઅ્મલ મૌલા વ નેઅ્મન્નસીર

ઉબૈદે મુસ્તફા ફકીર અશરફ રઝા કાદરી સિદીકી ગુફિરલહૂ
ખાદિમુલ ઇફતાઅ વલ કઝા ઇદારએ શરઈય્યા,
મહારાષ્ટ્ર. બમ્બઈ, ૮

વારિદે હાલ : મરકઝે એહલે સુન્નત બરકાતે રઝા,
પોરબંદર, ગુજરાત. ૧૭, રબીઉન્નૂર હિ. ૧૪૨૫

★...★...★...★...★

તાસ્તુર

માહિરે ઉલૂમે અહાદીષ, સાહિબે તસાનીફે જલીલા, હઝરત અલ્લામા
મૌલાના મુહમ્મદ ઈસા રઝવી સાહબ, સદર મુદરિસીન અલ
જામિઅતુરરિઝવિયા, ગુરસહાય ગંજ, જિલ્લા:- કન્નૌજ, (યૂ.પી.)

બિસ્મિલ્લાહિરહમાનિરહીમ

મૌત કી સદાકત વ સચ્યાઈ હર જાનદાર કો તસ્લીમ હૈ, હર
ઝી રૂહ કો મૌત કા તલબ એહસાસ હૈ. ખ્વાહ વો અક્લો ઈદરાક
વાલે હોં યા બે ઈલ્મ વ બે શઊર વાલે, હર અહદ ઓર હર ઝમાને
મેં જાનદાર પર મૌત કા ખૌફ મુસલ્લત રહા, હર જાન કો મૌત સે
બચને કી ફિક દામનગીર રહી, લૈકિન ઈસ સે કિસી કો આજ તક
રૂસ્તગારી ન મિલી ઓર ન મિલ સકતી હૈ. અલબત્તા ઈન્સાની
દુનિયા મેં મૌત કે અસ્બાબો ઈલલ તલાશ કિયે ગએ ઓર ઉસે
ફિકો નઝર ઓર ફેહમો ફરાસત કે તરાઝૂ મેં તૌલને કી કોશિશ કી
ગઈ હૈ મગર અક્લે ઈન્સાની ઈસ બાત સે હૈરાનો શશદ રેહ ગઈ કે
આખિર મૌત ક્યા ચીઝ હૈ ?

કિસી ને કહા કે જિસ્મે ઈન્સાની મેં દૌડતે હુવે ખૂન કા નામ
ઝિન્દગી ઓર ઉસકે ફુકદાન વ મુન્જમિદ હોને કા નામ મૌત હૈ,
કિસી ને કહા કે હરકતે કલ્બ કા નામ હયાત ઓર ઉસકે બન્દ હો જાને
કા નામ મૌત હૈ. હાલાં કે યે સબ મૌત નહીં બલ્કે મૌત કે અવારિઝ
હૈં. મૌતો હયાત કી તશરીહ મેં યે ઉન લોગોં કા ઝેહની ઈખેરાઅ ઓર

કયાસ આરાઈયાં હૈં, જો ઈસ્લામો શરીઅત કે દામને રહમત સે મુન્સલિક વ વાબિસ્તા ન હુવે ઓર જિન્હેં તલાશે હક કી તૌફીક ન મિલી, મગર વો લોગ જિનકે કુલૂબો અઝ્હાન મેં ઈમાનો યકીન કી શમ્આ રૌશનો ફરોઝાં હૈં, જો ઈસ્લામિયાત કે હકાઈક વ મુઆરિફ સે વાકિફો આશના હૈં, વો બખૂબી જાનતે હૈં કે મૌતો હયાત દોનોં વુજૂદી શય હૈં, દોનોં ખુદા કી પૈદા કરદા ઓર મખ્લૂક હૈં, ઉન કે ઝરીયે સે ઈન્સાનોં કો આઝમાયા ગયા કે કૌન ઈમાનો અમલ કી મન્જિલ મેં હુસ્ને કારકિર્દગી કા મુઝાહરા કરતા હૈ ઓર કૌન ઉન સે ઈન્હેરાફ વ રૂ-ગરદાની કરતા હૈ.

ઈસ્લામી અકીદા ઓર નઝરિયા યે હૈ કે રૂહ ખુદા કા એક અમ્મ ઓર હુકમ હૈ. જબ તક યે ઈન્સાન યા હૈવાન કે જિસ્મે ઉન્સુરી મેં મૌજૂદ હૈ, તો ઉસે ઝિન્દગી કી કીમતી દૌલત હાસિલ હૈ ઓર જબ યે જિસ્મ સે જુદા હો જાએ તો યહી ઉસ કી મૌત હૈ, હૈવાનો જાનદાર કે જિસ્મે ઉન્સુરી સે રૂહ કી જુદાઈ હી કો મૌત કહા જાતા હૈ, ખારજી અવારિઝ કા નામ હરગિઝ મૌત નહીં.

ઈસ્લામી નુક્ત-એ નઝર સે મૌતો હયાત કે હકાઈક વ સચ્ચાઈયાં તસ્લીમ કર લેને કે બાદ યે માનના પડેગા કે ઈન્સાન જબ તક દુનિયા મેં ઝિન્દા રેહતા હૈ, ઉસ પર શરીઅતે મુતહ્હરા કે અહકામો કવાનીન નાફિઝો આઈદ હોતે હૈં, શરીઅતે ઈસ્લામિયા ને જો રાહૈં મુતઅય્યન કી હૈં, ઈન્સાન કો અમલે ઈસ્તેકામત કે સાથ ઉન પર ગામઝન રેહના લાઝિમો ઝરૂરી હોતા હૈ ઓર જબ ઈન્સાન મર જાતા હૈ તો વો તો શરઈ દુનિયાવી તકાઝોં ઓર પાબન્દિયોં સે નજાત વ છુટકારા પા લેતા હૈ, મગર જો ઉસ કે વારિસ ઓર આસ પડૌસ વાલે

દૂસરે મુસલમાન હોતે હૈં, ઉન પર ઉસ મય્યત કે તઅલ્લુક સે કુછ એહકામ વ ઝિમ્મેદારિયાં આઈદ હોતી હૈં, જિન સે ઉસ કે વારિસ યા દીગર મુસલમાનોં કા ઓહદા બર આ હોના ઝરૂરી કરાર પાતા હૈ. યાની એક મુસલમાન કી મૌત કે બાદ યે મસાઈલ સામને આતે હૈં કે :

- તજહીઝો તક્ફીન કિસ તરહ કી જાએ ?
- તદફીનો તલ્કીન કા તરીકા ક્યા હૈ ?
- જનાઝે કી નમાઝ અદા કરના કિસ દર્જા ઝરૂરી હૈ ?
- નમાઝે જનાઝા કે તઅલ્લુક સે દીગર મસાઈલ ક્યા ક્યા હૈં ?
- નમાઝે જનાઝા સિર્ફ હાઝિર હી કી હોતી હૈ યા ગાઈબ કી ભી હો સકતી હૈ?
- મય્યત કો દફન કરને કે બાદ કબ્ર પર અઝાન દેના સુન્નત વ મુસ્તહબ હૈ યા નહીં ?
- મુર્દે કો ઈસાલે સવાબ કરના જાઈઝ હૈ યા નહીં ?
- તાઅઝિયત કા તરીકા ક્યા હૈ ઓર વો સુન્નત હૈ યા મુસ્તહબ? વગૈરા વગૈરા

ઝેરે નઝર કિતાબ “મો’મિન કી વફાત” મેં આપ કો મઝકૂરા તમામ મસાઈલ કા મુફ્સસલ વ વાઝેહ બયાન મુસ્તનદ વ મોઅતબર કિતાબોં કે હવાલોં કી રૌશની મેં મિલેગા, ઈસ કિતાબ કા હર સફહા ઉન મસાઈલ વ એહકામ મેં આપ કી ઉલ્કનોં કા હલ પૈશ કરેગા.

યે હસીનો જમીલ ઓર તહકીકી કિતાબ મુનાઝિરે એહલે સુન્નત, મુફ્કિકરે મિલ્લત, નાશિરે મસ્લકે આ’લા, હઝરત, હઝરત અલ્લામા અબ્દુસ્સત્તાર હમ્દાની “મસરૂફ” બરકાતી નૂરી રઝવી કી એક મુન્ફરિદ ઓર અઝીમ ખૂબસૂરત કાવિશ હૈ. મુઝે યકીન હૈ કે યે

કિતાબ કુબૂલિયતે આમ સે સરફરાઝ વ શર્ફયાબ હોગી ઓર ઇસે પસન્દીદગી કી નઝરોં સે દેખા જાએગા. ફિકહ વ ફતાવા કી કિતાબોં મેં તજહીઝો તકફીન ઓર નમાઝે જનાઝા સે મુતઅલ્લિક મસાઈલ મૌજૂદ તો હૈં મગર ઇસ શરહ વ બસ્ત ઓર તફસીલ કે સાથ કિસી એક કિતાબ મેં મૌજૂદ નહીં ઓર યે કે વો સબ કિતાબેં હર એક કી દસ્તરસ વ મુતાલએ મેં ભી નહીં હૈં.

અલ્લામા હમદાની સાહબ ને તજહીઝો તકફીન સે મુતઅલ્લિક મુખ્તલિફ અબ્હાસો મસાઈલ કો ઝેરે મુતાલેઆ કિતાબ “મો’મિન કી વફાત” મેં ઢેર સારી કિતાબોં કે હવાલોં સે યક્જા વ મુજતમે ફરમા દિયા હૈ જો ફિકહે ઇસ્લામી કી મુતઅદિદ કિતાબોં મેં મુન્તશિર હૈં. ખુસૂસન આ’લા હઝરત ઇમામ અહમદ રઝા બરૈલ્વી કુદ્દેસા સિર્હૂ કી બાઝ તસાનીફ વ રસાઈલ સે જિસ અન્દાઝ સે ઇસ્તેફાદા કિયા ગયા હૈ, વો ભી યકીનન સરાહને કે લાયક હૈ. ઇસ લિયે અલ્લામા હમદાની સાહબ પૂરી મિલ્લત કી તરફ સે કાબિલે મુબારક બાદ ઓર મુસ્તહિકે સદ તેહસીન હૈં. ફજઝાહુલ્લાહો ખૈરલ જઝા.

હમારી જમાઅત મેં અલ્લામા હમદાની સાહબ કી શખ્સિયત એક બાવકાર મોહકિકક, અઝીમ મુનાઝિર, જલીલુલ કદ્ર વ સંજ્ઞદા મુસન્નિફ, દૂર રસ મુફકિકર, કૌમો મિલ્લત ઓર મઝહબે એહલે સુન્નત વ મસ્લકે આ’લા હઝરત કી બહી ખ્વાહ કી હૈસિયત સે ઉભરી ઓર દેખતે હી ઉફકે સુન્નિયત પર છા ગઈ, ઉન કી કલ્મી વ ઇશાઅતી ખિદમાત ઓર મરકઝે એહલે સુન્નત બરકાતે રઝા કા કયામ ઓર ઇસ ઇદારે કે હવાલે સે જો કારહાએ નુમાયાં મન્સએ શહૂદ પર આએ વો આબે ઝર સે લિખને કે કાબિલ હૈં, મુસ્તકબિલ કા મોઅરિખ ઇન કી દીની વ ઇલ્મી ખિદમાત કો ઝરૂર અપની તારીખ કી ઝીનત બનાએગા,

---

રબ્બે કાએનાત ઈન્હેં ઉમર ફારૂક કા જોશો જઝૂબા ઓર ખાલિદ બિન
વલીદ કી શુજાઅત વ હિમ્મત કા પૈકર બનાએ, આમીન !

નઝીલ

મરકઝે એહલે સુન્નત બરકાતે રઝા

પોરબંદર, ગુજરાત

૧૬, શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ

૧૪૨૬, હિ. ૨૧ સિતમ્બર ૨૦૦૫,

મુહમ્મદ ઈસા રઝવી કાદરી

અલ જામિઅતુર રઝવિયા મઝહરુલ ઉલૂમ

ગુરસહાય ગંજ, કન્નૌજ (યૂ.પી.)

તકરીએ જલીલ

ખલીફ-એ મુફતી-એ આઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મૌલાના
મુફતી મુહમ્મદ મુતીઉરરહમાન સાહબ કિબ્લા, સદર મુફતી
ઈદારએ શરઈયા કનાટિક, બેંગલોર

બિસ્મિલ્લાહિરરહમાનિરરહીમ

નહમદુલૂ વ નુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ કરીમ

બિરાદરે તરીકત હઝરત મૌલાના અબ્દુસ્સત્તાર હમદાની મદજિલ્લહુ સે મુઝે તકરીબન તીસ સાલા મુલાકાત કા શર્ફ હાસિલ હૈ. મગર આજ વો મુખ્તલિફુલ જિહાત ખિદમતે દીનો સુન્નિયત ઔર હિફાઝતે મસ્લકે આ'લા હઝરત કી બદૌલત પૂરે બરે સગીર બલકે ઉસ સે આગે યૂરોપ વ અફરીકા તક મેં અપની એક મખ્સૂસ શનાખ કે સાથ જાને માને જાતે હૈં. અભી મલિકપુર ઝિલા કટિહાર કે તારીખ સાઝ કામયાબ મુનાઝરે કે સિલ્સિલે મેં ઈન કી જદોજેહદ ઔર ઈલ્મી વ માલી કુરબાનિયાં નાકાબિલે ફરામોશ હૈં. ચાર પાંચ સાલ હુવે ઈન કી તસ્નીફ “મોમિન કી નમાઝ” કા મુસલ્વિદા મેરે સામને હૈ જિસમેં ઉન્હોં ને અહાદીષો ફિકહ કી મુસ્તનદ કિતાબોં, બિલખુસૂસ “બહારે-શરીઅત” ઔર “ફતાવા રઝવિયા” કે હવાલોં કે ઈલ્તેઝામ કે સાથ મૌઝૂ કા પૂરા પૂરા હક અદા કરતે હુવે ભી સેહલ નિગારી મેં કોઈ ફર્ક નહીં આને દિયા હૈ. અલ્લાહ તઆલા બિરાદરે મૌસૂફ કી ઈસ મેહનત

को भी शई कुबूलियत से सरइराज इरमाये, धन से मुजय्यन दीन की
बिदमतें ले और आम मुसलमानों को उन के कुयूओ भरकात से
मुतमत्तेअ इरमाये, आमीन.

उ, शव्वालुल मुकर्रम छि. १४२६
इकीर मुहम्मद मुतीउर्रहमान रजवी गुडिरलधू

તકરીએ જાણીલ

ખલીફ-એ મુફતી-એ આઝમે હિન્દ વ ખલીફ-એ મોહદિસે આ'ઝમે હિન્દ, હઝરત અલ્લામા મૌલાના મુફતી મુહમ્મદ અશફાક સાહબ કિબ્લા, મુફતી-એ આઝમ રાજસ્થાન, દારુલ ઉલૂમ ઇસ્લાકિયા, જોધપુર.

નહમદુહૂ વ નુસલ્લી વ નુસલ્લિમુ અલા હબીબિહિલ કરીમ

.....

હઝરત મૌલાના અબ્દુસ્સત્તાર હમદાની ઝૈદ મજદહૂ હમારી જમાઅત કે એક ફઆલ ઓર વસીઉલ મુતાલેઆ આલિમે બા અમલ હૈં. જિન કી પિછલી ૨૦/૨૫ સાલા ઝિન્દગી કા રૌશન બાબ ઝર્ફી હુરૂફ મેં લિખને કે લાયક હૈ. રદે વહાબિયત મેં મૌસૂફ કી કાબિલે ઇફતેખાર ખિદમાત મિલ્લત કા બાહોશ તબ્કા કત્બી ફરામોશ નહીં કર સક્તા. તકરીરો તેહરીર દોનોં મૈદાન કે શેહસવાર મૌસૂફ હમા-વક્ત મિલ્લતે બૈઝા કી ખિદમત મેં મસ્રૂફ રેહતે હૈં. આપકી તકારીર ને જહાં ખુશ અકીદા ફરઝન્દાને તૌહીદ કે ઈમાનો અકીદે કા તહફફુઝ કિયા, વહીં કમ ખ્વાન્દા બરગુશએ રાહે હુદા કો રાહે રાસ્ત પર લાને મેં અહમ રોલ નિભાયા.

મૌસૂફ કી તકારીર દલાઈલો બરાહીન સે મુઝય્ન હો કર દિલોં કી દુનિયા કો આરાસ્તા વ પૈરાસ્તા કરતી રહીં, વહીં વહાબિયત કે જરાસીમ કા ભી કિલ્લા કમઆ કરતી રહીં. તકારીર કે સાથ સાથ

ફરોગે સુન્નિયત ઓર અહકાકે હક વ ઇબ્તાલે બાતિલ મેં મૌસૂફ કી મસાઈ જલીલા ત્ની કાબિલે તક્લીદ હેં. સદહા આસાન ઉદૂ મેં કુતુબ તેહરીર ફરમા કર મુફત તક્સીમ કરના, આ'લા હઝરત અલૈહિર્રહમા કી અબ્કરી શખ્સિયત સે ખુશ અકીદા ફરઝન્દાને તૌહીદ કો રૂ-શનાસ કરવાના ઓર આપકી ફકીદુલ મિસાલ તબહૂરે ઇલ્મી શખ્સિયત કો હિઝ્બે મુખાલિફ કે સામને પૈશ કર કે ઉનકો સોચને પર મજબૂર કરના, મૌસૂફ કા ઐસા કારનામા હૈ, જો ઝર્ની હુરૂફ મેં લિખા જાએગા. સીરતે તૈયબા પર મુશ્તમિલ નાયાબ અરબી કુતુબે અકાબિર કો તબાઅ્ કરવા કર અરબ દુનિયા મેં મુફત તક્સીમ કરવાના, ઓર ખુશ અકીદા ઓલોમા-એ અરબ સે રવાબિત કાઈમ કર કે ઉનકો સીરતે તૈયબા કી નાયાબ કુતુબે અરબી તોહફતન પૈશ કર કે અઝમતે મહબૂબે દાવર સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કો ઉજાગર કરને કી તરગીબ દેના, અપની મિસાલ આપ હૈ. યે વો ખિદમાતે જલીલા હેં જિન કો મિલ્લતે બૈદા હમેશા યાદ રખેગી. ઓર આને વાલા મોઅર્રિખ આપકી ફરોગે સુન્નતો તૌઝીહે મસ્લકે આ'લા હઝરત અલૈહિર્રહમા પર મુશ્તમિલ ખિદમાતે જલીલા કો નુમાયાં મકામ દેગા.

મૌસૂફ તહફ્ફુઝે સુન્નત ઓર નામૂસે રિસાલત પર કઈ એક નાયાબ કુતુબ તેહરીર કર કે આશિકે મસ્લકે આ'લા હઝરત ઓર શૈફત-એ મોહબ્બતે રસૂલ કા વાઝેહ સુબૂત દે ચુકે હેં. મ-અ ઝાલિક આપકા બર્કબાર કલમ તા હુનૂઝ રવાં દવાં હૈ. રબ્બુલ ઇઝ્ઝત આપ કે કલમો બયાન મેં ઓર ઝોર મરહમત ફરમાએ. રદે વહાબિયત મેં જહાં આપને ફકીદુલ મિસાલ ખિદમાત પૈશ કી હેં, વહીં ઇસ્લાહે મુઆશરા કે લિયે ત્ની હમા-વક્ત કોશાં રેહતે હેં.

ઇસી સિલ્સિલતુઝ્ઝહબ કી ઝરૂં કડી “મો’મિન કી વફાત” નામી કિતાબ કી તાલીફ હૈ. “મો’મિન કી વફાત” નામી કિતાબ બડે શુસ્તા અન્દાઝ મેં તરતીબ દે કર દલાઈલો હુકમ સે મુઝય્યન કર કે મન્સએ શહૂદ પર જલ્વાબાર કી હૈ. જિસ મેં બન્દએ મો’મિન કો બડે પાકીઝા વ હકીમાના અન્દાઝ મેં ઝહેન નશીન કરવાયા ગયા હૈ, કે આ’માલે સાલેહા અન્જામ દે કર હી ઈન્સાન અપને ખાલિકો માલિક કી ખુશનૂદિયાં હાસિલ કર સકતા હૈ. ઈતેબાએ રસૂલ બન્દએ મો’મિન કી ફીરોઝમન્દી કા સરમાયએ લાઝવાલ હૈ ઓર અતાઅતે રસૂલ બન્દએ મો’મિન કી કામરાની વ નજાત કા તુર્એ ઈમ્તિયાઝ હૈ. ઈસ ફિકરી પયામો દર્સ કે સાથ સાથ અહાદીષે નબવિયા કી રૌશની મેં કઈ એક ઈખ્તિલાફી મસાઈલ કા બેહતરીન હલ ભી પૈશ કિયા હૈ. જિસ સે મસ્લકે આ’લા હઝરત ફાઝિલે બરૈલ્વી કા મબ્ની બરહક હોના અઝહર મિનશશમ્સ હોતા હૈ, કિતાબ કી ઝબાન આમ ફહમ ઓર સલીસ હૈ. હર શખ્સ બ-આસાની ઈસ કે દુરે નાયાબ કો સમઝ સકતા હૈ. “ઝાલિ-કા ફદલુલ્લાહે યુઅ-તીહે મંય-યશાઓ”.

આયાતે કુરઆનિયા વ અહાદીષે નબવિયા કે દલાઈલ સે અહમ મસાઈલ કો ઝહેન નશીન કરાને કી પાકીઝા કોશિશ કી ગઈ હૈ. મૌસૂફ કા અસ્લૂબે બયાનો તેહરીર દોનોં બેહદ દિલકશ હેં. જિસ સે કારી કે દિલ પર ગેહરા અસર મુરત્તબ હોતા હૈ. વો ચન્દ લમ્હોં કે લિયે વાદીએ હકીકત કા સાલિક બન જાતા હૈ. અલ્લાહ તઆલા આપકે કલમ મેં ઓર ઝ્યાદા તાસીર પૈદા ફરમાએ. આમીન.

કિતાબ “મો’મિન કી વફાત” કો જસ્તા જસ્તા મુલાહેઝા કિયા હૈ. ઝઈફી કે બાઈસ બિલ ઈસ્તીઆબ દેખ ન સકા મગર રબ કી ઝાતે

વાલા પર પૂરા યકીન હૈ કે યે કિતાબ ભી મૌસૂફ કી સાબેકા કુતુબ કી માનિન્દ મકબૂલે આમ ઓર શર્ફે કુબૂલિયત કા મકામ પા લેગી.

મેરી રબ્બુલ ઈઝ્જત કી બારગાહે આલિયા મેં દુઆ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા મૌસૂફ કો સેહતો આફિયત કે સાથ ઉમ્રે ખિઝર અતા ફરમાએ, તાકે મિલ્લતે બૈઝા કી ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા ખિદમત અન્જામ દેતે રહેં ઓર મસ્લકે આ'લા હઝરત અલૈહિર્રહમા કે ફરોગ મેં હમા વક્ત સરગર્મે અમલ રહેં. અલ્લાહ તઆલા ઈનકો સદા બાગો બહાર રખે. આમીન

અ-રલ એ-શ કન્ઝન નાકિસન કુલ્લા લૈ-લતિન
વમા તન્કુસુલ અર્યામો વદ્દહરો યન્ફદ

મુફતી-એ આઝમ રાજસ્થાન
વ શૈખુલ જામિઆ અલ-ઈસ્હાકિયા, જોધપુર
(રાજસ્થાન)

-: દુઆ ગો :-

ફકીર મુહમ્મદ અશફાક હુસૈન નઈમી ગુફિરલહૂ
૨૦, રમઝાનુલ મુબારક, ૧૪૨૬ હિ.
મુતાબિક : ૨૫, અક્ટૂબર ૨૦૦૫, બરોઝ યક-શમ્બા

तस्दीम

इजिले जलील, आलिमे नबील, माहिरिे नबील, माहिरिे एल्मे
उदीष, उजरत अल्लामा व मौलाना नोअमान आजमी साहब,
इजिले जामिया अजहर, मिस्र

यूं तो दुनिया में बेशुमार अदियानो मजलिह के मानने वाले मौजूद हैं और हर मजहब में इन्सानि जिन्दगी से मुतअद्लिक कुछ उसूल व ज़ाबते और क्वाइदो क्वानीन हैं. जैसे ही हर मजहब में इन्सान की मौत के सिद्धिले में और उसके बाद के लिये भी कुछ मजसूस अक्वाइदो नज़रियात हैं और हर मजहब में इन्सानि जिस्म की मौत के बाद कुछ रस्मो रिवाज भी हैं. इस वक्त हमें उन पर किसी तन्कीदो तब्सरे के बगैर सिर्फ इस्लामी क्वानीन के उन पेहलूओं को उजागर करना है, जो इन्सानि जिन्दगी के इम्तेताम से मुतअद्लिक हैं.

इस्लामी नज़रिया ये है के इन्सान इस दुनिया में हमेशा रेहने के लिये नहीं आया, बल्के इस की हैसियत यहाँ इकत अेक मुसाफ़िर जैसी है, जो बराबर अपनी मन्ज़िल तय कर रहा है और फिर अेक मजसूस मुद्दत गुज़ार कर उसे यहाँ से दूसरी दुनिया की तरफ़ कूच कर जाना है. मगर इसी के साथ ये नज़रिया भी इस्लामी है के इन्सान अपनी ज़ाहिरि जिन्दगी के इना होने के साथ हमेशा के लिये इना नहीं हो जाता, बल्के उसके बाद उसे दोबारा जिन्दा होना है,

---

और अपनी दुनियावी जिन्दगी का हिसाब देना है.

मगर वाजेह रहे के ऐसा भी नहीं के ये इन्सान जो आज
इसे जमीन पर दो पांव से चलता है, दो हाथों से पकड़ता है, जमान
से कलाम करता है और अक्लो शउर का मालिक है. कल दोबारा
उठाये जाने के वक्त वो यार टांगों वाला हो जाये, बे-अक्लो बे-
शउर योपाये में तब्दील हो जाये, बल्के जो इह जिस बदन में थी,
उसी में दोबारा दाखिल होगी, इस दुनिया में किसी इन्सान की इह
अगली दुनिया में किसी हैवान, जमाद और नजात में सरायत कर
जाये, ऐसा हरगिज नहीं.

इह जो कुछ अमल करती है वो अपने ખાલિક के हुकम से
करती है. यही इस्लामी नजरिया और कुरआनी फैसला है. इह अगैर
हुकमे इलाही किसी जिस्म से निकल नहीं सकती, तो भला किसी गैर
के जिस्म में अज भुद दाखिल क्यूं कर हो सकती है ?

❁ कुरआने करीम में अल्लाह तआला का इरशाद है :

”وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا، وَمَنْ يُرِدْ
ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي
الشَّاكِرِينَ“ -
(سورة آل عمران، آية: ١٤٥)

तर्जमा : “और कोई जान बे हुकमे भुद मर नहीं सकती, सब
का वक्त लिखा रખा है और जो दुनिया का इन्आम चाहे हम उस
में से उसे दें और जो आखेरत का इन्आम चाहे, हम उस में से उसे दें
और करीब है के हम शुक्र वालों को सिला (बदला) अता करें.”
(सूर-अे आले इमरान, आयत : नं:१४५) (कन्जुल इमान)

ઇન્સાની ઝિન્દગી કે ઈષ્ટતામ પર મય્યત કે લિયે ઈસ્લામ ને જો ઉસૂલ બનાએ હૈં, વો કાબિલે સતાઈશ ઔર લાઈકે મુતાલેઆ હૈં.

બાઝ મઝહબ મેં મરને કે બાદ ઈન્સાની જિસ્મ (મુર્દે) કો કિસી સહારે ખડા કર કે ચારોં તરફ સે દીવારેં ચુન દી જાતી હૈં ઔર બાઝ દીગર મઝહબ મેં મુર્દા ઈન્સાની જિસ્મ કો નઝરે આતિશ કર દિયા જાતા હૈ, મગર ઈસ્લામ ને મય્યત કો ઝેરે ઝમીન દફન કરને કા જો નિઝામ બનાયા હૈ ઉસ પર ગૌર કરેંગેં તો સાઈન્ટિફિક તૌર પર ચન્દ અહમ ફાઈદે ખુલ કર સામને આએંગે, જો સિર્ફ મુસલમાન નહીં બલકે પૂરી દુનિયા કે મફાદ મેં હૈં.

(Pollution) આલૂદગી આજ પૂરી દુનિયા મેં મૌઝૂએ બહસ બના હુવા હૈ, આલૂદગી કે ખાત્મે પર બડી બડી કાન્ફર્સેં બુલાઈ જા રહી હૈં. આબો-હવા કો સાફ સુથરી ઔર ફિઝા કો આલૂદગી સે બચાને કે લિયે મુહિમ ચલાઈ જા રહી હૈ. આલૂદગી કે મન્ફી અસરાત જો સેહતે ઈન્સાની પર મુરતબ હોતે હૈં, ઉસકે દિફાઅ કે લિયે આજ સાયન્સ દાં હૈરાન હૈં.

મગર આપ ગૌર કરેં કે ઈન્સાન કી મુર્દા-લાશ કો મનોં લકડિયોં કે ઢેર પર રખ કર આગ દેને મેં કિતની આલૂદગી ફૈલ સકતી હૈ ?

બર-ખિલાફ ઉસકે મુર્દા મુસ્લિમ કી લાશ ટનોં મિટ્ટી કે નીચે પાકો સાફ કર કે છુપા દી જાતી હૈ. જિસ સે ન ફિઝા આલૂદા હોતી હૈ, ન કિસી તરહ કા તઅફ્ફુન ફૈલતા હૈ, ઔર ન હી જિસ્મે ઈન્સાની કી અહાનત હોતી હૈ.

ઐસે હી આપ ઈસ્લામી કવાનીન કે એક એક પેહલૂ પર નઝર કરતે ચલે જાએ, તો આપ પર ઉસકી હક્કાનિયત ઔર સચ્ચાઈ કા રાઝ ખુલતા ચલા જાએગા.

અલ્લાહ તઆલા કા લાખ લાખ શુક હૈ કે ઉસને હમે ઈસ્લામો ઈમાન કી દૌલત સે નવાઝા, ઓર હમ કો વો આ'લા નિઝામે હયાત અતા કિયા જો દુનિયા કે કિસી દૂસરે દીનો મઝહબ મેં હરગિઝ નહીં.

અબ યહીં સે યે વાઝેહ હો ગયા કે ફિર એહલે ઈસ્લામ કો ઈન કવાનીન ઓર શોઅબ-એ-હયાતો મમાત સે મુતઅલ્લિક ઝાબ્તોં સે અચ્છી તરહ બા-ખબર કરના કિત્ના અહમ ઓર નાગુઝૈર હૈ. અનપઢ ઓર ગૈર ઈસ્લામી મુઆશરે મેં પલને વાલે મુસલમાનોં કો મૌત, કફન, દફન ઓર ઉસ સે મુતઅલ્લિક ઝરૂરી મસાઈલ પર મુતલેઅ કરના ઝરૂરી હૈ, તાકે ઉમ્મતે મુસ્લેમા કા હર હર ફર્દ જાન લે કે ઉસકી ઝિન્દગી કે ખાત્મે પર ક્યા ક્યા કરના હૈ.

ઝેરે નઝર કિતાબ “મો'મિન કી વફાત” ફાઝિલે જલીલ હઝરત અલ્લામા અબ્દુસ્સતાર હમદાની, નૂરી બરકાતી (હફેઝહુલ્લાહ) ને ઈસી મક્સદ કે તહત તરતીબ દી હૈ, ઈસ કિતાબ કી એક બડી ખૂબી યે હૈ કે યે ઉન તમામ મસાઈલ કો મુહીત હૈ જો ઈન્સાન કી નઝાઅ કે વક્ત સે લે કર કબ્ર તક પહુંચને મેં દરપૈશ હોતે હૈં ઓર હાલતે નઝાઅ સે લે કર તજહીઝો તક્ફીન કે જિતને ભી મરાહિલ હૈં સબ કે મસાઈલ વાઝેહ ઓર સલીસ અન્દાઝ મેં કલમબન્દ કર દિયા હૈ ઓર સબ સે ઝ્યાદા ઈસ્તેફાદા સૈયદી આ'લા હઝરત, ઈમામ એહલે સુન્નત ઈમામ અહમદરઝા ખાં કાદરી બરૈલ્વી (અલૈહિર્રહમતુવર્રિઝવાન) કી મશહૂરે ઝમાના ઈસ્લામી ઈન્સાઈકલોપીડિયા “અલ અતાયન-નબવિય્યા-ફિલ-ફતાવા-રઝવિયા” સે કિયા હૈ, ઓર યહી ઈસ કિતાબ ઓર ઉસકે મુસન્નિફ કી સકાહત કી ઝમાનત હૈ.

ઈપ્તિલાફી મસાઈલ જો બાઝ મુખાલિફીન ને ઉકાએ હૈં, ઉનકા શાફી જવાબ ઔર મસ્અલે કી વઝાહત કે બાદ નતીજે કે તૌર પર સહીહ તરીકેકાર, ઈસ્લામી અકાઈદ ઔર કુરઆનો સુમ્મત કે મુતાબિક પૈશ ક્રિયા હૈ.

મરલન : હાલતે નઝાઅ મેં મરને વાલે કો કલ્મ-એ-તૈયબા “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહો મુહમ્મદુર્સૂલુલ્લાહ” તલ્કીન કરના.

જબ કે મુખાલિફીન કી ઝિદ હૈ કે સિફ “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” હી સિખાના ચાહિયે કે યહી હદીષ મેં વારિદ હૈ.

અકલમન્દો ! જબ સિફ “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” કે ઈકરાર સે બન્દા મો’મિન નહીં હો સકતા હૈ, તા આં કે “મુહમ્મદુર્સૂલુલ્લાહ” કા ભી ઈકરાર કર લે, તો ભલા મરને કે વક્ત નિસ્ફ કલ્મે કે ઈકરાર પર ઈમાન કી મૌત કેસે મરેગા ?

- ઈસી તરહ મો’મિન કી મય્યત કે સાથ કફન યા કબ્ર મેં બુઝુર્ગો કે તબરુકાત રખના.
- મય્યત કી પૈશાની યા કફન પર ઉંગ્લી સે કલ્મ-એ તૈયબા લિખના.
- કિસી કા જનાઝા દેખ કર તા’ઝીમ કે લિયે ખડા હોના.
- જનાઝે કે સાથ ના’તે રસૂલ યા દૂસરે અવરાદો વઝાઈફ કા વિદ્ કરના.
- કબ્ર પર હરી શાખ, ફૂલ પંખડિયાં ડાલના.
- મઝારાતે ઔલિયા વ સાલિહીન પર કુબ્બા ઔર નિશાની કે લિયે તખ્લી લગાના.
- દફન કે બાદ એહલે ખાના, મુતઅલ્લિકીન વ મુતવસ્સિલીન કો સબ્રો શુક ઔર રાઝી બરઝાએ ઈલાહી કી તલ્કીન કરના.

-
- દફન કે બાદ કબ્ર પર અજાન દેના.
  - નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કે મસાઈલ ઓર ઉસકી સૂરતેં.
  - મય્યત પર ગાયબાના નમાઝે જનાઝા અદા કરના.

ઈન કે અલાવા ઓર દીગર ઈખ્તિલાફી મસાઈલ પર સૈર હાસિલ બહસ જો ફાઝિલે મુસન્નિફ ને કુતુબે અહાદીથો ફિકહ ઓર અકવાલે અઈમ્મા સે નકલ કી હૈ, વો ઉન્હીં કા હિસ્સા હૈ. જિન કો આપ ઉન્હીં કે કલમ સે ઈસ કિતાબ કે અન્દર મુખ્તલિફ અબ્વાબ કે તહત મુલાહેઝા ફરમાએં. યહાં ઉન પર તબ્સેરા મૌઝૂનિયત સે ખાલી હૈ.

આખિર મેં અલ્લાહ તઆલા સે દુઆ હૈ કે અપને હબીબે પાક સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે તુફૈલ ઈસ કિતાબ કો અવામો ખ્વાસ કે લિયે નફા-બખ્શ ઓર મુસન્નિફ કે લિયે અજૂરે જઝીલ કા બાઈસ બનાએ ઓર મુઝે ખિદમતે દીનો ઈલ્મ કી તૌફીક બખ્શે. (આમીન)

વ સલ્લે અલ્લાહુમ્મા અલા સૈયદિના મુહમ્મદિંવ વઆલિહી વ
સહબિહી વ બારિક વસલ્લિમ

રમઝાનુલ મુબારક ૧૪૨૬ હિ.

મુતાબિક

અકતૂબર ૨૦૦૫ ઈ.સ.

: તાલિબે દુઆ :

નોઅમાન આઝમી અઝહરી

મરકઝે અહલે સુન્નત બરકાતે રઝા

આગામે સુખળ

ખાનકાહે આલિયા કાદરિયા બરકાતિયા, મારેહરા મુકદ્દસા કે સજજાદાનશીન, શેહઝાદએ સરકાર અહસનુલ ઓલોમા, શૈખુલ મશાઈખ, પીરે તરીકત, આબરૂએ સુન્નિયત, નાસિરો નાશિરે મસ્લકે આ'લા હઝરત, મુક્તદાએ એહલે સુન્નત, મેરે આકાએ નેઅમત, મુર્શિદે ઈજાઝત, મમ્બએ જૂદો ઈનાયત, પૈકરે કરમો સખાવત, અમીને મિલ્લત, હુઝૂર કિબ્લા ડોક્ટર સૈયદ મુહમ્મદ અમીન મિયાં સાહબ દામત બરકાતુહુમુલ કુદસિયા કા એક દિન ટેલીફોન આયા કે મય્યત કી તજહીઝો તકફીન કે તઅલ્લુક સે આમ લોગોં મેં બે ઈલ્મી ઔર જિહાલત કા યે આલમ હૈ કે મુઝે અન્દેશા હૈ કે કરીબુલ મુસ્તકબિલ મેં વો વક્ત આને વાલા હૈ કે લોગોં કો યે ભી માલૂમ ન હોગા કે મય્યત કો નેહલાને, કફનાને ઔર દફનાને કા ઈસ્લામી તરીકા ક્યા હૈ ? જિહાલત કે દલદલ મેં ફંસે લોગ અપની મય્યતોં કો બે-ગુસ્લો કફન ઔર બગૈર નમાઝે જનાઝા પળહે ઝમીન મેં દફન કર દેંગે.

લિહાઝા .....

વક્ત કા તકાઝા હૈ કે એક કિતાબ બિલ્કુલ સલીસ ઔર આસાન ઝબાન મેં તજહીઝો તકફીન કે મસાઈલ પર શાએ કી જાએ.

હુઝૂર સરકારે અમીને મિલ્લત દામત બરકાતુહુમુલ કુદસિયા કી ગુફ્તગૂ ઓર અન્દાઝે ગુફ્તગૂ મેં કૌમો મિલ્લત કી ભલાઈ ઓર બહબૂદી કા જો દર્દ થા, વો પિન્હાં નહીં રેહ સકતા થા. હઝરતે વાલા ને ઈસ ખિદમતે અઝીમા કે લિયે અપને ખાદિમ વ ગુલામ રાકિમુલ હુરૂફ કા ઈન્તેખાબ ફરમાતે હુવે હુકમે આલી સાદિર ફરમાયા કે એક કિતાબ મય્યત કે કફન વ દફન કે મસાઈલ પર મુશ્તમિલ લિખ કર જલ્દ અઝ જલ્દ શાએ કરો.

હઝરત સરકારે અમીને મિલ્લત કિબ્લા દામત બરકાતુહુમુલ આલિયા કે ઈસ ફરમાને ઝી-શાન પર સરે તસ્લીમ ખમ કરતે હુવે અપને આકાએ નેઅમત સે ઈસ ખિદમત કો જલ્દ અઝ જલ્દ અન્જામ દેને કા વા'દા કર કે “મો'મિન કી વફાત” નામ સે કિતાબ લિખને કા આગાઝ કર દિયા ઓર અલ-હમ્દો-લિલ્લાહ ! આજ યે કિતાબ આપ કે શફકત ભરે હાથોં કી ઝીનત બની હુઈ હૈ.

ઈસ કિતાબ મેં મસાઈલ કી સેહત, ઉનકી તફ્હીમો અફહામ, મોઅ્તબર વ મુસ્તનદ કુતુબ કે હવાલાજાત કે સિલ્સિલે મેં તેહકીકો તફ્તીશ, અરબી ઈબારાત કો મિનો અન નકલ કરને મેં ઝખ્તો એહતિયાત, અરબી ઈબારાત કે તરાજિમ મેં સહીહ મઆની, મતલબો મુરાદ કા લિહાઝ, ઈખ્તિલાફી મસાઈલ કે બયાન મેં મુખાલિફીન કે પૈશકર્દા દલાઈલ કો ભી પૈશ કર કે ઉન દલાઈલ કા મુબ્લિગ વ મસ્કત જવાબ, બાદ અઝાં અપને દા'વે કી દલીલ મેં બરાહીને સાતિઆ પૈશ કર કે, હવાલે મેં પૈશકરદા કુતુબ કે પૂરે નામ મઅ અસ્માએ

मुसन्निफ़ीन व सने वफ़ात, असल किताब की मुश्किल एभारत के जिम्न में सलल वजालत वगैरा उमूर का पूरा पूरा लिहाज किया गया है. जिस का सहीह अन्दाजा किताब के मुतालअे के बाद ही होगा.

अल्लाह तबारक व तआला अपने हबीबे अकरम व आजम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के तुफ़ैल मेरी एस काविश को शर्ई कुबूलियत से नवाजे और अवामो ज्वास में मकबूलियत अता इरमा कर मिल्लते इस्लामिया के हर इर्द के लिये नफ़ा बप्श बनाअे और मेरे लिये नजाते उज्जवी का सभब बनाअे, ...आमीन.

बजाडे सैयिदिल मुर्सलीन अलैहि अइजलुस्सलाते वतस्लीम

रमजानुल मुबारक १४२६ हि.

मुताबिक

अक्तूबर २००५ ई.स.

पानकाडे आलिया बरकातिया और
कादरिया नूरिया रजविया का अदना सवाली
अब्दुस्सतार हमदानी "मस्रुफ़"
नूरी, बरकाती

1

ਪਹੇਲਾ ਭਾਗ

ਮੌਤ ਤੇ ਖਯਾਨ

બિસ્મિલ્લાહિરરહમાનિરરહીમ

નહમદોહૂ વ નુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ કરીમ

મૌત કયા છે ? સૌર હસ સો લાગના મુઝ્કિલ છે ?

અલ્લાહ તબારક વ તઆલા ને ઈસ આલમે રંગો બૂ મેં જિસ શૈઈ કો ભી ઝિન્દગી બખ્શી છે ઓર ઉસે ઈસ આલમ મેં હયાત અતા ફરમાઈ છે, ફિર વો યાહે ઈન્સાન હો, જિન હો, જાનવર હો, યા ઓર કોઈ, ઉસકે લિયે મૌત લાઝમી ઓર યકીની છે.

✽ કુરઆને મજીદ મેં ઈશાદિ બારી તઆલા છે :

“كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ” (سورة آل عمران، آیت: ۱۸۵) (کنز الایمان)

તર્જમા : “હર જાન કો મૌત ચખની છે.”

(સૂર-એ આલે ઈમરાન, આયત: નં: ૧૮૫) (કન્ઝુલ ઈમાન)

મૌત કયા છે ? જવાબ બહોત હી આસાન છે કે ઈન્સાન યા કિસી ઝી રૂહ યાની જાનદાર કા મર જાના. જાનદાર મરતા કેસે છે ? જવાબ સાફ છે કે ઉસકે જિસ્મ સે રૂહ નિકલ જાતી છે. તો જબ જિસ્મ સે રૂહ નિકલ જાતી છે, પૂરા જિસ્મ બે હિસ વ બેકાર હો જાતા છે. માલૂમ હુવા કે જિસ્મ કી બકા ઓર ઉસકે હરકાત વ સકનાત કે લિયે રૂહ કા હોના લાઝમી ઓર ઝરૂરી છે. આમ ઈસ્તિલાહ મેં રૂહ કો જાન ભી કહા જાતા છે. કિસી આદમી કા ઈન્તકાલ હોતા છે તો કહા જાતા

હે કે ઉસકી જાન નિકલ ગઈ. યા કોઈ શખ્સ કિસી કો કતલ કર દેતા હૈ તો કહા જાતા હૈ કે ફુલાં ને ફુલાં કી જાન લે લી. અલ-મુખ્તસર ! જિસ્મ ઓર રૂહ કે મુરક્કબ મુજસ્સમે કો ઝિન્દા યા બા-હયાત કહા જાતા હૈ.

હર ઝી રૂહ યાહે વો ઈન્સાન હો યા ગૈરે ઈન્સાન, ઈસ હકીકત સે અચ્છી તરહ વાકિફ હૈ કે મેરી હયાત ઉસી વક્ત તક બાકી હૈ, જબ તક મેરે જિસ્મ મેં રૂહ બાકી હૈ, ઓર રૂહ કી અદ્મ મૌજૂદગી મેં મેરા જિસ્મ બેકાર હૈ. લિહાઝા વો હર વક્ત ઈસ બાત સે ડરતા હૈ કે મેરે જિસ્મ સે કહીં રૂહ ન નિકલ જાએ ઓર ઈસી કા નામ મૌત કા ડર હૈ. હર જાનદાર મૌત સે ડરતા હૈ ઓર મૌત કો ખુદ સે દૂર રખને કી તમામ કોશિશેં કરતા હૈ. બલ્કે મૌત સે ભાગતા હૈ. લેકિન મૌત, જિસ કો અજલ ભી કેહતે હૈં, વો ઉસે વક્ત આને પર પકડ લેતી હૈ બલ્કે ઉસે અપને મઝબૂત પન્જે મેં દબોચ કર ઈસ દુનિયા સે લે જાતી હૈ.

✽ કુરઆને મજ્હદ મેં ઈશાદિ બારી તઆલા હૈ :

” قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْقِيكُمْ “ (سورة الجمعة، آيت ٨)

તર્જમા : “તુમ ફરમાઓ ! વો મૌત જિસ સે તુમ ભાગતે હો, વો તો ઝરૂર તુમ્હેં મિલની હૈ.” (સૂર-એ જુમ્આ, આયત નં:૮)(કન્ઝુલ ઈમાન)

✽ કુરઆને મજ્હદ કા સાફ સાફ ઈશાદિ વ એ'લાન હૈ :

” آيِنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ “

(سورة النساء، آيت ٧٨)

તર્જમા : “તુમ જહાં કહીં હો, મૌત તુમ્હેં આ લેગી, અગરચે મઝબૂત કિલ્ઓ મેં હો.” (સૂર-એ નિસા, આયત નં :૭૮)(કન્ઝુલ ઈમાન)

મજકૂરા આયાત સે સાબિત હુવા કે મૌત સે બચના મુમ્કિન હી નહીં ઓર કોઈ ભી તદબીર મૌત સે છુટકારા પાને કે લિયે કારગર નહીં હો સકતી. લિહાજા મૌત સે ડર કર ભાગને કે બજાએ ઉસકી તૈયારી કરની ચાહિયે ઓર વક્ત આને પર મૌત કો ગલે સે લગાના ચાહિયે.

મૌત કે સાબ કાર્યબ હૈં

ઈસ દુનિયા મેં બે શુમાર ઈન્સાન હૈં, બે શુમાર મુમાલિક, બસ્તિયાં, આબાદિયાં, અકવામ વ મઝાહિબ હૈં. બલકે હર મઝહબ મેં બહોત સે ફિકે ઓર જમાઅતેં હૈં. મુખ્તલિફ મઝાહિબ કે મુત્તબઈન ઝરૂર કિસી ન કિસી ચીઝ કે મુન્કિર હોતે હૈં, કોઈ જન્નત વ દોઝખ કા મુન્કિર હૈ, કોઈ તકદીર કા, કોઈ મરને કે બાદ ફિર ઉઠને કા, કોઈ હિસાબ વ કિતાબ ઓર જઝા વ સઝા કા, કોઈ ફરિશ્તોં કા, તો કોઈ કલ્મા ગો હોને કે બા વજૂદ અબ્બિયા-એ-કિરામ ઓર ઓલિયા-એ-ઈઝામ કી અઝમત, ખસાઈસ, ઈખ્તિયારાત ઓર કમાલાત કા મુન્કિર હૈ. બલકે ખુદ ખાલિકે કાએનાત કે વજૂદ કા ઈન્કાર કરને વાલી મખ્લૂક ભી ઈસ ધરતી પર પાઈ જાતી હૈ.

અલ-મુખ્તસર ! કોઈ ઐસી ચીઝ યા હકીકત નહીં પાઈ જાતી જિસ કા ઈન્કાર કરને વાલા ન પાયા જાતા હો, અલબત્તા મૌત એક ઐસી હકીકત હૈ કે જિસ કા કોઈ મુન્કિર નહીં. મો'મિન, કાફિર, મુશ્રિક, મજૂસી, યહૂદી, નસારા, મુરતદ, મુનાફિક, બદ મઝહબ, ગુમરાહ, દહેરિયા વગૈરા જિતને ભી ઈન્સાન હૈં, ફિર

યાહે વો અનપઢ, જાહિલ, આલિમ, મન્તિકી યા ફલ્સફી હો, આજ તક કિસી ને ભી મૌત કા ઇન્કાર નહીં કિયા, બલકે સબ કે સબ યક ઝબાન હો કર યહી કેહતે હૈં કે એક દિન ઝરૂર મરના હૈ. મૌત એક ઐસી અટલ હકીકત હૈ કે જિસ કા ન કભી ઇન્કાર કિયા ગયા હૈ, ન કિયા જા રહા હૈ ઓર ન હી કભી કિયા જાએગા બલકે ઇન્કાર કિયા હી નહીં જા સકતા ઓર મૌત કા ઇન્કાર કરને વાલા ન કભી કોઈ થા, હૈ ઓર ન કભી હોગા.

મૌત કા વક્ત મુકરર હૈ

હર જાનદાર મખ્લૂક કી મૌત કા વક્ત મુકરર હૈ. ન ઉસ મેં કોઈ તક્દીમ હોગી ઓર નહી તાખીર હોગી, બલકે વક્તે મુકરર પર હી ઉસ કી મૌત આએગી.

❁ કુરઆને મજ્હદ મેં ઇશાદિ બારી તઆલા હૈ :

“وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا

(سورة الأعراف، آيت ٣٤)

يَسْتَقْدِمُونَ”

તર્જમા :

“ઓર હર ગિરોહ કા એક વા’દા હૈ, તો જબ ઉન કા વા’દા આએગા, એક ઘડી ન પીછે હો ન આગે.” (સૂર-એ અલ-આ’રાફ, આયત નં:૩૪) (કન્ઝુલ ઇમાન)

ઇસ આયત સે યે સાબિત હુવા કે હર જાનદાર કી ઇસ દુનિયા મેં ઝિન્દા રેહને કી મીઆદ પૂરી હોતે હી ઉસ કો મૌત આ પકડતી હૈ. ઇસ મેં એક ઘડી ભી જલ્દી નહીં હોતી ઓર ન હી દૈર હોતી હૈ. ઉસ

કા દાના પાની ખત્મ હુવા ઓર વો દુનિયા સે ચલ બસા. ઉસ કી તકદીર મેં જિતના વક્ત ઝિન્દા રેહના ઓર જિતના રિઝ્ક લિખા થા, વો પૂરા હોતે હી ઉસ કે જિસ્મ સે રૂહ પરવાઝ કર જાતી હૈ.

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાર્દિ ફરમાયા :

”إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنْ نَفْسًا لَنْ تَمُوتَ حَتَّى
تَسْتَكْمَلَ رِزْقَهَا“

યાની “બેશક રૂહુલ કુદ્દસ ને મેરે બાતિન મેં વહી ફરમાઈ કે કોઈ જાનદાર ન મરેગા જબ તક વો અપના રિઝ્ક ન પૂરા કર લે.”

હવાલા :

- (૧) (“અત્તરગીબ વત્તરહીબ લિલ મુન્ઝરી”, જિલ્દ ૬, સફા નં. ૫૩૭, મુસન્નિફ: હાફિઝ ઝકિયુદ્દીન અબ્દુલ અઝીમ બિન અબ્દુલ કવી અલ મુન્ઝરી અલ મુતવફ્ફા, ૬૫૬ હિ.)
- (૨) (“ઈતિહાફુસ્સાદતુલ મુફિતયીન”, મુસન્નિફ : અલ્લામા અસ્સૈયદ મુર્તઝા અઝ્ઝુબૈદી, અલ મુતવફ્ફા ૧૨૦૫, હિ. જિલ્દ ૮, સફા નં. ૧૫૯)
- (૩) (“અલ કૌ-ક-બતુશશહાબિયા ફી કુફિયાત અબી અલ વહાબિયા”, મુસન્નિફ: ઇમામ અહમદ રઝા મોહકકિક અલ બરૈલ્વી હિ.સ. ૧૩૪૦, સફા નં. ૨૩)

હદીષ શરીફ :

ઇબ્ને અબિદુન્નિયા ઓર અબુશૈખ કી રિવાયત મેં હૈ કે મલકુલ મૌત હઝરત ઇઝરાઈલ અલૈહિસ્સલામ દિન મેં ત્રીન મરતબા લોગોં કે ચેહરોં કો દેખતે હૈં. જિસ કી ઉમ્મ પૂરી હો જાતી ઓર ઉસ કા રિઝ્ક દુનિયા સે ખત્મ હો જાતા હૈ, ઉસ કી રૂહ કબ્જ ફરમાતે હૈં.

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બ શરેહ હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”
(ઉદૂતર્જમા) સફા નં. ૪૭, મુસન્નિફ: ઇમામ જલાલુદ્દીન અસ્સુયૂતી, અલ મુતવફ્ફા, ૮૧૧, હિ.)

મૌત કી જગહ મુકર્દદ હૈ

જિસ કી મૌત જિસ મકામ પર લિખી હોગી, ઉસી મકામ પર ઉસ કી મૌત આએગી. યાહે વો ઉસ મકામ સે કિતને હી દૂર કે ફાસ્લે પર હો, જબ ઉસ કી મૌત કા વક્ત આએગા તો વો કિસી ન કિસી તરહ ઉસ મકામ પર પહોંચ જાએગા, જિસ મકામ પર ઉસ કી મૌત લિખી હુઈ હૈ.

ઇબ્ને અબી શૈબા ને “મુસન્નફ” મેં હઝરત ખૈસમા બિન અબ્દુરહમાન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે :

“એક મરતબા હઝરત મલકુલ મૌત અલૈહિસ્સલામ સૈયદના હઝરત સુલૈમાન અલા નબિય્ચિના વ અલૈહિસ્સલાતો વસ્સલામ કી બારગાહ મેં આએ ઓર આપ કે સાથિયોં મેં સે એક શખ્સ કો ઘૂર કર દેખને લગે. જબ હઝરત મલકુલ મૌત અલૈહિસ્સલામ ચલે ગએ તો ઉસ શખ્સ ને હઝરત સુલૈમાન અલા નબિય્ચિના વ અલૈહિસ્સલાતો

વસ્સલામ સે દરયાફત ક્રિયા યે શખ્સ કૌન થે ? આપ ને ફરમાયા કે યે મલ્કુલ મૌત હઝરત ઇઝરાઈલ અલૈહિસ્સલામ થે. ઉસ શખ્સ ને અર્ઝ કી સરકાર ઐસા માલૂમ હોતા હૈ કે યે મેરી રૂહ નિકાલને કા ઇરાદા રખતે થે. આપ ને ફરમાયા કે ફિર તુમ્હારા ક્યા ઇરાદા હૈ ? ઉસ ને અર્ઝ કી કે આપ હવાઓં કો હુકમ દેં કે વો મુઝે સર ઝમીને હિન્દ મેં પહોંચા દેં. આપ ને હુકમ દિયા તો હવાઓં ને ઉસ શખ્સ કો આન કી આન મેં સર ઝમીને હિન્દ પહોંચા દિયા. ફિર મલ્કુલ મૌત તશરીફ લાએ તો હઝરત સુલૈમાન અલા નબિય્થિના વ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ ને ઉન સે દરયાફત ક્રિયા કે તુમ મેરે એક સાથી કો ઘૂર કર ક્યૂં દેખતે થે ? ઉન્હોં ને કહા કે હઝરત ! મેં ઉસ પર તઅજજુબ કર રહા થા કે મુઝે હુકમ દિયા ગયા હૈ કે મેં ઉસ શખ્સ કી રૂહ હિન્દ મેં કબ્ઝ કરું ઔર યે શખ્સ આપ કે પાસ બૈઠા હુવા હૈ હિન્દ કેસે પહોંચેગા ?”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”,

અઝ : ઇમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૫૦)

મુન્દરજ-એ બાલા વાકેઆ સે પતા ચલા કે આદમી અપની મૌત કી જગહ ઝરૂર પહોંચ જાતા હૈ. હાલાંકિ ઉસે માલૂમ નહીં હોતા કે મેં અપની મૌત કી જગહ જા રહા હૂં બલ્કે વહાં જાને કે લિયે બેતાબ વ બે કરાર હો કર હર હાલ મેં વહાં પહોંચતા હૈ. જૈસે કે મઝકૂરા વાકેઆ મેં યે શખ્સ સર ઝમીને હિન્દ મેં જૂં હી વક્તે મુકર્રરા પર પહોંચા, ઉસી વક્ત ઉસ કી રૂહ કબ્ઝ કર લી ગઈ. અપની મૌત કી જગહ આદમી કો માલૂમ નહીં હોતી, અલબત્તા અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કી ઇનાયત વ અતા સે ઔર અલ્લાહ તઆલા કે બતાને સે

અલ્લાહ કે મહબૂબ બન્દે અપની જાએ અજલ બલકે દૂસરોં કી ભી જાએ અજલ જાનતે હેં. જૈસા કે જંગે બદ્ર કે દિન હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હર કાફિર કે મરને કી જગહ પેહલે હી સે બતા દી થી.

હદીષ શરીફ :

હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને સહાબ-એ-કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન કો હુકમ દિયા તો વો ચલે, યહાં તક કે મૈદાને બદ્ર મેં ઉતરે.

”فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

هَذَا مَصْرَعُ فَلَانٍ وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ هَهُنَا هَهُنَا قَالَ فَمَا مَاتَ أَيُّ
رَأَلٍ وَمَاتَ تَجَاوَزَ أَحَدُهُمْ عَنْ مَوْضِعٍ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -

યાની “રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઝમીન પર જગહ જગહ દસ્તે અક્કદસ રખ કર બતાયા કે યે ફુલાં કાફિર કે મરને કી જગહ હૈ ઓર યે ફુલાં કી. હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ફરમાતે હેં કે જિસ કે લિયે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને જહાં હાથ રખ કર ફરમાયા થા વહીં ઉસ કી લાશ ગિરી, ઇસ સે કત્અન તજાવુઝ ન કી.”

હવાલા :

- (૧) “અસ્સહીહ લે મુસ્લિમ”, બાબે ગઝવએ બદ્ર, જિલ્દ, ૨, સફા નં. ૧૦૨
- (૨) “અસ્સુનનુ લેન્નિસાઈ”, બાબે અરવાહુલ મુ’મિનીન,

જિલ્લ ૧, સફા નં. ૨૨૬

(૩) “અલ મુસ્નદો લે અહમદ બિન હમ્બલ”, જિલ્લ, ૩, સફા નં. ૨૧૯

હદીષ શરીફ :

અમીરુલ મુ’મિનીન હઝરત સૈયદના ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે કસમ હૈ ઉસ કી જિસ ને હુઝૂર કો હક કે સાથ ભેજા

“ مَا أَخْطَأُوا الْحُدُودَ الَّتِي حَدَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ”

યાની “જો હદેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઉન કે લિયે મુકરર ફરમાઈ, થીં કિસી ને ઉસ હદ સે તજાવુઝ ન કિયા.”

હવાલા :

(૧) (“અસ્સહીહ લે મુસ્લિમ”, બાબે અર્ઝ મુકઅતિલ મય્યિત, જિલ્લ, ૨, સફા નં. ૩૮૭)

(૨) (“અલ દૌલતુલ મક્કિયા બિલ માદતિલ ગૈબિયા”, સફા નં. ૩૫૫)

ઈન્સાન મૌત સે ક્યૂં ડરતા હૈ ?

જબ યે હકીકત મુસલ્લમ હૈ કે એક ન એક દિન ઝરૂર મરના હૈ ઓર મૌત ટાલે સે ટલ નહીં સકતી, ફિર ભી ઈન્સાન મૌત સે ક્યૂં ડરતા હૈ ? ઈસ કી કઈ વુજૂહ હૈં. સબ સે અહમ વજહ યે હૈ કે ઈન્સાન દુનિયાવી લઝ્ઝતોં મેં ઈતના મુન્હમિક હૈ કે ઉસે દુનિયા કે ઐશો ઈશરત મેં ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા લુલ્ફ લેને કી ખ્વાહિશ રેહતી હૈ. આલીશાન મકાન હૈ, કાફી માલો દૌલત જમા હૈ, આરામ વ

આસાઈશ સે ઝિન્દગી બસર હો રહી હૈ, હર કિસ્મ કી આસૂદગી હૈ, હર તરહ કા ચૈન મયસ્સર હૈ, ઈન કો છોડ કર ઓર અપને એહલો અયાલ સે બિછડ કર કબ્ર કી અંધેરી કોઠરી મેં જાને કા જી નહીં ચાહતા. કબ્ર કી સખ્તિયા ઓર અઝાબ કેસે ઝેલ સકૂંગા. ન કોઈ મુનિસ વ મદદગાર હોગા. કયા હાલ હોગા ? ઈન ખયાલાત સે વો ઐસા બુઝિદલ બન જાતા હૈ કે લફઝે “મૌત” સુનતે હી ઉસ કે રોંગટે ખડે હો જાતે હૈં. ઓર મૌત કા તસવ્વુર હી ઉસ કે લિયે વબાલે જાન બન જાતા હૈ.

લૈકિન મો'મિન કે લિયે મૌત દુનિયા કી ઝિન્દગી સે બેહતર હૈ. કુછ અહાદીષે કરીમા ઓર અકવાલે અઈમ્મા-એ-દીન પૈશે ખિદમત હૈં :-

હદીષ શરીફ :

હાકિમ ને મુસ્તદરક મેં, તિબરાની ને મોઅજમે કબીર મેં, ઈબ્ને મુબારક ને ઝોહદ મેં, બૈહકી ને શોઅબુલ ઈમાન મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ સે ઓર, દૈલમી ને મુસ્નદુલ ફિરદૌસ મેં હઝરત સૈયદના ઈમામ હુસૈન બિન અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે :

- ★ મૌત મો'મિન કા તોહફા હૈ.
- ★ મૌત મો'મિન કા ફૂલ હૈ.

હદીષ શરીફ :

અહમદ ઓર સઈદ બિન મન્સૂર ને અપની સુનન મેં સહીહ સનદ સે મહમૂદ બિન બસિયા સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે

આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા કે દો ચીઝોં કો ઈન્સાન બુરા સમજતા હૈ. મૌત કો બુરા સમજતા હૈ હાલાંકિ મૌત ઉસ કે લિયે ફિત્ને સે બેહતર હૈ. માલ કી કમી કો બુરા સમજતા હૈ, હાલાંકિ માલ કી કમી સે ક્યામત મેં હિસાબ મેં કમી હોગી.

હદીષ શરીફ :

ઈમમ બૈહકી ને શોઅબુલ ઈમાન મેં હઝરત ઝરઆ બિન અબ્દુલ્લાહ સે રિવાયત કી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા કે ઈન્સાન અપને લિયે ઝિન્દગી કો બેહતર સમજતા હૈ, હાલાં કે મૌત ઉસ કે લિયે બેહતર હૈ.

હદીષ શરીફ :

અબૂ નુઐમ ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરત અબૂ ઝર ગફફારી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે ઈશાદિ ફરમાયા કે અય અબૂ ઝર ! દુનિયા કાફિર કી જન્નત હૈ ઓર કબ્ર ઉસ કા અઝાબ હૈ ઓર જહન્નમ ઉસ કા ઠિકાના હૈ.

હદીષ શરીફ :

ઈબ્ને અબી શૈબા ઓર મરૂઝી ને હઝરત તાઊિસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે મો'મિન કે દીન કો કોઈ ચીઝ નહીં બચા સકતી, સિવાય મૌત કે ગઢે કે.

હદીષ શરીફ :

તિબરાની ને હઝરત અબૂ માલિક અશ્શરી સે રિવાયત કી કે

હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને દુઆ ફરમાઈ કે અય અલ્લાહ ! જો લોગ મુઝે રસૂલ જાનતે હૈં, ઉન કે દિલ મેં મૌત કી મહબ્બત ડાલ દે.

હદીષ શરીફ :

તરગીબ મેં હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી રિવાયત મેં હૈં કે હુઝૂરે અક્કદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઉન સે ફરમાયા કે અગર તુમ મેરી વસિયત યાદ રખો તો યે કે મૌત સે ઝ્યાદા પસન્દીદા ચીઝ તુમ્હારે નઝદીક કોઈ ન હો.

મઝકૂરા સાતોં અહાદીષે કરીમા માખૂઝ અઝ કિતાબ

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”
(ઉર્દૂ તર્જમા) સફા નં. ૧૭, ૨૧)

અકવાલે સોલોમા-સે-દૌગ

ઝૈલ મેં કુછ અકવાલે ઝરીં પૈશ કિયે જાતે હૈં, જિન સે અન્દાઝા હોગા કે સાલેહીન મુ’મિનીન મૌત કો કિતના મહબૂબ રખતે થે ઔર મૌત સે ઉન કો કેસી રગબત થી.

કૌલ : ૧

હઝરત અબ્દુરહમાન બિન યઝીદ બિન જાબિર સે મરવી હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી ઝકરિયા કેહતે થે કે :

“અગર મુઝે યે પતા ચલ જાએ કે અલ્લાહ ને મુઝે ઇંજિતિયાર દિયા હૈં કે ચાહે મેં સૌ સાલ ઝિન્દા રહૂં યા આજ હી મર જાઉં, તો

આજ હી મર જાને કો ઈખ્તિયાર કર લેતા, તાકે અલ્લાહ અઝ્ઝવજલ્લ
ઔર ઉસ કે રસૂલ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઔર સહાબ-
એ-કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન સે મુલાકાત
કર સકૂં.”

કૌલ : ૨

ઈબ્ને અબી દુનિયા ને હઝરત સુફિયાન સે રિવાયત કી કે મૌત
આબિદ કે લિયે રાહત હૈ.

કૌલ : ૩

હઝરત હબ્બાન બિન અસ્વદ ને કહા કે મૌત એક પુલ હૈ, જો
એક દોસ્ત કો દૂસરે દોસ્ત સે મિલાને કા એક ઝરીઆ હૈ.

કૌલ : ૪

ઈબ્ને અબિદુન્યા ને હઝરત સફવાન બિન સુલૈમ સે રિવાયત
કિયા કે મૌત દુનિયા કી તકાલીફ સે રાહત દેતી હૈ, અગરચે ખુદ ઉસ
મેં તકાલીફ હૈં.

મઝકૂરા ચારોં અકવાલ માખૂઝ અઝ કિતાબ :

હવાલા : “શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”,
ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૨૧, ૨૩

2

दूसरा भाग

**भिडगी
और मौत**

ज़िन्दगी और मौत

ઇન્સાન કો અપની જિન્દગી બહોત હી પ્યારી હોતી હૈ ઓર વો અપની જિન્દગી કી બકા કે લિયે હર મુમ્કિન કોશિશ કરતા હૈ, લૈકિન વો ઇસ હકીકત સે બે ખબર હૈ કે જિસ જિન્દગી કો મૈં બેહદ પ્યાર કરતા હૂં, વો જિન્દગી હર લમ્હા કમ હોતી જાતી હૈ ઓર વો મૌત જિસ સે મૈં બહોત હી ગભરાતા હૂં, વો હર લમ્હા કરીબ હોતી જાતી હૈ. કભી તો ઇસ મૌત કે બ ઝાહિર કુછ ભી આસાર નહીં હોતે, વો દફ્તન ભી આ જાતી હૈ ઓર જિન્દગી સે રિશ્તા મુન્કતેઅ કર કે અપની આગોશ મેં લે લેતી હૈ. ઇસી લિયે તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇર્શાદ ફરમાયા :

હદીથ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા :

”إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا

أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ“

યાની “અય ઇન્સાન ! જબ તૂ શામ કરે, તો સુબહ કા ઇન્તઝાર મત કર ઓર જબ તૂ સુબહ કરે તો શામ કા ઇન્તઝાર મત કર.”

(બુખારી વ મિશકાત)

ખુલાસ-એ-કલામ યે કે શામ કે વક્ત યે ખયાલ ન કરે કે નૈકી કા યે કામ સુખ્હ કર લૂંગા, હો સકતા હૈ કે સુખ્હ હોને સે પેહલે હી મૌત આ જાએ ઓર સુખ્હ કે વક્ત યે ખયાલ ન કરે કે નૈકી કા યે કામ શામ કો કર લૂંગા. ક્યા ખબર, શામ તક ઝિન્દા રહેગા યા નહીં ? લિહાઝા, હર ઇન્સાન કો યાહિયે કે અપની મૌત કો હર વક્ત યાદ કરતા રહે ઓર મૌત સે બિલ્કુલ હી ન ગભરાએ, બલ્કે એક સચ્ચે મુસલમાન કી શાન યે હોની યાહિયે કે વો હર વક્ત મૌત કે લિયે તૈયાર રહે ઓર અપની દુન્યવી ઝિન્દગી કો શરીઅતે મુતહ્હરા કી પાબન્દી મેં બસર કર કે આખેરત કે સફર કા તોશા તૈયાર કરતા રહે. બલ્કે મૌત કો એક દુલ્હન કી તરહ ગલે લગાને કા હૌસ્લા રખે. ક્યૂંકે મૌત એક ઝરીઆ હૈ આખેરત કે સફર કી ઇબ્તિદા કા, ઓર ઇસ કી પેહલી મન્ઝિલ કબ્ર હૈ ઓર કબ્ર મેં એક નેઅમતે ઉઝ્મા નસીબ હોગી ઓર વો નેઅમત હૈ હુઝૂરે અકદસ, નૂરે મુજસ્સમ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે જલ્વએ જહાંઆરા કે દીદાર કી સઆદત હાસિલ હોના. જૈસા કે :

**કફૂન મેરા ખુશિયોં કી સૌગાત લાયા
ઇસે પહેન કર તેરા દીદાર હોગા**

(અઝ: મરરૂફ)

મૌત મો'મિન કે લિયે રહમત હૈ

આમ તૌર સે લોગ મૌત કો ઝહમત સમઝ કર ઉસ સે ડરતે હૈ લૈકિન હકીકત યે હૈ કે મૌત મો'મિન કે લિયે ઝહમત નહીં બલકે રહમત હૈ. મૌત કે સબબ સે મો'મિન કે ગુનાહ માફ હો જાતે હૈ બલકે મૌત ઉસ કે ગુનાહોં કા કફ્ફારા હોતી હૈ.

હદીષ શરીફ :

હઝરત ઈમામ અબૂ નુઐમ ઓર હઝરત ઈમામ બૈહકી ને શોઅબુલ ઈમાન મેં હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત ફરમાયા કે હુઝૂરે અક્કદસ, જાને આલમ વ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા “અલ-મૌતો-કફ્ફારતુન-લે-કુલ્લે-મુસ્લિમિન” યાની “મૌત કફ્ફારએ ગુનાહ હૈ હર મુસલમાન કે લિયે.”

ઈસ હદીષ કે ઝિમ્ન મેં મુજદિદે દીનો મિલ્લત, ઈમામે ઈશકો મહબ્બત, આ'લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા મોહદિસે બરૈલ્વી ફરમાતે હૈં કે “બહોત બન્દે ખુદા કે, જો ઝિન્દગી મેં આલૂદએ ગુનાહ થે, બાદે મૌત પાક વ તૈયબ હો ગએ.”

હવાલા : (૧) “જામેઅ સગીર લિસ્સુયૂતી”, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૫૫૩

(૨) “ઈતિહાફુસ્સાદહ લિઝ્ઝુબૈદી”, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૨૭

(૩) “તારીખે બગદાદ લિલ ખતીબ”, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૨૮

(૪) “એહલાકુલ વહાબિયીન અલા તૌહીને કુબૂરિલ મુસ્લિમીન”

અઝ : ઈમામ અહમદ રઝા, સફા નં. ૧૮

કોલ :

“ઈમામે અજલ, હાફિઝુલ અહાદીષ, અલ્લામા જલાલુદ્દીન સુયૂતી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ઈસ કે ઝિમ્ન મેં ફરમાતે હેં “કુરતુબી ને ફરમાયા કે ઈસ કી વજહ યે હેં કે મુસલમાન મરતે વક્ત જો તકાલીફ પાતા હૈ, વો ઉસ કે ગુનાહોં કે માફી કા સબબ બન જાતી હેં. રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા કે મુસલમાન કો અગર કાંટા યા ઉસ સે કમ ચીઝ ભી લગ જાએ, તો વો ભી ઉસ કે ગુનાહોં કો મિટાતી હૈ, તો જબ કાંટે કા યે હાલ હૈ, તો ફિર સકરાતે મૌત કા ક્યા હાલ હોગા ? જિસ મેં તલવાર કી તીન સૌ (૩૦૦) ચોટોં સે ઝ્યાદા તક્લીફ હોતી હૈ.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”, અઝઃ ઈમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી, ઉર્દૂ તર્જમા: સફા નં.૨૨)

રિવાયત :

“ઈબ્ને અબીદુન્યા ને માલિક બિન મગૂલ સે રિવાયત કી કે સબ સે પેહલી ચીઝ ખુશી કી, જો મો'મિન કો હાસિલ હોગી, વો મૌત હૈ, ક્યૂંકે ઈસ મેં વો અલ્લાહ કા સવાબ ઔર ઉસ કા કરમ દેખતા હૈ.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં.૧૮)

રિવાયત :

“હઝરત અબૂ નુઐમ ને અપની કિતાબ “હિલ્યતુલ ઔલિયા” મેં ઈબ્ને અબ્દે રબ સે રિવાયત કી કે ઉન્હોં ને મક્હૂલ સે કહા કે ક્યા તુમ જન્નત કો પસન્દ કરતે હો ? ઉન્હોં ને કહા કે જન્નત કો કૌન પસન્દ ન કરેગા ? તો ઉન્હોં ને ફરમાયા કે મૌત સે મહબ્બત કરો,

---

ક્યૂંકે જન્નત કો મરે બગૈર નહીં દેખ સકતે.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૨૨)

હદીષ શરીફ :

“ઇમામ ઈબ્ને માજા ને ઉમ્મુલ મુ’મિનીન, મહબૂબ-એ-મહબૂબે રબ્બુલ આલમીન, સૈયદના આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદ ફરમાયા કે “મો’મિન કો હર થીઝ મેં સવાબ મિલતા હૈ. યહાં તક કે મૌત કે વક્ત જો તક્લીફ હોતી હૈ ઉસ મેં ભી.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૩૪)

મૌત કી યાદ ઝાઈ તૈયારી

મૌત સે કભી ભી ગાફિલ નહીં હોના ચાહિયે, બલકે હર વક્ત મૌત કો યાદ કર કે, ઉસ કી તૈયારી મેં રેહના ચાહિયે. દુનિયા કી ઝિન્દગી તો એક મુસાફિર કી તરહ હોની ચાહિયે. જિસ તરહ મુસાફિર અપને સફર કે મકામ કો છોડ કર અપને વતન કી તરફ લૌટતા હૈ, ઈસી તરહ દુનિયા કો મકામે સફર સમઝ કર અપને વતન યાની આખેરત કો હર વક્ત પૈશે નઝર રખના ચાહિયે. એક દિન ઝરૂર યહાં સે કૂચ કર કે ચલે જાના હૈ, લિહાઝા જહાં જાના હૈ વહાં અચ્છા તોશા સાથ લે કર જાના હૈ. યહી અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા ને ફરમાયા કે “દુનિયા મેં ઐસે રહો જૈસે મુસાફિર બલકે રાહ ચલતા”

યાની રાહગીર અપની મન્જિલે મક્સૂદ તક જલ્દ અઝ જલ્દ પહોંચને કી હી લગન મેં હોતા હૈ. વો રાસ્તે કે ખેલ તમાશોં કી તરફ ઈત્તિફાત નહીં કરતા કે ઉસ કા સફર તાખીર સે દોયાર હો ઓર મન્જિલ તક વુસૂલ દૈર મેં હો, બલકે વો હર મુમ્કિન કોશિશ કર કે સફર કી મુસાફત કો જલ્દ અઝ જલ્દ તય કરતા હૈ. ઈસી તરહ હર મો'મિન કો યાહિયે કે વો દુનિયા કી મહબ્બત મેં ન ઉલ્લે ઓર ન હી દુન્યવી મઆમલાત મેં ઈસ તરહ ઈંસે કે દુનિયા કે તઅલ્લુકાત ઉસે મન્જિલે મક્સૂદ તક પહોંચને મેં આડ બનેં.

લિહાઝા ! મૌત કો હર વક્ત યાદ કરના યાહિયે. મૌત કો યાદ કરને કી અહાદીષે કરીમા મેં બહોત ફઝીલતેં વારિદ હૈં, અલાવા અઝીં મૌત કો યાદ કરને સે બે શુમાર ફવાઈદ ભી હાસિલ હોતે હૈં. ઝૈલ મેં ચન્દ અહાદીષે કરીમા ઓર બુઝુર્ગાને દીન કે અક્વાલે ઝર્ફી પૈશ હૈં.

હદીષ શરીફ :

ઈમામ તિર્મિઝી ને હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ઓર અબૂ નુઐમ ને અમીરુલ મુ'મિનીન હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કિયા કે હુઝૂરે અક્કદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા :

“ أَكثَرُوا ذِكْرَ هَايِمِ اللَّذَاتِ الْمَوْتِ ”

તર્જમા :

“લઝઝતોં કો તોડને વાલી મૌત કો કસરત સે યાદ કરો.”

હદીષ શરીફ :

“ઈમામ ઈબ્ને માજા ને અમીરુલ મુ’મિનીન સૈયદના ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ સે દરયાફત ક્રિયા ગયા કે સબ સે અક્લમન્દ મો’મિન કૌન હૈ ? આપ ને ઈર્શાદિ ફરમાયા કે જો મૌત કો સબ સે ઝ્યાદા યાદ રખે ઔર મૌત કે બાદ કે લિયે સબ સે અચ્છી તૈયારી કરે, યે હૈ અક્લમન્દ.”

હદીષ શરીફ :

“ઈબ્ને અબીદુન્યા ને હઝરત અતા ખુરાસાની રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ એક ઐસી મજલિસ કે કરીબ સે ગુઝરે, જિસ મેં ખૂબ હંસી મઝાક હો રહા થા. આપ ને ફરમાયા કે “અપની મજલિસ મેં લઝઝતોં કો તોડને વાલી ચીઝ કી મિલાવટ ભી કરો. અર્ઝ કી ગઈ, વો ક્યા હૈ ? આપ ને ફરમાયા કે મૌત કી યાદ.”

હદીષ શરીફ :

“હઝરત ઈમામ તિબરાની ને હઝરત અમ્માર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા નસીહત કરને કો મૌત કાફી હૈ.”

હદીષ શરીફ :

“ઈમામ બૈહકી ને શોઅબુલ ઈમાન મેં રિવાયત ક્રિયા કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે અર્ઝ કી ગઈ કે ક્યા શોહદા કે સાથ ઔર કિસી કા ભી હશ્ર હોગા ? આપ ને ફરમાયા હાં ઉસ કા જો રાત વ દિન મેં મૌત કો બીસ(૨૦)મરતબા યાદ કરેગા.”

अल हासल ! मौत से कभी भी गाङ्गल नहीं होना याहलये
बलके हर वक्त मौत का भयाल जेहन में हाङ्गलर रभना याहलये.
मौत की याद से बहोत ङाँढे हैं. इन में से यन्द ङवाँढे जैल में
मजकूर हैं :-

ङाँढा :

- (१) हर वक्त मौत को याद करते रेहने से हल को अेक तसल्वी
हासल होती है. मौत की हर वक्त याद करने वाला जुल्मो
सलतम और आँह हुँ मुसीबत से परेशान नहीं होता.
- (२) मौत की याद से हुन्यवी तङ्कुरात दूर हो जते हैं. गम,
रंज, मुसीबत और दीगर तङ्कुरात से आदमी गमगीन
नहीं होता, बलके उसे अेक कलस्म का कल्वी सुकून हर वक्त
मयस्सर होता है.
- (३) मौत को हर वक्त याद रभने वाला कलसी से भी नहीं डरता.
इन्सान को सब से बडा डर मौत ही का होता है. मौत के
मुकाबले में तमाम मुसीबतें कोँह हैसलत नहीं रभतीं. जब
वो मौत से नलडर हो जअेगा, और मौत को याद करता रहेगा,
तो वो कभी भी हुन्यवी मसाँब से भौङ्गदा नहीं होगा.
- (४) मौत की याद से नेकलियों की तरगीब और गुनाहों से बयने की
आदत भुद भभुद पैदा हो जाती है. क्युँके जब इन्सान को ये
यकीन हो जाता है के मौत जडूर आनी है और मरने के बाद
अेक दीगर जहान में जाना है और उस जहां में नेकलियों का
अथ्था बदला और इन्आम हासल होगा और गुनाहों का

-
- બુરા અન્જામ ઓર સજા દી જાએગી, તો વો હર વક્ત નેક કામ કરને કી ઓર ગુનાહોં સે બચને કી કોશિશ કરતા રહેગા.
- (પ) તૌબા કી તૌફીક જલ્દી નસીબ હોગી, દિલ મેં કનાઅત હોગી ઓર ઇબાદત મેં લઝઝત ઓર ખુશી હાસિલ હોગી.
- (દ) ખુદા કા ખૌફ હર વક્ત ગાલિબ રહેગા. દુનિયા કી રગબત કમ હો જાએગી ઓર દિલ સે દુનિયા ઓર દુનિયા કે ઐશો આરામ કી મહબ્બત કમ હો જાએગી.

ગુફતા

મૌત સે ડરને ઓર દુનિયા કી મહબ્બત મેં ગિરફતાર હોને સે બુઝિદલી પૈદા હોતી હૈ. નતીજતન રોઅબ વ દબદબા ખત્મ હો જાતા હૈ. દુશ્મન ગાલિબ હો જાતા હૈ. એક હદીષ શરીફ મેં હૈ :

“હઝરત સૌબાન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે મરવી હૈ કે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા કે અન્કરીબ તુમ મુખ્તલિફ ગિરોહોં કો ઐસી દા’વત દી જાએગી જૈસે એક બરતન પર જમા હો કર ખાને વાલોં કો દા’વત દી જાતી હૈ.” (યાની તુમ પર હમ્લા કરને કે લિયે ઓર તુમ કો નેસ્તો નાબૂદ કરને કે લિયે મુખ્તલિફ ગિરોહોં કે લોગોં કો જમા ક્રિયા જાએગા ઓર વો તમામ ગિરોહ જમા હો કર તુમ કો ખત્મ કરને આએંગે.)

ઇસ ઇશાદિ આલી સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ પર એક શખ્સ ને અર્ઝ કી યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ક્યા ઉસ વક્ત હમ કમ તા’દાદ મેં હોંગે ? ઇશાદિ ફરમાયા નહીં ! બલકે ઉસ વક્ત તુમ કસીર તા’દાદ મેં હોંગે લૈકિન તુમ

जाग की तरह होंगे. अल्लाह तआला तुम्हारे दुश्मनों के दिलों से तुम्हारा रोअब व दबदबा निकाल देगा और दिलों में वहन (कमजोरी) डाल देगा. अक सहाबी ने बारगाहे रिसालत सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम में अर्ज किया के वहन क्या थीज है ? ईशाद इरमाया के “दुनिया की महब्बत और मौत को ना पसन्द करना.” (यानी मौत से डरना)

हवाला :

- (१) अबू दावूद शरीफ़,
- (२) दलाईलुन्नुबुव्वह अज़ बैहकी
- (३) मिश्कात शरीफ़, भाब तगय्युरिन्नास.

मुन्दरजअे आला ईशाद आली सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम से कौमे मुस्लिम के हावाते हाजरा का मवाजना करें. आज ये आलम है के दुश्मनाने ईस्लाम गिरोह दर गिरोह जमा हो कर मुसलमानों पर हम्बा आवर होते हैं. हाजरो की ता'दाद में जालिम और जइकश अनासिर मजमूई तौर पर मुसलमानों के मकानों पर हम्बा आवर होते हैं, उन्हें जिन्दा जलाते हैं, औरतों की अस्मत दरी करते हैं और छोटे छोटे बच्चों को तह तेग करते हैं. और हमारी कौम का हाल ये है के हम करोड़ों की ता'दाद में होने के बा वजूद भी गाजर और मूली की तरह काट कर इंक दिये जाते हैं. ये सिई ईस वजह से है के हमारे दुश्मनों के दिलों से हमारा रोअब व दबदबा जाता रहा है और ईस का सबब सिई यही है के हम दुनिया की महब्बत में गर्क हो चुके हैं और मौत से डरने लगे हैं.

★...★...★...★...★

3

तीसरा भाग

मौत आने की
दुआ व तमन्ना

मौत आगे की दुआ व तमन्ना करना कैसा है ?

बड़ोत से जैसे लोगों को भी देखा गया के जरा सी मुसीबत आ पड़ी या कोई भीमारी लाहिक हो गइ के जिन्दगी से मायूस हो गये और मसाईब व आलाम का खन्दा पैशानी से मुकाबला करने के बजाये सरासर बुज्दिली का मुजाहेरा करते हुये मौत की तमन्ना और दुआ करने लगते हैं. और बे-सफ्री और बे-सबाती के आलम में ये दुआ करने लगते हैं के अय अल्लाह ! अब मौत दे दे और अय मालिक ! इस दुनिया से उठा ले. वगैरा वगैरा. इस तरह दुआ करना सप्त मना है. उदीषों में इस की मुमानिअत वारिद है.

हदीष शरीफ :

उजरत अनस रदियल्लाहो तआला अन्हो से मरवी है के हुजूरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने ईशाद ईरमाया :

तर्जमा :

“ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضُرِّ آصَابَةٍ ”

“तुम से कोई शख्स मुसीबत पड़ोयने की वजह से मौत की तमन्ना हरगिज न करे.”

अलबत्ता अगर किसी को ऐसी मोहलिक भीमारी लाहिक हो गइ हो या कोई ऐसी मुसीबत में गिरफ़्तार हो गया हो के उसका हल होना ना-मुम्किन हो और वो निहायत मजबूर हो युका हो

और ऐसी मजबूरी की हालत में मौत तलब करना है, तो इस तरह तलब करे, जैसा के हदीष शरीफ में तालीम इरमाया गया है. यानी मौत तलब करने की वही दुआ करे जो हदीष में वारिद है.

हदीष शरीफ :

हदीष शरीफ में मौत की तलब की दुआ इस तरह वारिद है.

”اللَّهُمَّ أَحْيِيْنِيْ مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِّيْ وَتَوَفَّنِيْ إِذَا كَانَتْ
الْوَفَاةُ خَيْرًا لِّيْ“

तर्जमा :

“ईलाही ! मुझे उस वक्त तक जिन्दा रख जब तक जिन्दगी मेरे लिये बेहतर है और मुझे मौत दे जब मौत मेरे लिये बेहतर हो.”

हवाला : (बुखारी शरीफ, मुस्लिम शरीफ)

इस तरह दुआ करने से बन्दा अपना मा'मला अल्लाह तआला के सिपुर्द करते हुअे तकदीरे ईलाही पर कामिल रजामन्दी का इजहार करता है.

कारइने किराम की जियाइते तबअ की खातिर मजीद अहादीष पैशे भिदमत हैं :-

हदीष शरीफ :

उजरत सैयदना अबू हुरैरा रदियल्लाओ तआला अन्डो से रिवायत है के हुजूरे अकफस, रहमते आलम सल्लल्लाओ तआला अलैहि वसल्लम इशाद इरमाते हैं के :

“तुम में से कोई भी मौत की तमन्ना न करे. अगर वो नेक है, तो हो सकता है के अल्लाह तआला उसकी नैकियों में जियादती

કરે ઓર અગર ગુનેહગાર હે, તો હો સકતા હે કે અલ્લાહ તઆલા ઉસે તૌબા કી તૌફીક અતા ફરમા દે.”

હવાલા : (બુખારી શરીફ ઓર મિશકાત શરીફ, બાબે તમ્મનલ મૌત વ ઝિકુહૂ)

હદીષ શરીફ :

ઈમામ બુખારી ઓર ઈમામ મુસ્લિમ ને હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે “અગર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મૌત કી તમન્ના કરને કી મના ન ફરમાતે તો હમ તમન્ના કરતે.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બશરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”, અઝઃ ઈમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૧૧)

મદીનએ તય્યબા મેં મરને કી તમન્ના કરના મુસ્તહબ હૈ તમન્ના કરના મુસ્તહબ હૈ

અફઝલુલ બિલાદ, મદીનએ તય્યબા મેં મરને કી તમન્ના કરના જાઈઝ બલ્કે મુસ્તહબ હૈ. બુખારી શરીફ મેં હૈ કે અમીરુલ મુ’મિનીન, ખલીફતુલ મુસ્લિમીન, ગૈઝુલ મુનાફ્ફેકીન, હઝરત સૈયદના ઉમર ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો હમૈશા યે દુઆ ક્રિયા કરતે થે :

” اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ شَهَادَةً فِيْ سَبِيْلِكَ وَاَجْعَلْ مَوْتِيْ فِيْ بَلَدِ

رَسُوْلِكَ ”

तर्जमा :

“अय अल्लाह मुझे अपनी राह में शहादत नसीब करमा और मुझे अपने हबीब सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के शहेर में मौत अता करमा.”

आपकी हमेशा की ईस दुआ पर आपकी साहजगदी, उम्मुल मु'मिनीन, हजरत हफ़सा रदियल्लाहो तआला अन्हा ने आपसे अर्ज़ की के ये कैसे होगा ? यानी शहादत भी मिले और मदीना तय्यबा ही में मौत आये, क्यूंके मदीना तय्यबा में किसी से जंग होने का ईम्कान नहीं. लिहाजा मदीने में मौत आये और वो भी शहादत की मौत आये ? हजरत हफ़सा रदियल्लाहो तआला अन्हा ने बतौरे तअज्जुब ये अर्ज़ किया था. अमीरुल मु'मिनीन सय्यदना फ़ाउके आजम रदियल्लाहो तआला अन्हो ने जवाब में ईशाद करमाया के जब अल्लाह तबारक व तआला याहेगा, तो ऐसा ही होगा. युनान्ये आपकी सिद्ध दिल से निकली हुई पुर भुलूस दुआ को रब तआला ने शई कुबूलियत से नवाजा. और आपको अपने मेहबूब आका सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के मुकद्दस दयार मदीना तय्यबा में ही शहादत नसीब हुई.

ईमामे ईशको मोहब्बत, सय्यदना सरकार आ'ला हजरत ईमाम अहमद रजा मोहकिंके भरैल्वी रदियल्लाहो तआला अन्हो इरमाते हैं :

**तय्यबा में मर के हंके यले णाओ आंभें बन्द
सीधी सकक ये शहेरे शहाअत नगर की है**

હદીષ શરીફ :

હુઝૂરે અકદ્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં :

”مَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ ، فَإِنِّي أَشْفَعُ لِمَنْ

يَمُوتُ بِهَا“

તર્જમા :

“તુમ મેં સે જિસ સે હો સકે મદીના મેં મરે, તો મદીને હી મેં મરના, કે બે:શક ! જો મદીને મેં મરેગા, મેં ઉસકી શફાઅત કરુંગા.”

ખુશ નસીબ હૈં વો હઝરાત જિન્હેં મદીના તય્યાબા મેં મરના મયસ્સર હો. હુઝૂરે અકદ્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે મુકદ્દસ દયાર મેં મૌત આના, બખ્શિશ કા પરવાના હાસિલ હોના હૈ.

જૈસા કે સરકારે આ'લા હઝરત કે બિરાદર, ઉસ્તાઝે ઝમન, હઝરત હસન રઝા સાહબ હસન બરૈલ્વી, બારગાહે રિસાલત સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મેં અર્જ કરતે હૈં :

गर वक्ते अजल भर तेरी चौभट पे जुका हो
जितानी हो कजा अक ही सजहे में अहा हो

મૌત કે અસ્થાબ ઓર અભામતે

મૌત કા અસ્લી સબબ સિફ ઈતના હૈ કે અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કે હુકમ સે હઝરત ઈઝરાઈલ અલૈહિસ્સલામ યાની મલકુલ મૌત ઈન્સાન ઓર ઝી રૂહ કે જિસ્મ સે રૂહ કબ્જ કર લેતે હૈં. જબ ઈન્સાન કે જિસ્મ સે રૂહ કબ્જ કર લી જાતી હૈ, તબ ઉસ કા જિસ્મ બે હિસ વ બે હરકત હો કર મુદા હો જાતા હૈ ઓર આમ ઈસ્તિલાહ મેં યે કહા જાતા હૈ કે ઉસ પર મૌત તારી હો ગઈ યા વો મર ગયા યા ઉસ કા ઈન્તકાલ હો ગયા. વગૈરા વગૈરા.

લૈકિન મૌત કે કુછ ઝાહેરી અસ્થાબ હૈં. મસ્લન કિસી કા મોહલિક બીમારી કી વજહ સે ઈન્તકાલ હો જાતા હૈ. કબી ઐસા સુના જાતા હૈ કે હવાઈ જહાઝ, ટ્રેન, મોટર યા કિસી ઓર હાદસે મેં ઈન્તકાલ હો ગયા, ફુલાં કો કતલ કર દિયા ગયા, હાજી સાહબ કા દિલ કા દૌરા પડને સે ઈન્તકાલ હો ગયા, ફુલાં સાહબ કો સાંપ ને કાટ લિયા ઓર વો મર ગયા, આગ લગને કી વજહ સે એક હી ખાન્દાન કે ઈતને અફરાદ હલાક હો ગએ, કશ્તી રૂબ જાને કી વજહ સે ઈતને લોગ ગરકે દરિયા હો કર મૌત કી આગોશ મેં સો ગએ. વગૈરા વગૈરા. હાલાંકે ઈન ઝાહેરી અસ્થાબ કી અસ્લ વજહ યે હૈ કે ઈન ઝાહેરી અસ્થાબ કી બિના પર જિસ્મ સે રૂહ નિકલ ગઈ, લૈકિન આમ લોગ અસ્લ વજહ કે બજાએ ઈન ઝાહેરી અસ્થાબ કો હી મૌત કા બાઈસ કેહતે હૈં. ઈસ કી વજહ ક્યા હૈ ?

હદીષ શરીફ :

મરૂઝી, ઈબ્ને અબિદુન્યા ઓર અબુશૈખ ને હઝરત જાબિર બિન ઝૈદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે :-

“મલકુલ મૌત પેહલે લોગોં કો બિલા કિસી દર્દ યા મર્ઝ કે વફાત દેતે થે, તો લોગ ઉન કો લાઅનતેં ભેજતે ઓર ગાલિયાં દેતે થે, યુનાન્થે આપને બારગાહે ખુદાવન્દી મેં અર્ઝ કિયા તો અલ્લાહ તઆલા ને અમરાઝ (બીમારિયાં) પૈદા કર દિયે. અબ લોગ કેહતે હૈં કે ફુલાં શખ્સ ફુલાં બીમારી કે બાઈસ મર ગયા. મલકુલ મૌત કા નામ કોઈ નહીં લેતા.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર, બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”,
અઝ: ઈમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૫૧)

આજ કલ આમ તૌર સે યહી કહા જાતા હૈ કે ફુલાં કા ઈસ વજહ સે ઈન્તકાલ હો ગયા. કોઈ નહીં કેહતા કે ફુલાં કો હઝરત મલકુલ મૌત ને રૂહ કબ્ઝ કર કે માર ડાલા. યાની હઝરત મલકુલ મૌત કા અલ્લાહ કે હુકમ સે રૂહ કબ્ઝ કરના ઈન્સાન કી મૌત કા અસ્લી સબબ હૈ, ઉન કો લોગ યાદ તક નહીં કરતે બલ્કે મુખ્તલિફ અસ્બાબ કો મૌત કા બાઈસ કરાર દેતે હૈં.

મઝકૂરા ઝાહેરી અસ્બાબ મેં સે કુછ અસ્બાબ ઐસે ભી હૈં કે જિન કે વુકૂઅ પઝીર હોને સે પેહલે કુછ અલામતેં ભી નમૂદાર હોતી હૈં. જૈસા કે હદીષ શરીફ મેં વારિદ હૈ.

હદીષ શરીફ :

કુરતુબી ને કહા કે બાઝ રિવાયાત મેં હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરત

मलकुल मौत से दरयाफ्त इरमाया के क्या आप के पास कोई कासिद है ? जिन को अपने आने से पहले रवाना कर दें, ताके लोग डर जायें. मलकुल मौत ने जवाब देते हुये अर्ज किया के भ भुदा ! मेरे लिये बहोत से कासिद हैं. मस्लन : मरज, बुढापा, कानों और आंभों का मुतगय्यर हो जना. जब लोग इन चीजों से भी नसीहत लासिल नहीं करते, तो मैं निदा करता हूँ के अय शप्स ! क्या यके बाद दीगरे मेरे कासिद तुम्हारे पास नहीं आते रहे ? अब मैं भुद आता हूँ के मेरे बाद कोई कासिद न आयेगा.

हवाला : (“शरहुस्सुदूर बे-शरहे-लालिल मौता वल कुभूर”,
अज : ईमाम जलालुद्दीन सुयूती, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 39)

मुन्दरजमे बाला हदीष पर अगर गौरो झिंक किया जाये तो उस की मअूनवित और पन्दो नसीहत से ईन्सान अपने किरदार को दुरुस्त कर सकता है. मस्लन : किसी को हार्ट अटेक का हल्का सा जटका आ गया और वक्त पर सहीह मुआलजा करने पर वो बय गया, तो उसे इस हल्के से जटके से त्तारी नसीहत अफ्ज कर लेनी याहिये के अब अन्करीब आने वाली मौत की नोटीस मिल गई है. किसी भी वक्त अब दूसरा जटका आ सकता है. लिहाजा अब मुजे सफ़रे आभेरत की तैयारी में लग जना याहिये. गुनाहों से सिद्क दिल से तौबा और ईस्तिग़ार कर के कामिल तौर पर अहकामे शरीअत की पाबन्दी में लग जना याहिये और मेरी जिन्दगी का हर लम्हा अल्लाह तआला और उस के महबूबे आजम (जल्लजलालहू व सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम) की ईताअत और भुश्नूदी में बसर होना याहिये.

आदमी की उम्र बुढ़ापे की मन्जिल में दाखिल हो गઈ, बाल सियाह से सफ़ेद हो गअे, हाथ पाँउ में कमजोरी लाहिक हो गई, आंख की बीनाई कम हो गई, जिस्म में अब पेहले जैसी ताकत बाकी न रही, जोअूफ़ और ना तवानी अपना असर दिभा रही है, जैसे वक्त में आदमी को समज जना चाहिये के अब मैं जिन्दगी की आखरी मन्जिल में हूं. अब संभल जना चाहिये, अब दुनिया की तमाअ को दिल से निकाल कर आभेरत और उकबा की तरफ़ लौ लगानी चाहिये. मेरी बीमारी मेरा जोअूफ़ और नकाहत ये सब हजरत मलकुल मौत के कासिद हैं, बढके हजरत मलकुल मौत के ये कासिद मुझे मौत की नोटीस दे चुके, अब सिर्फ़ मलकुल मौत का आना बाकी है. हजरत मलकुल मौत के कासिदों की आमद से मुझे नसीहत हासिल करनी चाहिये और अपनी जिन्दगी को कामिल तौर पर ईस्लामी जिन्दगी का नुमूना बना लेना चाहिये.

रिवायत :

ईब्ने अबी शैबा, औन ईब्ने अब्दुल्लाह रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत करते हैं के उन्हों ने इरमाया के जो शप्स मौत को सहीह तौर पर जानता है, वो आईन्दा कल को अपनी जिन्दगी में नहीं शुमार करता. क्यूंके बहोत से वो लोग जो दिन के ईब्तेदाई हिस्से में जिन्दा होते हैं, वो दिन को पूरा कर नहीं पाते और बहोत से कल के उम्मीदवार अपनी उम्मीद को नहीं पछोंयते. अगर तू मौत और उसकी रफ़तार को देख लेता, तो तेरी उम्मीद और गुडुर मिट जाता.

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”,
અઝ : ઈમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૨૬)

હદીષ શરીફ :

તિબરાની ને હઝરત તારિક મુહારબી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કિયા કે ઉન્હોં ને ફરમાયા કે મુઝ સે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા કે :

“મૌત કે લિયે મૌત કે આને સે પેહલે તૈયાર હો જાઓ.”

(હવાલા :- ઐઝન)

ઈમામે અજલ, હાફિઝુલ અહાદીષ, અલ્લામા જલાલુદ્દીન સુયૂતી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને અપની કિતાબ “શરહુસ્સુદૂર” મેં ઈસ ઉન્વાન કે તઅલ્લુક સે બુઝુગાને દીન કે કુછ અકવાલે ઝર્ની નક્લ ફરમાએ હેં, જો ઝૈલ મેં મરકૂમ હેં :-

(૧) ઈબ્ને અબિદુન્યા ને હઝરતે હસન સે રિવાયત કી કે :

“જિસ ને મૌત કો બ કસરત યાદ કિયા, ઉસ કી નિગાહ મેં દુનિયા હેય હો જાએગી.”

(૨) ઈબ્ને અબિદુન્યા ને હઝરત કતાદા સે રિવાયત કી કે :

“જો મૌત કો યાદ રખેગા, ઉસ કે લિયે ખુશખબરી હૈ.”

(૩) ઈબ્ને અબિદુન્યા ને હઝરત માલિક બિન દીનાર સે રિવાયત કી કે :

“મૌત કી યાદ અમલ કી ઝિન્દગી કો કાફી હૈ.”

(૪) ઈબ્ને અબીદુન્યા ને હઝરત સફિયા સે રિવાયત કી કે :

“એક ઔરત ને ઉમ્મુલ મુ’મિનીન હઝરતે આઈશા સિદીકા

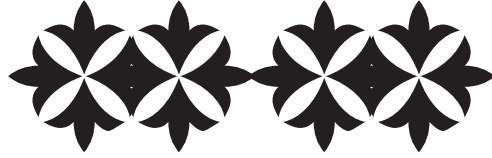
रदियद्लाडो तआला अन्हा से शिकायत की के मेरा दिल सप्त
डो गया है. आपने इरमाया मौत की याद न कसरत करो.”

(प) डरिअ अडुल इअल ँराकी इरमाते हैं के :

“लोग सोअे डुअे हैं, जो उन में से मर जाअेगा, मौत उस
की नींद को अत्म कर देगी.”

(ड) उदीष शरीर में है के :

“जिस को मौत की याद डौइअदा करती डो, उस की कअ्र
जन्नत का डाग डन जाअेगी.”

4

थोथा बाब

मौत की आमद

મૌત કી આમદ

મૌત કા આના યકીની હૈ. હર શખ્સ યાહે નૈક હો, યાહે બદ હો, મૌત સે કઈ વજહોં સે ઘબરાતા હૈ. ઈન તમામ વુજૂહાત મેં સે અહમ વજહ યે હૈ કે ઉસે યે ડર હોતા હૈ કે પતા નહીં, અલ્લાહ તઆલા મેરે સાથ કયા મઆમલા ફરમાએગા ? અહાદીષે કરીમા મેં યે તા'લીમ ઓર તલ્કીન ફરમાઈ ગઈ હૈ કે અપને મઆમલે મેં અલ્લાહ તઆલા સે નૈક ગુમાનો રખો ઓર અલ્લાહ તઆલા સે અફ્વો કરમ ઓર મગફેરત વ બખ્શિશ કી ઉમ્મીદ વ તમન્ના રખો.

હદીષ શરીફ :

ઈમામ અહમદ, ઈમામ તિર્મિઝી, ઓર ઈમામ ઈબને માજા ને હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ, નબીએ કરીમ, રઊફો રહીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ એક નૌ જવાન શખ્સ કે પાસ નઝૂઅ કે વક્ત તશરીફ લાએ ઓર ઉસ સે દરિયાફત ફરમાયા કે કયા હાલ હૈ ? ઉસ ને બતાયા કે અલ્લાહ તઆલા સે સવાબ કા ઉમ્મીદવાર હું ઓર અપને ગુનાહોં સે ડરતા હું. ઈસ પર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદ ફરમાયા કે યે દોનોં યીઝેં જિસ શખ્સ કે દિલ મેં જમા હોંગી, અલ્લાહ તઆલા ઉસ કી ઉમ્મીદ બર લાએગા ઓર ઉસે ડર સે મહફૂઝ ફરમા દેગા.

હદીષ શરીફ :

ઇબ્ને મુબારક, ઇમામ અહમદ ઓર ઇમામ તિબરાની ને હઝરતે મઆઝ બિન જબલ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને અપને સહાબા સે ફરમાયા કે અગર તુમ યાહો તો મૈં તુમ કો બતાઊં કે અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કયામત કે દિન સબ સે પેહલે મો'મિનીન સે ક્યા ફરમાએગા ? ઓર મુ'મિનીન ઉસ કા ક્યા જવાબ દેંગે ? હમ ને અર્ઝ કી હાં યા રસૂલલ્લાહ ! સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈક વસલ્લમ. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા ફરમાએગા, ક્યા તુમ ને મેરી મુલાકાત કો પસન્દ ક્રિયા ? મુ'મિનીન જવાબ દેંગે હાં ! ફિર અલ્લાહ તઆલા પૂછેગા ક્યૂં ? મુ'મિનીન અર્ઝ કરેંગે કે હમ ને તેરે અફ્વો મગ્ફેરત કી ઉમ્મીદ વ તમન્ના કી. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએગા, તો મેરી મગ્ફેરત તુમ્હારે લિયે વાજિબ હો ગઈ.

રિવાયત :

ઇબ્ને અબી શૈબા ને “મુસન્નફ” મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે વો ફરમાતે હેં “કસમ હૈ ખુદાએ વહ્દહૂ લા શરીક કી ! કે બન્દા અલ્લાહ તઆલા સે જો અચ્છા ગુમાન રખેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે પૂરા ફરમાએગા.”

મુન્દરજએ બાલા તીનોં રિવાયાત નક્લ હેં :

હવાલા :

(“શરહુસ્સુદૂર બ શરહે હાલિલ મૌતા વલ કુબૂર”,

અઝ :- અલ્લામા સુયૂતી, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૨૮, ૩૦)

માલૂમ હુવા કે બન્દે કો અપને ખાલિકે હકીકી કે સાથ હમેશા નૈક ગુમાન રખના ચાહિયે. વો રહમાન વ રહીમ વ કરીમ વ રઊફ, રબ્બુલ આલમીન અપને બન્દોં પર નિહાયત મહેરબાન વ કરમ ફરમાને વાલા હૈ. અલ્લાહ તબારક વ તઆલા મુસબ્બિબુલ અસ્બાબ હૈ. વો સબબ કા પૈદા ફરમાને વાલા હૈ. જૈસા કે ફારસી ઝબાન કા મુહાવરા હૈ કે “રહમતે હક બહાના મી જોયદ” યાની “અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કી રહમત બહાના તલાશ કરતી હૈ.”

मां से लौं जियादा महेरबाण रण

ઇબ્ને અબીદુન્યા ઓર બૈહકી ને “શોઅબુલ ઈમાન” મેં હમીદ સે રિવાયત કી, ઉન્હોં ને કહા કે :

“મેરા એક ભાંજા, જો બડા હી ના ફરમાન થા. વો બીમાર હો ગયા. ઉસ કી માં ને મુઝે બુલવાયા, જબ મેં પહોંચા તો ક્યા દેખતા હું કે ઉસ કી માં ઉસ કે સિરહાને ખડી હો કર રો રહી હૈ. ઉસ લડકે ને મુઝ સે પૂછા કે અય મામૂં ! મેરી માં ક્યૂં રો રહી હૈ ? મેંને જવાબ દિયા કે યે તુમ્હારી બુરાઈયોં કી વજહ સે રો રહી હૈ. લડકે ને કહા કે ક્યા મેરી માં મુઝ પર રહમ ન કરતી થી ? મેંને જવાબ દિયા કે ક્યૂં નહીં ! તો ઉસ ને કહા કે અલ્લાહ તઆલા મુઝ પર મેરી માં સે ભી ઝિયાદા રહમ કરને વાલા હૈ. જબ વો મર ગયા, તો મેં ઓર કુછ દૂસરે લોગોં ને ઉસ કો કબ્ર મેં ઉતારા. જબ મેંને ઉસ પર ઈટિં રખીં તો મેં ને ઝાંક કર કબ્ર મેં દેખા તો માઅલૂમ હુવા કે જહાં તક નિગાહ પહોંચતી હૈ, વહાં તક ઉસ કી કબ્ર કુશાદા કર દી ગઈ હૈ. મેંને અપને સાથિયોં સે કહા કે

क्या तुम ने भी वही देखा, जो मैं देखा रहा हूँ? उन्होंने ने कहा के हां. तो मैं समझ गया के ये उसी कल्मे की वजह से है, जो उस ने मरते वक्त कहा था.”

हवाला : (“शरहुस्सुद्दूर”, उर्दू तर्जमा, सफा नं. 39)

आलामते आत्मा जिला और और मौत की आख्यायां

हदीथ शरीफ :

ईमाम तिर्मिजी और हाकिम ने हजरत अनस रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत की के हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ईशाद इरमाते हैं के “जब अल्लाह तआला अपने किसी बन्दे के साथ भलाई का ईरादा इरमाता है, तो उसे मौत से पेहले अमले और की तौफ़ीक देता है.”

हदीथ शरीफ :

ईब्ने अबिदुन्या ने उम्मुल मु’मिनीन, सय्येदा आईशा सिद्दीका रदियल्लाहो तआला अन्हा से रिवायत की के जब अल्लाह तआला किसी बन्दे के साथ भलाई का ईरादा इरमाता है, तो उस के मरने से अेक साल पेहले अेक इरिश्ता मुकरर इरमा देता है, जो उस को राहे रास्त पर लगाता रेहता है. हत्ताके वो और पर मर जाता है और लोग केहते हैं के कुलां शप्स अख्शी हालत पर मरा है. जब अैसा शप्स मरने लगता है, तो उस की जान निकलने में जल्दी करती

है. वो उस वक्त जुदा से मुलाकात को पसन्द करता है और जुदा उस की मुलाकात को.

और जब अल्लाह तआला किसी के साथ बुराई का इरादा इरमाता है तो उस के मरने से अेक साल पेहले उस पर अेक शैतान मुसल्लत कर देता है, जो उसे गुमराह करता रेहता है. हत्ताके वो अपने बढतरिन वक्त में मर जाता है. उस के पास जब मौत आती है तो उस की जान अटकने लगती है. वो जुदा से मिलने को पसन्द नहीं करता है और जुदा उस से मिलने को.

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 32)

अब कुछ अहादीथ और रिवायात मौत की सप्तियों के मुतअल्लिक पैशे जिदमत हैं :-

हदीथ शरीफ़ :

इमाम बुखारी ने उम्मुल मु'मिनीन, सय्यदा आइशा सिदीका रदियल्लाहो तआला अन्हा से रिवायत की के हुजूरे अक़दस, रहमते आलम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के सामने पानी का अेक भरतन था. जिस में आप हाथ डाल कर अपने येहरे पर लगाते थे और इरमाते थे :

“ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكْرَاتٍ ” यानी “अल्लाह के इलावा कोई मा'बूद नहीं, बै:शक ! मौत की भी सप्तियां होती हैं.”

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 33)

हदीथ शरीफ़ :

दैनोरी ने “मजालिसा” में वहब बिन अदी से और इब्ने अबीदुन्या ने जैद बिन अस्लम से रिवायत की के :

“अल्लाह तआला इरमाता है के जब मैं किसी बन्दे पर रहम इरमाना याहता हूं, तो उस की हर बुराई का बदला दुनिया ही में दे देता हूं. कभी बीमारी से, कभी घर वालों में मुसीबत डाल कर, तंगीअे मआश से, फिर भी अगर कुछ बचता है, तो मरते वक्त उस पर सप्ती करता हूं. हत्ताके जब वो मुझ से मुलाकात करता है, तो गुनाहों से औसा पाक होता है जैसा के उस दिन था, जिस दिन उस की मां ने उसे जना था.

और मुझे ँज्जतो जलाल की कसम ! मैं जिस बन्दे को अजाब देने का ँरादा रખता हूं, तो उस को उस की हर नैकी का बदला दुनिया ही में दे देता हूं. कभी जिस्म की सेहत से, कभी इराभिये रिज्क से, कभी अेहलो अयाल की पुशहाली से. फिर भी अगर कुछ रेह जाता है, तो मरते वक्त उस पर आसानी कर दी जाती है. हत्ताके जब वो मुझ से मिलता है, तो उस की नैकियों में से कुछ भी नहीं रेहता के वो नारे जहन्नम से बच सके.”

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 39)

हदीष शरीफ़ :

तिबरानी ने “मोअजमे कबीर” में और अबू नुअैम ने हजरत अब्दुल्लाह बिन मसूद रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत की के उन्हों ने कहा के हुजूरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने ँशाद इरमाया के :

“मो’मिन कोर्ण गुनाह करता है, तो मौत के वक्त शिदत के जरीअे उस का कफ़ारा हो जाता है और काफ़िर जब कोर्ण नैक काम करता है, तो मौत के वक्त आसानी कर के उसे बदला दे दिया जाता है.”

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 33)

रिवायत :

ઇબ્ને અબિદુન્યા ને હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ સે રિવાયત કી કે મૌત દુનિયા વ આખેરત કી હૌલનાકિયોં મેં સબ સે ઝિયાદા હૌલનાક હૈ. યે આરોં કે ચીરને સે, કેંચિયોં કે કાટને સે ઔર હાંડિયોં કે ઉબાલ ખાને સે ઝાઈદ હૈ. અગર મુદ્દા ઝિન્દા હો કર મૌત કી તકલીફેં લોગોં કો બતા દેતા તો લોગોં કા ઐશ ઔર નીંદ સબ કુછ ખત્મ હો જાતા.

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 34)

रिवायत :

ઇબ્ને અબિદુન્યા ને અમીરુલ મુ’મિનીન, ખલીફતુલ મુસ્લિમીન, સય્યદના મૌલા અલી મુશિકલ કુશા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે આપ ને ફરમાયા:

“કસમ હૈ ઉસ કી ! જિસ કે કબ્ઝએ કુદરત મેં મેરી જાન હૈ કે એક હઝાર (૧૦૦૦) ચોટેં તલવાર કી મેરે નઝદીક બિસ્તર પર મરને સે બહેતર (આસાન) હેં.”

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. 35)

मौत के वक्त गैर सौर जद की पहचान

મૌત કે વક્ત ઇન્સાન તરહ તરહ કી બે ચૈની ઔર અજબ અજબ કૈફિયતેં મેહસૂસ કરતા હૈ ઔર વો કૈફિયાત બ તૌરે અલામત ઝાહિર ભી હોતી હેં ઔર ઉન અલામાત સે પતા ચલતા હૈ કે મરને

વાલા શખ્સ નૈક હૈ યા બદ ? ઈન અલામાત કી અહાદીષે કરીમા મેં નિશાનદેહી ફરમાઈ ગઈ હૈ, જૈસા કે :-

હદીષ શરીફ :

જલીલુલ કદ્ર સહાબીએ રસૂલ, હઝરત સલમાન ફારસી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ, ઉન્હોં ને ફરમાયા કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કો યે ઈશાદ ફરમાતે હુએ સુના કે :

- (૧) અગર ઉસ કી પૈશાની પર પસીના આએ,
- (૨) આંખોં મેં આંસૂ આએ,
- (૩) ઔર નથને ફુલ જાએ,

તો અલ્લાહ કી રહમત હૈ. ઔર અગર

(૧) વો ઈસ તરહ આવાઝ નિકાલે, જિસ તરહ નૌ જવાન ઊંટ જિસ કા ગલા ઘોંટા ગયા હો,

- (૨) રંગ ફીકા પડ જાએ ઔર
- (૩) ઝાગ ડાલને (નિકાલને) લગે,

તો યે અલ્લાહ કે અઝાબ નાઝિલ હોને કી અલામત હૈ.”

હવાલા :

- (૧) “નવાદિરુલ ઉસૂલ ફી મઅરેફતે અખબારિરસૂલ”, મુસન્નિફ : ઈમામ અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અલી અલ હકીમ તિર્મિઝી, અલ મુતવફ્ફા ૨૫૫, હિ.
- (૨) (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં.૩૪)

હદીષ શરીફ :

હઝરતે સઈદ બિન મન્સૂર ખુરાસાની (અલ મુતવફ્ફા ૨૭૩,

है.) ने अपनी किताब “सुनन” में और मइजी ने अपनी किताब “जनाईज” में हजरत अब्दुल्लाह बिन मस्उद रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत की के :

“मो’मिन की ખताओं में से अगर कोई ખता बाकी रेह जाती है, तो मरते वक्त पैशानी के पसीने से उस का कफ़ारा कर दिया जाता है.”

नोट :

इमाम बैहकी ने भी यही रिवायत हजरते अल्कमा बिन कैस से की है.

रिवायत :

इब्ने अबी शैबा और मइजी ने हजरत सुफ़ियान बिन सईद सूरी रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत की के :

- (१) बुजुर्गाने दीन मय्यत की पैशानी के पसीने को नैक झाल समजते थे.
- (२) ओलोमा ने इरमाया के पैशानी पर पसीना आना, इस बात की अलामत है के ये अपने किये हुअे कामों पर शर्मिन्दा है.
और...
- (३) किसी काफ़िर में हया का नाम नहीं होता, लिहाजा ये अलामत जाहिर नहीं होती.

हवाला : (“शरहुस्सुदूर”, उर्दू तर्जमा, सफ़ा नं. ३४)

ગુસ્સા

(૧) મૌત કે વક્ત મો'મિન કી પૈશાની પર પસીના આને કી એક વજહ યે ભી હૈ કે મો'મિન કો મૌત કી શિદ્દત ઓર તકલીફ કી વજહ સે પસીના આ જાતા હૈ, જો ઉસ કી પૈશાની પર નમૂદાર હોતા હૈ. ઉસ કી વજહ સે ઉસે ગુનાહોં સે આઝાદી મિલતી હૈ ઓર ઉસ કે દરજાત બુલન્દ હોતે હૈં.

(૨) પસીના આને સે ઈસ તરફ ઈશારા હોતા હૈ કે ઉસ શખ્સ ને દુનિયા મેં મશક્કત બરદાશત કર કે, મેહનત કી ઓર હલાલ કી કમાઈ કા રિઝ્ક હાસિલ કિયા હૈ ઓર અપને નફસ કો તંગી મેં ડાલ કર નમાઝેં અદા કીં ઓર રોઝે રખે.

(૩) આંખોં મેં આંસૂ આના, ઈસ બાત કી દલીલ હૈ કે યે શખ્સ દુનિયા મેં જબ ઈબાદત કરતા થા, તો અલ્લાહ કી યાદ મેં યા અલ્લાહ કે ખૌફ સે ઉસ કે આંસૂ બેહતે થે.

(૪) નથને ફૂલને કી અલામત કા ભી નૈક ફાલ હોના ઈસ લિયે શુમાર કિયા ગયા હૈ કે યે શખ્સ ખૌફ વ ખશિયતે ઈલાહી સે જબ રોતા થા, તો રોને કી વજહ સે ઉસ કી નાક સે તેઝ સાંસ ચલને સે આવાઝ નિકલને કે બાઈસ ઉસ કે નથને ફૂલતે થે. વહી સૂરત અબ મૌત કે વક્ત ભી હો ગઈ હૈ.

(૫) કાફિર કી મૌત કે વક્ત જો ત્રીન અલામતેં નમૂદાર હોતી હૈં વો મલકુલ મૌત હઝરત ઈઝરાઈલ અલૈહિસ્સલામ કી ખૌફનાક શક્લો સૂરત દેખકર ખૌફ, રોઅબ, ડર ઓર હૈબત તારી હોને કી વજહ સે હૈં.

જાંકળી (સકરાત કા સખમ) ઔર તલ્કીન કરને કા ળયાન

મસ્ખલા :

જબ મૌત કા વક્ત કરીબ આએ ઔર મૌત કી અલામતેં પાઈ જાએં તો સુન્નત તરીકા યે હે કે :

- (૧) ઉસ કો દાહની કરવટ પર લિટાકર ઉસ કા મુંહ કિબ્લે કી તરફ કર દેં. યા
- (૨) યે ભી જાઈઝ હે કે ઉસ કો ચિત લિટાકર ઉસ કે પાંવ કિબ્લે કી તરફ કર દેં કે ઈસ સૂરત મેં ભી કિબ્લે કી તરફ મુંહ હો જાએગા. લૈકિન ઈસ સૂરત મેં સર કો થોડા ઊંચા રખેં
- (૩) ઔર અગર મુન્દરજા દોનોં સૂરતોં કે મુતાબિક કિબ્લે કી તરફ મુંહ કરના દુશ્વાર હો કે ઉસ કો તક્લીફ હોગી, તો જિસ હાલત પર હે, ઉસી હાલત પર છોડ દેં.

હવાલા : (દુરેં મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૦)

મસ્ખલા :

મૌત કે વક્ત હૈઝો નફાસ વાલી ઔરતેં, ઉસ કે પાસ હાઝિર હો સકતી હેં. મગર જિસ કા હૈઝ વ નફાસ મુન્કતેઅ હો ગયા હો યાની પૂરા હો ગયા હો, મગર હૈઝ વ નફાસ સે પાક હોને કે બાદ ગુસ્લ નહીં કિયા હે, ઉસે જાંકની કે વક્ત મરને વાલે કે પાસ નહીં આના ચાહિયે. ઈસી તરહ જિસ પર જનાબત કા ગુસ્લ વાજિબ હે,

---

ચાહે વો મર્દ હો યા ઓરત, એસે જનાબત વાલે કો ભી મય્યત કે પાસ નહીં આના ચાહિયે.

અલાવા અઝીં યે કોશિશ કરેં કે મકાન મેં કોઈ તસ્વીર યા કુત્તા ન હો, અગર યે ચીઝેં હોં તો ફૌરન નિકાલ દેં, ક્યૂંકે જહાં તસ્વીર યા કુત્તા હોતા હે વહાં રેહમત કે ફરિશ્તે નહીં આતે હેં. નઝૂઅ કે વક્ત અપને લિયે ઓર ઉસ કરીબુલ મર્ગ કે લિયે દુઆએ મગફેરત કરતે રહેં ઓર કિસી કિસ્મ કા કોઈ બુરા જુમ્લા ઝબાન સે ન નિકાલેં. ક્યૂંકે ઉસ વક્ત જો કુછ ભી કહા જાતા હે ફરિશ્તે ઉસ પર “આમીન” કેહતે હેં.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૧)

મસ્અલા :

જાંકની કી હાલત મેં, જબ તક રૂહ ગલે કો ન આઈ હો, ઉસ કે લિયે કલ્મ-એ-શહાદત કી તલ્કીન કરતે રહેં, યાની ઉસે કલ્મએ શહાદત પઢના સિખાએં. ઓર તલ્કીન કરને કા તરીકા યે હે કે ઉસ કે કરીબ બુલન્દ આવાઝ સે કલ્મએ શહાદત પૂરા,

“ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ”

મુસલસલ પઢતે રહેં. તલ્કીન કરને મેં ઈસ બાત કા ખાસ ખયાલ રખેં કે ખુદ કલ્મા પઢતે રહેં મગર ઉસ કરીબુલ મર્ગ કો યે હુકમ ન દેં કે પઢ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૦)

મસ્અલા :

જબ ઉસને કલ્મા પઢ લિયા, તો તલ્કીન મોકૂફ કર દેં. હાં અગર કલ્મા પઢને કે બાદ ઉસ ને કોઈ બાત કી તો ફિર તલ્કીન કરેં કે

उस का आभरी कलाम   لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ
हो. (हवाला :- अैनन)

हदीष शरीफ़ :

जलीलुल कदर सहाबी हजरत अबू सईद षुदरी रदियल्लाहो
तआला अन्हो से रिवायत है के :

” قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِنُومَاتِكُمْ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ”

यानी “हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम
ने ईशाद इरमाया के “अपने मुदों को ला-ईला-हा ईल्लल्लाह
सिषाओ.”

हवाला :

- (१) सहीह मुस्लिम शरीफ़, जिल्द १, सफ़ा नं. ३००
- (२) जामेअ तिर्मिज़ी शरीफ़, जिल्द १, सफ़ा नं. ११७
- (३) अस्सुनन अभी दावूद, जिल्द २, सफ़ा नं. ४४४
- (४) अस्सुननुल कुब्रा लिल बैहकी, जिल्द ३, सफ़ा नं. ३८३
- (५) अल मोअजमुल कबीर लित्तिबरानी, जिल्द १०, सफ़ा नं. २३३

ज़रूरी वज़ाहत

दौरे हाज़िर के मुनाज़िकीन ईस हदीष शरीफ़ से गलत
ईस्तिदलाल करते हुअे केहते हैं के हदीष शरीफ़ में तो सिर्फ़ “ ला-
ईला-हा-ईल्लल्लाह ” की तल्कीन करने का हुकम है.
“मुहम्मदुर्सूलुल्लाह ” साथ में पढने की ज़रूरत नहीं. अल मुप्तसर

मुनाफ़िकीन सिर्फ़ आधा कल्मा पढने का एस्सार करते हैं और अपने एंस गलत दा'वे के सुभूत में मुन्दरज़ा बाला उदीष शरीफ़ पैश करते हैं.

लैकिन ! उकीकत ये है के कल्मा शरीफ़ के दोनों जुळ यानी दोनों हिस्से तल्कीन किये जाअें. यानी पूरा कल्मा शरीफ़ “ ला-एला-उा एल्लल्लाउो मुहम्मदुरसूलुल्लाउ ” तल्कीन किया जाअे. आधा कल्मा यानी सिर्फ़ “ ला-एला-उा एल्लल्लाउ ” तल्कीन न किया जाअे.

तल्कीन करने में कल्मा शरीफ़ के दोनों जुळ (हिस्से) यानी पूरा कल्मा तल्कीन किया जाअे, एंस के सुभूत में मिल्लते एस्लामिया के अज़ीमुल मर्तबा, अकाबिर अहम्मअे दीन रिदवानुल्लाहे तआला अलैहिम अजमएन की मुस्तनद, मोतबर और मोअतमद किताबों के थंद उवाले पैशे भिदमत हैं :-

(१) एमामे अजल, अल्लामा मुहम्मद बिन अब्दुल्लाउ जज़ी तमरताशी अलैहिर्रहमतु वर्रिज़वान अपनी मशहूर व माइफ़ किताब “तन्वीरुल अब्सार” में इरमाते हैं : “ يُلَقَّنُ بِذِكْرِ الشَّهَادَتَيْنِ ” यानी “दोनों शहादतें तल्कीन की जाअें”

(२) आतिमुल मोहकिकीन, एमाम मुहम्मद बिन अली हिमिशकी उस्कई अलैहिर्रहमतुर्रिज़वान अपनी मशहूरे जमान किताब “दुर्रे-मुफ्तार” में इरमाते हैं :

“ لِأَنَّ الْأُولَى لَا تُقْبَلُ بِدُونِ الثَّانِيَةِ ”

यानी “पेउली शहादत (ला-एला-उा एल्लल्लाउ) दूसरी शहादत (मुहम्मदुरसूलुल्लाउ) के बगैर मकबूल नहीं.”

(૩) ઇમામ મોહકિક, અલ્લામા ઝૈનુદીન બિન નજમ મિસ્રી અલૈહિરહમતુર્રિઝવાન અપની મુસ્તાનદ વ મોઅતમમ કિતાબ “બહુરુઈક” મેં ફરમાતે હૈં :

” لَقِّنُ الشَّهَادَةَ - بَانَ يُقَالَ عِنْدَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ
رَسُولُ اللَّهِ ‘

યાની “મય્યત કો શહાદત કી તલ્કીન યૂં કરેં કે ઉસ કે પાસ “લા-ઇલા-હા-ઇલ્લલાહો-મુહમ્મદુર્રસૂલુલાહ ” પઢેં.”

(૪) ઇમામે જલીલ, હઝરત અલ્લામા ઇમામ હાફિઝુદીન નસ્ફી અલૈહિરહમતુર્રિઝવાન અપની મશહૂર વ મોઅતબર કિતાબ “કાફી શરહે વાફી” મેં ફરમાતે હૈં :

” لَقِّنُ الشَّهَادَةَ أَيَّ قَوْلٍ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ “

યાની “શહાદત કી તલ્કીન કરેં ઓર વો યે કે “અશ-હદો-અલ્લા ઇલા-હા ઇલ્લલાહો વ અશ-હદો અન્ના મુહમ્મદન અબ્દુહૂ વ રસૂલુહ”

(૫) શમ્સુલ મિલ્લતે વદીન, અલ્લામા ઇમામ શમ્સુદીન મુહમ્મદ ખુરાસાની, કોહિસ્તાની (અલ મુતવફ્ફા ૯૬૨, હિ.) અપની મશહૂર કિતાબ “જામેઉરુમૂઝ” મેં ફરમાતે હૈં :

أَشَارَ فِي الْكَافِي وَالْمُضْمَرَاتِ إِلَى أَنَّ الْمُرَادَ مِنَ الشَّهَادَةِ أَشْهَدُ
أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

તર્જમા :

“કાફી વ મુઝિમરાત (દો કિતાબોં કે નામ હૈં) મેં ઇશારા

ફરમાયા કે શહાદત સે “અશ-હદો-અલ્લા ઈલા-હા ઈલ્લલ્લાહો વ અશ-હદો અન્ના મુહમ્મદન અબ્દુલ્હૂ વ રસૂલુહ” મુરાદ હૈ.”

તવાલત કે ખૌફ સે યહાં સિફ પાંચ હી હવાલે દર્જ કિયે ગએ. મય્યત કો પૂરા કલ્મા તલ્કીન કિયા જાએ કે સુબૂત મેં મુન્દરજએ ઝૈલ કુતુબે મોઅ્તમેદા વ મોઅ્તબેરા ભી, શાહિદે અદ્લ હૈં :

- ★ ઈમામ મોહકિક્ક, અલ્લામા મુહમ્મદ બિન અમીર અલ્લાજ હલબી હનફી કી કિતાબ “હિલ્યા શરહે મુન્યા”
- ★ ઈમામે જલીલ, અલ્લામા અબ્દુર્રહમાન બિન મુહમ્મદ રૂમી કી “મજમઉલ અન્હર શરહે મુલ્તકિયુલ અબહર”
- ★ ઈમામે અજલ, અલ્લામા બુરહાનુદ્દીન હલબી કી “ગુન્યતુલ મુસ્તમલી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી”
- ★ અલ્લામા મોહકિક્ક, ઈમામ અબૂ યૂસુફ બિન ઉમર કી “જામેઉલ મુઝિમરાત શરહે કુદૂરી”
- ★ શૈખ મોહકિક્ક, શાહ અબ્દુલ હક મુહદિસે દહેલ્વી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૫૨, હિ. કી “અશ-અતુલ્લમ્આત શરહે મિશકાત”
- ★ શૈખુલ ઈસ્લામ, અબૂ બક બિન મુહમ્મદ બિન અલી, હદાદ યમની કી “જૌહરતુન્નયિરહ શરહ મુખ્તસરુલ કુદૂરી”
- ★ ઈમામે જલીલ, અલ્લામા અબુસ્સઉદ અલી મિસ્કીન કી “શરહુલ કન્ઝ લિલ મુલ્લા મિસ્કીન”

અલ મુખ્તસર ! કરીબુલ મર્ગ કો પૂરા કલ્મા તલ્કીન કિયા જાએ. અગર ઉસ ને કલ્મા પઢ લિયા, તો યે નૈક ગુમાન કરના ચાહિયે કે ઉસ કી મઝ્ફેરત હો ગઈ. ક્યૂંકે હદીષ શરીફ મેં વારિદ હૈં :

હદીષ શરીફ :

હઝરત મઆઝ બિન જબલ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકરમ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં :

“ مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَخَلَ الْجَنَّةَ ”

તર્જમા :

“જિસ શખ્સ કા આખરી કલામ “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” હો વો જન્નત મેં દાખિલ હોગા.”

હવાલા : (અબૂ દાવૂદ, મિશકાત શરીફ)

હદીષ શરીફ :

ઈબ્ને અબીદુન્યા ને “કિતાબુલ મુહતફિરીન” મેં ઔર તિબરાની વ બૈહકી ને “શોઅબુલ ઈમાન” મેં હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કિયા કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા :

“મલકુલ મૌત અલૈહિસ્સલામ એક મરને વાલે શખ્સ કે પાસ આએ ઔર ઉસ કે આઅઝા કો ચીર કર દેખા, લૈકિન કોઈ અમલે ખૈર ન પાયા. ફિર ઉસ કા દિલ ચીરા, તો ઉસ મેં ભી કોઈ અમલે ખૈર ન પાયા. ફિર ઉસ કે જબડોં કો ચીરા, તો દેખા કે ઉસ કી નોકે ઝબાન તાલૂ સે લગી હુઈ હૈ ઔર “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” કેહ રહા હૈ. તો ઈસ કલ્મે કી વજહ સે ઉસ કી મગફેરત કર દી ગઈ.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉદૂ તર્જમા, સફા નં. ૪૨)

મરતે વક્ત કલ્મા પઢના નસીબ હોના, બહોત બડી ખુશ કિસ્મતી હૈ. યે ખાતિમા બિલ ખૈર હોને કી અલામત ઔર જન્નત મેં

દાખિલ હોને કા ઔર નજાત વ મગફેરત કા પરવાના હૈ.

મસ્અલા :

તલ્કીન કરને વાલા નૈક શખ્સ હો. ઔર ઉસ વક્ત ઉસ કે પાસ નૈક લોગોં કા હોના બહોત અચ્છી બાત હૈ. નીઝ ઉસ વક્ત સૂરએ યાસીન શરીફ કી તિલાવત કરના ઔર ખુશબૂ કા હોના મુસ્તહબ હૈ. મસ્લન લોબાન યા અગરબત્તિયાં સુલગાના.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૧)

મસ્અલા :

મરતે વક્ત મઆઝલ્લાહ અગર કિસી કી ઝબાન સે કલ્મએ કુફ નિકલા, તો કુફ કા હુકમ ન દેંગે. ક્યૂંકે મુમ્કિન હૈ કે મૌત કી સખ્તી કી વજહ સે અક્લ જાતી રહી હો ઔર બૈહોશી કી હાલત મેં ઝબાન સે કલ્મએ કુફ નિકલ ગયા હો.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૧)

ફઝીલત :

કરીબુલ મર્ગ શખ્સ કે પાસ સૂરએ “યાસીન શરીફ” યા “સૂરએ રઅદ” પઢને સે ઉસ કી રૂહ આસાની સે કબ્જ હોગી ઔર મૌત કી સખ્તી મેં કમી હોગી. (ઈન્શાઅલ્લાહ તઆલા)

હદીષ શરીફ :

ઈમામ અહમદ, ઈબ્ને અબિદુન્યા ઔર દૈલમી ને હઝરત અબૂ દર્દા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત ક્રિયા કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈર્શાદ ફરમાયા:

“જિસ મરને વાલે કે સરહાને “સૂરએ યાસીન” પઢી જાતી

હે, ઉસ પર મૌત આસાન હો જાતી હે.”

ઇબ્ને અબી શૈબા, અબૂ દાવૂદ, નિસાઈ ઓર હાકિમ સે ભી યે રિવાયત મરવી હે.

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉદૂ તર્જમા, સફા નં.૪૦)

હદીથ શરીફ :

ઇબ્ને અબી શૈબા ઓર મરૂઝી ને હઝરત જાબિર બિન ઝૈદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે મરને વાલે કે પાસ “સૂરએ રઅદ” કા પઢના મુસ્તહબ હે, ક્યૂંકે ઇસ સે મુદે પર આસાની હોતી હે.

હિદાયત :

કરીબુલ મર્ગ કો હાલતે સકરાત મેં ચમ્પે સે પાની ભી પિલાએં ક્યૂંકે ઉસ વક્ત શિદ્દત સે પ્યાસ મેહસૂસ હોતી હે. અગર આબે ઝમઝમ શરીફ મયસ્સર હો તો વો પિલાએં વરના જો ભી પાની દસ્તયાબ હો વો પિલાએં.

મરઅલા :

બાઝ જાહિલોં મેં યે રિવાજ હે કે જબ ઓરત હાલતે નઝૂઅ મેં હોતી હે, તબ ઉસ કે શૌહર કો ઉસ કે પાસ નહીં જાને દેતે. યે ગલત રિવાજ હે. જબ તક ઓરત કે જિસ્મ મેં રૂહ બાકી હે, અગરયે હાલતે સકરાત મેં હો, બિલા શુબ્હ ઉસ કી બીવી હે ઓર ઉસ વક્ત શૌહર કો કરીબ ન આને દેના ઝુલ્મ હે ઓર ઉસી વક્ત સે રિશ્તા મુન્કતેઅ સમઝ લેના સખ્ત જહાલત હે. બલકે બીવી કે ઇન્તકાલ કે બાદ ભી શૌહર કો દેખને કી ઇજાઝત હે, અલબત્તા હાથ લગાના મના હે.

હવાલા : (તન્વીરુલ અબ્સાર, દુર્રે મુખ્તાર ઓર ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૩૯.)

**જો જિસ હાલત મેં મરેગા,
ઉસી હાલત મેં ઉઠેગા**

હદીષ શરીફ :

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત ફરમાતે હેં કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા:

તર્જમા : “مَنْ مَاتَ عَلَى شَيْءٍ بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ”

“જો જિસ હાલ પર મરેગા, ઉસે અલ્લાહ તઆલા ઉસી હાલ મેં ઉઠાએગા.”

હવાલા :

- (૧) અલ મુસ્નદ લે અહમદ બિન હમ્બલ, જિલ્લ ૩, સફા નં. ૩૧૪
- (૨) અલ મુસ્તદરક લિલ હાકિમ, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૩૧૩
- (૩) કન્ઝુલ ઉમ્માલ લિલ મુત્તકી, જિલ્લ ૧૫, સફા નં. ૬૮૧

હદીષ શરીફ :

ઈમામ બૈહકી ને “શોઅબુલ ઈમાન” મેં ઓર અબૂ નુઐમ ને “હુલ્યા” મેં હઝરત મુજાહિદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી, વો કેહતે હેં કે મુઝ સે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ

રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા ને ફરમાયા કે :

“દેખો ! બગૈર વુઝૂ હરગિઝ ન સોના, ક્યૂંકે રૂહ કો જિસ હાલત મેં કબ્જ કિયા જાતા હૈ, ઉસી હાલત મેં રખા જાતા હૈ.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૪૪)

હદીષ શરીફ :

તિબરાની ને હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હેં :

“જિસ શખ્સ કી રૂહ કો મલકુલ મૌત ને આલમે દુનિયા મેં વુઝૂ કી હાલત મેં કબ્જ કી, વો બા વુઝૂ મરને વાલા શખ્સ કયામત મેં શહાદત કા મરતબા પાએગા.”

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, ઉર્દૂ તર્જમા, સફા નં. ૪૪)

લિહાઝા હમેં હર વક્ત બા વુઝૂ રેહને કી આદત ડાલની ચાહિયે. ક્યૂંકે મૌત કા કોઈ ભરોસા નહીં. કબ આ જાએ ? અગર બા વુઝૂ મૌત આ જાએગી, તો ઇન્શાઅલ્લાહ નજાત ઔર મગફેરત હો જાએગી.

5

પાંચવાં બાબ

૩૪ નિકલને

કા બયાન

રૂહ કા કલ્મ હોવા

મસ્અલા :

જબ રૂહ નિકલ જાએ તો એક કપડે કી ચૌડી પટ્ટી ઉસ કે જબડે કે નીચે સે સર પર લે જા કર ગિરાહ દે દે. યાની ઉસ કે જબડે કો બાંધ દે તાકે મુંહ ખુલા ન રહે ઓર આંખે બંદ કર દી જાએ. ઉંગલિયાં ઓર હાથ પાંચ સીધે કર દિયે જાએ. યે કામ ઉસ કે ઘર વાલોં મેં જો ઝિયાદા નરમી કે સાથ કર સકતા હો, વો કરે. મસ્લન બાપ યા બેટા.

હવાલા : (જૌહરતુન્નયિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૧)

મસ્અલા : આંખે બન્દ કરતે વક્ત યે દુઆ પઢેં :

”بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ، اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَ
سَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ وَ أَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ وَاجْعَلْ مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِمَّا
خَرَجَ عَنْهُ“

તર્જમા :

“અલ્લાહ કે નામ કે સાથ ઓર રસૂલુલ્લાહ કી મિલ્લત પર. અય અલ્લાહ ! તૂ ઈસ કે કામ ઈસ પર આસાન કર ઓર ઈસ કે બાદ જો હૈ, વો ઈસ પર આસાન કર દે ઓર ઈસે તૂ અપની મુલાકાત સે નૈક બખ્ત કર ઓર જિસ (આખેરત) કી તરફ નિકલા હૈ ઉસે ઈસ (દુનિયા) સે બેહતર કર, જિસ સે નિકલા હૈ.”

हवाला : (दुर्गे मुफ्तार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफ़ा नं. १३१)

बुक्तल

मय्यत के जभडे बांध कर मुंह बंद करना और आंभें ली बंद करने में ये हिकमत है के मुंह का फुला रेहना और साथ में आंभों का फुला रेहना येहरे को बढ सूरत बनाता है. फुले मुंह और फुली आंभों वाला येहरा देफने में तद्दा मालूम होता है. लिहाजा अक मो'मिन ईन्तकाल के बाद ली किसी के नजदीक हकीर होना रब तभारक व तआला को पसन्द नहीं. लिहाजा मुंह और आंभें बन्द कर दी जाओ, ताके देफने वाले को ऐसा मेहसूस हो के ये अद्लाह का मो'मिन बंदा गेहरी नींद में सोया हुवा है.

मौत के वक़्त आंभें फुली क्यूं देहतीं हैं ?

आम तौर से देफा गया है के जब किसी का ईन्तकाल होता है तो उस की आंभें फुली रेह जाती हैं. इस की क्या वजह है? अहादीषे करीमा की रौशनी में मुलाहेजा फ़रमाओ :

हदीथ शरीफ़ :

उम्मुल मु'मिनीन, सय्यदना उम्मे सलमा रदियल्लाहो तआला अन्हा से रिवायत है :

”دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ وَقَدْ شَقَّ بَصْرَهُ فَأَغْمَضَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ البَصْرُ فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالَ : لَا تَدْعُوا عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ فَإِنَّ المَلَكَةَ يَوْمَئِذٍ عَلَى مَا تَقُولُونَ“

તર્જમા :

“હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હઝરત અબૂ સલમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી વફાત કે વક્ત તશરીફ લાએ, તો મુલાહેઝા ફરમાયા કે હઝરત અબૂ સલમા કી આંખે ખુલી હૈં, તો આપ ને ઉન કો અપને દસ્તે કરમ સે બંદ ફરમાયા ઔર ઈશાદિ ફરમાયા કે જબ રૂહ કબ્જ હો જાતી હૈ, તો નિગાહ ઉસ કા પીછા કરતી હૈ. (યાની પીછે પીછે ઉસે દેખતી જાતી હૈ) યે સુનકર હઝરત અબૂ સલમા કે ઘર વાલે ચીખ કર આવાઝ સે રોને લગે. તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા કે અપની તરફ સે ભલાઈ કે ઈલાવા ઔર કોઈ દૂસરા જુમ્લા ન કહો, ક્યૂંકે બૈ:શક, તુમ જો કુછ ભી કેહતે હો ઉસ પર ફરિશ્તે આમીન કેહતે હૈં.”

હવાલા :

- (૧) સહીહ મુસ્લિમ શરીફ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૦૦
- (૨) અબૂ દાવૂદ શરીફ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૨૪૪
- (૩) મુસ્નદે ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ, જિલ્દ ૬, સફા નં. ૨૯૭
- (૪) સુનને કુબ્રા લિલ બૈહકી, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૩૮૪
- (૫) જામેઅ મસાનીદ અબી હનીફા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૫૭
- (૬) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૯

હદીષ શરીફ :

હાકિમ ને શદ્દાદ બિન ઔસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા

अलैह वसल्लम ईशाद इरमाते हैं के जब कोई मरने लगे तो उस की आंभें बंद कर दो के जब रूह निकलती है, तो निगाह उस का तआकुब (पीछा) करती है.

हवाला :

“शरहुस्सुदूर, ब शरहे डालिल मौता वल कुबूर”, अजः
अल्लामा जलालुदीन सुयूती, उर्दू तर्जमा, सफा नं. ४४)

हदीथ शरीफ :

ईब्ने मरदूया और ईब्ने मुन्दा ने हजरत अब्दुल्लाह बिन अब्बास रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत की के हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैह वसल्लम ने ईशाद इरमाया के :

“कोई भी शप्स जन्नत या जहन्नम में अपना मकाम देखे बगैर दुनिया से रुपसत नहीं होता. फिर आपने इरमाया के जब वो मरने के करीब होता है, तो उस के पास इरिशतों की दो सफें ञडी हो जाती हैं, उन के येहरे आइताब की तरह यमकते हैं. वो मरने वाला उन को देखता है, और कोई नहीं देखता, अगरये तुम यडी समजते हो के मुर्दा तुम्हारी तरफ देख रहा है. हर इरिशते के पास जन्नती कफन और षुशूअें होती हैं. अब अगर मरने वाला मो'मिन है तो इरिशते उस को जन्नत की बशारत दे कर केहते हैं के अय मुत्मईन नफ्स ! अल्लाह तआला की रजा और उस की जन्नत की तरफ निकल आ. क्यूंके अल्लाह तआला ने तेरे लिये वो ईन्आमात रभे हैं, जो दुनिया और दुनिया में जो कुछ भी है, उस से बेहतर हैं. इरिशते निहायत डी नरमी और महेरबानी से उस को ये षुशूबरी सुनाते हैं. और यके बाद दीगरे हर नाप्नू और हर जोड से उस की

રૂહ નિકાલતે હૈં. ઔર યે સબ ઉસ મરને વાલે પર આસાન હોતા હૈ
અગરયે તુમ ઉસે સપ્ત સમઝતે હો, યહાં તક કે ઉસ કી રૂહ થોડી
(ડાઢી) તક પહોંચ જાતી હૈ.

અબ રૂહ જિસ્મ સે બાહર નિકલને કો ઈસ સે ભી ઝિયાદા
બુરા જાનતી હૈ, જિતના કે માં કે પેટ સે બચ્યા નિકલને કો. તો
ફરિશ્તે આપસ મેં ઈખ્તેલાફ કરતે હૈં કે ઈસ કી રૂહ કો ઉઠાને કા શરફ
કૌન હાસિલ કરે. બિલ આખિર હઝરત ઈઝરાઈલ (મલકુલ મૌત)
અલૈહિસ્સલામ ઉસ કી રૂહ કો લે લેતે હૈં. ફિર હુઝૂરે અકદસ, રહમતે
આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને કુરઆને મજીદ કી
યે આયતે કરીમા તિલાવત ફરમાઈ કે :-

”قُلْ يَتَوَفَّكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ“ (سورة السجدة، آيت: ١١)

તર્જમા : “તુમ ફરમાઓ તુમ્હેં વફાત દેતા હૈ મૌત કા ફરિશ્તા
જો તુમ પર મુકરર હૈ.”

(સૂરતુસ્સજદા, આયત નં : ૧૧) (કન્ઝુલ ઈમાન)

મલકુલ મૌત ઈસ રૂહ કો સફેદ કપડોં મેં લે કર અપની ગોદ મેં
ઔસા દબાતે હૈં કે માં ભી અપને બચ્ચે કો ઈતની મહબ્બત સે નહીં
દબાતી. ફિર ઉસ રૂહ સે મુશક સે બેહતર ખુશબૂ નિકલતી હૈ, જિસે
ફરિશ્તે સૂંઘતે હૈં ઔર કહેતે હૈં કે “અય પાક રૂહ ! અય પાક ખુશબૂ!
ખુશ આમદીદ” ઔર ઉસ કે લિયે દુઆએ મગફેરત કરતે હૈં ઔર
એક દૂસરે કો બશારત દેતે હૈં. ઉસ કે લિયે આસમાન કે દરવાઝે
ખુલતે હૈં ઔર વો રૂહ આસમાન કે જિસ દરવાઝે પર પહોંચતી હૈ,
ઉસ કે ફરિશ્તે ઉસ કે લિયે દુઆએ મગફેરત કરતે હૈં. હતાકે વો રૂહ

बारगाडे षुदावन्दी में लाज़िर डोती है. बारी तआला एशादिर इरमाअेगा, अय पाक नईस और अय पाक जिस्म ! जिस से तू निकल कर आई है, षुश आमदीद ! और जब अदलाड तआला किसी से मरडबा इरमाता है तो काअेनात की डर यीज़ उस को मरडबा डेडती है और उस की तमाम तंगी डूर डोती है.

इर रब तबारक व तआला एशादिर इरमाअेगा डे इस पाक नईस को जन्त में ले जा कर इस की कयाम गाड दिआओ और सब नेअ्मतें दिआओ जो मैं ने इस डे लिये तैयार की हें और इर इसे जमीन की तरफ़ वापस ले जाओ क्यूंके मैं कैसला कर युका डूं में इस को जमीन से पैदा करूंगा, जमीन में दाखिल करूंगा और इर जमीन में लौटाउंगा. पस अब वो डूड जमीन की तरफ़ जाने को जिस्म से निकलने से ली जियादा बुरा समजेगी और पूछेगी क्या तुम मुज़ को इर उसी जिस्म की तरफ़ ले यलते डो, जिस से रिडार्ड लासिल कर डे मैं आई थी ? इरिश्ते कडेंगे डे डम को इसी बात का डुकम दिया गया है. वो इरिश्ते उस डूड को एतनी डैर में वापस ले आअेंगे, जितनी डैर में डोग मय्यत डे जिस्म डे गुस्ल और कइन से इरिग डोंगे. इर इरिश्ते उस डूड को उस डे जिस्म और कइन में दाखिल कर डेंगे.

डवाला : (“शरडुस्सुडूर”, उदू तर्जमा, सईा नं.७र)

6

છઠા બાબ

બાદ મૌત કે
મસાઈલ

મૌત કે ફોરબ બાદ કે મસખલ

મસખલા :

ઈન્તકાલ હોને કે બાદ જિતના જલ્દી હો સકે મય્યત કે પેટ પર કોઈ ભારી ચીઝ રખ દી જાએ. મસ્લન લોહે કી કોઈ ચીઝ, યા ગીલી મિટ્ટી યા ઓર કોઈ ચીઝ, તાકે મય્યત કા પેટ ફૂલ ન જાએ. લૈકિન વો ચીઝ ઝરૂરત સે ઝિયાદા વઝની ન હો કે મય્યત કો તકલીફ પહોંચે.

હવાલા : (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત,
હિસ્સા : ૪, સફા નં. ૧૩૧)

મસખલા :

મય્યત કે સારે બદન કો કિસી સાફ કપડે સે છુપા દેં કે ઉસ કા જિસ્મ નઝર ન આએ ઓર મય્યત કો ચારપાઈ યા તખ્ત વગૈરા કિસી ઊંચી જગહ પર રખેં તાકે ઝમીન કી સીલ (નમી) મય્યત કો ન પહોંચે. (હવાલા:- ઐઝન)

હદીષ શરીફ :

ઉમ્મુલ મુ'મિનીન સય્યદના આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત હૈ :

”إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ
تُوِّفِيَ سَجَى بِبُرْدٍ حَبْرَةٍ“

યાની “જબ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા વિસાલ હુવા, તો આપ કે જિસ્મે અત્હર કો હિબરા કી યાદર ડાલ કર ઢાંપ દિયા ગયા.” (અબૂ દાવૂદ)

મસ્અલા :

મય્યત કે ગુસ્લ, કફ્ન ઓર દફ્ન મેં જલ્દી કરેં. બિલા વજહ તાખીર ન કરેં. ક્યૂંકે હદીષ શરીફ મેં ઈસ કી તાકીદ વારિદ હૈ.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્થિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં.૧૩૨)

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ દાવૂદ કી હદીષ મેં હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હઝરતે તલ્હા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી બીમાર પુર્સી કરને તશરીફ લાએ ઓર જબ વાપસ તશરીફ લે જાને લગે તો ફરમાયા કે તલ્હા કે વફાત કા વક્ત અબ કરીબ આ ગયા હૈ. લિહાઝા જબ યે ફૌત હો જાએ તો મુઝે ખબર કરના તાકે મૈં ઈન કી નમાઝે જનાઝા પઢ સકૂં. ઓર ફિર ઈશાદ ફરમાયા :

“عَجِّلُوا بِهِ فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِجِيْفَةِ مُسْلِمٍ تَحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانِي أَهْلِهِ”
યાની “ઈન કે કફ્ન વ દફ્ન કી તૈયારી જલ્દી કરના. ઈસ લિયે કે મુસલમાન કી લાશ કો ઊસ કે એહલો અયાલ કે પાસ ઝિયાદા દૈર તક રખના મુનાસિબ નહીં.”

હવાલા :

(૧) સુનને અબૂ દાવૂદ, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૨, સફા નં.૪૫૦

(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં.૫૦

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા કે :

“ إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْبِسُوهُ وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ ”

તર્જમા :

“જબ તુમ સે કોઈ મરે, તો ઉસે ન રોકો ઓર જલ્દી દફન કો લે જાઓ.”

હવાલા : (૧) અલ મોઅજમુલ કબીર લિત્તિબરાની, જિલ્લ ૧૨, સફા નં. ૪૪૪

(૨) અદુરુલ મન્સૂર લિસ્સુયૂતી, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૩૮

(૩) કન્ઝુલ ઉમ્માલ લિલ મુત્તકી, જિલ્લ ૧૫, સફા નં. ૮૫૨

(૪) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૫૦

મસ્અલા :

મય્યત કો ગુસ્લ દેને સે પેહલે ભી ઉસ કે પાસ બૈઠકર કુરઆને મજ્હદ કી તિલાવત કરના જાઈઝ હૈ, જબ કે ઉસ કા તમામ બદન કપડે સે છુપા હો. ઓર તસ્બીહ વ દીગર અઝકાર મેં મુત્લકન કોઈ હર્જ નહીં.

હવાલા : (રુદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૨)

મસ્અલા :

પરૌસિયોં ઓર ઉસ કે દોસ્ત વ એહબાબ કો ઉસ કી મૌત કી ખબર કરેં તાકે નમાઝિયોં કી તાઅદાદ ઝિયાદા હો ઓર વો સબ ઉસ મય્યત કે લિયે દુઆ કરેંગે કે ઉન પર હક હૈ કે ઉસ કી નમાઝે જનાઝા

પઢેં ઓર દુઆ કરેં.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૨)

મસ્અલા :

બાઝાર ઓર શારએ આમ પર ઉસ કી મૌત કી ખબર દેં યાની એ'લાન કરેં. બુલન્દ આવાઝ સે મૌત કી ખબર કા એ'લાન કરને મેં હર્જ નહીં. અલબત્તા જહાલત કી આદત કે મુતાબિક બડે બડે અલ્ફાઝ ઓર અલ્કાબ સે એ'લાન ન કરેં.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્યિરહ, રદુલ મોહતાર, ઓર બહારે-શરીઅત, ઐઝન)

મસ્અલા :

નાગહાની યાની અયાનક મૌત સે મરા. મસ્લન હાર્ટ ફેલ યા હેમરેજ (Cerebral Haemorrhage) સે મરા તો જબ તક મૌત કા યકીન ન હો, તબ તક તજહીઝ વ તકફીન (કફન, દફન) ન કરેં. (હવાલા:- ઐઝન)

નોટ :

નાગહાની મૌત કે તઅલ્લુક સે લોગ તરહ તરહ કી ગલત ફેહમિયોં મેં મુખ્તેલા ઓર તરહ તરહ કે તખય્યુલાત રખતે હેં. અયાનક હોને વાલી મૌત કે તઅલ્લુક સે એક હદીષ પૈશે ખિદમત હૈ :-

હદીષ શરીફ :

ઈમામ અબૂ બક્ર અહમદ બિન હુસૈન બિન અલી અલ મા'રૂફ બ ઈમામ બૈહકી અલ મુતવફ્ફા ૪૫૮ હિ. ને અપની મશહૂર કિતાબ “શોઅબુલ ઈમાન” મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબૈદ બિન ઉમૈર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે ઉન્હોં ને કહા કે મેં ને

ઉમ્મુલ મુ'મિનીન, સય્યદના આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે મુર્ગે મફાજાત યાની અયાનક આને વાલી મૌત કે બારે મેં દરિયાફત ક્રિયા કે ક્યા ઐસી મૌત બુરી હૈ? આપ ને ફરમાયા ક્યૂં કર બુરી હૈ? મેં ને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે ઉસ કે બારે મેં દરિયાફત ક્રિયા, તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા કે મો'મિન કે લિયે તો રહમત હૈ, લૈકિન ફાજિર કે લિયે અફ્સોસ નાક ગિરફત હૈ.

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, અઝ : સુયૂતી, ઉદૂ તર્જમા, સફા નં.૩૯)

મસ્અલા :

ઔરત મર ગઈ ઔર ઉસ કે પેટ મેં બચ્યા હરકત કર રહા હૈ, તો બાએ જાનિબ સે પેટ ચાક કર કે બચ્યા નિકાલા જાએ ઔર અગર ઔરત ઝિન્દા હૈ ઔર ઉસ કે પેટ મેં બચ્યા મર ગયા ઔર ઔરત કી જાન પર બની હો યાની અગર મરા હુવા બચ્યા ઔરત કે પેટ મેં રેહને સે ઔરત કી જાન કા ખતરા હૈ તો બચ્યા કાટ કર ભી નિકાલ લિયા જાએ.

હવાલા : (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા, ૪, સફા નં. ૧૩૨)

મસ્અલા :

બચ્યા ઝિન્દા પૈદા હો યા મુર્દા, ઉસ કી ખલકત તમામ હો યા ના તમામ, બહેરહાલ ઉસ કા નામ રખા જાએ, ઔર ક્યામત કે દિન ઉસ કા હશર હોગા.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૯)

7

सातवां भाग

मथ्यत के गुरुष्व
का भयान

મય્યત કો ગુસ્લ દેને કા બયાબ

મસ્અલા :

મય્યત કો ગુસ્લ દેના ફર્જે કિફાયા હૈ. યાની અગર બાઝ લોગોં ને મય્યત કો ગુસ્લ દે દિયા, તો સબ લોગોં કે ઝિમ્મે સે ગુસ્લ દેને કા ફર્જ સાકિત હો ગયા.

હવાલા :

 (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૨)

મય્યત કો ગુસ્લ દેના ફર્જે કિફાયા હોને કે સાથ સાથ બે હિસાબ અજો સવાબ હાસિલ કરને કા ઝરીઆ હૈ. અગર મય્યત કો ખુલૂસે દિલ ઓર હુસૂલે સવાબ કી નિયત સે કોઈ શખ્સ ગુસ્લ દેતા હૈ, તો ઉસ કો કિત્ના સવાબ મિલતા હૈ, વો હદીષ શરીફ મેં મુલાહેઝા ફરમાએ:-

હદીષ શરીફ :

અમીરુલ મુ'મિનીન, ખલીફતુલ મુસ્લિમીન, સય્યદના મૌલા અલી મુશિકલ કુશા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અક્કસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા:

”مَنْ غَسَلَ مَيِّتًا وَكَفَّنَهُ وَحَنَطَهُ وَحَمَلَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَلَمْ

تُغَشَّ عَلَيْهِ مَا رَأَى خَرَجَ مِنْ خَطِيئَتِهِ مِثْلَ يَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ“

તર્જમા :

“જિસ ને મય્યત કો ગુસ્લ દિયા, કફન દિયા, ખુશૂ દી,

કાંધા દિયા ઓર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢી ઓર ઉસ કે ઐબ ઝાહિર ન ક્રિયે, તો ઐસા કરને વાલા ગુનાહોં સે ઐસા પાક હો જાતા હૈ, જૈસા કે વો પૈદાઈશ કે દિન પાક થા.”

હવાલા : (ઈબ્ને માજા, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ ગુસ્લિલ મય્યત, સફા નં. ૧૦૬)

મય્યત કો ગુસ્લ દેને કા તરીકા

★ જિસ તપ્તે પર મય્યત કો નેહલાના હો, ઉસે તીન યા સાત યા પાંચ મરતબા ધૂની દેં. યાની કોઈ ખુશબૂ સુલગા કર ઉસ કો તપ્તે કે ઈદ્ ગિદ્ ફિરાએં.

★ ફિર મય્યત કો ઉસ તપ્તે પર લિટા દેં ઓર મય્યત કે નાફ સે લે કર ઘુટનોં તક કોઈ કપડા ડાલ દેં ઓર કપડા ડાલને કે બાદ મય્યત કે જિસ્મ પર જો કપડે હોં ઉન (મલ્બૂસાત) કો યકે બાદ દીગરે ઉતાર દેં. ઉન પેહને હુએ કપડોં કો ઉતારતે વક્ત ઈસ બાત કા ખાસ ખયાલ રખેં કે નાફ સે ઘુટનોં તક જો કપડા ડાલા હુવા હૈ વો હટને યા ખિસકને ન પાએ ઓર મય્યત કે જિસ્મ કા વો હિસ્સા જો શરઅન સતરે ઓરત હૈ, વો ઝાહિર હોને ન પાએ.

★ ફિર ગુસ્લ દેને વાલા અપને હાથ પર કપડા લપેટ લે ઓર સબ સે પેહલે મય્યત કો ઈસ્તિનજા કરાએ. બગૈર કપડા લપેટે મય્યત કો ગુસ્લ દેને વાલા મય્યત કે મકામે ઈસ્તિનજા યાની આગે, ઓર પીછે કી શર્મગાહ કો ન છૂએ. ક્યૂંકે જિસ તરહ ઈનસાન કે બાઝ આ'ઝા કા દેખના મના હૈ, ઈસી તરહ ઉન આ'ઝા કો બગૈર હાઈલ યાની નંગે

હાથોં ધૂના ભી મના હૈ. ચાહે વો ઝિન્દા હો યા મુર્દા. અલ મુખ્તસર!
મય્યત કો નેહલાને વાલા અપને હાથ પર કપડા લપેટકર હી મય્યત કે
મખ્સૂસ આ'ઝા કો ધોએ.

★ ઈસ્તિનજા કરા લેને કે બાદ હાથ પર લપેટે હુએ કપડોં કો
નિકાલ દેં ઓર દોનોં હાથોં કો કલાઈયોં તક તીન મરતબા ધો કર પાક
કર લે ઓર ફિર મય્યત કો વુઝૂ કરાએં.

★ મય્યત કો વુઝૂ કરાને કા તરીકા યે હૈ કે મય્યત કો કુલ્લી નહીં
કરાઈ જાએગી ઓર ઈસી તરહ નાક મેં પાની ભી નહીં ડાલા જાએગા.
ક્યૂંકે મુંહ ઓર નાક મેં ડાલા હુવા પાની બાહર નિકાલને કી મય્યત મેં
તાકત વ કુદરત નહીં હોતી. લિહાઝા, કુલ્લી કરાને કે બજાએ કોઈ
કપડા યા રૂઈ ભિગોકર (તર કર કે) ઉસ કે દાંતોં, મસોડોં ઓર હોંટોં પર
ફેર દેં ઓર નાક મેં પાની ડાલને કે બજાએ ભીગા હુવા કપડા યા રૂઈ ઉસ
કે નાક કે નથનોં પર મલ દેં. ફિર મય્યત કા ચેહરા ધોએં. ઉસ કે બાદ
દોનોં હાથોં કો કોહનિયોં સમેત ધોએં.

★ વુઝૂ કરાને કે બાદ મય્યત કા પૂરા જિસ્મ ઈસ તરહ ધોએં કે
મય્યત કે મુંહ, નાક ઓર કાનોં મેં રૂઈ ભર દેં, તાકે ગુસ્લ દેતે વક્ત
ઈન રાસ્તોં સે પાની જિસ્મ કે અન્દર દાખિલ ન હો સકે. ફિર સબ સે
પેહલે મય્યત કા સર ધોયા જાએ. ફિર મય્યત કો બાઈ કરવટ પર
લિટા દેં ઓર મય્યત કી દાઈ કરવટ ધોએં યાની દાઈ કરવટ પર કમ
અઝ કમ ઈતના પાની ડાલેં કે પાની દાઈ કરવટ સે બેહતા હુવા બાએં
કરવટ કો ધોતા હુવા, તખ્તે તક પહોંચ જાએ. ફિર મય્યત કો દાઈ
કરવટ લિટા કર મિસ્લ સાબિક બાઈ કરવટ કો ધોએં. હર કરવટ ધોને
મેં કમ અઝ કમ તીન મરતબા પાની ડાલા જાએ.

★ सर और दोनों करवटें धो लेने के बाद मय्यत को सडारा दे कर टेक लगा कर बिठाओं और उस के पेट पर आहिस्ता आहिस्ता नरमी से हाथ ફेरें यानी हाथ को ओपर से नीचे की तरफ लाओं ताके अगर पेट में कोई गलाजत बाकी रहे गઈ हो तो वो बाहर निकल जाओ.

★ मुन्दरजाओ बाला तरकीब से मय्यत को बिठाकर पेट पर नरमी से हाथ ફेरने से अगर कुछ निकले, तो उसे पानी से धो कर साफ कर दिया जाओ लेकिन अब दोबारा वुजू कराने की या फिर से गुस्ल देने की जरूरत नहीं.

★ आपिर में सर से पांव तक पूरे जिस्म पर काफूर (कपूर) का पानी यानी काफूर डाला हुआ पानी तीन मरतबा बडाओं. और बाद में किसी पाक कपडे से बदन को आहिस्ता और नरमी के साथ पोछ लिया जाओ.

हवाला : (माभूज अज आममओ कुतुब और बडारे शरीअत,
हिस्सा ४, सफा नं. १३३)

मस्थला :

मय्यत के सर के और दाढी के बालों को “गुल ખેરु” से धोओं, अगर ये न हो तो किसी पाक साबुन से या बेसन (यने की दाल के आटे) से या और किसी चीज से धोओं, वरना सिर्फ ખालिस पानी भी काफ़ी है. (हवाला:- अैजन)

नोट :

गुल ખેरु यानी नीले रंग का अेक फूल जो बतौरे दवा ईस्तेअमाल होता है.

હવાલા : ફીરોઝ્લુગાત, સફા નં. ૧૧૦૧

મસઅલા :

મય્યત કો નીમ ગર્મ પાની સે ગુસ્લ દેના મુસ્તહબ હૈ, ક્યૂંકે ઠંડે પાની કે મુકાબલે મેં ગર્મ પાની જિસ્મ સે મૈલ કુચૈલ જલ્દી ઓર આસાની સે દૂર કરતા હૈ. ઇલાવા અઝીં હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ઝમાનએ ખૈરુલ કુરૂન મેં નીમ ગર્મ પાની સે ગુસ્લ દિયા જાતા થા.

હવાલા :૧

“يُصَبُّ عَلَيْهِ مَاءٌ مُغْلَى بِسِدْرٍ إِنْ تَيَسَّرَ وَالْأَفْمَاءُ خَالِصٌ”

તર્જમા :

“ઇસ મય્યત પર બેરી મેં જોશ દિયા હુવા પાની બહાયા જાએ, અગર મયસ્સર હો, વરના સાદા પાની.”

હવાલા : (૧) દુર્રે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૦

(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૫૧૮

હવાલા :૨

“أَفَادَ أَنَّ الْحَارَّ أَفْضَلُ، سِوَاءَ كَانِ عَلَيْهِ وَسَخٌ أَوْ لَا”

તર્જમા :

“ઇસ સે ઇસ્તિફાદ હુવા કે ગર્મ પાની બેહતર હૈ, મય્યત કે જિસ્મ પર મૈલ હો યા ન હો.”

હવાલા : (૧) રદુલ મોહતાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૫૭૫

(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૫૧૮

હદીથ શરીફ :

હઝરત ઉમ્મે કેસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે મરવી હૈ કે ઉન્હોં ને કહા :

” تَوَفَّى ابْنِي فَجَزَعْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لِلَّذِي يُغَسِّلُهُ لَا تَغْسِلْ ابْنِي
بِالْمَاءِ الْبَارِدِ فَتَقْتُلَهُ، فَاَنْطَلَقَ عَكَاشَةَ ابْنِ مِحْصِنٍ إِلَى رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِهَا فَتَبَسَّمَ ثُمَّ قَالَ مَا قَالَتْ طَالَ
عُمُرُهَا، فَلَا نَعْلَمُ امْرَأَةً عُمِرَتْ مَا عُمِرَتْ “

તર્જમા :

“મેરે બેટે કા ઇન્તકાલ હો ગયા ઓર મેં ઉસ પર રોને પીટને લગી. પસ મેં ને અપને બેટે કો ગુસ્લ દેને વાલે શખ્સ સે કહા કે મેરે બેટે કો ઠંડે પાની સે ગુસ્લ ન દો ઓર ઇસે અઝિયત ન પહોંચાઓ. હઝરત ઉમ્મે કેસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કા યે કૌલ સુનકર હઝરત અક્કાશા બિન મોહસિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી ખિદમત મેં હાઝિર હો કર હઝરત ઉમ્મે કેસ કા કૌલ સરકારે દો આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે બયાન કિયા. હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને તબસ્સુમ ફરમાતે હુએ ઇશાદિ ફરમાયા કે ઉમ્મે કેસ કી ઉમ્મ તવીલ હો, ઉન્હોં ને કયા કહા. (યાની કયા હી અચ્છા જુમ્લા કહા) રાવી ને બયાન કિયા કે હમેં નહીં માલૂમ કે કિસી ઓરત કી ઉમ્મ ઇતની તવીલ હુઈ હો, જિતની કે ઉમ્મે કેસ કી ઉમ્મ તવીલ હુઈ.”

નોટ :

ઓર યે યાની હઝરત ઉમ્મે કેસ કી ઉમ્મ કા તવીલ હોના હુઝૂરે

અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી મુકદ્દસ દુઆ કી બરકત કી વજહ સે થા.

હવાલા : (નિસાઈ શરીફ, અઝ : ઈમામ અહમદ બિન શુબૈબ નિસાઈ, અલ મુતવફ્ફા ૩૦૩ હિ.)

મસ્અલા :

મુદ્દે કો ગુસ્લ દેને કે લિયે જો પાની તૈયાર ક્રિયા જાએ ઉસ મેં બેરી કે પત્તે (યાની બૈર કે દરખ્ત કે પત્તે) ઓર કાફૂર મિલાના સુન્નત હૈ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૩)

હદીથ શરીફ :

હઝરત ઉમ્મે અતિયા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત હૈ, વો ફરમાતી હૈં કે નબિએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઓર :-

” نَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ أَمْ كَلْتُومَ فَقَالَ اغْسَلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتَنَ ذَلِكَ بِمَاءٍ وَ سِدْرٍ وَاجْعَلَنَّ فِي الْأَخْرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ -“

તર્જમા :

“હમ આપ કી સાહિબઝાદી ઉમ્મે કુલ્સૂમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કો ગુસ્લ દે રહે થે. આપ ને ફરમાયા કે ઉસે તીન યા પાંચ મરતબા યા ઈસ સે ઝિયાદા જિતના તુમ મુનાસિબ સમઝો ગુસ્લ દો. ગુસ્લ પાની ઓર બૈર સે દેના ઓર આખિર મેં કાફૂર યા કુછ કાફૂર મિલા હુવા પાની બહાના.”

હવાલા : (૧) અસ્સહીહ લે મુસ્લિમ, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૦૪

---

(२) अल जामेअ अस्सडीहुल बुजारी, जिल्ह १,
संज्ञा नं. १६८

(३) इतावा रजविया, जिल्ह ४, संज्ञा नं. १३०

गुस्ला

ओलोमा का डेहना है के बैरी के पत्तों और काफूर के पानी से मय्यत को गुस्ल देने और मय्यत के जिस्म पर काफूर मलने में ये छिकमत है के बैर के पत्तों से बदन का मैल अखी तरह साफ़ हो जायेगा और काफूर के इस्तेअमाल से कफ्र में कीडे, मकोडे और मूजी जानवर करीब नहीं आते.

मस्थला :

मय्यत के पूरे बदन पर अक भरतबा पानी बडाना इर्ज है और तीन भरतबा पानी बडाना सुन्नत है.

हवाला : (आलमगीरी, बहारे शरीअत, डिस्सा ४, संज्ञा नं. १३३)

मस्थला :

जिस जगह मय्यत को गुस्ल देते हों वहां पर पर्दा कर लें या जिस कमरे में गुस्ल देते हों, उस कमरे का दरवाजा बन्द कर दें. ताके मय्यत को गुस्ल देने वालों और गुस्ल देने में मदद करने वालों के अलावा और कोई न देजे. (हवाला:- अैजन)

मस्थला :

मय्यत को गुस्ल देते वक्त जिस तप्ते पर लिटाते हैं उस में ये कोई ज़रूरी नहीं के मय्यत को तप्ते पर किस सिम्त लिटाओं. गुस्ल देते वक्त मय्यत को जिस तरह कफ्र में लिटाते हैं, उस तरह भी लिटा

સકતે હૈં, યા કિબ્લે કી તરફ પાંવ કર કે હાલતે સકરાત મેં જિસ તરહ લિટાતે હૈં, ઉસ તરહ ભી લિટા સકતે હૈં યા ફિર જિસ તરફ સહૂલત ઓર આસાની હો ઉસ તરફ લિટા સકતે હૈં. ઈસ કી કોઈ કેદ નહીં. (હવાલા :- ઐઝન)

મસ્અલા :

મય્યત કો નેહલાને વાલા બા તહારત હો. અગર મય્યત કો કિસી જુનુબી ને યાની જિસ કો જનાબત કા ગુસ્લ કરને કી હાજત થી, યા હૈઝ વાલી ઓરત ને ગુસ્લ દિયા તો મકરૂહ હૈ, લૈકિન ફિર ભી ગુસ્લ હો જાએગા. ઓર અગર બે વુઝૂ ને મય્યત કો નેહલાયા તો કરાહત ભી નહીં. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

બેહતર તો યે હૈ કે મય્યત કો ગુસ્લ દેને વાલા મય્યત કા સબ સે ઝિયાદા કરીબી રિશ્તેદાર હો અગર વો મૌજૂદ ન હો, યા મૌજૂદ તો હૈ મગર મય્યત કો નેહલાના નહીં જાનતા, તો ઐસી સૂરત મેં કોઈ પરહેઝગાર ઓર અમાનત દાર શખ્સ મય્યત કો ગુસ્લ દે. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

નેહલાને વાલા શખ્સ નૈક, મુત્તકી, પરહેઝગાર ઓર મો'તમદ યાની ભરોસે કે લાયક શખ્સ હો. ઓર મય્યત કો પૂરી તરહ ઓર સુન્નત તરીકે સે ગુસ્લ દે ઓર કિસી કિસ્મ કી કોતાહી યા કમી ન કરે. અલાવા અર્ઝી વો ઐસા બા શઊર ભી હો કે મય્યત સે કોઈ અચ્છી બાત દેખે મસ્લન ચેહરા ચમક ઉઠા, યા મય્યત કે બદન સે ખુશબૂ આઈ, તો ઉસે લોગોં કે સામને બયાન કરે ઓર અગર કોઈ બુરી બાત દેખે મસ્લન ચેહરા મસ્ખ હો ગયા યા ચેહરે કા રંગ સિયાહ હો ગયા

या मय्यत के बदन से बढभू आई या उस की सूरत या आ'जा में तगय्युर आ गया, तो किसी से न कहे बल्के उसे छुपाये. और ऐसी बातों का लोगों के सामने ईन्केशाफ़ करना ज़ाईज़ भी नहीं. क्यूंके हदीष शरीफ़ में ईशाद़ि हुवा के अपने मुर्दों की ખूबियां बयान करो और उस की बुराईयों से बाज़ रहो.

हवाला : (ज़ौहरतुन्नख्थिरह, बहारे शरीअत, ख़िस्सा ४, सफ़ा नं. १३४)

हदीष शरीफ़ :

हज़रत अब्दुल्लाह बिन उमर रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत है के हुज़ूरे अक़दस, रहमते आलम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ईशाद़ि इरमाते हैं :

तर्जमा : “أَذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَن مَسَاوِيهِمْ”

“अपने मुर्दों की बलाईयां याद करो और उन की बुराईयों से रुक जाओ.” (तिर्मिज़ी शरीफ़)

हदीष शरीफ़ :

“عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى

تَرْجَمًا : “عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِيُعَسِّلَ مَوْتَاكُمْ الْمَأْمُونُونَ”

“हज़रत अब्दुल्लाह बिन उमर रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत है के हुज़ूरे अक़दस, रहमते आलम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने ईशाद़ि इरमाया के “तुम्हारे मुर्दों को अमानतदार अशपास गुस्ल दें.” (ईब्ने माज़)

મસ્ખલા :

અગર કોઈ બદ મઝહબ, બદ અકીદા, ગુસ્તાખે રસૂલ મરા ઔર ઉસ કા ચેહરા મસ્ખ હો ગયા, યા ચેહરે કા રંગ સિયાહ હો ગયા, યા ઔર કોઈ બુરી અલામત ઝાહિર હુઈ, તો ઉસ કો બયાન ઝરૂર કરના ચાહિયે તાકે લોગોં કો ઈબ્રત ઔર નસીહત હો.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૪)

મસ્ખલા :

મય્યત કો નેહલાને વાલે કે પાસ ખુશબૂ સુલગાના મુસ્તહબ હૈ. તાકે અગર મય્યત કે બદન સે બદબૂ આએ તો ઉસે પતા ન ચલે, હો સકતા હૈ કે નેહલાને વાલા મય્યત કે બદન સે નિકલને વાલી બદબૂ મેહસૂસ કર કે ઘબરા જાએ યા ઉસે મતલી વગૈરા કી તકલીફ હો.

હવાલા : (જૌહરતુન્નયિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૪)

મસ્ખલા :

મય્યત કો નેહલાને વાલા બ કદરે ઝરૂરત હી મય્યત કે આ'ઝા કી તરફ નઝર કરે. બિલા ઝરૂરત મય્યત કે કિસી ભી હિસ્સએ બદન (ઉઝૂવ) કી તરફ ન દેખે. મુમ્કિન હૈ કે મય્યત કે બદન મેં કોઈ ઐબ હો, જિસે વો અપની હયાત મેં છુપાતા થા. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્ખલા :

જુનુબ યા હૈઝ યા નફાસ વાલી ઔરત યા જિસ મદદ પર જનાબત કા ગુસ્લ વાજિબ થા, ઉસ કા ઈન્તકાલા હુવા, તો એક હી ગુસ્લ દેના બસ હૈ, કયૂંકે ગુસ્લ વાજિબ હોને કે કિતને હી અસ્બાબ હોં, એક ગુસ્લ સે અદા હો જાતે હૈં.

हवाला : (१) दुर्रे मुप्तार, बहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफ़ा नं. १३४
(२) इतावा रजविया, मुतर्जम, जिह्द ८, सफ़ा नं. ८८

मस्थला :

मय्यत को नेहलाने के बाद मय्यत के नाक, कान, मुंह और दीगर सूरामों में रुई रफ़ दें तो हरज नहीं मगर बेहतर ये है के न रफ़ें.

हवाला : (दुर्रे मुप्तार, आलमगीरी, बहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफ़ा नं. १३८)

मस्थला :

मय्यत को नेहलाने के बाद मय्यत के मुंह या पापाने की जगह से खून या पानी या पापाना वगैरा निकले तो दोबारा गुस्ल देने की मुत्लकन किसी हाल में हाजत नहीं. अगर नजासत जिस्म से निकले तो उसे धो लेना चाहिए.

हवाला :

(इतावा रजविया, मुतर्जम, जिह्द ८, सफ़ा नं. ८८)

मस्थला :

मय्यत के सर या डाढी के बाल में कंधी करना, नाखून तराशना, किसी जगह के बाल मूंउना, कतरना या उपाउना मकरुहे तेहरीमी और ना जर्हज है. बल्के हुकमे शरीअत ये है के जिस हालत पर है उसी हालत पर दफ़न कर दें. अलबत्ता अगर कोई नाखून टूट गया है, तो उसे ले सकते हैं लैकिन उसे कफ़न में रफ़ देना चाहिए, इसी तरह अगर बाल तराश लिये या नाखून काट लिये, तो उसे भी कफ़न में रफ़ देना चाहिए.

હવાલા : (૧) દુર્રે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧,
સફા નં. ૧૨૦

(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતજમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૯૧

(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૮

હદીષ શરીફ :

”عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ الصَّديقَةِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا أَنَّهَا

رَأَتْ إِمرَأَةً يَكْدُونَ رَأْسَهَا بِمُشْطٍ فَقَالَتْ عَلَامَ تَنْصُونَ مَيِّتَكُمْ“

તર્જમા :

“ઉમ્મુલ મુ’મિનીન સય્યદના હઝરત આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત હૈ કે આપ ને દેખા કે એક ઓરત કી મય્યત કો કંઘી કી જા રહી હૈ, તો આપ ને ફરમાયા કે કિસ લિયે (ક્યું) અપની મય્યત કો તકલીફ પહોંચા રહે હો.”

હવાલા : (૧) અલ મુસન્નફ-લે-અબ્દુર્રઝઝાક, બાબ શઅરુલ
મય્યત વ અઝફારેહિ, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૪૩૭

(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૧૦, સફા નં. ૧૭૪

હદીષ શરીફ :

”عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ الصَّديقَةِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا أَنَّهَا

سُئِلَتْ عَنِ الْمَيِّتِ يُسْرَحُ رَأْسُهُ فَقَالَتْ عَلَامَ تَنْصُونَ مَيِّتَكُمْ“

તર્જમા :

“ઉમ્મુલ મુ’મિનીન હઝરત આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત હૈ કે આપ સે મય્યત કે બારે મેં પૂછા ગયા કે ક્યા કંઘી કી જા સકતી હૈ? આપ ને ફરમાયા : કિસ લિયે અપની મય્યત કો તકલીફ પહોંચાઓગે?”

हवाला : (१) किताबुल आसार विल एमाम मुहम्मद, सफा नं. ४६
(२) जामेउल अहादीष, जिल्द २, उदीष नम्बर १०३३,
सफा नं. १३

मस्यला :

गुस्ल देने के बाद मय्यत के दोनों हाथ करवटों में रखें, सीने पर न रखें के ये कुङ्फार का तरीका है. और बाज जगह ये रिवाज है के मय्यत के हाथ नाफ के नीचे इस तरह रखते हैं, जैसे हावते क्यामे नमाज में रखते हैं. ये तरीका भी गलत है. लिहाजा इस तरह भी न रखें.

हवाला : (दुर्रे मुफ्तार, जिल्द अव्वल, और अहारे शरीअत,
हिस्सा ४, सफा नं. १३८)

मस्यला :

बाज जगह ये रिवाज भी है के मय्यत को गुस्ल देने के लिये कोरे घडे लोटे (नअे अरतन अराअे गुस्ल) लाते हैं. इस की अस्लन कुछ भी अरत नही, अळे घर के एस्ते'माल के घडे, आल्टी, लोटे, वगैरा अरतन से भी मय्यत को गुस्ल दे सकते हैं. और मय्यत को गुस्ल देने के बाद एन अरतनों को अपने एस्ते'माल में ला सकते हैं. बाज मकामात पर ये जहावत करते हैं के मय्यत को गुस्ल देने में जिन अरतनों का एस्ते'माल किया जाता है, उन को तोड देते हैं. ये सप्त ना जाँज और अराम है के माल को आअे करना है.

हवाला :

(१) इतावा रजविया, मुतर्जम, जिल्द ८, सफा नं. ८८
(२) अहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १३८

હદીષ શરીફ :

હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

“إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا، قَبِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ”

તર્જમા :

“અલ્લાહ તબારક વ તઆલા તીન બાતેં તુમ્હારે લિયે ના પસન્દ રખતા હૈ. ફુઝૂલ બકવાસ, સવાલ કી કસરત ઓર માલ કી ઇઝાઅત. (ઝાએઅ કરના)”

હવાલા : (સહીહુલ બુખારી, કિતાબુઝૂઝકાત, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૦૦)

મસ્અલા :

અકસર જગહ યે રિવાજ ભી હૈ કે મય્યત કે ગુસ્લ મેં ઇસ્તે'માલ કિયે હુવે તમામ બરતન મસ્જિદોં મેં રખ દેતે હૈં. અગર યે નિય્યત હૈ કે નમાઝિયોં કે વુઝૂ વગૈરા મેં કામ આએંગે, ઓર નમાઝિયોં કે લિયે સહૂલત હોગી ઓર ઇસ કા સવાબ મુર્દે કો પહોંચેગા, તો યે અચ્છી નિય્યત હૈ ઓર બરતનોં કો મસ્જિદ મેં દે દેના બેહતર હૈ. લૈકિન અગર યે ખયાલ કિયા જાએ કે ઇન બરતનોં સે મુર્દે કો નેહલાયા હૈ, ઇસ વજહ સે ઇન મેં નુહૂસત આ ગઈ હૈ, લિહાઝા ઇન કો ઘર મેં નહીં રખના ચાહિયે, તો યે નરી હમાકત, જહાલત ઓર કુફૂરે હિન્દ કે વહમ સે બહોત હી મિલતા ઝુલતા વહમ હૈ.

હવાલા :

(૧) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૯૮

(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૮

गुरले मय्यत के तसल्लुक से कुए उरुई मसाल

मसाला :

मई को मई और औरत को औरत नेहलाओ. मय्यत छोटा लउका है तो औरत भी नेहला सकती है और इसी तरह छोटी लउकी को मई भी नेहला सकता है. छोटा और छोटी से मुराद ये है के वो उदे शहवत को न पछोये लो.

हवाला : (बहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफा नं. १३४)

मसाला :

औरत का एन्तकाल हो गया तो शौहर उसे नेहला नहीं सकता और न ही बिला हाँल उस के बदन को धू सकता है, उस को टेपने की मुमानिअत नहीं. अवाम में जो ये मशहूर है के शौहर अपनी बीवी के जनाजे को न कन्हा दे सकता है, न कब्र में उतार सकता है. ये मडल गलत है. सिई नेहलाने की और बिला हाँल उस के बदन को हाथ लगाने की मुमानिअत है.

हवाला : (१) तन्वीरुल अब्सार, जिल्द १, सफा नं. ५७५

(२) इतावा रजविया, मुतर्जम, जिल्द ८, सफा नं. ८२

(३) बहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफा नं. १३५

मसाला :

औरत अपने शौहर को गुस्ल दे सकती है. ब शर्ते के औजियत

બાકી હો. યાની મય્યત કે ઇન્તકાલ કે વક્ત વો ઔરત મર્દ કી ઝૌજિયત મેં હો.

- હવાલા :** (૧) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્લ ૯, સફા નં.૯૬
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં.૧૩૪
(૩) દુર્રે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્લ ૧,
સફા નં.૧૨૦

મસ્અલા :

મર્દ ને અપની બીવી કો તલાકે રજઈ દી થી, વો ઔરત અભી હાલતે ઇદત મેં થી કે શૌહર કા ઇન્તકાલ હો ગયા, તો વો ઔરત અપને શૌહર કો ગુસ્લ દે સકતી હૈ. ઔર અગર શૌહર ને તલાકે બાઈન દી હૈ, તો અગરયે ઔરત ઇદત મેં હૈ, ગુસ્લ નહીં દે સકતી. ક્યૂંકે તલાકે રજઈ સે ઝૌજિયત કા ઇલાકા ખત્મ નહીં હોતા. જબ કે તલાકે બાઈન સે ઝૌજિયત કા રિશ્તા મુન્કતેઅ હો જાતા હૈ.

- હવાલા :** (૧) રદુલ મોહતાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્લ ૧,
સફા નં.૫૬
(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્લ ૯, સફા નં.૯૫
(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં.૧૩૪

મસ્અલા :

જિસ મર્દ કા ઉઝ્વે તનાસુલ યા ઉન્સયૈન (ખુસિયા) કાટ લિયે ગએ હોં, વો મર્દ હી કે હુક્મ મેં હૈ, યાની મર્દ હી ઉસે ગુસ્લ દે સકતા હૈ, યા ઉસ કી ઔરત ઉસે ગુસ્લ દે સકતી હૈ.

હવાલા :

- (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં.૧૩૪)

મર્યાદા :

અગર કિસી કા ઐસી જગહ ઈન્તકાલ હો ગયા કે વહાં પાની નહીં, તો મુદ્દે કો તયમ્મુમ કરાએં ઓર નમાઝે જનાઝા પઢેં. નમાઝે જનાઝા કે બાદ અગર દફન કરને સે પેહલે પાની મિલ જાએ, તો મય્યત કો ગુસ્લ દેં ઓર નમાઝે જનાઝા કા ઈઆદા કરેં યાની નમાઝે જનાઝા ફિર સે પઢેં.

હવાલા : (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર ઓર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૫)

મર્યાદા :

મય્યત કા બદન અગર ઐસા હો ગયા હૈ કે હાથ લગાને સે ખાલ ઉઘડે (ઉખડે) ગી, તો મય્યત કો હાથ ન લગાએં બલકે સિફ પાની બહા દેં.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૭)

મર્યાદા :

અગર મય્યત કો નેહલાને વાલે કે સાથ ઓર દૂસરે નેહલાને વાલે હોં, તો નેહલાને વાલા નેહલાને પર ઉજરત લે સકતા હૈ. મગર અફઝલ યે હૈ કે ન લે ઓર અગર કોઈ દૂસરા નેહલાને વાલા ન હો, ઓર વો શખ્સ અકેલા હી મય્યત કો ગુસ્લ દેતા હૈ, તો અબ ઉસે નેહલાને પર ઉજરત લેના જાઈઝ નહીં. ક્યૂંકે જબ વો અકેલા નેહલા રહા હૈ, તો વો ફર્જે કિફાયા અદા કર રહા હૈ.

હવાલા :

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૪)

મસ્ખલા :

ખુન્સા યાની હીજડે કા ઇન્તકલા હુવા, તો ઉસે ન મર્દ નેહલા સકતા હૈ, ન ઔરત બલ્કે ઉસે તયમ્મુમ કરાયા જાએ ઔર તયમ્મુમ કરાને વાલા અગર અજનબી હો, તો વો હાથ પર કપડા લપેટ કર તયમ્મુમ કરાએ ઔર મય્યત કી કલાઈયોં પર નઝર ન કરે. ઈસી તરહ હિજડા કિસી ભી મર્દ યા કિસી ભી ઔરત કો ગુસ્લ નહીં દે સકતા.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૬)

મસ્ખલા :

મય્યત કા ગુસ્લ હો જાને કે લિયે યે ભી ઝરૂરી નહીં કે નેહલાને વાલા મુક્લ્લફ યાની આકિલ વ બાલિગ યા એહલે નિય્યત હો, બલ્કે અગર કિસી ના બાલિગ યા કાફિર ને નેહલા દિયા, તો ભી ગુસ્લ અદા હો જાએગા. ઈસી તરહ કિસી અજનબિયા ઔરત ને મર્દ કો યા મર્દ ને ઔરત કો ગુસ્લ દે દિયા, તો ગુસ્લ અદા હો જાએગા, અગરયે ઉન કો નેહલાના જાઈઝ ન થા.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, રદ્દુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૬)

મસ્ખલા :

જો શખ્સ મય્યત કો ગુસ્લ દે ઉસ કે લિયે મુસ્તહબ હૈ કે ગુસ્લ સે ફારિગ હોને કે બાદ ખુદ ભી ગુસ્લ કર લે, ક્યૂંકે હદીષ શરીફ મેં ઐસા હુકમ વારિદ હૈ. ઔર અગર કિસી વજહ સે ગુસ્લ ન કરે, તો ભી કોઈ હર્જ નહીં. મય્યત કો નેહલાને કે બાદ ખુદ ગુસ્લ કરને કા ઈસ્તેહબાબી હુકમ ઈસ લિયે હૈ કે મય્યત કો ગુસ્લ દેને કે દૌરાન

નેહલાને વાલે કે જિસ્મ પર નાપાક યા ગન્દે છીટં પડે હોં, તો નેહલાને વાલે કા જિસ્મ ભી ખુદ ગુસ્લ કરને સે પાક વ સાફ હો જાએગા.

હદીષ શરીફ :

” عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ مَنْ غَسَّلَ مَيِّتًا فَلْيَغْتَسِلَ “

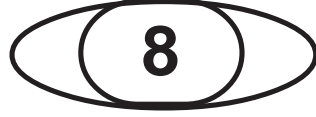
તર્જમા :

“હઝરત સૈયદના અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા કે જો મુર્દે કો ગુસ્લ દે, ઉસે યાહિયે કે વો ખુદ ભી ગુસ્લ કરે.” (ઇબ્ને માજા)

નોટ : હદીષ શરીફ કા મઝકૂરા હુકમ ઇસ્તેહબાબી હૈ.

ફર્જ યા વાજિબ કે દરજે કા હુકમ નહીં.

આઠવાં બાલ

મચ્ચત કે ક્કુન

કા બયાન

મય્યત કા કફળ

મર્યાલા :

મય્યત કો કફન દેના ફર્જે કિફાયા હૈ.

ઔર કફન કે તીન દર્જે હૈં.

(૧) કફને ઝરૂરત (૨) કફને કિફાયત ઔર

(૩) કફને સુન્નત.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૮)

❁ કફને ઝરૂરત :

મર્દ ઔર ઔરત દોનોં કે લિયે યે કે જો ભી મયસ્સર આએ ઔર કમ અઝ કમ ઈતના તો હો કે સારા બદન ઢક જાએ. યાની વક્તે ઝરૂરત જો મયસ્સર આએ, અગરયે સિફ એક હી કપડા જો કે સર સે પાંવ તક હો. મર્દ ઔર ઔરત દોનોં કે લિયે બસ હૈ.

❁ કફને કિફાયત :

★ મર્દ કે લિયે :

(૧) લિફાફા યાની ચાદર }
(૨) ઈઝાર યાની તેહબન્દ } કુલ દો કપડે

★ ઔરત કે લિયે :

(૧) લિફાફા (ચાદર) }
(૨) ઈઝાર (તેહબન્દ) } કુલ તીન કપડે
(૩) ઓઢની }

-: या :-

- (१) लिङ्गाङ्गा (यादर) }
(२) ओढनी } कुल तीन कपडे
(३) कङ्नी (कमीस) }

✿ कङ्ने सुन्नत :

★ मर्द के लिये :

- (१) लिङ्गाङ्गा (यादर) }
(२) तेहबन्द (धजार) } कुल तीन कपडे
(३) कङ्नी (कमीस) }

★ औरत के लिये :

- (१) लिङ्गाङ्गा (यादर) }
(२) तेहबन्द (धजार) } कुल पांच कपडे
(३) कङ्नी (कमीस) }
(४) ओढनी }
(५) सीना बन्द }

कङ्गा की मिक्दार यागी गाय

● लिङ्गाङ्गा :

लिङ्गाङ्गा यानी यादर जो मर्द और औरत दोनों के कङ्ग में होती है, उस की मिक्दार ये है के मध्यत के कद से धतनी जियादा हो के सर और पांच तक पेहनाने (लपेटने) के बाद उपर और नीचे दोनों तरफ से बांध सकें. यानी सर की तरफ धतनी जियादा हो के सर

કી તરફ બાંધ સકેં ઓર પાંવ કી તરફ ભી ઈસ કદર ઝિયાદા હો કે પાંવ કી તરફ સે ભી બાંધ સકેં.

● **તેહબન્દ :**

તેહબન્દ યાની ઈઝાર જો મદ્ ઓર ઓરત દોનોં કે કફન મેં હોતી હૈ, ઈસ કી મિકદાર જાનને સે પેહલે યે સમઝ લેના ઝરૂરી હૈ કે આમ તૌર સે તેહબન્દ ઈસ યાદર કો કેહતે હૈં જો કમર મેં શલ્વાર યા પાજામે કી જગહ ઈસ્તે'માલ હો, ઓર ઈસ કો લુંગી ભી કેહતે હૈં, લૈકિન મય્યત કે કફન મેં જો તેહબન્દ યાની ઈઝાર હોતા હૈ, વો સિર્ફ કમર સે લે કર પાંવ તક નહીં, બલકે સર સે લે કર પાંવ તક હોતા હૈ. અલબત્તા તેહબન્દ યાની ઈઝાર કે તૌર પર ઈસ્તે'માલ હોને વાલી યાદર કી મિકદાર (લમ્બાઈ) લિફાફે કી યાદર સે કમ હોતી હૈ. યાની તેહબન્દ સર સે લે કર પાંવ તક હૈ. લિફાફે કી તરહ કદ સે ઝિયાદા નહીં હોતા. ઈસે લિફાફે કે ઊપર બિછા દેના યાહિયે. કમર મેં બાંધના યા લપેટના નહીં યાહિયે.

● **કફની :**

કફની યાની કમીસ જો મદ્ ઓર ઓરત દોનોં કે કફન મેં હોતી હૈ, ઈસ કી મિકદાર યે હૈ કે ગરદન સે લે કર ઘુટનોં કે નીચે કદમ તક હો. ઈસ કમીસ મેં આસ્તીન નહીં હોતી, અલાવા અઝી ઈસ કે અતરાફ મેં સિલાઈ ભી નહીં હોતી. કમીસ આગે વ પીછે દોનોં તરફ લમ્બાઈ મેં બરાબર (મસાવી) હોતી હૈ.

● **ઓઢની :**

જો સિર્ફ ઓરત હી કે કફન મેં હોતી હૈ વો તીન હાથ યાની ડેઢ ગઝ કી હોની યાહિયે.

● **सीनाबंध :**

ये ली सिर्फ औरत के कदन में होता है. उस की मिकदार पिस्तान के आलाई हिस्से से नाई तक है. और बेहतर ये है के पिस्तान के उपर के हिस्से से रान तक हो.

कहन पेहनाणे का सुब्गत तरीका

● मय्यत को गुस्ल देने के बाद मय्यत के बदन को आहिस्ता और नरमी के साथ पाक कपडे स पोछ लें, ताके कदन गीला न हो.

● गुस्ल से झारिग होने के बाद मय्यत को झौरन कदन पेहना देना चाहिये.

● यारपाई पर पेहले लिङ्गाङ्ग यानी बडी यादर बिछा दी जाये और उस पर तेहबन्द (छजार) यानी छोटी यादर बिछा दी जाये. फिर छोटी यादर पर कदनी यानी कमीस इस तरह रभें के कमीस का नीचे वाला हिस्सा छोटी यादर पर बिछा दिया जाये और कमीस का उपर वाला हिस्सा जो मय्यत के सीने पर रभा जायेगा, उस को यारपाई के सिरछाने की तरफ कर दिया जाये.

● फिर मय्यत को यारपाई पर कमीस यानी कदनी पर लिटा दिया जाये और कमीस का वो हिस्सा जो यारपाई के सिरछाने की तरफ कर दिया गया था, जिस को कदन सीते के वक्त याक कर के उस में गला बनाया गया था. उस में से मय्यत के सर को गुजार दें, फिर कमीस का वो हिस्सा जो यारपाई के सिरछाने की तरफ कर दिया गया था, वो हिस्सा अब मय्यत के सीने से कदम तक कर दें.

● ફિર તેહબન્દ (ઈઝાર) યાની છોટી ચાદર કો લપેટા જાએ. ઈસ તરહ કે મય્યત કી બાઈ જાનિબ કા હિસ્સા પેહલે લપેટેં ફિર દાઈ જાનિબ કા હિસ્સા લપેટેં, તાકે દાઈ તરફ કા હિસ્સા બાઈ તરફ કે હિસ્સે કે ઊપર રહે.

● લિફાફા યાની બડી ચાદર કો ભી મુન્દરજાએ બાલા તરીકે સે લપેટ કર સર ઓર પાંવ કી તરફ બાંધ દેં, તાકે કફન ખુલને ન પાએ.

નોટ : ઓરત કો કફન પેહનાને મેં હસ્બે ઝેલ તરીકા અપનાએ

● (ઓરત કો કફની) યાની કમીસ યાની છોટી ચાદર પેહનાને કે બાદ ઊસ કે સર કે બાલ દો હિસ્સે કર કે કફની કે ઊપર સીને પર ડાલ દેં. બાલોં કા એક હિસ્સા સીને કે દાઈ તરફ ઓર દૂસરા હિસ્સા સીને કે બાઈ તરફ ડાલેં.

● ફિર ઓઢની કો નિસ્ફ પુશત (આધી પીઠ) કે નીચે સે બિછાકર સર પર લા કર મુંહ પર મિસ્લે નકાબ ડાલ દેં કે ઓઢની કા વો હિસ્સા સીને પર રહે. ઓઢની લમ્બાઈ મેં નિસ્ફ પુશત સે સીને તક યાની તકરીબન ડેઢ ગઝ હોની ચાહિયે ઓર ચૌડાઈ મેં એક કાન કી લૌ સે દૂસરે કાન કી લૌ તક હોની ચાહિયે.

● ઓઢની ડાલને કે બાદ ઈઝાર (છોટી ચાદર) ઓર લિફાફા (બડી ચાદર) કો ગુઝિશતા બયાન કિયે ગએ તરીકે સે લપેટેં.

● ફિર સબ કે ઊપર સીના બન્દ બાંધેં. સીના બન્દ પિસ્તાન કે બાલાઈ હિસ્સે સે રાન તક બાંધેં.

હવાલા : મઝકૂરા મસાઈલે કફન બ હવાલા :

(૧) દુરે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ,

જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૨૧

(૨) રદુલ મોહતાર, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૫૭૮ સે ૫૮૦

(૩) ફતાવા હિન્દિયા, ફસ્લ પાલિષ, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૬૧

(૪) અલ ઇખ્તિયાર લે તમ્બૂલીલ અલ મુખ્તાર, ફસ્લ ફી તકફીન અલ મય્યત, મત્બૂઆ અલ બાબી મિસ્ર,

જિલ્લ, ૧, સફા નં. ૮૩

(૫) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્લ ૮, સફા નં. ૧૦૦ સે ૧૦૪

(૬) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૮ સે ૧૪૧

કફન કે તમ્બૂલીલ સે ઝરૂઈ મસાઈલ

મસઅલા :

મર્દ ઓર ઓરત કી કફની (કમીસ) મેં ફર્ક હૈ. મર્દ કી કમીસ મોંઢે પર ચીરેં ઓર ઓરત કી કમીસ કો સીને કી તરફ ચીરેં.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૮)

મસઅલા :

મય્યત કો જબ કમીસ (કફની) પેહનાએ, તો દાઢી ઓર તમામ બદન પર ખુશબૂ મલેં ઓર મવાઝે સુજૂદ યાની પૈશાની, નાક, હથેલિયાં, ઘુટને ઓર કદમ પર કાફૂર લગાએ.

હવાલા :

(આલમગીરી, દુરેં મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૧)

મરખલા :

મય્યત કો કફન પેહનાને સે પેહલે કફન કો એક યા તીન યા પાંચ યા સાત મરતબા ધૂની દે, ઈસ સે ઝિયાદા નહીં. (હવાલા:- ઐઝન)

મરખલા :

બિલા ઝરૂરત મય્યત કો કફને કિફાયત સે કમ કફન દેના ના જાઈઝ ઓર મકરૂહ હૈ. ઈસી તરહ સવાલ કર કે યાની માંગ કર મય્યત કો કફને કિફાયત યા કફને સુન્નાત દેના ભી જાઈઝ નહીં. બાઝ જાહિલ મોહતાજ યે ભી કરતે હૈં કે જબ ઉન કા મૂરિસ મરતા હૈ, તબ ઉન કી માલી હાલત સિર્ફ કફને ઝરૂરત પૂરા કરને કી હોતી હૈ, લૈકિન વો અપને મૂરીસ કો કફને કિફાયત યા કફને સુન્નાત દેને કે લિયે લોગોં સે માંગતે હૈં. ઓર યે સવાલ બે ઝરૂરત હૈ ઓર બે ઝરૂરત સવાલ કરના શરઅન જાઈઝ નહીં. અગર વો મોહતાજ કફને ઝરૂરત કી ભી કુદરત નહીં રખતે, તો સિર્ફ બ કદરે ઝરૂરત સવાલ કર સકતે હૈં, ઝિયાદા નહીં. હાં અગર ઉન કે માંગે બગૈર મુસલમાન હઝરાત ખુદ મસ્નૂન કફન બ નિય્યતે સવાબ દે, તો ઈન્શાઅલ્લાહ ઈન મોહતાજ વરસા કો ભી અલ્લાહ તઆલા પૂરા સવાબ અતા ફરમા દેગા.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૦૦

(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૯

મરખલા :

જો ના બાલિગ હદ્દે શહવત કો પહોંચ જાએ, ઉસ કા કફન જવાન મર્દ યા જવાન ઓરત કી તરહ હૈ. ઓર ના બાલિગ કા હદ્દે શહવત કો પહોંચને કા હુકમ લડકે મેં બારહ સાલ કી ઉમ્ર મેં ઓર

લડકી મેં નૌ સાલ કી ઉમ્ર મેં નાફિઝ હોતા હૈ. બલકે યે ભી મુમ્કિન હૈ કે ઇસ ઉમ્ર સે પેહલે ભી હદ્દે શહવત હાસિલ હો જાએ, જબ કે જિસ્મ નિહાયત કવી ઓર મિઝાજ ગર્મ ઓર હરાત જોશ પર હો. લડકોં મેં હદ્દે શહવત યે હૈ કે ઉસ કા દિલ ઓરતોં કી તરફ રગ્બત કરને લગે ઓર લડકિયોં મેં યે કે ઉસે દેખકર મદોં કો ઉસ કી તરફ મૈલાન હો.

જો બચ્ચા મઝકૂરા ઉમ્ર ઓર હાલત કો ન પહોંચા હો, ઉસ :-

- લડકે કો એક કપડા ઓર લડકી કો દો કપડે મેં કફન દેં, તો કોઈ હર્જ નહીં, ઇસ કદર કફન કાફી હૈ. ઓર અગર ..
- લડકે કો દો કપડોં મેં ઓર લડકી કો ત્રીન કપડોં મેં કફન દેં તો અચ્છા હૈ.

ઓર અગર...

- દોનોં કો પૂરા કફન મદં ઓર ઓરત કા દેં, તો સબ સે બેહતર હૈ.

હવાલા : (૧) દુર્રે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૧.

(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૦૦

(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૦

(૪) રદુલ મોહતાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ,

સફા નં. ૫૭૮ સે ૫૮૦

મસ્અલા :

જો બચ્ચા ઝિન્દા પૈદા હો, ફિર ઉસ કા ઇન્તકાલ હો જાએ, યાહે વો એક દિન યા ઇસ સે કમ કા હો, ઉસે કફન દિયા જાએગા.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૦)

મસ્અલા :

જો બચ્ચા મુદ્દા પૈદા હો યા કચ્ચા ગિર ગયા, ઉસે એક કપડે મેં લપેટ કર દફન કર દિયા જાએ, કફન ન દિયા જાએ.

હવાલા : (૧) દુરે મુખ્તાર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૧

(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૦૦

મસ્અલા :

ખુન્સા યાની હીજડે કો ઔરત કી તરહ પાંચ કપડોં વાલા કફન દિયા જાએ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૦)

મસ્અલા :

મય્યત ને માલ છોડા હૈ, તો ઉસ કા કફન ઉસી કે માલ સે હોના ચાહિયે. કર્જ, વસિય્યત ઔર મીરાસ, ઉન સબ પર કફન મુકદ્દમ હૈ. ઔર કર્જ વસિય્યત પર ઔર વસિય્યત મીરાસ પર મુકદ્દમ હૈ. યાની મય્યત કે માલ સે પેહલે ઉસ કો કફન દિયા જાએ, ફિર ઉસ કા કર્જ અદા ક્રિયા જાએ, ફિર ઉસ કી વસિય્યત એક ખુલુષ મેં પૂરી કી જાએ, ફિર ઉસ કા માલ ઉસ કે વરસા પર તક્સીમ ક્રિયા જાએ. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

અગર મય્યત ને કુછ ભી માલ નહીં છોડા, તો ઉસ મય્યત કો કફન દેના ઉસ કે ઝિમ્મે હૈ, જિસ કે ઝિમ્મે ઉસ મય્યત કી ઝિન્દગી મેં નફકા યાની રોટી કપડે કા ખર્ચ થા. અગર ઐસા કોઈ શખ્સ નહીં હૈ,

યા હૈ મગર વો શખ્સ ભી નાદાર (કંગાલ, મોહતાજ) હૈ, તો અબ મય્યત કા કફન ઈસ્લામી હુકૂમત કે બૈતુલ માલ સે દિયા જાએગા. આજકલ બાઝ શેહરોં મેં કુછ તન્ઝીમ યા બિરાદરી વાલે અપને તૌર પર બૈતુલ માલ બનાકર ઝકાત વ સદકાતે વાજેબા જમા કરતે ઔર અપની મન માની મદોં મેં ખર્ય કરતે હૈં. યે ઈસ્લામી વ શરઈ બૈતુલ માલ નહીં ક્યૂંકે બૈતુલ માલ કે ઈન્તઝામ કે લિયે હાકિમે ઈસ્લામ કા હોના ઝરૂરી હૈ ઔર યે ફિલ હાલ હિન્દુસ્તાન મેં મફકૂદ હૈ. ઔર અગર વહાં બૈતુલ માલ મેં ભી નહીં, જૈસે યહાં હિન્દુસ્તાન મેં ઉમૂમન બૈતુલ માલ નહીં હોતા, તો અબ ઈસ મય્યત કો કફન દેના મુસલમાનોં પર ફર્જ હૈ. અગર વહાં કે મુસલમાનોં કો માલૂમ થા ઔર ઉન્હોં ને કફન ન દિયા તો સબ ગુનેહગાર હોંગે.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્યિરહ, દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસસા ૪, સફા નં. ૧૪૦)

મસ્અલા :

ઔરત કા ઈન્તકાલ હુવા ઔર અગરયે ઉસ ને માલ છોડા ભી હૈ, તબ ભી ઉસ કા કફન ઉસ કે શૌહર પર હૈ. ઔર અગર મર્દ કા ઈન્તકાલ હુવા ઔર ઉસ કી બીવી માલદાર ભી હૈ, જબ ભી શૌહર કો અપને માલ સે કફન દેના ઔરત પર વાજિબ નહીં.

હવાલા : (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસસા ૪, સફા નં. ૧૪૧)

મસ્અલા :

કફની યાની કમીસ જો મર્દ ઔર ઔરત દોનોં કે કફન મેં હોતી હૈ, ઔર વો ગરદન સે લે કર ઘુટનોં કે નીચે, કદમ તક હોતી

હે, ઉસ કે મુતઅલ્લિક જાહિલોં મેં યે રિવાજ હે કે કમીસ કો તૂલ મેં યાની લમ્બાઈ મેં પુશ્ત કી જાનિબ કમ રખતે હૈં, યે સરાસર ગલત હે. સહીહ યે હે કે કમીસ આગે ઓર પીછે દોનોં તરફ લમ્બાઈ મેં બરાબર હો.

હવાલા : (આલમગીરી, રદુલ મોહતાર ઓર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૯)

કફન કૈસા હોના ચાહિયે ?

મસ્અલા :

કફન અચ્છી ક્વોલિટી કા હોના ચાહિયે. યાની મદ ઈદ ઓર જુમ્આ કે લિયે જૈસે અચ્છે કપડે પેહનતા થા ઓર ઓરત જૈસે કપડે પેહન કર મૈકે જાતી થી, ઉસ કીમત કા હોના ચાહિયે. મદોં કો અચ્છા કફન દેને ઓર કફન સફેદ રંગ કા દેને કા હુકમ હદીષ શરીફ મેં વારિદ હે.

હવાલા : (ગુન્યા, રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૩૯)

હદીષ શરીફ :

” عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَفَّنَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحْسِنْ كَفَنَهُ

તર્જમા :

“જબ તુમ અપને ભાઈ કો કફન દો, તો અછા કફન દો.”

હવાલા : (મુસ્લિમ, મિશકાત, બાબ ગુસ્લિલ મય્યતે વ તક્ફીનહુ)

હદીષ શરીફ :

” عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

તર્જમા :

تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسِنُوا الْكُفْنَ “

“ઉમ્મુલ મુ‘મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદ ફરમાયા કે અચ્છા કફન દો.”

હવાલા :

(૧) મુસ્નદુલ ફિરદૌસ લિલ દૈલમી, સફા નં.૩૧૮

(૨) જામેઉલ અહાદીષ, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૨, સફા નં.૧૩

હદીષ શરીફ :

હઝરત ઈબ્ને અદી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી એક રિવાયત મેં હૈ કે અપને મુદ્દો કો અચ્છા કફન પેહનાઓ કે આપસ મેં મુલાકાત કરતે હૈં ઓર અચ્છે કફન સે તફાખુર કરતે હૈં ઓર ખુશ હોતે હૈં.

હવાલા :

(મિકાત શરહે મિશકાત, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪,

સફા નં.૧૩૯)

હદીષ શરીફ :

” عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ قَالَ لَا تُغَالِ فِي كُفْنِ

فَائِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا تُغَالُوا

તર્જમા :

فِي الْكُفْنِ فَإِنَّهُ يَسْلُبُهَا سَلْبًا سَرِيعًا “

“અમીરુલ મુ‘મિનીન સય્યદના હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ કરમલ્લાહો તઆલા વજહુલ કરીમ ને ફરમાયા કે કફન મેં

મુબાલગા ન ક્રિયા કરો. ક્યૂંકે મેં ને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કો ઇશાદિ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે કફન મેં મુબાલગા ન કરો. ક્યૂંકે વો જલ્દી ખરાબ હોનેવાલા હૈ.” (અબૂ દાવૂદ શરીફ)

હદીષ શરીફ :

”عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا تُوفِّيَ أَحَدُكُمْ فَوَجَدَ شَيْئًا فَلْيُكْفِنِ فِي ثَوْبِ حَبْرَةٍ“

તર્જમા :

“હઝરત જાબિર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને ફરમાયા કે મેં ને રસૂલુલ્લાહ કો યે ફરમાતે હુએ સુના કે જબ તુમ મેં સે કોઈ ફૌત હો જાએ ઓર હો સકે તો ઉસે હિખ્રહ નામી યમની કપડે મેં કફન દિયા કરો.” (અબૂ દાવૂદ)

હદીષ શરીફ :

”عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ

તર્જમા :

وَسَلَّمَ قَالَ خَيْرُ الْكَفَنِ الْحُلَّةُ .“

“ઉબાદા બિન સામિત રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા બયાન હૈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા કે સબ સે બેહતરીન કફન હુલ્લા હૈ.” (ઇબ્ને માજા શરીફ)

મઝકૂરા છે (૬) અહાદીષ કા મા હસ્લ :

● અચ્છે કફન સે મુરાદ યે હૈ કે કફન કા કપડા પૂરા હો. ઈસ મેં કિસી કિસ્મ કી બખીલી યા કમી ન કી જાએ ઓર નહી કિસી કિસ્મ કા ઇસ્રાફ યાની ફુઝૂલ ખર્ચી હો ઓર વો કફન પાક વ સાફ, સુથરા ઓર સફેદ હો. ખ્વાહ કફન કા કપડા ધુલા હો યા બિલ્કુલ નયા હો.

● બાઝ ઓલોમા કા કેહના હૈ કે ઈસ્રાફ યાની ફુઝૂલ ખર્ચી કરનેવાલોં મેં યે તરીકા પાયા જાતા હૈ કે વો અપને રિશ્તેદાર મય્યત કો બહોત કીમતી કપડે કા કફન દેતે હૈં ઓર ઈન ફુઝૂલ ખર્ચી કરને વાલોં મેં સે બાઝ જાહિલ અપને રિશ્તેદાર મય્યત કો કીમતી રકમ કા કફન દેને પર ફખ્ર ઓર તકબ્બુર કરતે હૈં ઓર અઝ રાહે નામવરી ઈસ કા તઝકેરા કરેતે હૈં.

● શૈખ મોહકિક્ક અલલ ઈત્લાક, આશિકે રસૂલ, શૈખ અબ્દુલ હક મોહદિસે દેહલ્વી કુદેસા સિર્હૂ ફરમાતે હૈં કે અચ્છે કફન સે વો આ'લા ઓર કીમતી કપડોં કા કફન મુરદા નહીં બલ્કે મુકમ્મલ, પાક, સાફ ઓર સફેદ કફન જો ઈસ્રાફ, ફુઝૂલ ખર્ચી સે પાક હો વો મુરાદ હૈ. નયા ઓર ધુલા હુવા કફન દરજે મેં બરાબર હૈં.

● હદીષ નમ્બર ૫, મેં જો ઈશદિ ગિરમી હૈ કે “હિબ્રહ” મેં કફન દો. ઈસ સે મુરાદ વો કપડા હૈ, જો ઝમાનએ અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મેં અચ્છા કપડા તસવ્વુર કિયા જાતા થા. યે કપડા મુલ્કે યમન મેં બનતા થા ઓર વો “હિબ્રહ” નામી કપડા કીમત કે એ'તબાર સે ન ઝિયાદા કીમતી થા ઓર નહી મામૂલી બલ્કે દરમિયાની કિસ્મ કા શુમાર હોતા થા.

● હદીષ નમ્બર ૬, મેં જો ઈશદિ ગિરામી હૈ કે “બેહતરીન કફન હુલ્લા હૈ” ઈસ સે મુરાદ વો કપડા હૈ, જો ઝમાનએ અકદસ મેં “હિબ્રહ” નામી કપડે કી તરહ મુતવસ્સિત (દરમિયાની) ઓર મુનાસિબ કપડા સમઝા થા, જો કીમત કે એ'તબાર સે ન તો બહોત ઝિયાદા મહેંગા થા ઓર ન હલકા થા.

● હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કબી

કભી હુલ્લા ઝેબે તન ફરમાતે થે. ઈસ કી નોઈય્યત યે હોતી થી કે બગૈર સિલી હુઈ લુંગી યાની ચાદર કમર મેં લપેટ કર બાંધ લેતે ઓર એક ચાદર સર પર ઓઢ લેતે. ઈસી હાલત મેં કભી કભી નમાઝ ભી અદા ફરમાતે, સહાબા સે મુલાકાત ભી કરતે, હુલ્લા કો બેહતરીન કફન ઈશાદિ ફરમાને મેં ઈસ બાત કી તરફ ઈશારા હૈ કે કફની યાની કમીસ કો દોનોં તરફ સે ન સિલા જાએ.

● બાઝ શારેહીને હદીષ ઈસ હદીષ કી શરહ મેં ફરમાતે હેં કે “હુલ્લા” સે મુરાદ યમની ચાદર ઓર તેહબન્દ હૈ. ઈસ સૂરત મેં મતલબ યે હોગા કે કફન મેં સિફ એક કપડે પર ઈક્તિફા ન કિયા જાએ, બલકે કમ સે કમ દો કપડે હોના બેહતર હૈ, ક્યૂંકે યે કફને કિફાયા હૈ, જો અદના દરજે કા કફન હૈ. ઓર અગર કફન મેં ત્રીન કપડે યાની ચાદર ઓર તેહબન્દ કે સાથ કમીસ ભી દેં તો યે કફન મસ્નૂન હૈ, જો કામિલ દર્જે કા કફન હૈ.

● હદીષ નમ્બર ૪, મેં જો ઈશાદિ ગિરામી હૈ “કફન મેં મુબાલગા ન કરો” ઈસ સે મુરાદ યે હૈ કે કફન મેં ઝરૂરત સે ઝિયાદા કપડે ઈસ્ત’માલ મત કરો ઓર કફન મેં ઝીનત ઓર આરાઈશ (સજાવટ) વાલે કપડે ઈસ્ત’માલ કર કે મુબાલગા યાની હદ સે ઝિયાદા મત બઢો. ક્યૂંકે જિસ કફન કે ઝરીએ તુમ ઝીનત ઓર આરાઈશ મેં મુબાલગા કરતે હો, વો કફન આખિરકાર કબ્ર મેં મુદેં કે સાથ મદફૂન હો કર ખરાબ હો જાનેવાલા હૈ.

● ઈસ હદીષ શરીફ કે ઝિમ્ન મેં શૈખ મોહકિક્ક અલલ ઈત્લાક, અલ્લામા અશશાહ શૈખ અબ્દુલ હક મોહદિસે દેહલવી કુદેસા સિરહૂ ફરમાતે હેં કે કફન કબ્ર મેં બહોત જલ્દ બોસીદા યાની ખરાબ હો

जाता है लिहाजा उम्दा, नईस और गिरां कीमत वाले कफ़न की क्या जरूरत है ?

मकसद हदीष का ये है के कफ़न में एस्राफ़ और कुज़ूल ज़र्या ममनूअ है.

मसअला :

मय्यत के कफ़न के लिये सफ़ेद कपडा बेहतर है, क्यूंके हुज़ूरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने इरमाया है के अपने मुट्टे सफ़ेद कपडे में कफ़नाओ.

हवाला : (गुन्या, रदुल मोहतार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफ़ा नं. १३८)

हदीष शरीफ़ :

” عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ وَكَفَّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ.“

तर्जमा :

“हजरत अब्दुल्लाह बिन अब्बास रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत है रसूले अकरम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने एशाद इरमाया के सफ़ेद कपडे पहना करो क्यूंके ये तुम्हारे कपडों में से बेहतरीन हैं और एन में से अपने मरने वालों को कफ़न दो.” (तिर्भिज़ी शरीफ़)

मसअला :

कुसुम यानी ज़ाअ्ज़रान का रंगा हुवा सुर्भ (Red) या ज़द (Yellow) रंग का कपडा या रेशम का कपडा मर्द के कफ़न के लिये

ममनूअ है और औरत के कङन के लिये जाँठ है. आम उसूल ये है के मर्द हो या औरत, उस के लिये उस की जिन्दगी में जो कपडा पेहनना जाँठ है, उस का कङन देना भी जाँठ है और जो कपडा जिन्दगी में ना जाँठ उस का कङन भी ना जाँठ.

हवाला : (आलमगीरी, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सङ्गानं. १४०)

मसअला :

कुसुम और जाअूरान का रंग लुवा, और रेशमी कङन पुन्सा के लिये भी जाँठ नहीं. (औज़न)

मसअला :

पुराने (ईस्त'माल शुदा) कपडे का भी कङन हो सकता है, मगर पुराना हो तो धुला हो, और पाको साँफ हो, क्यूँके कङन का साँफ और सुथरा होना शरअन मरगूब और पसन्दीदा है.

हवाला : (जौहरतुन्नय्यिरह, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सङ्गानं. १४०)

मसअला :

किसी ने वसियत की के कङन में उसे सिर्फ़ दो कपडे दिये जाँ, तो ये वसियत जारी न की जाँे यानी ईस वसियत पर अमल न किया जाँे और उसे तीन कपडे (कङने सुन्नत) दिये जाँे. और अगर ये वसियत की के मुजे हज़ार या ईस से ज़ियादा कीमत का कङन देना, तो ईस वसियत पर भी अमल न किया जाँे और मुतवस्सित (दरमियान) दर्जे का कङन दिया जाँे.

हवाला :

(रदुल मोहतार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सङ्गानं. १४०)

મસ્અલા :

ફૂલોં કી ચાદર કફન કે ઊપર ડાલને મેં શરઅન કોઈ હજ નહીં, બલકે અચ્છી નિચ્ચત સે કફન પર ફૂલ કી ચાદર ડાલના અચ્છા હૈ, જૈસા કે કબ્ર પર ફૂલ ડાલના, ક્યૂંકે ફૂલ જબ તક તરો તાઝા રેહતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા કી તસ્બીહ બયાન કરતા હૈ ઓર ફૂલ કી ઈસ તસ્બીહ સે રહમત ઉતરતી હૈ ઓર મચ્ચત કા દિલ બહેલતા હૈ.

ફતાવા આલમગીરી મેં હૈ :

તર્જમા : “وَضَعُ الْوَرْدِ وَالرَّيَاحِينَ عَلَى الْقُبُورِ حَسَنٌ”

“કબ્રોં પર ગુલાબ ઓર ફૂલોં કા રખના અચ્છા હૈ.”

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૮, સફા નં. ૧૦૫
ઓર સફા નં. ૧૩૬)

મસ્અલા :

મચ્ચત કો કફને મસ્નૂન કે સાથ ઉસ કે સર પર અમામા બાંધના ઓલોમાએ કિરામ ઓર મશાઈખે ઈઝામ વ સાદાત કે લિયે જાઈઝ ઓર અવામ કે લિયે મકરૂહ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા અમજદિયા, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧,
સફા નં. ૩૬૭)

મસ્અલા :

ઓલોમાએ કિરામ ઓર મશાઈખે ઈઝામ કો કફન મેં અમામા દેને કા મસ્અલા જો અભી દર્જ હુવા, ઈસ કે મઝીદ હવાલે હરબે ઝૈલ હૈં.

હવાલા : ૧ “وَأَسْتَحْسَنُهَا الْمُتَأَخَّرُونَ لِلْعُلَمَاءِ وَالْأَشْرَافِ”

તર્જમા :

“और ओलोमाअे मुतअप्पिरीन ने उस को ओलोमा और सादात के लिये मुस्तहसन बताया है.”

(शामी अल मा'रुफ़ अ रदुल मोहतार अला दुर्रे मुप्तार,
आबुल जनाईज, जिल्द अव्वल, सफ़ा नं. ६३६)

हवाला :२

”وَلَيْسَ فِي الْكُفْنِ عِمَامَةٌ فِي ظَاهِرِ الرَّوَايَةِ وَفِي الْفَتَاوَى

اسْتَحْسَنَهَا الْمُتَأَخِّرُونَ لِمَنْ كَانَ عَالِمًا“

તર્જમા :

“और जाहिरुर्रिवायत में कफ़न में अमाभा नहीं है और इतावा में है के ओलोमाअे मुतअप्पिरीन ने उसे आलिम के लिये मुस्तहसब ठहेराया है.”

हवाला : (इतावा छिन्दिया अल मा'रुफ़ अ इतावा आलमगीरी,
किताबुल जनाईज, इस्ल फालिष इिल कफ़न, जिल्द १,
सफ़ा नं. १६०)

મરઅલા :

मर्द को कफ़न में तीन कपडे और औरत को पांच कपडे देना सुन्नत है. इन कपडों के अलावा कफ़न में जाईद तेहबन्द या इमाल रफ़ना बिदअत और मना है. इसी तरह कफ़न में सुरमा, कंधी, तेल वगैरा रफ़ना हराम है.

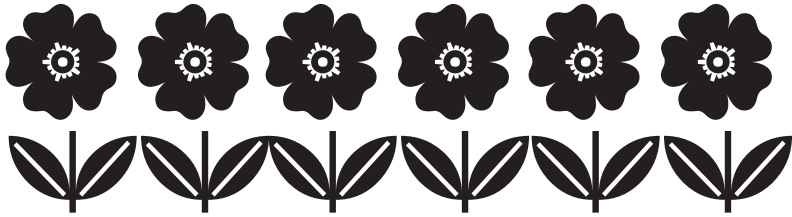
हवाला : (इतावा रजविया, मुतर्जम, जिल्द ८, सफ़ा नं. ६०८)

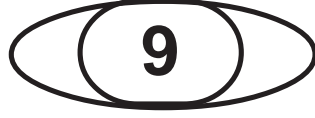
નોટ :

બાજ મકામાત પર જાહિલોં મેં ઐસા ફાસિદ ખયાલ રાઈજ હૈ

के मध्यत के कङ्कन में सुरमा, कंधी, तेल वगैरा रजना याडिये. क्यूंके मुर्दा अपनी आंजों में सुरमा लगायेगा. और सर में तेल डाल कर कंधी करेगा. ये सरासर वाडिया काम हैं और इस की शरीअत में सप्त मुमानेअत है.

नवां भाग

**कड़न और कड़ में
तलरुंकात रणन।**

કફળ કે સાથ તબરુકાત રખવા

મસ્અલા :

તબરુક કે લિયે ગિલાફે કા'બા કા છોટા ટુકડા મય્યત કે સીને યા ચેહરે પર રખના બિલા શુબહ જાઈઝ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૦૫)

મસ્અલા :

બુઝુર્ગાને દીન વ મુઅઝ્ઝમાને દીન કે તબરુકાત, મય્યત કે સાથ યાની ઉસ કે જિસ્મ સે મુલ્હિક કર કે યા કફન મેં યા કબ્ર મેં દફન કરના જાઈઝ હૈ. ઓર ઈસ કે જવાઝ કે સુબૂત મેં કુછ મો'તબર ઓર મુસ્તનદ હવાલે ઝૈલ મેં દર્જ હૈં :-

હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો (સહાબી-એ રસૂલ) કે સાથ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી છડી દફન કી ગઈ :

❖ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ મેં ઈમામ અબૂ બક અહમદ બિન હુસૈન બિન અલી બૈહકી અલ મા'રૂફ બ ઈમામ બૈહકી (અલ મુતવફફા ૪૫૮ હિ.) ને ઓર ઈબ્ને અસાકિર હઝરત ઈમામ મુહમ્મદ બિન સીરીન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કરતે હૈં :

”عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَهُ عَصِيَّةٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَاتَ فَدُفِنَتْ مَعَهُ بَيْنَ جَيْبِهِ وَبَيْنَ قَمِيصِهِ“

તર્જમા :

“હઝરત અનસ બિન માલિક કે પાસા રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી એક છડી (અસા, લકડી) થી, વો છડી ઉન કે સીને પર કમીસ કે નીચે રખકર ઉન કે સાથ દફન કી ગઈ.”

- હવાલા :** (૧) મુખ્તસર તારીખે દિમશ્ક લે ઇબ્ને અસાકિર, તર્જમા અનસ ઇબ્ને માલિક, મત્બૂઆ : દારુલ ફિક, બૈરૂત, જિલ્દ ૫, સફા નં. ૭૫
- (૨) અલ હફૂલ હસન ફિલ કિતાબતે અલલ કફન, અઝ : ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિક્ક બરૈલ્વી, મત્બૂઆ : હસની પ્રેસ, બરૈલી, સફા નં. ૧૧

હઝરત ફાતિમા બિન્તે અસદ વાલિદાએ હઝરત અમીરુલ મુ‘મિનીન મૌલા અલી કો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને અપના કમીસો અત્હર કફન મેં ઇનાયત ફરમાયા

❖ ઇમામ અબૂ નુઐમ ને “મા’રિફતુસ્સહાબા” મેં ઔર અલ્લામા શહરદાર બિન શૈરૂથ્યા અદ્દૈલમી (અલ મુતવફ્ફા ૮૫૮ હિ.) ને “મુસ્નદુલ ફિરદૌસ” મેં બ સનદે હસન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત કી કે :

” قَالَ لَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ أُمُّ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا خَلَعَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَمِيصَهُ وَالْبَسَهَا إِيَّاهُ وَ

اضْطَجَعَ فِي قَبْرِهَا، فَلَمَّا سُويَ عَلَيْهَا التُّرَابُ قَالَ بَعْضُهُمْ يَا رَسُولَ

اللَّهُ رَأَيْنَاكَ صَنَعْتَ شَيْئًا لَمْ تَصْنَعْهُ بِأَحَدٍ، فَقَالَ أَنَّى الْبَسْتُهَا قَمِيصِي
لِتَلْبَسَ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ وَاضْطَجَعْتُ مَعَهَا فِي قَبْرِهَا لِأَخْفَقَ عَنْهَا
ضَغْطَةَ الْقَبْرِ، إِنَّهَا كَأَنَّكَ أَحْسَنَ خَلْقِ اللَّهِ صَنِيعًا إِلَيَّ بَعْدَ أَبِي طَالِبٍ“

तर्जुमा :

इरमाया जब हजरत अली करमल्लाहो तआला वजहडुल करीम की वालिदा माजिदा हजरत फातिमा बिनते असद रदियल्लाहो तआला अन्हा का एन्तकाल हुवा, रसूलुल्लाह सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने अपना मुबारक कुर्ता उतारकर उन्हेँ पेहनाया और उन की कब्र में लेटे. जब कब्र पर मिट्टी बराबर कर दी गई, तो किसी ने अर्ज किया, या रसूलल्लाह ! आज हम ने आप से ऐसा अमल देखा, जो हुजूर ने किसी के साथ न किया. इरमाया एसे में ने अपना कुर्ता एस लिये पेहनाया ताके ये जन्नत के कपडे पेहने और एस की कब्र में एस लिये लेटा ताके कब्र का दबाव एस पर कम हो. ये अबू तालिब के बाद पहले खुदा में मेरे साथ सब से जियादा नैक सुलूक करने वाली थीं.”

- हवाला :** (१) मा'रिफतुस्सहाबा, मत्बूआ: मक्तबतुद्दार,
मदीना मुनव्वरा, हदीष नम्बर २८८, जिल्द १,
सफा नं. २७८ से सफा नं. २७९
(२) अल हर्हुल हसन फिल किताबते अलल कफन,
मत्बूआ : हसन प्रेस, भरैली शरीफ, सफा नं. ८
(३) मजमउज़्जवाएद ब हवाला मोअज्जमे अवसत,
मत्बूआ : दारुल किताब बैरुत, जिल्द ८, सफा नं. २५७

હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે મૂએ મુબારક જલીલુલ કદ્ર સહાબી હઝરતે અનસ બિન માલિક કી ઝબાન કે નીચે રખ કર દફન કિયે ગએ.

❖ ઈબ્ને સકન ને બ તરીકે સફવાન બિન હુબૈરા ઉન્હોં ને અપને બાપ સે રિવાયત કી કે :

” قَالَ قَالَ ثَابِتُ الْبَنَانِيُّ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ هَذِهِ شَعْرَةٌ مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَعْتُهَا تَحْتَ لِسَانِي ، قَالَ فَوَضَعْتُهَا تَحْتَ لِسَانِهِ فَدُفِنَ وَهُوَ تَحْتَ لِسَانِهِ “

તર્જમા :

“હઝરત સાબિત બુનાની ફરમાતે હેં કે મુઝ સે હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને ફરમાયા : યે મૂએ મુબારક હુઝૂરે અકદસ, સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા હૈ, ઈસે મેરી ઝબાન કે નીચે રખ દેના. ઈસ લિયે મેં ને રખ દિયા, વો યું હી દફન કિયે ગએ કે મૂએ મુબારક ઉન કી ઝબાન કે નીચે થા.”

હવાલા : “અલ ઉસાબા ફી તમ્બીઝિસ્સહાબા”,

અઝ : ઈમામ શિહાબુદ્દીન અહમદ બિન અલી ઈબ્ને હજર અસ્કલાની, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૨ હિ. મત્બૂઆ, દારે સાદિર, બૈરૂત, તર્જમા નમ્બર ૨૭૭, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૭૨

હઝરત અમીર મુઆવિયા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે સાથ હુઝૂરે અકદસ કા કુર્તા, નાખૂન ઓર મૂએ મુબારક દફન કિયે ગએ.

❖ ઈમામ અબ ઉમર યૂસુફ બિન અબ્દુલ બિર્ અપની કિતાબ

“અલ ઈસ્તીઆબ ફી મા'રિફતિલ અસ્હાબ” મેં ફરમાતે હૈં કે હઝરત અમીર મુઆવિયા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને અપને ઈન્તકાલ કે વક્ત વસિયત ફરમાઈ :

”إِنِّي صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ لِحَاجَةٍ فَاتَّبَعْتُهُ بِأَدَاةٍ فَكَسَانِي أَحَدَ ثَوْبَيْهِ الَّذِي يَلِي جَسَدَهُ فَخَبَّأْتُهُ لِهَذَا الْيَوْمِ ، وَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَظْفَارِهِ وَ شَعْرِهِ ذَاتَ يَوْمٍ فَأَخَذْتُهُ ، فَخَبَّأْتُهُ لِهَذَا الْيَوْمِ ، فَإِذَا أَنَا مِتُّ فَاجْعَلْ ذَلِكَ الْقَمِيصَ دُونَ كَفْنِي مِمَّا يَلِي جَسَدِي وَ خُذْ ذَلِكَ الشَّعْرَ وَ الْأَظْفَارَ فَاجْعَلْهُ فِي فَمِي وَ عَلَى عَيْنِي وَ مَوَاضِعَ السُّجُودِ مِنِّي“

તર્જમા :

“મેં સોહબતે રસૂલ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે શર્ફ્યાબ હુવા. એક દિન હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હાજત કે લિયે તશરીફ લે ગએ. મેં લોટા લે કર સાથ હુવા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને અપને મુકદ્દસ લિબાસ સે કુર્તા જો કે બદને અકદસ સે મિલા હુવા થા, મુઝે ઈનાયત ફરમાયા, વો કુર્તા મેં ને આજ કે દિન કે લિયે છુપા રખા થા. ઔર એક દિન હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને નાખૂને પાક ઔર મૂએ મુબારક તરાશે, વો મેં ને લિયે ઔર આજ કે દિન કે લિયે છુપા રખે. પસ જબ મેં મર જાઉં તો ઈસ કમીસ સરાપા તકદીસ કો મેરે કફન કે નીચે, મેરે બદન સે મુત્તસિલ રખના, ઔર મૂએ મુબારક ઔર મુકદ્દસ નાખૂન કો મેરે મુંહ મેં ઔર આંખોં ઔર પૈશાની વગૈરા મવાઝેએ સુજૂદ (સજદે કરને કે આ'ઝા) પર રખ દેના.”

હવાલા : “અલ ઈસ્તીઆબ ફી મા’રિફતિલ અસ્હાબ અલા હામિશિલ અસ્હાબ”, અઝ : ઈમામ અબૂ ઉમર યૂસુફ બિન અબ્દુલ બિર, અલ મુતવફફા ૪૫૩ હિ. મત્બૂઆ: દારે સાદિર, બૈરૂત, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૩૮૯

**અમીરુલ મુ‘મિનીન, સય્યદના હઝરત
અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી વસિયત**

❖ હાકિમ ને મુસ્તદરક મેં બતરીક હમીદ બિન અબ્દુરહમાન સે રિવાયત કી, ઉન્હોં ને કહા કે હમ સે હસન બિન સાલેહ ને હદીષ બયાન કી, વો હારૂન બિન શહીદ સે, વો અબૂ વાઈલ સે રાવી હેં, ઉન્હોં ને કહા :

”كَانَ عِنْدَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ وَسُكُّهُ ، فَأَوْصَى أَنْ

يُحَنِّطَ بِهِ ، وَقَالَ عَلِيٌّ وَهُوَ فَضْلٌ حُنُوطٌ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

તર્જમા :

“હઝરત મૌલા અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે પાસ મુશક થા. આપ ને વસિયત ફરમાઈ કે મેરે હુનૂત મેં યે મુશક ઈસ્ત’માલ ક્રિયા જાએ. ઔર ફરમાયા કે વો મુશક હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે હુનૂત કા બયા હુવા હૈ.”

હવાલા : (૧) અલ મુસ્તદરક અલા અસ્સહીહૈન, કિતાબુલ જનાઈઝ, મત્બૂઆ દારુલ ફિક, બૈરૂત, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૬૧

(૨) નસબુરિયા ફી તખરીજે અહાદીષિલ હિદાયા, અઝ: ઈમામ અબ્દુલ્લાહ બિન યૂસુફ અઝ્ઝૈલઈ, અલ મુતવફફા ૭૨૬ હિ. મત્બૂઆ: અલ મક્તબતુલ ઈસ્લામિયા, રિયાઘ

(સઉદી અરબ) બાબુલ જનાઈઝ, ફસ્લ ફિલ ગુસ્લ,
જિલ્લ ૨, સફા નં. ૨૫૮

❖ **હલ્લે લુગત :**

હુનૂત = ચન્દ પુશ્બૂદાર ચીઝોં કા એક મુરક્કબ,
જો મુદ્દે કે ગુસ્લ દેને કે બાદ ઉસ પર મલતે હેં (લગાતે હેં).

હવાલા : ફીરોઝુલુગાત, સફા નં. ૫૭૬

હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ
ને અપની સાહિબઝાદી હઝરત ઉમ્મે કુલ્સૂમ કે કફન
મેં અપના તેહબન્દ શરીફ અતા ફરમાયા.

❖ ઈસ કિતાબ કે સાતવેં બાબ મેં સહીહ બુખારી શરીફ, કિતાબુલ
જનાઈઝ, મત્બૂઆ કદીમી, કુતુબખાના, કરાંચી, જિલ્લ ૧, સફા
નં. ૧૬૮ કે હવાલે સે એક હદીષ શરીફ બયાન કી ગઈ હૈ. ઈસ
હદીષ શરીફ મેં આગે સાફ સાફ મઝકૂર હૈ :

”فَإِذَا فَرَغْتَنِّ فَاذْنِنِّي فَلَمَّا فَرَغْنَا أَذْنَاهُ فَأَلْقَى إِلَيْنَا حَقْوُهُ

فَقَالَ أَشْعَرْنَهَا إِلَيَّ”

તર્જમા :

“જબ તુમ ગુસ્લ દેને સે ફારિગ હો જાઓ, તો મુઝે ઈત્તેલા
દેના. હઝરત ઉમ્મે અતિય્યા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા રિવાયત
કરતી હેં કે જબ હમ ને ગુસ્લ દે લિયા, તો હુઝૂર કો ખબર દી. સરકારે
દો આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને અપના તેહબન્દ
શરીફ હમેં દિયા ઓર ફરમાયા કે ઈસે ઉસ કે બદન સે મુત્તસિલ
રખના.”

ઈશાદાતે ઓલોમાએ મોહદિસીને કિરામ :

❖ ઓલોમા ફરમાતે હૈં કે યે હદીષ શરીફ પીરોં કે લિબાસ મેં મુરીદોં કો કફન દેને કી અસ્લ હૈ. લમ્આત મેં હૈ :

“هَذَا الْحَدِيثُ أَصْلٌ فِي التَّبَرُّكِ بِأَثَارِ الصَّالِحِينَ وَلِبَاسِهِمْ”

“كَمَا يَفْعَلُهُ بَعْضُ مُرِيدِي الْمَشَائِخِ مِنْ لُبْسِ أَقْمِصَتِهِمْ فِي الْقَبْرِ”

તર્જમા :

“યે હદીષ સાલિહીન કે આસાર ઓર ઉન કે લિબાસ સે બરકત હાસિલ કરને કે સિલ્સિલે મેં અસ્લ હૈ, જૈસા કે મશાઈખ કે બાઝ ઈરાદતમન્દ (મુરીદ) ઉન કી કમીસોં કા કફન પેહનતે હૈં.”

હવાલા : (“લમ્આતુ તન્કીહ શરહે મિશકાતુલ મસાબીહ”),

અઝ : શૈખ મોહકિફ શાહ અબ્દુલ હક મોહદિસે દહેલ્વી,
અલ મુતવફફા ૧૦૫૨ હિ. મત્બૂઆ : અલ મઆરિફ
અલ ઈલ્મિયા, લાહૌર, બાબ ગુસ્લિલ મય્યત ફસ્લ
અવ્વલ, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૩૧૮)

કફન પર કલ્મો રાહદત,

અહદનામા વગૈરા લિખના

મસ્અલા :

મય્યત કી પૈશાની યા કફન પર અહદનામા લિખને સે મય્યત કે લિયે મગ્ફિરત કી ઉમ્મીદ હૈ. હઝરત કસીર બિન અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ જો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ચચાઝાદ ભાઈ ઓર

અઝીમુલ મર્તબત સહાબી હૈં, ઉન્હોં ને ખુદ અપને કફન પર કલ્મએ શહાદત લિખા. અપની હયાત મેં અપના કફન તૈયાર કર રખા ઔર અપને કફન પર અપને હાથોં સે કલ્મએ શહાદત લિખા.

- હવાલા :** (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૨૭
(૨) ફતાવા રઝવિયા, મુતજ્મ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૦૮
(૩) અલ હફ્લ હસન ફિલ કિતાબતે અલલ કફન, સફા નં. ૪

મસ્અલા :

હઝરત કસીર બિન અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ ને ખુદ અપને હાથોં સે કફન કે કનારોં પર યે લિખા થા:

તર્જમા : “يَشْهَدُ كَثِيرٌ بْنُ عَبَّاسٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ”

“કસીર બિન અબ્બાસ ગવાહી દેતા હૈ કે અલ્લાહ કે સિવા કોઈ માઅબૂદ નહીં.”

- હવાલા :** (૧) “હિલ્યતુલ ઔલિયા”, અઝ : ઈમામ અબૂ નુઐમ અહમદ બિન અબ્દુલ્લાહ અસ્ફહાની, અલ મુતવફ્ફા ૪૩૦ હિ., મત્બૂઆ:- દારુલ કુત્બુલ અરબિયા, બૈરૂત, તર્જમા ૧૩૩, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૩
(૨) “મુસન્નફ અબ્દુર્રઝાક”, અઝ : અબૂ બક અબ્દુર્રઝાક બિન હુમામ અસ્સનઆની, અલ મુતવફ્ફા ૨૧૧, હિ. જિલ્દ ૩, સફા નં. ૪૧૧

હદીષ શરીફ :

ઈમામ બુખારી કે હમ અસ્ર સય્યદી અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અલી હકીમ તિર્મિઝી ને રિવાયત કી કે હુઝૂર પુરનૂર, સય્યદે

આલમ સલ્લલાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા:

” مَنْ كَتَبَ هَذَا الدُّعَاءَ وَجَعَلَهُ بَيْنَ صَدْرِ الْمَيِّتِ وَكَفَنِهِ فِي رُقْعَةٍ لَمْ يَنْلَهُ عَذَابُ الْقَبْرِ وَلَا يَرَى مُنْكَرًا وَنَكِيرًا وَهُوَ هَذَا ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ “

તર્જમા :

“જો યે દુઆ કિસી પરચે પર લિખ કર મચ્ચત કે સીને વ કફન કે દરમિયાન રખ દે, ઉસે અઝાબ ન હો ઓર ન મુન્કર નકીર નઝર આઝે. ઓર વો દુઆ યે હૈ :

لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ “

હવાલા : (૧) “નવાદિરુલ ઉસૂલ”, અઝ : ઈમામ અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અલી હકીમ તિર્મિઝી, અલ મુતવફફા ૨૫૫ હિ., મત્બૂઆ : બૈરૂત, સફા નં. ૨૧૭
(૨) “ફતાવા કુબ્રા”, અઝ : ઈમામ અહમદ બિન અલી બિન હજર મક્કી અસ્કલાની, અલ મુતવફફા ૮૫૨ હિ., મત્બૂઆ : દારુલ કુત્બુલ ઈલ્મિયા, બૈરૂત, બાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૬
(૩) “અલ હફૂલ હસન, ફિલ કિતાબતે અલલ કફન”
અઝ: ઈમામ અહમદ રઝા બરૈલ્વી, સફા નં. ૪

અઝાબે ઈલાહી સે ગજાલ કા પરલાબા

(૧) ઈમામે અજલ મુહમ્મ બિન મુહમ્મદ હાફિઝુદ્દીન કરદરી અપની કિતાબ “વજીઝ” મેં ઈન અલ્ફાઝ સે ફરમાતે હૈં :

” ذَكَرَ الْإِمَامُ الصَّفَّارُ لَوْ كُتِبَ عَلَى جِبَّةِ الْمَيِّتِ أَوْ عَلَى
عِمَامَتِهِ أَوْ كَفَنِهِ عَهْدٌ نَامَةٌ ، يُرْجَى أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْمَيِّتِ ، وَيَجْعَلَهُ
إِمْنًا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ “

તર્જમા :

“ઈમામ સફાર ને ઝિક્ક ફરમાયા કે અગર મય્યત કી પૈશાની યા અમામા યા કફન પર અહદનામા લિખ દિયા જાએ, તો ઉમ્મીદ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા ઉસે બખ્શ દે ઓર કબ્ર કે અઝાબ સે અમાન મેં રખે.”

હવાલા :

(૧) “ફતાવા બઝ્ઝાઝિયા અલા હામિશે ફતાવા હિન્દિયા”, મુસન્નિફ : મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન શિહાબ બિન બઝ્ઝાઝ, અલ મુતવફ્ફા : ૮૨૭ હિ.
નૂરાની કુતુબખાના, પૈશાવર. કિતાબુલ એહસાન,
જિલ્દ ૬, સફા નં.૩૭૯

---

(૨) દુર્રે મુખ્તાર મેં હૈ કે :

” كُتِبَ عَلَى جَبْهَةِ الْمَيِّتِ أَوْ عِمَامَتِهِ أَوْ كَفَنِهِ عَهْدٌ نَامَةٌ ، يُرْجَى
أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِلْمَيِّتِ ، أَوْ صِي بَعْضُهُمْ أَنْ يُكْتَبَ فِي جَبْهَتِهِ وَ صَدْرِهِ بِسْمِ
اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَفَعِلَ ثُمَّ رُؤِيَ فِي الْمَنَامِ فَسُئِلَ فَقَالَ لَمَّا وُضِعَتْ
فِي الْقَبْرِ جَاءَتْنِي مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ فَلَمَّا رَأَوْا مَكْتُوبًا عَلَى جَبْهَتِي بِسْمِ
اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالُوا أَمِنْتَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ “

તર્જમા :

“મુદ્દે કી પૈશાની યા અમામા યા કફન પર અહદનામા લિખને સે ઉસ કે લિયે બખ્શિશ કી ઉમ્મીદ હૈ. કિસી સાહબ ને વસિયત કી થી કે ઉન કી પૈશાની ઓર સીને પર “બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ” લિખ દે, લિખ દિયા ગયા, ફિર ખ્વાબ મેં નઝર આએ, હાલ પૂછને પર ફરમાયા કે જબ મેં કબ્ર મેં રખા ગયા, તો અઝાબ કે ફરિશ્તે આએ. મગર જબ મેરી પૈશાની પર “બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ” લિખા દેખા, કહા તુઝે અઝાબે ઈલાહી સે અમાન હૈ.”

દવાલા :

“દુર્રે મુખ્તાર શરહે તન્વીરુલ અબ્સાર”,

અઝ : ઈમામ મુહમ્મદ બિન અલી હસ્કફી દિમશકી, અલ

મુતવફફા ૧૦૦૮ હિ.

મત્બૂઆ : મત્બએ મુજતબાઈ, દહેલી, બાબ સલાતુલ

જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૬

10

દસવાં બાબ

જનાઝા લે ચલને

કા બયાન

ધર સો જનાઝા ડિકા કર કબ્રસ્તાન લે જાવા

મસ્અલા :

જનાઝા જબ કબ્રસ્તાન લે જાને કે લિયે તૈયાર હો જાએ, તો અબ દૈર નહીં કરની યાહિયે, બલકે જનાઝા જલ્દ અઝ જલ્દ કબ્રસ્તાન લે જાના યાહિયે, ક્યૂંકે મય્યત કો દફનાને મેં દૈર કરના અચ્છા નહીં. ક્યૂંકે હદીષ મેં હૈ કે :

હદીષ શરીફ :

: “عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

તર્જમા :

أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ” .

“હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે રિવાયત ક્રિયા કે આપ ને ઈશાદ ફરમાયા કે જનાઝા લે જાને મેં જલ્દી કરો.”

(બુખારી શરીફ)

મસ્અલા :

જનાઝે કો કન્ધા દેના ઈબાદત હૈ. લિહાઝા હર શખ્સ કો યાહિયે કે વો ઈબાદત મેં કોતાહી ન કરે. ખુદ હુઝૂરે અકરમ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરત સઅદ બન મઆઝ

રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા જનાઝા ઉઠાયા.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્થિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૩)

મસ્અલા :

જનાઝા ઉઠાને કા સુન્નત તરીકા યે હૈ કે ચાર (૪) શખ્સ જનાઝા ઈસ તરહ ઉઠાએ કે હર શખ્સ એક પાયા લે. અગર સિફ દો શખ્સોં ને જનાઝા ઉઠાયા યાની એક ને સિરહાને કે દોનોં પાચે ઓર દૂસરે ને પાએંતી કે દોનોં પાચે ઉઠાએ, તો ઈસ તરહ બિલા ઝરૂરત ઉઠાના મકરૂહ હૈ ઓર અગર ઝરૂરત યા મજબૂરી હૈ તો હર્જ નહીં. મસ્લન જગહ તંગ હૈ કે ચાર આદમી નહીં ઉઠા સકતે, તો ઝરૂરત કી બિના પર દો (૨) આદમી ઉઠા સકતે હૈં.

હવાલા : (ફતાવા આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૩)

મસ્અલા :

જનાઝે કો કન્ધા દેને કા સુન્નત તરીકા યે હૈ કે ચકે બાદ દીગરે ચારોં પાચોં કો કન્ધા દે ઓર હર પાચે કો કન્ધા દેને મેં દસ, દસ કદમ ચલે. ઓર પૂરી સુન્નત યે હૈ કે પેહલે સિરહાને કી તરફ કે દાહિને પાએ કો કન્ધા દે, ફિર પાએંતી કી તરફ કે દાહિને પાચે કો કન્ધા દે, ઈસ કે બાદ સિરહાને કી તરફ બાએં પાએ કો કન્ધા દે, ફિર પાઈંતી કી તરફ બાએં પાએ કો કન્ધા દે. ઈસ તરહ હર પાએ કો કન્ધા દેને મેં દસ, દસ કદમ ચલેગા તો કુલ મિલા કર ચાલીસ (૪૦) કદમ હો જાએંગે ઓર હદીષ શરીફ મેં હૈ કે :

(૧) જો જનાઝા લે કર ચાલીસ (૪૦) કદમ ચલે ઉસ કે ચાલીસ કબીરા ગુનાહ મિટા દિયે જાએંગે.

---

(२) जो जनाजे के चारों पायों को कन्या दे, अल्लाह तबारक व तआला उस की હતमी यानी કામિલ મગ્ફિરત ફરમા દેગા.

હવાલા : (જૌહરતુન્નયિરહ, આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર ઓર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪)

હદીષ શરીફ :

ઇબ્ને અબી દુન્યા ને “અલ કુબૂર” મેં અબુલ ખાલિદ સે ઓર ઇબ્ને અસાકિર ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસૂદિદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી, વો કેહતે હૈં કે મેં ને હઝરતે દાવૂદ અલયહિસ્સલાતો વસ્સલામ કી દુઆ પઢી. વો રબ તઆલા સે અર્જ કરતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! જિસ ને મહઝ તેરી રઝામન્દી કે લિયે જનાજે કા સાથ દિયા, ઉસ કી જઝા ક્યા હૈં ? અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા કે જિસ દિન વો મરેગા, તો ફરિશ્તે ઉસ કે જનાજે કે સાથ ચલેંગે ઓર મેં ઉસ કી મગ્ફિરત કરુંગા.

હવાલા : (“શરહુસ્સુદૂર”, અઝ: ઇમામ જલાલુદ્દીન સુયૂતી, ઉર્દુ તર્જમા, સફા નં. ૧૦૦)

મસ્અલા :

જનાજા લે ચલને મેં ચારપાઈ યાની જનાજે કે પાયે કો હાથ સે પકડ કર કન્યે (મોંઢે) પર રખના ચાહિયે. માલ વ સામાન કી તરહ ગરદન યા પીઠ પર લાદના મકરૂહ હૈ. ઇસી તરહ ચૌપાયે જાનવર પર ભી લાદના મકરૂહ હૈ. ઠેલે યા ટ્રક પર લાદને કા ભી યહી હુકમ હૈ. બૈલ ગાડી, ઊંટ ગાડી યા તાંગા પર ભી જનાજા લાદના નહીં ચાહિયે.

જુઝિયા માખૂઝ અઝ : ફતાવા આલમગીરી, ગુન્યા,
દુર્રે મુખ્તાર, ઓર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪

મસ્અલા :

શીરખ્વાર છોટા બચ્ચા યા ઐસા છોટા બચ્ચા કે ઉસે દૂધ છુડા દિયા ગયા હો, યા ઉસ સે કુછ બડા કે જિસ કો બ આસાની ગોદ મેં હર શખ્સ ઉઠા સકે, ઐસે છોટે બચ્ચે કો એક શખ્સ દોનોં હાથોં સે ઉઠા કર ચલે ઓર યકે બાદ દીગરે લોગ ઉસ છોટે બચ્ચે કી મચ્ચત કો હાથોં હાથ લેતે રહેં.

હવાલા : (ગુન્યા, આલમગીરી, ઓર બહારે શરીઅત,
હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪)

મસ્અલા :

જનાઝે કો યૂં લે કર ચલેં કે સિરહાના આગે કી જાનિબ હો. ક્યૂંકે જનાઝા લે ચલને મેં સિરહાને કો આગે કરને કા હુકમ હે. ફતાવા આલમગીરી મેં હૈ કે :

“فِي حَالَةِ الْمَشْيِ بِالْجَنَازَةِ يُقَدَّمُ الرَّأْسُ”

“યાની જનાઝા લે ચલને મેં સર આગે હોના ચાહિયે.”

હવાલા : (૧) ફતાવા હિન્દિયા, જિલ્દ ૧, ફસ્લ ૪, સફા નં. ૧૬૨
(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૯૬
(૩) ફતાવા રઝવિયા, મુતજમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૮૨,
ઓર ૧૩૫
(૪) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪

મસ્અલા :

“જનાઝે કે સાથ આગ લે ચલને કી મુમાનેઅત હે.”

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૪૧
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪

હદીષ શરીફ :

”عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ لِابْنِهِ وَهُوَ فِي سِيَاقِ الْمَوْتِ إِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا تُصَاحِبْنِي نَائِحَةً وَلَا نَارًا“.

તર્જમા :

“હઝરત અમ્ર બિન આસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોં ને મૌત સે કુછ કબ્લ અપને બેટે સે ફરમાયા કે જબ મૈં મર જાઉં તો મેરે જનાઝે કે સાથ ન કોઈ રોને વાલી જાએ ઔર ન આગ.”

હવાલા : (૧) સહીહ મુસ્લિમ, કિતાબુલ ઈમાન, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૭૬
(૨) જામેઉલ અહાદીષ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૫

મસ્અલા :

જનાઝા મો'તદિલ તૈઝી સે લે કર ચલેં. મગર ઈતના તૈઝ રફતાર નહીં ચલના ચાહિયે કે મય્યત કો ઝટકા લગે.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪)

નોટ : જનાઝા લે જાતે વક્ત અદબ વ વકાર કે સાથ કદમ તૈઝી સે ઉઠાને ચાહિયે લૈકિન ઈતના તૈઝ ભી નહીં ચલના ચાહિયે કે જનાઝે મેં શરીક લોગ દૌડને લગેં, બલકે ચાલ મુતવસ્સિત હોની ચાહિયે ઔર કદમ તૈઝી સે ઉઠાને ચાહિયે. અલ મુખ્તસર ! જનાઝા લે કર ચલને કી ચાલ મામૂલી ચાલ સે તૈઝ હો ઔર દૌડને સે કમ હો.

હદીષ શરીફ :

”عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: سَأَلْنَا نَبِيَّنَا ﷺ عَنِ الْمَشْيِ مَعَ الْجَنَازَةِ فَقَالَ مَا دُونَ الْخَبَبِ“

તર્જમા :

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને ફરમાયા કે હમ ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે જનાઝે કે સાથ ચલને કે મુતઅલ્લિક દરિયાફત ક્રિયા, તો આપ ને ફરમાયા કે દૌડને સે કમતર ચાલ હો.” (અબૂ દાવૂદ શરીફ)

હદીષ શરીફ :

”عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى جَنَازَةً يُسْرِعُونَ بِهَا

قَالَ لِتَكُنْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ“ -

તર્જમા :

“હઝરત અબૂ મૂસા અશ્શરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને લોગોં કો એક જનાઝા બહોત જલ્દી જલ્દી લે જાતે દેખા. આપને ફરમાયા તમાનિયત (ઇત્મિનાન) લાઝિમ પકડો.”

મસ્અલા :

(ઇબ્ને માજા શરીફ)

જનાઝે કે સાથ જાનેવાલોં કે લિયે અફઝલ યે હૈ કે વો જનાઝે કે પીછે ચલે. દાએ, બાએ યા આગે ન ચલે. ઓર અગર કિસી વજહ સે કોઈ જનાઝા કે આગે ચલે, તો ઉસે ચાહિયે કે વો ઈતના દૂર હો કર ચલે કે સાથિયોં મેં શુમાર ન ક્રિયા જાએ. ઓર અગર સબ કે સબ આગે હોં તો મકરૂહ હૈ. ઈસી તરહ જનાઝે કે સાથ પૈદલ ચલના અફઝલ હૈ. ઓર અગર કિસી મજબૂરી કી વજહ સે સવારી પર હો, તો સવારી કો જનાઝે કે પીછે રખના ચાહિયે. સવારી પર સવાર હો કર જનાઝે કે આગે ચલના મકરૂહ હૈ. લિહાઝા અગર આગે હો તો જનાઝે સે ઈતના દૂર રહે કે જનાઝે મેં શિર્કત કરનેવાલોં મેં શુમાર ન

ક્રિયા જાએ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪,
આલમગીરી, સગીરી)

હદીષ શરીફ :

“عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ يُقَالُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْجَنَازَةُ

તર્જમા : “مَتَّبُوعَةٌ لَيْسَتْ بِتَابِعَةٍ لَيْسَ مَعَهَا مَنْ تَقَدَّمَهَا”

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસૂદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો
સે રિવાયત હૈ કે રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ
ને ઇશાદ ફરમાયા કે જનાઝા મત્બૂઅ હૈ, તાબેઅ નહીં. જો આગે
ચલે જનાઝે કે સાથ નહીં.”

હવાલા : (૧) તિર્મિઝી શરીફ, સફા નં. ૧૯૬

(૨) ઇબ્ને માજા, સફા નં. ૧૦૮

હલ્લે લુગત :

મત્બૂઆ = જિસ કી ઇત્તેબાઅ કી જાએ, જિસ કે પીછે ચલા જાએ,
પૈરવી ક્રિયા જાએ.

તાબેઅ = ઇત્તેબાઅ કરને વાલા, પીછે ચલને વાલા, પૈરવી
કરનેવાલા.

મસ્અલા :

જનાઝે કે સાથ ઔરતોં કા જાના મમનૂઅ ઔર ના જાઈઝ હૈ.
ઔર અગર નૌહા કરનેવાલી ઔરત જનાઝે મેં શરીક હોના ચાહે, તો
ઉસે સપ્તી સે મના કર દિયા જાએ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૪)

હદીષ શરીફ :

ઈમામ સઈદ બિન મન્સૂર અપની સુનન મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કરતે હેં :

”أَنَّه رَأَى نِسْوَةً فِي جَنَازَةٍ فَقَالَ ارْجِعْنَ مَارُورَاتٍ غَيْرَ

તર્જમા : - “مَا جُورَاتٍ إِنَّكُنَّ لَتُفْتِنَنَّ الْأَحْيَاءَ وَتُؤْذِينَ الْأَمْوَاتَ”

“ઉન્હોં ને એક જનાઝે મેં કુછ ઓરતેં દેખીં ઓર ઈશાદિ ફરમાયા કે પલટ જાઓ, ગુનાહ સે બોઝલ, સવાબ સે ઓઝલ. તુમ ઝિન્દોં કો ફિત્નોં મેં ડાલતી હો ઓર મુદોં કો અઝિય્થત દેતી હો.”

- હવાલા :** (૧) શરહુસ્સુદૂર, ઉદૂ તર્જમા: સફા નં. ૨૮૨
(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૨૬૦
(૩) જામેઉલ અહાદીષ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૬
(૪) ફતાવા રઝવિયા, મુતર્જમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૭૧૭

મસ્અલા :

રાહ મેં યા કિસી જગહ બૈઠે હુએ હોં ઓર વહાં સે જનાઝા ગુઝરે તો ખડા હોના ઝરૂરી નહીં. હાં ! જો જનાઝે મેં શરીક હોના યાહે વો ઉઠે ઓર જાએ, લૈકિન જો જનાઝે મેં શરીક હોના નહીં યાહતા, વો ન ઉઠે.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૫)

જનતા દેખ કર ખડે હોને કે બારે મેં ઝરૂરી વઝાહત

આમ તૌર સે લોગોં મેં યે બાત મશહૂર હૈ કે જનાઝા આતા દેખ કર ખડા હો જાના યાહિયે. યા અગર કિસી સવારી પર હૈ, ઓર

સામને સે જનાઝા આ રહા હૈ તો સવારી રોક કર એક તરફ ખડી કર દેની યાહિયે. ઓર જનાઝા દેખ કર ખડે હો જાને કો હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી સુન્નત કરાર દેતે હૈ. ઝી ઇલ્મ હઝરાત ઇસ ફેઅ્લ કો સુન્નત સાબિત કરને કે લિયે ચન્દ અહાદીષે કરીમા બતૌરે સુબૂત પૈશ કરતે હૈ. હમ ઉન મેં સે ચન્દ અહાદીષ કો યહાં નકલ કરતે હૈ :-

હદીષ : ૧

“عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخَدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا رَأَيْتُمُوا

તર્જમા :

الْجَنَازَةَ فَاقْوُمُوا”

“હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત કરતે હૈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદ ફરમાયા કે જબ તુમ જનાઝા દેખો તો ખડે હો જાઓ.”

હદીષ : ૨

(બુખારી શરીફ)

“عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ سَمِعَهُ يَحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا

તર્જમા :

رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَاقْوُمُوا لَهَا حَتَّى تُخَلِّفَكُمْ أَوْ تُوَضَّعَ -

“હઝરત આમિર બિન રબીઆ કા બયાન હૈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદ ફરમાયા કે તુમ જબ જનાઝા દેખો, તો ખડે હો જાઓ, યહાં તક કે તુમ્હારે પાસ સે ગુઝર જાએ યા કન્ધોં સે રખ દિયા જાએ.” (ઇબને માજા)

હદીષ : ૩

“عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَجَنَازَةٍ

فَقَمْنَا حَتَّى جَلَسَ فَجَلَسْنَا”

तर्जमा :

“अमीरुल मु‘मिनीन उजरत सय्यदना मौला अली रदियल्लाहो तआला अन्हो ने इरमाया के रसूले अकरम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम अेक जनाजे के लिये षडे हुअे, तो हम भी षडे हो गअे. इर आप जब बैठे तो हम भी बैठ गअे.”

(ईब्ने माज)

मजकूरा तीनों अहादीष मन्कूल अज किताब : “मौत का मज” आलम इकरी, नाशिर : इरकिया बुक डिपो, दहली, सफा नं. २०७ और २०८

मजकूरा तीनों अहादीषे मुकदसा से साइ साबित होता है के जनाजा देष कर षडा हो जाना हुजूरे अकदस सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम की सुन्नत है, बल्के जनाजे को देष कर बैठे रेहना ममनूअ है. और बाज उजरत ने इरमाया के जनाजा आता देष कर षडे हो जाना वाजिब है.

जवाब :

मजकूरा तीनों अहादीषे करीमा बै:शक और बिला शुबह सहीह हैं और उन की सेहत में जर्रा बराबर भी शक नहीं. क्यूंके तीनों अहादीष के रावी (१) उजरत अबू सईद षुदरी (२) उजरत आमिर बिन रबीआ (३) अमीरुल मु‘मिनीन मौला अली रदियल्लाहो तआला अन्हुम अजल्लअे सहाबअे किराम से हैं और इन्ने अस्माउर्रिजाल के अे’तबार से मजकूरा तीनों उजरत षिका (विश्वासु) रावी में शुमार होते हैं यानी इन की रिवायत कर्दा हदीष में किसी को किसी भी डिस्म का शक या कलाम नहीं. मोहदिसीने

કિરામ બ ઇત્તફાકે રાય ઉન કી રિવાયત કદા હદીષ કો સહીહ જાનતે ઓર માનતે હૈં ઓર ઉસ કે સિદ્કો સદાકત પર એ'તમાદ કરતે હૈં.

લિહાજા મઝકૂરા તીનોં અહાદીષ યકીનન સહીહ હૈં મગર ફિર ભી ઇન અહાદીષ પર અમલ નહીં ક્રિયા જાએગા ક્યૂંકે ઇન અહાદીષ કા હુકમ મન્સૂખ કર દિયા ગયા હૈ. કિસી કામ કા હુકમ મન્સૂખ ક્યૂં હોતા હૈ ? કેસે હોતા હૈ ? ઓર ઉસ હુકમ કો મન્સૂખ કરને વાલી નાસિખ દલીલેં ક્યા હોતી હૈં. ઇસ પર ગુફતગૂ બાદ મેં હોગી, પેહલે હમ મઝકૂરા તીનોં હદીષ કા હુકમે મન્સૂખ હૈ, ઇસ કી ક્યા વજહ હૈ, ઉસે દેખેં.

● મઝકૂરા તીનોં અહાદીષ મેં સે અમીરુલ મુ'મિનીન સય્યદના મૌલા અલી કર્મલ્લાહો તઆલા વજહહૂ કી રિવાયત કદા હદીષ નમ્બર ૩, કે ઝિમ્ન મેં શારેહે મુસ્લિમ શરીફ હઝરત શૈખ મોહયુદીન અબૂ ઝકરિયા યહ્યા બિન શરફ નુવવી કુદેસા સિર્હુલ અઝીઝ ફરમાતે હૈં :

“ قَالَ الْقَاضِي اخْتَلَفَ النَّاسُ فِي هَذِهِ الْمَسْئَلَةِ فَقَالَ مَالِكٌ وَ

તર્જમા : أَبُو حَنِيفَةَ وَالشَّافِعِيُّ الْقِيَامُ مَنْسُوحٌ ”

“કહા કાઝી ને કી ઇસ મસ્અલે મેં લોગોં ને ઇખ્તલાફ ક્રિયા હૈ ઓર ઇમામ માલિક, ઇમામ અબૂ હનીફા ઓર ઇમામ શાફઈ ને ફરમાયા કે ક્યામ યાની ખડા હોના મન્સૂખ હૈ.”

હવાલા : (સહીહ મુસ્લિમ શરીફ, જિલ્દ ૧, સફા નં.૩૧૦ પર દર્જ હાશિયે કી ઇબારત)

● મઝકૂરા તીનોં અહાદીષ મેં સે હઝરત આમિર બિન રબીઆ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી રિવાયત કદા હદીષ નં: ૨, કે ઝિમ્ન

में अबू दावूद में है :

”هَذَا الْحُكْمُ مَنْسُوحٌ بِالْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ مِنْهَا مَا رَوَاهُ ابْنُ حَبَّانٍ فِي صَحِيحِهِ كَانَ يَأْمُرُنَا بِالْقِيَامِ فِي الْجَنَائِزِ ثُمَّ جَلَسَ بَعْدَ ذَلِكَ وَآمَرَ بِالْجُلُوسِ وَمِنْهَا حَدِيثٌ عَلَيَّ ثُمَّ قَعَدَ بَعْدُ أَي تَرَكَ الْقِيَامَ لِلْجَنَازَةِ“

तर्जमा :

“ये हुकूम मन्सूख है अहादीषे सहीहा की वजह से, एन में से वो हदीष है, जिस को हजरत एब्ने हब्बान ने अपनी सहीह में रिवायत किया के हुजुरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने जनाजे के लिये खड़े होने का हुकूम इरमाया और फिर बाद में आप जुलूस इरमाने लगे और बैठने का हुकूम सादिर इरमाया. एन अहादीष में से वो हदीष भी है जिस को अभीरुल मु‘मिनीन सय्यदना मौला अली रदियल्लाहो तआला अन्हो ने रिवायत इरमाया के फिर आप यानी हुजुर सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम बैठे रहते और जनाजे के लिये खड़े होना तर्क करने का हुकूम इरमाया.”

हवाला : (अबू दावूद शरीफ़ सानी, सफ़ा नं. ४५२ पर एब्नारते हाशिया)

● मजकूर तीनों अहादीष में से हजरत अबू सईद खुदरी रदियल्लाहो तआला अन्हो की रिवायत कर्दा हदीष नम्बर १, के जिम्न में अल्लामा अबू ज़अर अहमद बिन मुहम्मद अल अजदी अल मिस्री अल मा’रूफ़ बह एमाम तहावी हनफ़ी रहमतुल्लाहो तआला अलैहि इरमाते हैं :

”فَقَدْ ثَبَّتَ بِمَا ذَكَرْنَا أَنَّ الْقِيَامَ لِلْجَنَازَةِ قَدْ كَانَ ثُمَّ نُسِخَ“

તર્જમા :

“પસ બૈ:શક, સાબિત હુવા કે જનાઝે કે લિયે ખડે હોને કા હુકમ પેહલે થા ફિર બાદ મેં વો મન્સૂખ હો ગયા.”

હવાલા : (શરહે મઆનિયલ આસાર અલ મા'રૂફ બ તહાવી શરીફ, મુસન્નિફ, ઈમામ અબૂ જાઅફર તહાવી, અલ મુતવફફા ૩૨૧ હિ., જિલ્દ ૧, સફા નં.૩૧૫)

જનાઝે કે લિયે ખડે હોને ઔર બાદ મેં બૈઠે રેહને કે સુબૂત મેં દો અઝીમ ઔર શોહરએ આફક મુફ્તિયાને ઝીશાન કી મો'તબર વ મો'તમદ વ મુસ્તનદ કિતાબોં કે દો હવાલે નાઝિરીને કિરામ કી ખાતિરે તબઅ કી ગર્ઝ સે પૈશે ખિદમત હૈં :-

હવાલા :૧

મુસ્લિમ શરીફ ઔર અબૂ દાવૂદ મેં હઝરત અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે મરવી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જનાઝે કે લિયે ખડે હોતે થે. ઉસ કે બાદ ફિર બૈઠે રહે (યાની જનાઝા દેખ કર ખડે ન હોતે). ઈબ્ને હબ્બાન કી સહીહ મેં હૈં કે હઝરત અલી ને ફરમાયા. હમેં જનાઝે કે લિયે ખડે હોને કા હુકમ દેતે થે, ઈસ કે બાદ બૈઠે રેહતે ઔર બૈઠને કા હુકમ દિયા. હાઝિમી ને કહા કે મેરે પાસ સે જનાઝા ગુઝરા, તો મેં ખડા હો ગયા હઝરત અલી ને ફરમાયા, તુમહેં યે ફત્વા કિસ ને દિયા હૈં ? મેં ને અર્ઝ કિયા, અબૂ મૂસા અશ્શરી ને. તો હઝરત અલી ને ફરમાયા કે સિર્ફ એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જનાઝે કે લિયે ખડે હુએ થે. જબ હુકમ મન્સૂખ હો ગયા તો મના ફરમા દિયા. અહનાફ ઔર શવાફેઅ ઔર હનાબલા કા મઝહબ યહી હૈં કે જનાઝે કે લિયે ખડા

હોના ઝરૂરી નહીં.”

હવાલા : “નુઝહતુલ કારી શરહે સહીહુલ બુખારી”, અઝ : ફકીહે હિન્દ અલ્લામા મુફ્તી શરીફુલ હક સાહબ અમજદી, જિલ્દ, ૪, સફા નં.૮૧. મત્બૂઆ: દારુલ બરકાત, ઘોસી (યૂ.પી)

હવાલા :૨

અવ્વલ મય્યત કે લિયે ખડે હો જાને કા હુકમ થા. યા તો મય્યત કી તા’ઝીમ કે લિયે યા સાથ વાલે ફરિશ્તોં કી, યા મૌત કી ઘબરાહટ કે ઇઝહાર કે લિયે, લૈકિન યે હુકમ બાદ મેં મન્સૂખ હો ગયા.”

“પેહલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જનાઝા દેખ કર ખડે હો જાતે થે. હમ ભી ઈસી પર આમિલ થે. ફિર આપ ને અમલ છોડ દિયા. હમ ને ભી છોડ દિયા. લિહાઝા વો ખડા હોના મન્સૂખ હૈ.”

હવાલા : “મિઆતુલ મનાજ્જહ શરહે મિશકાતુલ મસાબીહ”, અઝ: હકીમુલ ઉમ્મત, અલ્લામા મુફ્તી અહમદ યાર ખાન સાહબ નઈમી, નાશિર : ફૈયાઝુલ હસન બુક સેલર, કાનપુર, જિલ્દ ૨, સફા નં.૪૬૭

મસ્અલા :

જનાઝે કે સાથ ચલને વાલોં કો ખામોશ રેહના ચાહિયે ઔર વક્તે મૌત ઔર કબ્ર કે અહવાલ કો પૈશે નઝર રખેં. દુનિયા કી બાતેં ન કરેં ઔર ન હંસે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને એક આદમી કો જનાઝે કે સાથ હંસતે દેખા. ફરમાયા તૂ જનાઝે મેં હંસતા હૈ? મેં તુઝ સે કભી કલામ ન કરુંગા. ઔર અગર

ઝિક કરના યાહે તો દિલ મેં કરે ઓર બ લિહાઝે ઝમાના અબ ઓલોમા ને ઝિકે જહર કી ભી ઇજાઝત દી હે.

હવાલા : (સગીરી, દુરે મુખ્તાર ઓર બહારે શરીઅત, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૪૪)

જુહૂસો જનાઝા મેં બુલન્દ આવાઝ સો ના'ત શરીફ, કલ્મસો તય્યબા, મૌબૂદ શરીફ વગૈરા પઢના

કુછ મકામાત પર રિવાજ આમ હૈ કે જનાઝે કે સાથ કુછ મીલાદ ખ્વાં હઝરાત બુલન્દ આવાઝ સે ના'ત શરીફ કે અશઆર યા મૌત કે મુતઅલ્લિક કસાઈદ વગૈરા પઢતે હૈં. ઓર બાઝ મકામાત પર બુલન્દ આવાઝ સે કલ્મએ તય્યબા કે વિદ કા રિવાજ હૈ. મુન્દરજએ બાલા તરીકે કે તઅલ્લુક સે મુનાફિકીને ઝમાના, ફિકએ વહાબિયા નજિદયા તબ્લિગિયા કે મુતબઈન ને અબ શદીદ ઇખ્તિલાફ ઉઠાયા હૈ ઓર જનાઝે કે સાથ કિસી કિસ્મ કા ઝિકે જહર યા ના'ત ખ્વાની કો શિદ્દત સે મના કરતે હૈં ઓર મહઝ સુકૂત ઇખ્તિયાર કરને પર ઇસ્સાર કરતે હૈં ઓર યે કેહતે હૈં કે યે કામ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે મુબારક ઝમાને મેં રાઈજ નહીં થા, લિહાઝા બિદઅત ઓર મમનૂઅ હૈ. અલાવા અઝીં વો લોગ ફિકહ કી મો'તબર કુતુબ મસ્લન મરાકિયુલ ફલાહ, બહુરુર્ઈક, ફતાવા કાઝી ખાન, ફતાવા આલમગીરી વગૈરા કે હવાલોં સે ઇસે મકરૂહે તેહરીમી બતાતે હૈં. ઇસ લિયે હમ ઇસ મસ્અલે કી આમ ફહમ ઓર આસાન, લૈકિન મુદલ્લલ બહસ કારેઈને કિરામ કી ખિદમત મેં પૈશ કરતે હૈં :-

બૈ:શક ફિક્કહ કી મો'તબર કિતાબોં મેં જનાઝા કે સાથ ઝિકે જહર કો મકરૂહ લિખા હૈ. અબ સવાલ યે ઉઠતા હૈ કે યે કરાહતે તેહરીમી હૈ યા તન્ઝીહી ? જવાબન અઝ હૈ કે જનાઝે કે સાથ ઝિક જહર કી કરાહત મેં ફુકહાએ કિરામ કે દરમિયાન ઇખ્તિલાફ હૈ. આયા યે કરાહતે તેહરીમી હૈ યા તન્ઝીહી ? બાઝ ને તેહરીમી લિખા હૈ ઓર બાઝ ને તન્ઝીહી લિખા હૈ. લૈકિન ફુકહાએ કિરામ કા ઇખ્તિલાફ બલ્કે કરાહત કા ઇત્લાક ભી મુન્દરજએ ઝૈલ તફ્સીલ પઢને સે ઇન્શાઅલ્લાહ વ હબીબિહ (જલ્લજલાલોહૂ વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ) દૂર હો જાએગા.

: તાહ્સીલ :

(૧) જનાઝે કે સાથ ઝિકે જહર યા ના'ત શરીફ યા ઓર કોઈ દુઆ વગૈરા સે મક્સૂદ સિર્ફ અલ્લાહ કા ઝિક હૈ. ઓર અલ્લાહ કા ઝિક હર હાલ મેં મત્લૂબ વ મહબૂબ વ મુસ્તહસન હૈ. ઓર અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કા ઝિક જુમ્લા ઇબાદાત કા મગ્ઝ હૈ.

★ કુરઆને મજીદ મેં ઇશદિ બારી તઆલા હૈ :

આયત : “أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي” (સૂર-એ તાહા, આયત: ૧૪)

તર્જમા : “ઓર મેરી યાદ કે લિયે નમાઝ કાઈમ રખ.”

(કન્ઝુલ ઇમાન)

તફ્સીર : “કે તૂ ઇસ મેં મુઝે યાદ કરે ઓર મેરી યાદ મેં ઇખ્લાસ ઓર મેરી રઝા મક્સૂદ હો, કોઈ દૂસરી ગરઝ ન હો.”

(તફ્સીરે ખઝાઈનુલ ઇરફાન, સફા નં. ૪૫૩)

★ અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કા ઇશાદિ હૈ :

આયત : “يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ”

(સૂર-એ આલે ઇમરાન, આયત: ૧૮૧)

તર્જમા : “જો અલ્લાહ કી યાદ કરતે હૈં ખડે ઓર બૈઠે ઓર કરવટ પર લેટે” (કન્ઝુલ ઇમાન)

તફ્સીર : “યાની તમામ અહવાલ મેં. મુસ્લિમ શરીફ મેં મરવી હૈ કે સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ તમામ અહયાન મેં અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરતે થે. બન્દે કા કોઈ હાલ યાદે ઇલાહી સે ખાલી ન હોના યાહિયે.”
(તફ્સીરે ખઝાઈનુલ ઇરફાન, સફા નં. ૧૧૦)

★ રબ્બે અકબર જલ્લજલાલોહૂ કા મુકદ્દસ ઇશાદિ હૈ :

આયત : “وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ”

(સૂર-એ જુમ્આ, આયત: ૧૦)

તર્જમા : “ઓર અલ્લાહ કો બહોત યાદ કરો, ઇસ ઉમ્મીદ પર કે ફલાહ પાઓ” (કન્ઝુલ ઇમાન)

હદીષ શરીફ :

સય્યદુઝ્ઝાકિરીન, હુઝૂરે અકદ્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં :

“أَكْثَرُوا ذِكْرَ اللَّهِ حَتَّى يَقُولُوا إِنَّهُ مَجْنُونٌ”

તર્જમા : “ખુદા કા ઝિક્ર ઇતની કસરત સે કરો કે લોગ કહેં કે યે મજનૂન (પાગલ) હૈ.”

હવાલા : મુસ્નદે અહમદ બિન હમ્બલ, અઝ : ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ, અલ મુતવફ્ફા ૨૪૧ હિ., મત્બૂઆ: દારુલ

ફિક, બૈરૂત, જિલ્લ ૩, સફા નં. ૬૮ ઓર ૭૧

હદીષ શરીફ :

ઉમ્મુલ મુ‘મિનીન, સય્યદા આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા ફરમાતી હૈં :

“كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذُكُرُ اللَّهَ فِي كُلِّ

તર્જમા :

“أَحْيَانِهِ”

“રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હર વક્ત અલ્લાહ તઆલા કા ઝિક્ર ક્રિયા કરતે થે.”

હવાલા : (૧) સહીહ મુસ્લિમ શરીફ, કિતાબુલ હૈઝ, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૬૨

(૨) અલ મુસ્તદરક અલસ્સહીહૈન, કિતાબુદ્દુઆ, અઝ : ઈમામ અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ હાકિમ નૈશાપૂરી, અલ મુતવફ્ફા ૪૦૫ હિ.

મત્બૂઆ : દારુલ ફિક, બૈરૂત, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૪૯૯

મુન્દરજએ બાલા આયાતે કુરઆની ઓર અહાદીષે નબવી કસરત સે ઝિક્રે ઈલાહી કરને કી તા’લીમ વ તલ્કીન ફરમાતી હૈં ઓર ઈન આયાત વ અહાદીષ સે હર હાલ મેં અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કા ઝિક્ર કરને કી રગ્બત દિલાઈ જા રહી હૈ.

● ઝિક્રે ખુદા કે કઈ તરીકે હૈં. મસ્લન કલ્બી, લિસાની, ખફી, જલી, તિલાવત, સના, દુરુદ, દુઆ, ઈબાદાત, તાઆત વગૈરા. ઈન મેં સે બાઝ તરીકોં કો બાઝ ઓકાત ઓર મકામાત સે ખુસૂસિયત હોતી હૈ.

-
- મહલ્લે જનાઝા મકામે તફકુર યાની જનાઝા દેખ કર હર શખ્સ અપની મૌત કે બારે મેં સોચતા હૈ ઓર જનાઝા દેખ કર ઇબ્રત ઓર નસીહત હાસિલ કરતા હૈ. ઓર જબ આદમી કિસી મઆમલે મેં ગેહરાઈ સે સોચતા હૈ, તો ઉસ કા ખામોશ હોના ઝરૂરી હૈ, તાકે ઉસ કી તમામ તવજજોહ ઉસ ગેહરી સોચ હી કી તરફ મર્ફૂઝ હો. અગર ઉસ વક્ત વો કિસી ઝિક મેં મશ્ગૂલ હોગા, તો ઉસ કી તવજજોહ ઇસ સોચ સે હટ કર ઝિક કી તરફ મુન્તકિલ ઓર મુન્કસિમ હોગી.
  - તફકુર યાની સોચ બિચાર, સોચના. યે બહોત હી મુફીદ, નફા બખ્શ ઓર મુસ્તહસન કામ હૈ. ઇસી લિયે કહા ગયા હૈ કે :

તર્જમા : “تَفَكَّرُ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ”

“ઘડી ભર કા તફકુર ઇન્સાનોં ઓર જિન્નોં કી ઇબાદત સે બેહતર હૈ.” લિહાઝા ઓલોમા-એ કિરામ ને જનાઝે મેં શામિલ લોગોં કી તવજજોહ સિર્ફ મૌત ઓર મૌત કે તઅલ્લુક સે પૈશ આનેવાલે હવાદિસ કે તફકુર કી જાનિબ હી મર્ફૂઝ ઓર મુલ્તફત રખને કે લિયે યે હુકમ સાદિર ફરમાયા :

“يَنْبَغِي لِمَنْ تَبَعَ الْجَنَازَةَ أَنْ يُطِيلَ الصَّمْتَ”

યાની “જનાઝે કે સાથ ચલનેવાલે કો સુકૂત (ખામોશી) ઇખ્તિયાર કરના ચાહિયે.” જૈસા કે ઇમામુલ ફુકહા અલ્લામા અબુલ અબ્બાસ અહમદ કાઝી મિસ્રી સરૂજી (અલ મુતવફ્ફા ૭૧૦ હિ.) કી કિતાબ “ઈનાયા શરહે હિદાયા” મેં હૈ.

- ઝિકે ખફી કે મુકાબલે મેં ઝિકે જહર સે તવજજોહ ઝિયાદા

બટતી હૈ. યાની અગર આદમી દિલ મેં કોઈ ઝિક કરે યા આહિસ્તા ઔર મધમ આવાઝ સે ઝિક કરે, તબ વો ઈસ તરહ ખામોશી સે ઝિક કરને કે સાથ કુછ તફકુર ભી કર સકતા હૈ યાની સોચ ભી સકતા હૈ, લૈકિન બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક કરતે વક્ત યાની ઝિકે જહર કે વક્ત વો તફકુર નહીં કર સકતા. ઔર જનાઝે કે સાથ ચલનેવાલે કે લિયે મૌત કી યાદ ઔર તફકુર મામૂર હૈ. ઔર અલ્લાહ કા ઝિક ભી હર હાલ મેં કરના યાહિયે. લિહાઝા બાઝ ઓલોમા ને યે હુકમ સાદિર ફરમાયા કે :

“فَإِنْ أَرَادَ أَنْ يَذُكُرَ اللَّهَ تَعَالَى يَذُكُرْهُ فِي نَفْسِهِ”

યાની “અગર અલ્લાહ તઆલા કા ઝિક કરના યાહે તો આહિસ્તા કરે.” જૈસા કે ઈમામ અલ્લામા ઝહીરુદ્દીન મુર્ગયાની કે “ફતાવા ઝહીરિયા” મેં હૈ.

ઈસી તરહ અલ્લામા ઈમામ રુકનુલ ઈસ્લામ મુહમ્મદ બિન અબૂ બક્ર કી મો’તમદ ઔર મશહૂર કિતાબ “શરઅતિલ ઈસ્લામ” કી શરહ “જામેઉશ્શુરુહ” મેં હૈ કે

”يَسْتَكْتَرُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ

عَلَى سَبِيلِ الْإِحْفَاءِ خَلْفَ الْجَنَازَةِ وَلَا يَتَكَلَّمُ بِشَيْءٍ مِّنْ أَمْرِ الدُّنْيَا

યાની “જનાઝે કે પીછે સિરી તૌર પર (આહિસ્તા સે) ઝિયાદા સે ઝિયાદા તસ્બીહ ઔર તેહલીલ કરે ઔર કિસી કિસ્મ કી દુન્યવી બાત ન કરે.”

યે હુકમ ઉસ ઝમાન-એ ખૈર કે લિયે થા જબ કે જનાઝે મેં શરીક હોનેવાલે લોગ મૌત કે તસવ્વુર ઔર મૌત કી યાદ મેં ઐસે રૂબ

જાતે થે કે ગોયા મચ્ચત ઉન મેં સે હર એક કા ખાસ, અપના કોઈ જિગર પારા હૈ, બલ્કે ગોયા ખુદ હી મચ્ચત હેં કે મુઝ કો હી જનાઝે પર લિયે જાતે હેં ઓર થોડી દૈર બાદ મુઝ કો કબ્ર મેં દફન કર દેંગે. બલ્કે ઉસ ઝમાને મેં જનાઝે મેં શામિલ હોનેવાલે લોગોં કી યે હાલત હોતી થી કે ઉન કો યે ભી માલૂમ નહીં હોતા થા કે હમારે દાહિને હાથ પર કૌન શખ્સ હૈ ? ઓર હમારે બાએં હાથ પર કૌન સાહબ હેં ? બલ્કે હર શખ્સ અપની અપની ફિક મેં મશગૂલ હોતા કે યે વક્ત મેરે લિયે ભી આના હૈ. ફિર ઉસ વક્ત ક્યા હોગા ? કેસે ગુઝરેગી ? અપને આ'માલ કી હાલત ક્યા હૈ ? ગોયા હર શખ્સ ઉસ કો અપના હી જનાઝા જાનતા થા ઓર મૌત કી યાદ ઓર ખૌફે ખુદા સે લરઝતા હુવા, અહવાલે કબ્ર વ હશર કે તફકુર મેં ડૂબા હુવા, કામિલ તૌર પર ઐસી ખામોશી ઇખ્તિયાર કર લિયા કરતા થા કે સાંસ કે સિવા દૂસરી કોઈ આવાઝ અસ્લન ન હોતી થી ઓર યહી હાલત જનાઝે કે સાથ ચલતે વક્ત મુનાસિબ હૈ.

લૈકિન ! જબ ઝમાના બદલા ઓર લોગોં મેં વો બાત ન રહી, જો ઊપર મઝકૂર હુઈ કે જનાઝે કો દેખ કર ઇબ્રત વ નસીહત હાસિલ કરેં ઓર ખશિયતે ખુદાવન્દી સે લરઝેં ઓર આમ મુસલમાનોં મેં ખૌફ કમ હોતા ગયા, ઐસી સૂરતોં મેં બિલ્કુલ ખામોશ રેહના મુરાદ નહીં થા બલ્કે અહવાલે કબ્રો હશર મેં તફકુર કરને કે લિયે ખામોશ રેહના મતલૂબ થા. જબ તફકુર કરના લોગોં ને છોડ દિયા ઓર વૈસે હી મહઝ ખામોશ રેહને લગે, તો ઐસી બે મતલબ ખામોશી સે અલ્લાહ તઆલા કા ઝિક કરના બેહતર હૈ. જૈસા કે હદીષ શરીફ મેં હૈ.

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બશીર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈ કે :

“لَا يَزَالُ لِسَانَكَ رَطْبًا مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ”

તર્જમા :

“હમેશા તેરી ઝબાન અલ્લાહ કે ઝિક્ર સે તર રેહની ચાહિયે.”

હવાલા :

- (૧) અલ જામેઉત્તિરમિઝી, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૭૩
- (૨) અલ મસ્નદ લિ અહમદ બિન હમ્બલ, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૮૮
- (૩) અલ મુસ્તદરક લિલ હાકિમ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૪૯૫
- (૪) હિલ્યતુલ ઔલિયા લિ અબી નુઐમ, જિલ્દ ૯, સફા નં. ૫૧
- (૫) ઇત્તિહાફુસ્સાદહ લિત્તિરમિઝી, જિલ્દ ૫, સફા નં. ૬

ઇબ્તેદા મેં આહિસ્તા ઝિક્ર કરને કા હુકમ ઇસ લિયે દિયા ગયા કે દૂસરે લોગ યાદે મૌત મેં મસ્રૂફ રહેં. અગર યે બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક્ર કરેગા, તો દૂસરે લોગોં કા ખયાલ મુન્તશિર હોગા ઓર યાદે મૌત સે તવજજોહ હટ કર ઉસ કે ઝિક્ર કી તરફ મુલ્તફિત હોગી. લિહાઝા શુરૂઅ મેં સિર્ફ આહિસ્તા ઝિક્ર કી ઇજાઝત દી ગઈ. લૈકિન ઝમાને ને ફિર કરવટ લી. લોગોં કો જનાઝે કે સાથ જાતે વક્ત, દફન કે વક્ત ઓર કબ્રોં પર બૈઠ કર ફુઝૂલ, બે ફાઈદા ઓર દુન્યવી લગ્વ બાતેં કરતે દેખા જાતા હૈ. બલ્કે બાઝ લોગોં કો હંસી, મઝાહ કરતે ભી દેખા જાતા હૈ. મૌત સે ઉન્હેં કોઈ ઇબ્રત નહીં હોતી. ઐસે લોગોં કો

अल्लाह और रसूल के जिक्र की तरफ़ मशगूल करना अैन सवाब और कारे सवाब है. ईसी लिये मिल्लते ईस्लामिया के इखानी तबीबों यानी अईम्मअे मिल्लते ईस्लामिया ने अैसे लोगों के हिलों से अंग छूडाने और उन्हे गइलत से बैदार करने के लिये बुलन्द आवाज से जिक्र करने की ईजाजत दे दी के ईस तरह जिक्रे खुदा हिल में जियादा उतरता है, वस्वसे दूर डोते हैं. जिक्र करनेवालों की जभानें और सुननेवालों के कान अल्लाह के जिक्र में मशगूल डोते हैं और गाइलों को इज्जल बातों और लग्वियात से रोक कर जिक्र की तरफ़ बुलाने के लिये और पन्दो नसीहत के कसाईद के जरीअे उन्हे अहवाले कओ्रो डशर से आगाह करना बिला शुबल कारे डैर व सवाब है. ईसी सिखिले का अेक डवाला पैशे खिदमत है :-

हवाला :

ईमामे अजल, अल्लामा, आरिफ़ बिल्लाह, नासेहुल उम्मत, सख्यदी अब्दुल गनी नाब्लिसी कुद्रेसी सिरहुल अजीज इरमाते हैं :

”وَكَأَن سَيِّدِي عَلَى الْخَوَاصِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ يَقُولُ إِذَا
عُلِمَ مِنَ الْمَاشِيَيْنَ مَعَ الْجَنَازَةِ أَنَّهُمْ لَا يَتْرَكُونَ اللَّغْوَ فِي الْجَنَازَةِ وَ
يَسْتَعْلُونَ بِأَحْوَالِ الدُّنْيَا فَيَنْبَغِي أَنْ يَأْمُرَهُمْ بِقَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنْ تَرْكِهِ“

तर्जमा :

“सख्यदी अली खवास रदियल्लाडो तआला अन्डो इरमाते हैं के जब जनाजे के साथ चलनेवाले के डारे में ये मालूम डो के वो लग्व से डाल न आअेंगे और दुनिया की बातों में मशगूल रहेंगे, तो

ઉન્હેં “લા-ઇલા-હા ઇલ્લલ્લાહો મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ” સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા હુકમ દેના ચાહિયે. ક્યૂંકે ઐસી હાલત મેં ઉસે પઢના, ન પઢને સે અફઝલ હૈ.”

- હવાલા :** (૧) “હદીકતુન્નદિય્યા શરહે તરીકએ મુહમ્મદિયા”,
 અઝ : અલ્લામા, ઇમામ અબ્દુલ ગની બિન ઇસ્માઈલ
 બિન અબ્દુલ ગની નાબ્લિસી હનફી (અલ મુતવફફા
 ૧૧૪૩ હિ.) મત્બૂઆ : મક્તબએ નૂરિયા રઝવિયા
 ફૈસલાબાદ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૪૦૮
 (૨) “ફતાવા રઝવિયા”, (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૪૩
 (૩) “ફતાવા મુસ્તફવિયા”, સફા નં. ૨૭૬ સે ૨૮૯

એક મઝીદ હવાલા :

ઇમામે અજલ, ફખ્રુલ ઓલોમા, અલ્લામા શૈખ અબ્દુલ વહ્હાબ બિન અહમદ અશ્શેઅરાની અશ્શાફઈ (અલ મુતવફફા ૯૭૩ હિ.) કુદેસા સિર્રહુલ અઝીઝ અપની મશહૂર વ મો’તબર કિતાબ “અહૂદલ મશાઈખ” મેં ઇશાદિ ફરમાતે હૈં :

” قَالَ لَا نُمْكِنُ أَحَدًا مِنْ إِخْوَانِنَا يُنْكِرُ شَيْئًا ابْتَدَعَهُ الْمُسْلِمُونَ
 عَلَى جِهَةِ الْقُرْبَةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَرَأَوْهُ حَسَنًا لَا سِيِّمًا مَا كَانَ مُتَعَلِّقًا
 بِاللَّهِ تَعَالَى وَرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَقَوْلِ النَّاسِ أَمَامَ
 الْجَنَازَةِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ
 قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ أَمَامَهَا وَنَحْوِ ذَلِكَ، فَمَنْ حَرَّمَ ذَلِكَ فَهُوَ قَاصِرٌ عَنْ فَهْمِ

الشَّرِيعَةَ لِأَنَّهُ كُلُّ مَا لَمْ يَكُنْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكُونُ مَذْمُومًا وَلَوْ فَتِحَ هَذَا الْبَابُ لَرَدَّتْ أَقْوَالُ الْمُجْتَهِدِينَ فِي جَمِيعِ مَا اسْتَحَبُّوا مِنَ الْمَحَاسِنِ وَلَا قَائِلٌ بِهِ ، وَقَدْ فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعُلَمَاءِ أُمَّتِهِ هَذَا الْبَابَ وَابْتِاحَ لَهُمْ أَنْ يَسْنُؤُوا كُلَّ شَيْءٍ اسْتَحْسَنُوهُ وَيَلْحَقُوهُ بِشَرِيعَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ” مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَاجْرُ مَنْ يَعْمَلُ بِهَا “ ، وَكَلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْبَرُ الْحَسَنَاتِ فَكَيْفَ يُمْنَعُ مِنْهَا “

تર્जما :

“હમ અપને દોસ્તોં મેં સે કિસી કો ઐસે અમ્ર પર ઇન્કાર કી ઇજાઝત ન દેંગે જિસે મુસલમાનોં ને અલ્લાહ અઝ્ઝવજલ્લ કી બારગાહ મેં તકરુબ કે તૌર પર ઇજાદ કિયા હો ઓર ઉસે અચ્છા જાનતે હોં. ખુસૂસન ઐસા કામ જો ખુદાએ તઆલા ઓર ઉસ કે રસૂલ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે તઅલ્લુક સે હો. જૈસે જનાઝે કે આગે “લા-ઇલા-હા ઇલ્લલ્લાહો મુહમ્મદુરસૂલુલ્લાહ” પઢના ઓર જનાઝે કે આગે કુરઆન કી તિલાવત કરના યા ઐસે દૂસરે કામ, જો ઉસે હરામ કહે વો ફહમે શરીઅત સે કાસિર હૈ, ઇસ લિયે કે હર વો કામ જો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ઝમાને મેં ન રહા હો બુરા નહીં. અગર યે દરવાઝા ખોલ દિયા જાએ તો મુજતહિદીને કિરામ કે વો સારે અકવાલ મરદૂદ ઠહરેં, જો ઉન્હોં ને અપની પસંદકદઈ અચ્છી ચીઝોં કે બારે મેં ફરમાએ હેં ઓર ઇસ કા કોઈ કાઈલ નહીં.

ખુદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને અપની ઉમ્મત કે ઓલોમા કે લિયે યે દરવાજા ખોલ રખા હૈ ઓર ઉન્હેં ઈજાઝત દી હૈ કે જો તરીકા ભી અચ્છા સમજેં, ઉસે જારી કરેં ઓર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કી શરીઅત મેં શામિલ કરેં. યે ઈજાઝત હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ઈસ ઈશાદિ ગિરામી સે સાબિત હૈ “જો શખ્સ કોઈ અચ્છા તરીકા (કામ) ઈજાદ કરે ઉસે ઉસ ઈજાદ કા સવાબ મિલેગા.” ઓર કલ્મએ “લા-ઈલા-હા ઈલ્લલ્લાહો મુહમ્મદુર્સૂલુલ્લાહ” તો સબ સે બડી નૈકી હૈ, ફિર ઉસ સે ક્યું રોકા જાએગા ?”

હવાલા : (૧) હદીકતુન્નદિય્યા શરહે તરીકએ મુહમ્મદિયા,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૦૮

(૨) ફતાવા રઝવિયા, (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૪૪, ૧૪૫

યહાં તક કે મુતાલએ સે ઈસ મસ્અલે કી તફ્સીલ કારેઈને કિરામ કો માલૂમ હો ચુકી હોગી. મુનાફિકીને ઝમાના ઉમૂરે ખૈર સે કૌમે મુસ્લિમ કો રોકને કે લિયે હમેશા બિદઅત કા શૌરો ગોગા મચાતે હૈં કે યે કામ હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે ઝમાને મેં ન થા, લિહાઝા યે કામ બિદઅત હૈ ઓર ઈસે નહીં કરના ચાહિયે. હમ જવાબન સિર્ફ ઈતના હી અર્જ કરતે હૈં કે ઈસ કામ કી મુમાનિઅત ભી વારિદ નહીં. અગર યે કામ શરીઅત કી રૂ સે મના હૈ, તો તુમ ઈસ કી મુમાનિઅત કી દલીલ પૈશ કરો.

જનાઝે કે સાથ કલ્મએ તય્યબા વગૈરા કા બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક્ક કરને કે સિલ્સિલે મેં હમ ને અઈમ્મ-એ દીને મતીન કી કુતુબે મો'તબેરા, મુસ્તનેદા ઓર મો'તમેદા કે હવાલોં સે દલાઈલે કાહિરા

વ સાતેઆ સે સાબિત કર દિયા કે યે ફેઅલ જાઈઝ ઔર મુસ્તહસન હૈ. તા હમ ઈસ બહસ કે ઈખ્તેતામ પર ઈસ અમ્મ કી ભી વઝાહત કર દેતે હૈં કે યે હકીકત હૈં કે જનાઝે કે સાથ ઝિકે જહર વગૈરા કા રિવાજ સરકારે દો આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે મુબારક ઝમાને મેં નહીં થા, ઈસ વજહ સે યે ફેઅલ હરગિઝ ના-જાઈઝ વ મમનૂઅ નહીં હો જાએગા.

હવાલા :

અલ્લામા અબ્દુલ વહ્હાબ બિન અહમદ અશ્શેઅરાની અપની કિતાબ “ઉહૂદુલ મશાઈખ” મેં ઈસ અમ્મ કી વઝાહત કરતે હુએ રકમતરાઝ હૈં :

” وَ تَأْمَلْ أَحْوَالَ غَائِبِ الْخَلْقِ الْآنَ فِي الْجَنَازَةِ تَجِدُهُمْ
مَشْغُولِينَ بِحِكَايَاتِ الدُّنْيَا لَمْ يَتَعَبَّرُوا بِالْمَيِّتِ وَقَلْبُهُمْ غَافِلٌ عَنْ جَمِيعِ
مَا وَقَعَ لَهُ بَلْ رَأَيْتَ مِنْهُمْ مَنْ يَضْحَكُ وَإِذَا تَعَارَصَ عِنْدَنَا مِثْلُ ذَلِكَ وَ
كَوْنُ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَوْمَنَا ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فَلَوْصَاحَ كُلُّ مَنْ فِي الْجَنَازَةِ لِإِلَهِ إِلَّا اللَّهُ فَلَا
إِعْتِرَاضَ وَ لَمْ يَأْتِنَا فِي ذَلِكَ شَيْءٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَلَوْ كَانَ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَازَةِ مَنْهِيًّا عَنْهُ لَبَلَّغْنَا وَ لَوْ فِي
حَدِيثٍ كَمَا بَلَّغْنَا فِي قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ وَ شَيْءٌ سَكَتَ عَنْهُ
الشَّارِعُ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَائِلَ الْإِسْلَامِ لَا يُمْنَعُ مِنْهُ أَوَاخِرَ
الرَّمَّانِ “

તર્જમા :

“ઇસ ઝમાને મેં જનાઝે કે અંદર અકસર લોગોં કે અહવાલ પર નઝર કરો. દુનિયા કી બાતોં મેં મશગૂલ મિલેંગે. જિન્હેં મય્યત કે હાલ સે કોઈ ઈબ્રત નહીં. ઉન કા દિલ ઉન સારે વાકિએ સે ગાફિલ હેં, બલકે ઉન મેં હંસને વાલે ભી નઝર આએંગે. અગર ઝિક ન કરેં તો યે હાલત હૈ ઓર અગર ઝિક કરતે હેં તો યે એ’તરાઝ હૈ કે યે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે ઝમાને મેં નહીં થા. હમારે નઝદીક જબ એસા તઆરુઝ દરપૈશ હૈ, તો હમ અલ્લાહ કે ઝિક કો મુકદમ રખેંગે. અબ અગર જનાઝે મેં શરીક હોનેવાલે તમામ પુકાર કર “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” કહેં, તો ઈસ પર કોઈ એ’તરાઝ નહીં. ઈસ તરહ ઝિકે કલ્મએ તય્યબા કરને કી મુમાનિઅત મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કા કોઈ ઈશાદિ વારિદ નહીં.

અગર જનાઝે મેં ઝિકે ઈલાહી મમનૂઅ હોતા, તો કિસી ન કિસી હદીષ મેં મુમાનિઅત કા હુકમ વારિદ હોતા, જૈસે રુકૂઅ મેં કુરઆન શરીફ પઢના મના હૈ, તો ઈસ બારે મેં હદીષ આઈ હૈ. તો જિસ ચીઝ સે ઈબ્તેદાએ ઈસ્લામ મેં શારેએ અલૈહિસ્સલ્લાતો વસ્સલામ ને સુકૂત (ખામોશી) ફરમાયા, વો હમારે આખિર ઝમાને મેં મમનૂઅ નહીં હો સકતી.”

હવાલા : (૧) હદીકતુન્નદિય્યા શરહ તરીકએ મુહમ્મદિયા,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૦૯

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૪૫
નતીજા યે નિકલા કે જનાઝે કે સાથ બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક વગૈરા કરના જાઈઝ હૈ ઓર ઈસ તરહ ઝિક કરતે હુએ ચલને પર કુદ

એ'તરાઝ નહીં, બલકે હાલાતે ઝમાના કે પૈશે નઝર ઓર લોગોં કી ગફલત કો મદે નઝર રખતે હુએ બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક કરના ખામોશ રેહને સે અફઝલ હૈ. ઈસ તરહ બુલન્દ આવાઝ સે ઝિક કરને સે રોકના રવા નહીં.

● ઈમામે જલીલ અલ્લામા અબ્દુલ ગની બિન ઈસ્માઈલ બિન અબ્દુલ ગની નાબ્લિસી ફરમાતે હૈં :

“لَا يَنْبَغِي أَنْ يَنْهَى الْوَاعِظُ عَمَّا قَالَ بِهِ إِمَامٌ مِنْ أَيْمَّةِ
الْمُسْلِمِينَ بَلْ يَنْبَغِي أَنْ يَقَعَ النَّهْيُ عَمَّا أَجْمَعَ الْأَيْمَةُ كُلُّهُمْ عَلَى تَحْرِيمٍ”

તર્જમા :

“યે ન ચાહિયે કે વાઈઝ ઐસી ચીઝ સે રોકે જિસે અઈમ્મએ મુસ્લિમીન મેં સે કિસી ઈમામ ને જાઈઝ કિયા હો, બલકે મુમાનિઅત ઐસે કામ સે કરના ચાહિયે, જિસ કી હુર્મત પર સબ અઈમ્મા કા ઈજમાઅ હો.”

હવાલા : (૧) હદીકતુન્નદિય્યા શરહે તરીકએ મુહમ્મદિય્યા,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૫૧

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૪૭

જનાઝા લે ચલાને કે મુતસાલિલાક

કુલ્લ અદમ મસાઈલા

મરઅલા :

શૌહર અપની બીવી કે જનાઝે કો હાથ લગા સકતા હૈ ઓર કન્ધા ભી દે સકતા હૈ. અવામ મેં યે ગલત ખાત મશહૂર હૈ કે શૌહર અપની બીવી કે જનાઝે કો હાથ નહીં લગા સકતા ઓર ઊસ કો કન્ધા

નહીં દે સકતા. યે સરાસર ગલત હૈ. જબ જનાઝે કો અજનબી હાથ લગાતે હૈં, કન્ધોં પર ઉઠા કર કબ્ર તક લે જાતે હૈં, તો શૌહર ને ક્યા કુસૂર ક્રિયા હૈ કે વો જનાઝા ન ઉઠાએ ? હાં શૌહર અપની મુદર્દા બીવી કે જિસ્મ કો હાથ નહીં લગા સકતા, ક્યૂંકે શરઅન શૌહર કો અપની ઝને મુદર્દા કા બદન છૂના જાઈઝ નહીં, દેખને કી તો ઈજાઝત હૈ, જબ કે અજનબી કો દેખને કી ભી ઈજાઝત નહીં. તો જિસ કો દેખને કી ભી ઈજાઝત નહીં, વો જબ જનાઝે કો કન્ધા દે સકતા હૈ, તો જિસ કો દેખને કી ઈજાઝત હૈ, વો શૌહર ક્યૂં કર કન્ધા નહીં દે સકતા ?

હવાલા : (તન્વીરુલ અબ્સાર, દુર્રે મુખ્તાર, ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૯૬)

મસ્અલા :

જનાઝે કે સાથ ના'ત શરીફ બુલન્દ આવાઝ સે પઢના જાઈઝ હૈ.

હવાલા : (“ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૫૮”)

મસ્અલા :

ઔરત કે જનાઝે પર ગેહવારા યા છત્રી બના કર ઉસ પર પદર્દા ડાલના મુસ્તહબ ઔર માપૂર હૈ ઔર ઐસા હી કરના ચાહિયે. અલબત્તા ઝીનત યા દિખાવા કરને કી નિયત સે ન હો. મર્દ કે જનાઝે પર ફૂલોં કી ચાદર ડાલના અગર ઝીનત કી નિયત સે હૈ, તો મકરૂહ હૈ ઔર અગર ઈસ નિયત સે હૈ કે ફૂલ અલ્લાહ કી તસ્બીહ વ તહલીલ કરતે હૈં ઔર મય્યત કો ઉન્સ હાસિલ હોગા, તો ઈસ મેં શરઅન કોઈ હર્જ નહીં.

હવાલા : (૧) ફતાવા હિન્દિયા અલ મા'રૂફ બ-ફતાવા આલમગીરી,

જિલ્લ ૫, સફા નં.૩૫૧, મત્બૂઆ : નૂરાની કુતુબખાના, પૈશાવર
(૨) કશ્કુલ ગેતા, ફસ્લ ૫, સફા નં.૩૨, મત્બૂઆ:
મત્બએ અહમદી, દહેલી

(૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં.૧૩૭

મસ્અલા :

અગર જનાઝા પડોસી યા રિશ્તેદાર યા કિસી નૈક શખ્સ કા હૈ,
તો ઉસ જનાઝે કે સાથ જાના નફલ નમાઝ પઢને સે અફઝલ હૈ.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૧૪૫)

મસ્અલા :

જો શખ્સ જનાઝે મેં શરીક હો, ઉસે બગૈર નમાઝ પઢે વાપસ
ન હોના યાહિયે ઓર નમાઝ કે બાદ દફન સે પેહલે ઓલિયા-એ
મય્યત યાની મય્યત કે કરીબી રિશ્તેદાર સે ઇજાઝત લે કર વાપસ હો
સકતા હૈ ઓર દફન કે બાદ ઓલિયા-એ મય્યત સે ઇજાઝત કી ઝરૂરત
નહીં. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

જનાઝા જબ તક ઝમીન પર ન રખા જાએ, શામિલ હોનેવાલોં
કો બૈઠના મકરૂહ હૈ ઓર જનાઝા ઝમીન પર રખ દેને કે બાદ બે
ઝરૂરત ખડા નહીં રેહના યાહિયે. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

જનાઝા ઝમીન પર ઇસ તરહ રખેં કે મય્યત કા સર યા પાંવ
કિબ્લે કી તરફ ન હો બલકે ઇસ તરહ આડા (તિરછા) રખેં કે મય્યત
કી દાહિની કરવટ કિબ્લે કી તરફ હો. (હવાલા:- ઐઝન)

11

ઘ્યારવાં બાબ

નમાઁ જનાઝા

કા બયાન

નમાઝે જનાઝા કયા છે, સૌર કયા ઈસ પર કોઈ સવાબ મુરતાબ હોતા છે ?

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા ફરજે કિફાયા છે. યાની અગર એક શખ્સ ને ભી પઢ લી, તો સબ કે ઝિમ્મે સે ફરજ અદા હો ગયા ઓર અગર કિસી ને ભી નહીં પઢી, તો જિસ શખ્સ કો ઇન્તકાલ કી ખબર પહોંચી થી ઓર ઉન્હોં ને નમાઝે જનાઝા ન પઢી, વો સબ ગુનેહગાર હુએ.

મસ્અલા :

(આમ્મએ કુતુબ)

જો શખ્સ નમાઝે જનાઝા કે ફરજ હોને કા ઇન્કાર કરે વો કાફિર છે. (આમ્મએ કુતુબ)

● નમાઝે જનાઝા પઢને કી અહાદીષ મેં તાકીદ ઓર ફઝીલત આઈ છે. મસ્લન :-

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત છે કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદ ફરમાતે હૈં :

” الصَّلَاةُ وَاجِبَةٌ عَلَيْكُمْ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ مَاتَ بَرًّا كَانَ أَوْ

فَاجِرًا وَإِنْ عَمِلَ الْكَبَائِرَ ”

તર્જમા :

“હર મુસલમાન કી નમાઝે જનાઝા તુમ પર વાજિબ છે, ખ્વાહ નૈકોકાર હો યા બદકાર, અગરયે ઉસ ને કબીરા ગુનાહ હી કયૂં ન કિયે હોં.”

-
- હવાલા :** (૧) અસ્સુનન લે અબૂ દાવૂદ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૩૪૩
 (૨) અસ્સુનનુલ કુબ્રા લિલ બયહકી, જિલ્લ ૩, સફા નં. ૧૨૧
 (૩) અસ્સુનન લેદારે કુત્ની, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૫૬
 (૪) અલ ઇલલ મુતનાહિયા લે ઇબ્ને જૌઝી, જિલ્લ ૧,
 સફા નં. ૨૫
 (૫) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૬૨

હદીષ શરીફ :

હઝરત જાબિર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ફરમાતે હૈ :

“مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ حَتَّى يُقْضَى دَفْنُهَا كُتِبَتْ لَهُ ثَلَاثَةٌ قَيْرَاطٍ

તર્જમા :

“الْقَيْرَاطُ مِنْهَا أَعْظَمُ مِنْ جَبَلٍ أَحَدٍ”

“જો કિસી જનાઝે કે સાથ રહે યહાં તક કે મય્યત દફન કર દી જાએ, ઉસ કે લિયે તીન (૩) કીરાત અજ લિખા જાએગા. હર કીરાત જબલે ઔહદ (ઔહદ પહાડ) સે બડા હૈ.”

- હવાલા :** (૧) અલ મો'જમુલ ઔસત લિત્તિબ્રાની, જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૧૭

(૨) મજમઉલ બહરૈન, ૪૧૩૯

(૩) જામેઉલ અહાદીષ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૨૯

હદીષ શરીફ :

ખતીબ ને હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈ :

“إِنَّ أَوَّلَ تَحَفَّةِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يُغْفَرَ لِمَنْ خَرَجَ فِي جَنَارَتِهِ”

تَرْجُومَا :

“भो'मिन का सभ से पेडला तोडका ये है के जो लोग उस के जनाजे में निकले (शरीक हुअे) उन की मग्किरत कर दी जाती है.”

हवाला : (१) अल मौजूआत ले एब्ने जौजी, जिल्द ३, सफ़ा नं. २२६

(२) तारीखे बगदाद अज : मुहम्मद बिन राशिद अल बगदादी, मत्बूआ: दारुल किताबुल अरबी, बैरुत, तर्जुमा नम्बर २७६८, जिल्द ५, सफ़ा नं. २७४

(३) इतावा रजविया, जिल्द ४, सफ़ा नं. ४२

मुन्दरजअे बाला अहादीष नमाज पढनेवालों के लिये हुसूले सवाब व मग्किरत और दीगर इवा'इद की मुतजम्मिन हैं. अब कुछ अहादीष ऐसी पैश करता हूं जिन के मुतालअे से ये मालूम होगे के नमाजे जनाजा पढने से मय्यत की मग्किरत होती है.

हदीष शरीफ़ :

उम्मुल मु'मिनीन हजरत मैमूना रदियल्लाहो तआला अन्हा रिवायत इरमाती हैं के हुजूरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम एशरिफ़ इरमाते हैं :

“مَا مِنْ مَيِّتٍ يُصَلِّي عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ إِلَّا شَفَعُوا فِيهِ”

तَرْजُومَا :

“जिस मुर्दे पर मुसलमानों का अेक गिरोह नमाज पढे उन की शफ़ाअत उस (मय्यत) के हक में कुबूल होती है.”

हवाला : (१) अस्सुनन ले नसा'इ, जिल्द १, सफ़ा नं. २१८

---

(૨) અલ મુસ્નદ લે અહમદ બિન હમ્બલ, જિલ્લ ૬,
સફા નં.૪૦

(૩) કન્ઝુલ ઉમ્માલ લિલ મુત્તકી, જિલ્લ ૧૫, હદીષ
નમ્બર ૪૨૨૭૪, સફા નં.૫૮૮

(૪) અત્તરગીબ વત્તરહીબ લિલ મુન્ઝરી, જિલ્લ ૪,
સફા નં.૩૪૪

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત
હૈ કે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ
ફરમાતે હૈ :

“ مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ مِائَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ غُفِرَ لَهُ ”

તર્જમા :

“જિસ પર સૌ મુસલમાન નમાઝ પઢે વો બખ્શા જાએગા.”

હવાલા : (૧) અસ્સુનન લે ઇબ્ને માજા, જિલ્લ ૧, સફા નં.૧૦૮

(૨) મઆનિયુલ આસાર લિત્તહાવી, જિલ્લ ૧,
સફા નં. ૧૦૫

(૩) તારીખે અસ્ફહાન લે અબી નુઝૈમ, જિલ્લ ૧,
સફા નં.૩૬૦

(૪) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં.૫૦

સાબ સે પેહલી નમાઝે જનાઝા

ઈસ્લામ મેં નમાઝે જનાઝા કી ઇબ્તેદા મદીના મુનવ્વરા મેં
હુઈ ઓર સબ સે પેહલી નમાઝે જનાઝા હઝરત અસ્અદ બિન ઝરારહ

રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી પઢી ગઈ.

હવાલા :

“ઈમામ ઈબ્ને હજર અસ્કલાની ને ફરમાયા : વાકદી કે કૌલ કે મુતાબિક હઝરત અસ્મદ બિન ઝરારા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા ઈન્તકાલ હિજરત કે નૌ માહ કે બાદ હુવા. ઈમામ બગ્વી કેહતે હૈં હિજરત કે બાદ સબ સે કબ્લ સહાબા મેં વિસાલ હઝરત અસ્મદ બિન ઝરારા કા હુવા, ઓર સબ સે પેહલી નમાઝે જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને આપ પર પઢી.”

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૬૮)

હમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરત ખદીજા કૌ નમાઝે જનાઝા ન પઢી ગઈ

ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરતે ખદીજા બિન્તે ખુવૈલિદ અલ મા'રૂફ બ ખદીજતુલ કુબ્રા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા ને હિજરત કે તીન સાલ પેહલે યાની એ'લાને નુબુવ્વત કે દસ્વેં સાલ (૫૮૫, ઈ.) મેં રેહલત ફરમાઈ. આપ કી નમાઝે જનાઝા નહીં પઢી ગઈ, ક્યૂંકે ઉસ વક્ત નમાઝે જનાઝા મશરૂઅ નહીં હુઈ થી.

હવાલા :

“عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِرَامٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا تُوَفِّيَتْ سَنَةَ عَشْرٍ مِنَ الْبَعْثَةِ بَعْدَ خُرُوجِ بَنِي هَاشِمٍ مِنَ الشَّعْبِ وَدُفِنَتْ بِالْجُحُونَ وَنَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَفْرَتِهَا وَلَمْ تَكُنْ شُرِعَتْ الصَّلَاةُ عَلَى الْجَنَائِزِ”

તર્જમા :

“હઝરત હકીમ બિન હિઝામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે ઉમ્મુલ મુ‘મિનીન હઝરત ખદીજતુલ કુબ્રા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કા વિસાલ બેઅસત કે દસ્વેં સાલ મેં હુવા, જબ બની હાશિમ શો’બએ અબી તાલિબ સે બાહર તશરીફ લાએ. હઝરત ખદીજતુલ કુબ્રા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા હુજૂન (જન્નતુલ મા’લા) મેં દફન હુઈ. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ બ નફસે નફીસ આપ કી કબ્ર શરીફ મેં ઉતરે. ઉસ વક્ત નમાઝે જનાઝા મશરૂઅ નહીં હુઈ થી.”

હવાલા : (૧) અલ ઉસાબા લે ઇબને હજર, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૨૮૩
(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૬૮

ગમાઝે જનાઝા પઢને કા હુકમ

હદીષ શરીફ :

હઝરતે અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા કે :

”حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ، رَدُّ السَّلَامِ، وَ عِيَادَةُ

الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَازَةِ، وَاجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيْتُ الْعَاطِسِ

તર્જમા :

“મુસલમાન કે મુસલમાન પર પાંચ હક હૈ. (૧) સલામ કા જવાબ દેના (૨) મરીઝ કી અયાદત કરના (૩) જનાઝે મેં શિકત કરના (૪) દા’વત કુબૂલ કરના (૫) છીંક કા જવાબ દેના.”

-
- हवाला :** (१) अल जामेउस्सगीर लिस्सुयूती, जिल्ह १, सझा नं. २२७
 (२) अस्सुननुल कुब्रा लिल बैहकी, जिल्ह ३, सझा नं. ३८६
 (३) मिशकालुल मसाबीह लिताबरेजी, हदीष: १५२४
 (४) अल अहकामु न्नबविय्या लिल कडाल,
 जिल्ह १, सझा नं. १३६

हदीष शरीह :

हजरत वासेला बिन अस्कअ रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत हे के हुजूरे अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ईशाद इरमाते हैं :

“ صَلُّوا عَلَيَّ كُلِّ مَيِّتٍ ”

तर्जमा :

“हर मुट्टे मुसलमान की नमाजे जनाजा पढो.”

- (१) अस्सुनन ले ईब्ने माजा, जिल्ह १, सझा नं. १११
 (२) कन्जुल उम्माल लिल मुत्तकी,
 हदीष नम्बर ४२२६३, जिल्ह १५, सझा नं. ५८०

नमाजे जनाजा की अदायगी की जुम्हा

तहरील :

- नमाजे जनाजा पढना किस पर वाजिब है और नमाजे जनाजा को अदा करने में किन किन शर्तों को पूरा करना जरूरी है और नमाजे जनाजा पढने में क्या क्या बातें ईर्ज हैं और क्या क्या बातें सुन्नते मोअक्केदा हैं. इन तमाम उमूर को अक नजर में देखने और समझने के लिये जैल में दिये गये पाके को ब गौर मुलाहेजा इरमाओं :-

---

નમાઝે જનાઝા પઢના કૈસા પર વાજિબ હૈ ?

(૧) આકિલ હોના :

યાની અક્લમન્દ હો, પાગલ ન હો બલ્કે હૌશો હવાસ સહી હોં.

(૨) બાલિગ હોના :

ના બાલિગ પર નમાઝે જનાઝા પઢના વાજિબ નહીં.

(૩) કાદિર હોના :

યાની જનાઝાગાહ મેં પહોંચ કર નમાઝે જનાઝા પઢને કી તાકત રખતા હો.

(૪) મુસલમાન હોના :

યાની આકિલ, બાલિગ ઓર કાદિર હોને કે સાથ સાથ મુસલમાન હોના ભી ઝરૂરી હૈ. યાની કાફિર, મુશ્રિક, મુર્તદ વ બદ અકીદા ન હો.

(૫) મૌત કી ખબર હોના :

અગર દૂર દરાઝ કે ફાસલેવાલે, મોહલ્લે યા ઈલાકે મેં રેહતે હૈં ઓર ઉન્હેં મૌત કી ખબર હી ન હુઈ, તો ઉન પર નમાઝે જનાઝા વાજિબ નહીં.

નમાઝે જનાઝા કી કયા શર્તો હૈ ?

- ★ નમાઝે જનાઝા અદા કરને કી હસ્બે ઝૈલ શર્તો હૈ.
યે શર્તો દો તરહ કી હૈ :-

નમાઝી કે લિયે શરાઈત		મય્યત કે લિયે શરાઈત	
(૧) તહારત	યાની નમાઝી કા બદન, કપડા ઓર જગહ કા નજાસતે હુક્મિયા વ હકીકિયા સે પાક હોના.	(૧) મુસલમાન હોના.	
(૨) સતરે ઓરત	યાની નાફુ સે ઘુટનોં તક કા જિસ્મ ઘુપા હુવા હોના.	(૨) બદન ઓર કફન કા પાક હોના.	
(૩) ઈસ્તિકબાલે કિબ્લા	મુંહ ઓર સીના કિબ્લે કી તરફ હોના.	(૩) જનાઝા કા વહાં મૌજૂદ હોના.	
(૪) નિયત	યાની નમાઝે જનાઝા પઢને કી નિયત હો.	(૪) જનાઝા ઝમીન પર હોના યા હાથ પર મગર કરીબ હો. દૂર ન હો.	
		(૫) જનાઝા કા નમાઝી કે આગે કિબ્લે કી તરફ હોના.	
		(૬) જો હિસ્સા ઘુપાના ફર્ઝ હૈ, વો ઘુપા હોના.	
		(૭) મય્યત કા ઈમામ કે આગે બિલ્કુલ સામને હોના.	

નોટ :

- નમાઝી કે લિયે કુલ ચાર શરાઈત હૈ.
- મય્યત કે લિયે કુલ સાત શરાઈત હૈ.

नमाजे जनाजा के इरायत (रुकन) और सुन्नतें

नमाजे जनाजा के रुकन (इरत)		नमाजे जनाजा की सुन्नतें (मोअक्केदा)	
(१)	यार मरतबा “अल्लाहो अकबर” केहना.	(१)	सना पढना यानी अल्लाह तबारक व तआला की हम्दो सना करना.
(२)	क्याम यानी ञडे हो कर नमाज पढना.	(२)	हुजूर सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम पर हुजुद पढना.
		(३)	मय्यत के लिये हुआ करना.

नोट :

मुन्दरजमे बाला जो ञाका पैश क्रिया गया है, इस तअल्लुक से ज़रूरी शरई अहकाम व मसाईल बयान करने से पेहले मुनासिब ये है के हम पेहले नमाजे जनाजा का तरीका समज लें, ताके इस के तअल्लुक से बयान होने वाले मसाईल आसानी से समज में आ सकें और अच्छी तरह याद रहें.

नमाजे जनाजा पढने का तरीका

नमाजे जनाजा शुरु करने से पेहले मय्यत (जनाजा) को ईमाम के आगे, क्बले की तरफ़ रख दिया जाये और ईमाम मय्यत के सीने के मुकाबिल ञडा हो और मुक्तद्दी हजरात ईमाम के पीछे सड़ बांध कर ञडे हों. बेहतर ये है के नमाजे जनाजा में कम से कम तीन सड़ करें और अगर आदमी जियादा हों तो पांच या सात या हस्बे ज़रूरत

મઝીદ તાક (એકી સંખ્યા મેં) સફેં બનાએ. સફેં કો બિલ્કુલ સીધી કરેં
ઔર ઈમામ કો ચાહિયે કે નમાઝ શુરૂ કરને સે પેહલે જનાઝા પઢને
વાલે મુક્તદિયોં પર એક નઝર ડાલ કર મુઆઈના કર લે, અગર સફેં
દુરૂસ્ત ન હોં તો દુરૂસ્ત કરવાએ.

- સબ સે પેહલે ઈમામ નિયત કર કે બુલન્દ આવાઝ સે
“અલ્લાહો અકબર” કેહતે હુએ દોનોં હાથોં કો કાનોં તક
ઉઠાએ ઔર હાથોં કો નીચે લા કર નાફ કે નીચે જૈસા કે આમ
તૌર સે નમાઝ મેં બાંધતે હેં, ઈસી તરહ બાંધ લે.
- મુક્તદી ભી ઈમામ કે સાથ સાથ નિયત કર કે દોનોં હાથોં કો
કાનોં તક ઉઠાતે હુએ આહિસ્તા આવાઝ સે “અલ્લાહુ
અકબર” કેહતે હુએ હાથોં કો નાફ કે નીચે બાંધ લેં.
- ફિર સના પઢેં ઔર સના પૂરી હોને કે બાદ બગૈર હાથ ઉઠાએ
હુએ “અલ્લાહો અકબર” કહેં. ઈમામ બુલન્દ આવાઝ સે
કહે ઔર મુક્તદી આહિસ્તા સે. યે દૂસરી તકબીર હુઈ.
- ફિર દુરૂદે ઈબ્રાહીમી પઢેં ઔર દુરૂદે ઈબ્રાહીમી પૂરા હોને કે
બાદ બગૈર હાથ ઉઠાએ “અલ્લાહુ અકબર” કહેં. ઈમામ
બુલન્દ આવાઝ સે કહે ઔર મુક્તદી આહિસ્તા સે. યે તીસરી
તકબીર હુઈ.
- ફિર દુઆએ નમાઝે જનાઝા પઢેં ઔર દુઆ પૂરી હોને કે
બાદ બગૈર હાથ ઉઠાએ “અલ્લાહુ અકબર” કહેં. ઈમામ
બુલન્દ આવાઝ સે કહે ઔર મુક્તદી આહિસ્તા સે. યે ચૌથી
તકબીર હુઈ. ચૌથી તકબીર કે બાદ ફૌરન હાથ છોડ દેં
ઔર સલામ ફેરેં.

अल हासिल !

- पहली रकअत के बाद सना पढ़ें.
- दूसरी तकबीर के बाद दुरुदे एब्राहीमी पढ़ें.
- तीसरी तकबीर के बाद हुआये नमाजे जनाजा पढ़ें.
- चौथी तकबीर के बाद कौरन हाथ छोड कर सलाम डेर दें.
एमाम बुलन्द आवाज से “अस्सलामो अलैकुम वरहमतुल्लाह” डेहते हुअे पहले दाअें और डिर बाअें तरङ्ग सलाम डेरे और मुक्तदी आडिस्ता आवाज से.

नमाजे जनाजा की नित्यता

नमाजे जनाजा में नित्यत शर्त है. यानी दिल में नित्यत (एरादा) हो के मैं जनाजे की नमाज पढ रहा हूं. और जभान से भी अदा करना मुस्तहब है और अरबी जभान में नित्यत करना बेहतर और अइजल है. अगर अरबी जभान में नित्यत याद नहीं तो जिस जभान में याहे नित्यत कर सकता है.

अरबी जभान में एसा तरह नित्यत करे

”نَوَيْتُ أَنْ أُصَلِّيَ لِلَّهِ تَعَالَى صَلَاةَ الْجَنَازَةِ الثَّنَاءُ لِلَّهِ تَعَالَى
وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالدُّعَاءُ لِهَذِهِ الْمَيِّتِ
وَاقْتَدَيْتُ بِهَذَا الْإِمَامِ مُتَوَجِّهًا إِلَى جِهَةِ الْكَعْبَةِ الشَّرِيفَةِ“

**સાગર સરગી ઝાઝાન મેં ગિવ્યત યાદ ન હો
તો ઈસ તરહ ગિવ્યત કરે**

નિયત કી મેંને નમાઝે જનાઝા કી અલ્લાહ તઆલા કે લિયે
ઔર દુરુદ પઢને કી હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ
વસલ્લમ પર ઔર દુઆ કરને કી ઈસ મય્યત કે લિયે, ઈસ ઈમામ
કે પીછે, રુખ (મુંહ) મેરા કા'બા શરીફ કી તરફ.

સાબા યે હૈ :

”سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَجَلَّ
ثَنَّاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ“

દુરુદે ઈબ્રાહીમી યે હૈ

”اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا
صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى
سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ“

નમાઝે જનાઝા કી દુઆ,

ગાલિગ મદ્ સૌર સૌરત કે લિયે

નમાઝે જનાઝા કા અસ્લ મક્સદ ઈન્તકાલ કરનેવાલે કી
મઙ્ગિરત કે લિયે દુઆ કરના હૈ. ઈન્ફિરાદી તૌર પર યાની અકેલે

दुआ करने की ब निस्बत ँजितमाँ तौर पर यानी यन्द अशपास के मिल कर दुआ करने में कुबूलियत की जियादा तासीर और उम्मीद होती है. क्यूँके जब यन्द मुसलमान जमा हो कर अेक साथ मजमूँ तौर पर किसी के डक में दुआ करते हैं, तो अल्लाह तबारक व तआला उन की दुआ को शई कबूलियत से नवाजता है.

नमाजे जनाजा में अपने लिये, मय्यत के लिये और तमाम मु'मिनीन व मु'मिनात के लिये दुआ करें. और बेहतर ये है के वो दुआ पढे जो अहादीष में वारिद हैं और अगर अहादीष में वारिद दुआओं या द न हों या उसे अखी तरह न पढ सके, तो जो दुआ याहे पढे, मगर वो दुआ उमूरे दुनिया के तअल्लुक से न हो बल्के उमूरे आभेरत से मुतअल्लिक हो. यानी मगिरेत तलब करना, दीने ईस्लाम पर काँम रेहने की ईत्तिजा करना, ईमान के साथ भात्मा होने की दुआ करना, अजो सवाब मांगना और कित्नों से मेहकूज रेहने की दुआ करना याहिये.

अहादीष में नमाजे जनाजा की अेक से जियादा दुआओं वारिद हैं. आ'ला हजरत, ईमाम अेहले सुन्नत, मुजदिदे दीनो मिल्लत, ईमाम अहमद रजा मोहदिषे भरैल्वी अलैहिर्रहमतु वरिजवान ने अेक मुस्तकिल किताब “अल मिन्नतुल मुन्ताजा ई दा'वातिल जनाजा” (१३१८ हि.) तस्नीफ़ इरमाँ. और अहादीष में वारिद यौदह (१४) मासूर दुआओं जमा इरमाँ हैं. इन दुआओं में से अेक दुआ मुसलमानों के अवाम व भवास में बहोत ही राँज है, वो दुआ जैल में दर्ज है. और ये दुआ बालिग मर्द और बालिग औरत की नमाजे जनाजा में पढी जायेगी.

”اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ“

ઇસ દુઆ કો ઇમામ અહમદ, અબૂ દાવૂદ, તિરમિઝી, નસાઈ, ઇબ્ને માજા ઓર હાકિમ ને હઝરત અબૂ હુરૈરા સે ઓર ઇમામ અહમદ, અબૂ યાઅ્લા, બૈહકી ઓર સુનન મેં હઝરત સઈદ બિન મન્સૂર ને હઝરત અબૂ કતાદા સે રિવાયત કિયા હૈ.

(રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ)

હવાલા :

- (૧) સુનન અબૂ દાવૂદ, મત્બૂઆ : આફતાબ આલમ પ્રેસ, લાહૌર, બાબુદ્દુઆ લિલ મય્યત, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૦૧, ૧૦૨
- (૨) જામેઉત્તિર્મિઝી, મત્બૂઆ દહેલી, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૨૧
- (૩) અલ મુસ્તદરક અલસ્સહીહૈન, મત્બૂઆ બૈરૂત, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૩૫૮
- (૪) મુસ્નદ અબૂ યાઅ્લા, મત્બૂઆ બૈરૂત, હદીષ નમ્બર ૫૮૮૩, જિલ્લ ૫, સફા નં. ૩૭૬
- (૫) અલ મિન્નતુલ મુમ્તાઝા ફી દઅ્વાતિલ જનાઝહ, સફા નં. ૩
- (૬) ફતાવા રઝવિયા, (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૨૧૦

ગાલાલિગા ડાયયે કી ગમાઝે જનાઝા કી દુઆ

અગર મય્યત ના બાલિગ લડકા હૈ, તો તીસરી તકબીર કે બાદ મુન્દરજએ ઝૈલ દુઆ પઢે :

”اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَ اجْعَلْهُ لَنَا اجْرًا وَ ذُخْرًا وَ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَ مُشَفَّعًا“

ગા ડાલિગા ડાયયી કી ગમાઝે જનાઝા કી દુઆ

અગર મય્યત ના બાલિગ લડકી હૈ, તો તીસરી તકબીર કે બાદ મુન્દરજએ ઝૈલ દુઆ પઢે :

”اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا وَ اجْعَلْهَا لَنَا اجْرًا وَ ذُخْرًا وَ اجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَ مُشَفَّعَةً“

કિંસા કી ગમાઝે જનાઝા પઢી જાએ સૌર કિંસા કી ગઠી ?

મસ્અલા :

હર સુન્ની સહીહુલ અકીદા મુસલમાન કો મરને કે બાદ ગુસ્લ વ કફન દેના ઓર ઉસ કે જનાઝે કી નમાઝ પઢના, ફરે કલ્ઈ અલલ કિફાયા હૈ. અગર સબ છોડ દે, તો જિન જિન કો ઈત્તેલાઅ થી સબ ગુનેહગાર વ તારિકે ફર્ઝ વ મુસ્તહિક્કે અઝાબ હોંગે.

હેવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૫૯)

મસ્અલા :

કુછ લોગોં કા ખયાલ હૈ કે બે નમાઝી કે જનાઝે કી નમાઝ નહીં પઢના ચાહિયે, યે ખયાલ ગલત હૈ. અલબત્તા સહીહ યે હૈ કે નમાઝ ન પઢના કબીરા ગુનાહ ઓર અલ્લાહ તઆલા કી નેઅમતોં કી ના-શુકી હૈ. લૈકિન કુફ્ર યા ઇર્તિદાદ નહીં યાની ઐસા શખ્સ કાફિર યા મુર્તદ નહીં, જબ કે વો નમાઝ કી ફરિયાત કા ઇન્કાર ન કરતા હો યા નમાઝ પઢના હલકા ન જાનતા હો યા નમાઝ કી તૌહીન ન કરતા હો. લિહાઝા વો બે નમાઝી, મુસલમાન હૈ ઓર હર મુસલમાન કે જનાઝે કી નમાઝ ફરે કિફાયા હૈ, અગર સબ ન પઢેંગે, સબ ગુનેહગાર હોંગે. નમાઝે પંજગાના ઉસ પર ફર્ઝ થી, ઉસ ને છોડ દી. નમાઝે જનાઝા હમ પર ફર્ઝ હૈ, હમ ક્યૂં છોડેં? નમાઝ ન પઢ કર ઉસ ને વો ફર્ઝ છોડા જો ખાલિસ અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કા હક થા. ઉસ બે નમાઝી કી નમાઝે જનાઝા ન પઢ કર હમ વો ફર્ઝ છોડ રહે હેં, જિસ મેં અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કા ભી હક હૈ ઓર ઇસ મય્યતે મોહતાજ કા ભી હક્કુલ અબ્દ હૈ. ઓર યે સરાસર નાદાની ઓર ખુદ અપની ભી બદ ખ્વાહી હૈ.

માખૂઝ અઝ :- ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૬૧, ૧૬૩

મસ્અલા :

ચાર શખ્સોં કી નમાઝે જનાઝા નહીં પઢી જાએગી.

(૧) બાગી

(૨) રેહઝન યાની ડાકૂ જબ કે યે દોનોં જંગ (મુડભેડ) મેં કતલ હોં.

(૩) રાત કો શહેર કે અંદર હથિયાર લે કર લૂટમાર કરનેવાલા, ગલા

दबा कर मारने वाला.

(४) अपने मां-बाप में से किसी का कातिल.

दुर्रे मुप्तार में है :

”هِيَ فَرَضٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ مَاتَ ، خَلَا أَرْبَعَةَ بَغَاةً

وَقُطَّاعَ طَرِيقٍ إِذَا قُتِلُوا فِي الْحَرْبِ وَكَذَا مُكَابِرٌ فِي وَصْرٍ لَيْلًا

بِسَلَّاحٍ وَخَنَاقٌ وَقَاتِلٌ أَحَدَ آبَوَيْهِ“

तर्जमा :

“हर मुसलमान की नमाजे जनाजा इर्ज है सिवाये यार के. बागी, रेहजन, जब के ये जंग में कत्ल हों. इसी तरह रात को शहरे के अंदर छथियार ले कर लूटमार करनेवाला, गला दबा कर मारने वाला और अपने मां-बाप में से किसी का कातिल.”

हवाला : (१) दुर्रे मुप्तार, मत्बूआ मत्बअ मुजतबाई, देहली,

बाब सलातुल जनाईज, जिल्द १, सफ़ा नं. १२२

(२) इतावा रजविया (मुतर्जम),

जिल्द ८, सफ़ा नं. १५८, १६१ और १६३

मस्अला :

जिस ने भूदकुशी (Suicide) की है, उस की भी नमाजे जनाजा पढना मुसलमानों पर वाजिब और उस की रूह को इसावे सवाब करना ज़ाईज है. आलमगीरी में है :

”مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ عَمْدًا يُصَلِّيَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَبِي

حَنِيفَةَ وَ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا وَهُوَ الْأَصْحَحُّ كَذَا فِي التَّبْيِينِ“

तर्जमा :

“जिस ने जानबूझ कर अपने नफ़स को कत्ल किया (भूदकुशी कर ली) उस की नमाजे जनाजा एमामे आ'जम अबू हनीफ़ा और एमाम मुहम्मद रहियल्लाहो तआला अन्हुमा के नज़दीक पढी जायेगी और यही ज़ियादा सहीह है. और ऐसा ही बयान किताब “तबय्येनुल उकाईक” में भी है.”

- हवाला :** (१) इतावा आलमगीरी, मल्बूआ मिस्र, जिल्द १, सफ़ा नं. १५२
(२) इतावा कैज़ुरसूल, जिल्द १, सफ़ा नं. ४४८
(३) बहार शरीअत, डिस्सा ४, सफ़ा नं. १४७

मसअला :

मुसलमान मर्द या औरत का बय्या जिन्दा पैदा हुवा. यानी पैदा होते वक्त अक्सर डिस्सा बाहर होने के वक्त जिन्दा था, फिर मर गया, तो उस को गुस्ल और कफ़न देंगे और उस की नमाजे जनाजा भी पढ़ेंगे. पैदा होते वक्त अक्सर डिस्सा बाहर आने की भिकदार ये है के अगर बय्या सर की जानिब से बाहर आया है, तो सीने तक अक्सर है और अगर पांच की तरफ़ से बाहर आया है तो कमर तक अक्सर है.

- हवाला :** (दुर्रे मुप्तार, रहुल मोहतार, बहार शरीअत, डिस्सा, ४, सफ़ा नं. १५८

मसअला :

बय्ये की मां या जनाई (दाई) ने बय्या जिन्दा पैदा होने की गवाही दी और विलादत के वक्त बय्या जिन्दा था, फिर मर गया,

---

ઐસી શહાદત મિલ જાએ, તો ઉસ બચ્ચે કી નમાઝે જનાઝા પઢી જાએગી.

હવાલા : (રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૯)

મસ્અલા :

છોટે બચ્ચે કે માં બાપ દોનોં મુસલમાન હોં યા માં બાપ મેં સે કોઈ એક મુસલમાન હો, તો વો બચ્ચા મુસલમાન કે હુકમ મેં હૈ ઔર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢી જાએગી.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬)

મસ્અલા :

હીજડા અગર મુસલમાન હૈ તો ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢના ફર્જ હૈ ઔર નિયત મેં મર્દ ઔર ઔરત કી તખ્સીસ કી કોઈ હાજત નહીં ક્યૂંકે મર્દ વ ઔરત દોનોં કી નમાઝે જનાઝા કે લિયે એક હી દુઆ હૈ. ખુસૂસન યે હીજડે જો યહાં પાએ જાતે હૈં, વો મર્દ હી હોતે હૈં, જો અપને આપ કો ઔરત બતાતે હૈં.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૭૪)

મસ્અલા :

મુર્તદ કે જિસ કે અકાઈદ હદ્દે કુફ્ર તક પહોંચ ચુકે હોં, મસ્લનઃ રાફઝી, ખારજી, કાદિયાની, શીઆ, નજદી, વહાબી, તબ્લીગી, ગૈર મુકલ્લિદ, વગૈરા જિન્હોં ને બારગાહે ખુદાવન્દી જલ્લજલાલોહૂ ઔર બારગાહે રિસાલત સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ મેં નીઝ બુરુગાને દીન કી જનાબ મેં ખુલી ગુસ્તાખિયાં, બે અદબિયાં ઔર તૌહીન વ તન્કીસ કી હૈં, ઈન તમામ બદ મઝહબોં સે મૌત વ હયાત કે તમામ ઈલાકે ઔર રિશ્તે કત્અ કરના મુસલમાનોં પર ફર્જે કત્ઈ હૈ. લિહાઝા

अगर वो मुर्तद बंद मजहब बीमार पड़े तो उन की अयादत और बीमार पुर्सी को जाना हराम, मर जायें तो उन की जनाजे की नमाज पढना हराम, उन्हें मुसलमानों के कब्रस्तान में दफन करना हराम और उन की कब्र पर जाना भी हराम है. अल्लाह तबारक व तआला ईशाद फरमाता है के :

”وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَا تُوُوا وَهُمْ فَسِقُونَ“ (सुरे तوبे, आیت १६)

तर्जमा : (सूर-अे तौबा, आयत ८४)

“और उन में से किसी की मय्यत पर कभी नमाज न पढना और न उस की कब्र पर अडे रेहना, बेशक वो अल्लाह और रसूल से मुन्किर हुअे और फिस्क में ही मर गअे.” (कन्जुल ईमान)

हवाला : इतावा रजविया, मत्बूआ : रजा अेकेडमी, अम्बई, जिल्द ४, सफा नं. ५०

तहसीर :

“ईस आयत में सय्यदे आलम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम को मुनाफिकीन के जनाजे की नमाज और उन के दफन में शिर्कत करने से मना फरमाया गया.”

मस्थला :

ईस आयत से साबित हुवा के काफिर के जनाजे की नमाज किसी हाल में जाईज नहीं और काफिर की कब्र पर दफन व जियारत के लिये अडे होना भी ममनूअ है और ये जो फरमाया (और फिस्क ही में मर गअे) यहां फिस्क से कुफ़ मुराद है. कुरआने करीम में और

જગહ ભી ફિસ્ક બ મા'ના કુફ વારિદ હુવા હૈ જૈસે કે :

આયત : “أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا” મેં બયાન હૈ.

મસ્અલા :

ફાસિક કે જનાઝે કી નમાઝ જાઈઝ હૈ. ઈસ પર સહાબા ઓર તાબેઈન કા ઈજમાઅ હૈ ઓર ઈસ પર ઓલોમા-એ સાલેહીન કા અમલ ઓર યહી એહલે સુન્નત વલ જમાઅત કા મઝહબ હૈ.

મસ્અલા :

ઈસ આયત સે મુસલમાનોં કે જનાઝે કી નમાઝ કા જવાઝ ભી સાબિત હોતા હૈ ઓર ઈસ કા ફર્જે કિફાયા હોના હદીષે મશહૂર સે સાબિત હૈ.

મસ્અલા :

જિસ શખ્સ કે મો'મિન યા કાફિર હોને મેં શુબહ હો ઉસ કે જનાઝે કી નમાઝ ન પઢી જાએ.

મસ્અલા :

જબ કોઈ કાફિર મર જાએ ઓર ઉસ કા વલી મુસલમાન હો તો ઉસ કો યાહિયે કે બ તરીકે મસ્નૂન ગુસ્લ ન દે બલકે નજાસત કી તરહ ઉસ પર પાની બહા દે ઓર ન કફને મસ્નૂન દે બલકે ઈતને કપડે મેં લપેટ દે જિસ સે સત્ર ઘુપ જાએ. ઈસી તરહ સુન્નત તરીકે પર દફન ન કરે, ન બ તરીકે સુન્નત કબ્ર બનાએ, સિર્ફ ગઢા ખોદ કર દબા દે.

શાને ગુમૂલ :

“અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબઈ બિન સલૂલ મુનાફિકોં કા સરદાર થા. જબ વો મર ગયા તો ઉસ કે બેટે અબ્દુલ્લાહ, જો મુસલમાન

સાલેહ મુખ્લિસ સહાબી ઓર કસીરુલ ઇબાદત થે, ઉન્હોં ને યે ખ્વાલિશ કી કે સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઉન કે બાપ અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સલૂલ કો દફન કે લિયે અપના કમીસ મુબારક ઇનાયત ફરમા દેં, ઓર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢા દેં, હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી રાય ઇસ કે ખિલાફ થી, લૈકિન ચૂંકે ઉસ વક્ત તક મુમાનિઅત નહીં હુઈ થી ઓર હુઝૂર કો માઅલૂમ થા કે હુઝૂર કા યે અમલ એક હઝાર આદમિયોં કે ઇમાન લાને કા બાઈસ હોગા, ઇસ લિયે હુઝૂર ને અપની કમીસ ભી ઇનાયત ફરમાઈ ઓર જનાઝે મેં શિર્કત ભી કી. કમીસ દેને કી એક વજહ યે થી કે સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ચચા હઝરત અબ્બાસ જો બદ્ર મેં અસીર હો કર આએ થે, તો અબ્દુલ્લાહ બિન અબી સલૂલ ને અપના કુર્તા ઉન્હેં પેહનાયા થા. હુઝૂર કો ઉસ કા બદલા કર દેના ભી મન્જૂર થા. ઇસ પર યે આયત નાઝિલ હુઈ, ઓર ઉસ કે બાદ ફિર કભી સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને કિસી મુનાફિક કે જનાઝે મેં શિર્કત ન ફરમાઈ ઓર હુઝૂર કી વો મસ્લેહત ભી પૂરી હુઈ. યુનાન્થે જબ કુફરાર ને દેખા કે ઐસા શદીદુલ અદાવત શખ્સ જબ સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે કુર્તે સે બરકત હાસિલ કરના ચાહતા હૈ, તો ઉસ કે અકીદે મેં ભી આપ અલ્લાહ કે હબીબ ઓર ઉસ કે સચ્ચે રસૂલ હૈં. યે સોચ કર હઝાર કાફિર મુસલમાન હો ગએ.”

હવાલા :

ખઝાઈનુલ ઇરફાન ફી તફસીરુલ કુરઆન, સફા નં. ૩૨૧

નમાઝે જનાઝા કહાં પઢી જાએ ?

મસ્અલા :

અગર નમાઝે જનાઝા ચલતી સવારી પર પઢી, તો નમાઝ ન હોગી. યૂંહી અગર જનાઝા કિસી જાનવર પર યા ચલતી સવારી પર લદા હુવા હૈ, તો ભી નમાઝે જનાઝા ન હોગી.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬
ઔર ૧૪૭)

મસ્અલા :

મઝહબે હનફી મેં મસ્જિદ મેં નમાઝે જનાઝા મકરૂહે તેહરીમી હૈ. ખ્વાહ મય્યત (જનાઝા) મસ્જિદ કે અન્દર હો યા બાહર હો. સબ નમાઝી મસ્જિદ કે અન્દર હોં યા બાઝ. હર હાલ મેં મસ્જિદ કે અન્દર નમાઝે જનાઝા મકરૂહે તેહરીમી ઔર મના હૈ.

હિદાયા મેં હૈ :

”لَا يُصَلِّي عَلَى مَيِّتٍ فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَلَا أَجْرَ لَهُ وَلَا لِمَنْ
بُنِيَ لِإِدَاءِ الْمَكْتُوبِ وَلَا لِمَنْ يَحْتَمِلُ تَلْوِيثَ الْمَسْجِدِ وَفِيهَا إِذَا كَانَ
الْمَيِّتُ خَارِجَ الْمَسْجِدِ اِخْتَلَفَ الْمَشَائِخُ“

તર્જમા :

“મસ્જિદે જમાઅત મેં કિસી મય્યત કી નમાઝે જનાઝા ન પઢી જાએગી. ઈસ લિયે કે નબી સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા

ઈશાદ હૈ કે જિસ ને મસ્જિદ મેં નમાઝે જનાઝા પઢી ઉસ કે લિયે અજ નહીં, ઓર ઈસ લિયે કે મસ્જિદ ફર્જ નમાઝોં કી અદાયગી કે લિયે બની હૈ. ઓર ઈસ લિયે કે ઈસ મેં મસ્જિદ કી આલૂદગી કા એહતેમાલ હૈ. ઓર “હિદાયા” હી મેં હૈ કે જબ મય્યત મસ્જિદ કે બાહર હો, તો ઈસ મેં મશાઈબ કા ઈખ્તિલાફ હૈ.

તન્વીરુલ અબ્સાર મેં હૈ :

كُرِهَتْ تَحْرِيْمًا فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ هِيَ فِيْهِ وَ اِخْتَلَفَ فِي

التَّارِجَةِ وَالْمُخْتَارُ الْكِرَاهَةُ .

તર્જમા :

“ મસ્જિદે જમાઅત મેં નમાઝે જનાઝા મકરૂહે તેહરીમી હૈ. જબ કે જનાઝા મસ્જિદ કે અંદર હો ઓર અગર જનાઝા મસ્જિદ સે બાહર હૈ, તો ઈસ બારે મેં ઈખ્તેલાફ હૈ. મુખ્તાર (ઈખ્તિયાર ક્રિયા ગયા કૌલ) યે હૈ, કે મકરૂહ હૈ.”

હવાલા : (૧) અલ હિદાયા, મત્બૂઆ, મજલિસે બરકાત, મુબારકપૂર, ફસ્લ ફીસ્સલાતે-અલલ મય્યિત, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૬૧

(૨) દુર્રે મુખ્તાર, મત્બૂઆ મત્બઅ મુજતબાઈ, દહેલી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૩

(૩) ફતાવા રઝવિયા, (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૨૬૧, ઓર ૨૬૩

મસ્અલા :

સહીહ યે હૈ કે મસ્જિદ મેં ન જનાઝા હો, ન ઈમામે જનાઝા, ન સફે જનાઝા, યે સબ મકરૂહ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા, (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૨૬૪)

મસ્અલા :

મસ્જિદ મેં નમાઝે જનાઝા પઢના મકરૂહે તેહરીમી, ના જાઈઝ ઓર ગુનાહ હૈ, બલકે જનાઝા કિસી મસ્જિદ કે અન્દર દાખિલ કરના ભી મકરૂહ હૈ.

હવાલા : (૧) ફતાવા આલમગીરી, મતબૂઆ, મિસ્ર, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૫૫

(૨) ઈનાયા મઅ ફતહુલ કદીર, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૯૦

(૩) ફતાવા શામી, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૫૯૩

(૪) ફતાવા ફૈઝુરસૂલ, જિલ્લ ૧૦, સફા નં. ૪૪૫

મસ્અલા :

મસ્જિદ કા સેહન ભી મસ્જિદ કે હુકમ મેં હૈ, લેહાઝા મસ્જિદ કે સેહન મેં ભી નમાઝે જનાઝા મકરૂહ હૈ. અલબત્તા મસ્જિદ કી હદ સે બાહર ફનાએ મસ્જિદ (ખારિજ અઝ મસ્જિદ) મેં જાઈઝ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૨૬૫)

મસ્અલા :

જનાઝા કી નમાઝ કે લિયે મસ્જિદ સે મુત્તસિલ કોઈ જગહ જો ખારિજે મસ્જિદ હો, ઐસી જગહ કો ખાસ નમાઝે જનાઝા કે લિયે મુતઅય્યન કર કે ઉસ મેં નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ હૈ. ઈસી તરહ ઈદગાહ મેં ભી નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ હૈ. તહતાવી શરીફ મેં હૈ :

“لَا تُكْرَهُ فِي مَسْجِدٍ أُعِدَّ لَهَا وَإِذَا فِي مَدْرَسَةٍ وَ مُصَلَّى عِيدٍ”

તર્જમા :

“જો મસ્જિદ ખાસ સિફ નમાઝે જનાઝા કે લિયે બનાઈ ગઈ હો, ઉસ મેં જનાઝે કી નમાઝ પઢના મકરૂહ નહીં, ઈસી તરહ મદ્રસા યા ઈદગાહ મેં નમાઝે જનાઝા પઢના મકરૂહ નહીં.”

હવાલા : તહતાવી અલા મરાકિયુલ ફલાહ, અઝ : સય્યદુલ ઓલોમા, અલ્લામા ઈમામ સય્યદ અહમદ મિસ્રી તહતાવી હનફી, મત્બૂઆ : કુસ્તુનુનિયા, સફા નં. ૩૨૬

મસ્અલા :

બાઝ મકામાત પર લોગ ઐસા બહાના કરતે હૈં કે દો પહર કે વક્ત સપ્ત ધૂપ મેં ઔર ખુસૂસન રમઝાનુલ મુબારક કે મહીને મેં નમાઝે જનાઝા મેં શરીક હોનેવાલે હઝરાત રોઝાદાર હોતે હૈં ઔર ખારિજે મસ્જિદ ધૂપ મેં નમાઝે જનાઝા પઢને મેં સપ્ત તકલીફ હોતી હૈં. લિહાઝા હમ નમાઝે જનાઝા દાખિલે મસ્જિદ છત કે સાયે મેં પઢતે હૈં. ઉન કા યે ઉઝર હરગિઝ નહીં માના જાએગા, ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિકકે બરૈલ્વી ફરમાતે હૈં :

“નમાઝે જનાઝા બહોત હલકી ઔર જલ્દ અદા હો જાનેવાલી ચીઝ હૈં. ઈતની દૈર ધૂપ કી તકલીફ ઐસી નહીં કે ઉસ કે લિયે મકરૂહે તેહરીમી ગવારા કિયા જાએ ઔર મસ્જિદ કી બે હુરમતી રવા રખેં.”

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા જિલ્દ ૪, સફા નં. ૫૭

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૨૬૩

મસ્અલા :

અગર નમાઝે જનાઝા મસ્જિદ કે અન્દર (દાખિલે મસ્જિદ) પઢી, તો ભી નમાઝ અદા હો જાએગી ઔર નમાઝે જનાઝા કા ફર્ઝ

ઉતર જાએગા, અલબત્તા હુકમે શરીઅત કી મુખાલફત કા ગુનાહ હોગા, ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિકકે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુ વરિઝવાન ફરમાતે હૈં કે :

“રહી નમાઝ વો અદા હો જાએગી, ફર્ઝ ઉતર જાએગા ઔર મુખાલિફતે હુકમ કા ગુનાહ ઔર નફસે નમાઝ કા સવાબ અલ્લાહ અઝઝવજલ્લ કે સાથ, જૈસે કોઈ મગ્સૂબ ઝમીન મેં નમાઝે પંજગાના પઢે.” (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

બાઝ લોગ યે ભી કેહતે હૈં કે ખાનએ કા'બા (મક્ક-એ મુકર્રમા) ઔર મસ્જિદે નબવી (મદીન-એ મુનવ્વરા) મેં નમાઝે જનાઝા ક્યું હોતી હૈ ? ઔર જબ કા'બા શરીફ મેં નમાઝે જનાઝા પઢતે હૈં તો હમારે યહાં કી મસ્જિદ મેં નમાઝે જનાઝા પઢને મેં ક્યા હર્જ હૈ ?

ઇસ સવાલ કા જવાબ દેતે હુએ ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિકકે બરૈલ્વી ફરમાતે હૈં :

“વહાં શાફેઈયા કે તૌર પર હોતી હૈ, હનફિયા કે નઝદીક જાઈઝ નહીં.”

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૮૪

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૨૬૬

સાદમ ગુફતા :

મસ્જિદ કે અન્દરૂની હિસ્સે મેં નમાઝે જનાઝા પઢને કી મઝહબે હનફી મેં જો મુમાનિઅત હૈ, ઉસ કી એક વજહ યે હૈ કે મસાજિદ કો સાફ સુથરી રખના ઔર ગન્દગી સે મુલવ્વિસ હોને સે બચાના ઝરૂરી

હે. અહાદીષે કરીમા ઓર કુતુબે ફિક્હ મેં ઇસ કી સપ્ત તાકીદ ફરમાઈ ગઈ હૈ. બલ્કે ફિક્હ કી કિતાબોં મેં યહાં તક લિખા હુવા હૈ કે :

● મસ્જિદ મેં ઇસ તરહ ખાના પીના કે મસ્જિદ મેં ગિરે ઓર મસ્જિદ આલૂદા હો, મુત્લકન હરામ હૈ. યે હુકમ મો'તકિફ ઓર ગૈરે મો'તકિફ સબ કે લિયે યક્સાં હૈ.

હવાલા : અહકામે શરીઅત, હિસ્સા ૧, મસ્અલા: ૧, સફા નં. ૨

● મસ્જિદ કો ઘિન (કરાહત) કી ચીઝ સે બચાના ઝરૂરી હૈ, આજકલ દેખા ગયા હૈ કે કુછ લોગ વુઝૂ કરને કે બાદ આ'ઝાએ વુઝૂ પર જો પાની હોતા હૈ, ઉસે કપડે સે પૂંછ કર ખુશ્ક કરને કે બજાએ હાથ સે પાની પૂંછ કર મસ્જિદ કે ફર્શ પર ઝાડ દેતે હૈં. યે ના જાઈઝ ઓર હરામ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૭૨૩)

હદીષ શરીફ મેં ઇશાદિ હૈ કે :-

હઝરત વાસેલા બિન અસ્કઅ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં : “ جَنَّبُوا مَسَاجِدَكُمْ مِنْ صَبِيَّانِكُمْ وَ مَجَانِينِكُمْ ”

તર્જમા :

“અપની મસ્જિદોં કો અપને ના સમઝ બચ્ચોં ઓર પાગલોં સે બચાઓ.”

હવાલા : (૧) સુનને ઇબ્ને માજા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૫૫

(૨) ફત્હુલ બારી લિલ અસ્કલાની, જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૧૫૭

(૩) મજમઉઝ્ઝવાઈદ લિલ હૈષમી જિલ્દ ૨, સફા નં. ૨૫

(૪) અત્તફસીર લે ઇબ્ને કસીર, જિલ્દ ૬, સફા નં. ૬૮

(પ) અલ મતાલિબુલ આલિયા લે ઇબ્ને હજર, સફા નં. ૩૫૭

(દ) અલ મો'જમુલ કબીર લિત્તિબરાની, જિલ્લ ૮, સફા નં. ૧૫૬

ઇસ હદીષ શરીફ મેં ના સમઝ બચ્ચોં ઓર પાગલોં કો મસ્જિદ મેં લાને કી જો મુમાનિઅત ફરમાઈ ગઈ હૈ ઉસ કી અહમ વજહ યે હૈ કે ના સમઝ બચ્ચોં ઓર પાગલોં કો પેશાબ, પાખાના વગૈરા કા શઊર નહીં હોતા, ઓર ન હી ઉન કે પેશાબ કરને યા પાખાના કરને કા વક્ત મુતઅચ્ચન હોતા હૈ, ના સમઝ બચ્ચોં ઓર પાગલોં કો યે શઊર નહીં હોતા કે પેશાબ યા પાખાના કબ કરના યાહિયે ઓર કબ નહીં ઓર કહાં કરના યાહિયે ઓર કહાં નહીં. લિહાઝા ના સમઝ બચ્ચોં ઓર પાગલોં કો મસ્જિદ મેં લાને સે યે એહતમાલ રેહતા હૈ, કે ન જાને કબ વો પેશાબ યા પાખાના કર દેં ઓર મસ્જિદ કા ફર્શ નજાસત સે મુલવ્વિષ હો જાએ. લિહાઝા ઉન કો મસાજિદ મેં આને સે રોકા ગયા હૈ, તાકે મસાજિદ કા નજાસત સે મુલવ્વિષ હોને કા ઇમ્કાન હી ન રહે.

ઇમામે એહલે સુન્નત, ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી અલૈહિર્રહમતુર્રિઝવાન ફરમાતે હેં કે :

“અમ્માઅ્ ગાલેબન ફુઝલાત સે ખાલી નહીં હોતીં ઓર મૌત મુઝય્ચલ ઇસ્તિમ્સાક વ મૂજિબે ઇસ્તિરખાએ તામ હૈ ઓર જનાઝા લે ચલને કી હરકત મૂવચ્ચદે ખુરૂજ, તો હર મચ્ચત મેં ખૌફે તલ્વીસ મૌજૂદ, બાકી કિસી ખાસ વજહ સે ગલ્બ-એ ઝન કી ક્યા હાજત, ના સમઝ બચ્ચોં કો મસ્જિદ મેં લાના મુત્લકન મમનૂઅ હુવા કે સબ મેં એહતમાલ તલ્વીસ કાઈમ. કુછ યે શર્ત નહીં કે જિસ બચ્ચે કો ઇસ્હાલ વગૈરા કા આરેઝા લાહિક હો, વહી મસ્જિદ મેં ન લાયા જાએ, યૂંહી મચ્ચત બલ્કે ઇસ સે ભી ઝાઈદ”

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૩૬૦)

મુન્દરજએ બાલા ઈબારત કા મા-હસ્લ યે હૈ કે ઉમૂમન અમ્મા યાની આંતેં ફુઝલાત યાની પાખાના વગૈરા સે ખાલી નહીં હોતી. ઝિન્દા આદમી કી આંતેં પાખાના વગૈરા ફુઝલાત સે ભરી હુઈ હોતી હૈં. ઈસી તરહ મુદ્દા આદમી કી આંતેં ભી ફુઝલાત સે ભરી હુઈ હોતી હૈં. ઝિન્દા આદમી કી આંતોં મેં જો ફુઝલાત હોતે હૈં, ઉસે આદમી રોકે હુએ હોતા હૈ. યાની બગૈર મહલ વ મૌકઅ વો ફુઝલાત અઝ ખુદ બાહર નહીં આ જાતે, બલકે આદમી બૈતુલ ખલા યા મૌઝએ કઝાએ હાજત મેં જા કર જબ તક ઉસે બાહર નહીં નિકાલતા, વો ફુઝલાત આંતોં મેં રુકે રેહતે હૈં ઓર બાહર નહીં આતે. અલ મુખ્તસર, આંતોં કે અન્દર કે ફુઝલાત પર ઝિન્દા આદમી કા ઈસ્તિમ્સાક યાની ગિરફત ઓર પકડ (Control) હોતી હૈ. વો અગર ચાહે તો રોકે રખે ઓર અગર ચાહે તો બાહર નિકાલ દે. યે ઈસ્તિમ્સાક સિર્ફ ઝિન્દા આદમી કો હી હૈ. મૌત વાકેઅ હોને કે બાદ મુદ્દા આદમી કા આંતોં પર ઈસ્તિમ્સાક યાની ગિરફત વ કન્ટ્રોલ નહીં હોતા, ક્યૂંકે મૌત મુઝીલે ઈસ્તિમ્સાક યાની કન્ટ્રોલ કો મિટા દેતી હૈ. લેહાઝા, અબ આંતોં કે અંદર જો ફુઝલાત હૈં, વો બગૈર કિસી કંટ્રોલ કે આંતોં મેં પડે હોતે હૈં, બલકે ઈસ કે ખુદ બખુદ બાહર આ જાને કે ઝિયાદા ઈમ્કાનાત હૈં. ક્યૂંકે મૌત કા વાકેઅ હોના “મૂજિબે ઈસ્તિરખા-એ તામ” યાની ઢીલા હો કર નિકલ જાને કા કામિલ ઈમ્કાન હોને કા સબબ હૈ. અલાવા અઝીં ઘર સે જનાઝા લે કર ચલને કી વજહ સે ઉસ મય્યત કે જિસ્મ કો હરકત હોતી હૈ ઓર ઈસ હરકત કી વજહ સે ઉસ કા પેટ હિલતા હૈ ઓર પેટ કે હિલને કી વજહ સે આંતેં ભી મુતહર્રિક હોતી

हैं, लिहाजा आंतों के अन्दर जो झुल्लात होते हैं उन में सैलान आता है, यानी वो अक मकाम से दूसरे मकाम की तरफ आगे बढ़ते हैं और आगे बढ़ते बढ़ते वो जिस्म से बाहर आ जायें अैसा कवी ँभकान और गुमान है. अगर अन्दर के झुल्लात मय्यत के जिस्म से बाहर आ गये तो वो झुल्लात मय्यत के कफन को गीला करने के बाद टपक पड़ेंगे और टपक कर मस्जिद के इर्श पर गिर कर उसे नजसत से मुलव्विष कर देंगे और मस्जिद को तल्वीस से बयाना ज़ुरी, लाज़्मी बढके वाजिब है. लिहाजा ओलोमा ने मय्यत को मस्जिद में लाने की मुमानिअत सादिर इरमा दी ता के “न रडे बांस, न बजे बांसुरी”.

इस मआमले में कुछ लोग अैसी दलील पैश करते हैं के डर मय्यत के पेट से झुल्लात पारिज नहीं होते बढके जिस का ँन्तकाल मरजे ँस्खाल यानी पापाना कसरत से होने की बीमारी जिस को अंग्रेजी में (Dearrioea) केहते हैं. इस बीमारी में कसरत से पतला पापाना होता है. इस बीमारी को अवाम दस्त आना भी केहते हैं. इस बीमारी में कसरत से पापाना होने की वजह से जिस्म का पानी ખत्म हो जाता है. और (Dehydration) हो जाने की वजह से आदमी मर जाता है. अैसे मर्ज (इस्खाल) में ँन्तकाल करनेवाले शप्स के ँन्तकाल के बाद भी पापाना के मकाम से बारीक और पतला पापाना निकलने का कवी ँभकान होता है. अगर मर्जे ँस्खाल में मरा है तो उस के जनाजे को मस्जिद में नहीं लाना याहिये, लैकिन आम तौर पर जो लोग मरते हैं, उन के जनाजे को मस्जिद में लाने में क्या इर्ज है ?

इस दलील का जवाब देते हुअे ँमाम अहमद रजा मोहकिक्के बरैल्वी अलैहिर्रहमतुवर्रिजवान इरमाते हैं के “बाकी किसी पास

वजह से गल्ब-अे उन की क्या लाजत” यानी सिर्फ मर्जे ईस्लाम में
 ईन्तकाल करनेवाले को जनाजे को मस्जिद में लाने से मस्जिद का इश
 नापाक होने का गालिब गुमान है. सिर्फ ईसी वजह से मर्जे ईस्लाम
 में मरनेवाले के अलावा दूसरे जनाजे मस्जिद में लाने की दुप्सत
 साबित करने की कोई जरूरत नहीं. क्यूंके हदीष शरीफ में ना समज
 बय्यों को मस्जिद में लाने की जो मुमानिअत है, वो आम है. इस
 मुमानिअत में किसी भी डिस्म की तप्सीस नहीं. यानी जिस बय्ये को
 दस्त आते हों, उसे ही मस्जिद में न लाया जाये. बल्के ना समज
 बय्यों को मस्जिद में लाने की जो मुमानिअत है वो तमाम ना समज
 बय्यों के लिये है. क्यूंके तमाम बय्यों से मस्जिद की तल्वीस (गन्दगी,
 नापाकी) का ખतरा है. तो जब मस्जिद की तल्वीस की वजह से तमाम
 ना समज बय्यों का मस्जिद में दाખला मम्नूअ करार पाया है, तो ना
 समज बय्यों के मुकाबले में मय्यत से मस्जिद की तल्वीस का ज़ियादा
 ईम्कान है. और ईसी वजह से मस्जिद में जनाजा लाना मम्नूअ है.

मस्अला :

शारेअे आम यानी शाहराह जिस पर चलने का हर शप्स का
 हक है, या किसी की मिल्कियत की जमीन जब के जमीन का मालिक
 नमाजे जनाजा पढने से मना करता हो, ऐसी जमीन पर और शारेअे
 आम पर नमाजे जनाजा पढना मना है.

हवाला : (अहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफ़ा नं. १५८)

मस्अला :

अगर कोई शप्स कूअें में गिर कर मर गया और किसी वजह
 से उस का मुर्दा जिस्म बाहर न निकाला जा सका या उस के उपर

મકાન ગિરા ઓર વો મકાન કે નીચે દબ કર મર ગયા ઓર ઉસ કા મુદ્દા જિસ્મ નિકાલા ન જા સકા, તો ઉસ જગહ ખડે હો કર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢ લેં ઓર અગર દરિયા યા સમન્દર મેં ડૂબ કર મર ગયા ઓર ઉસ કા મુદ્દા જિસ્મ નિકાલા ન જા સકા, તો ઉસ કી નમાઝે જનાઝા સમન્દર કે કનારે ખડે હો કર નહીં પઢ સકતે, ક્યૂંકે મય્યત કા નમાઝિયોં કે સામને હોના માઅલૂમ નહીં. જબ કે કૂએં મેં ડૂબનેવાલા યા મકાન કે નીચે દબનેવાલા એક મુતઅય્યન જગહ પર હૈ ઓર ઉસ મુતઅય્યન જગહ કે સામને ખડે હો કર નમાઝે જનાઝા પઢતે વક્ત મય્યત નમાઝિયોં કે સામને હોગી. માખૂઝ અઝ : બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૮

મસ્અલા :

મય્યત કો બગૈર ગુસ્લ દિયે નમાઝ પઢ કર યા નમાઝે જનાઝા પઢે બગૈર દફન કર દિયા ઓર ઉસ કી કબ્ર પર મિટ્ટી ભી ડાલ દી ગઈ, તો અબ ઉસ કી કબ્ર પર નમાઝ પઢેં, જબ તક ઉસ કા જિસ્મ ફટને (બિગડને, સડને) કા ગાલિબ ગુમાન ન હો, ઓર અગર અભી સિર્ફ કબ્ર મેં રખા હૈ ઓર મિટ્ટી નહીં દી ગઈ તો મુદ્દે કો કબ્ર સે નિકાલ કર નમાઝે જનાઝા પઢ કર ફિર દફન કર દેં.

હવાલા : (૧) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૮

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૯૫

મસ્અલા :

અગર મઝકૂરા સૂરતે હાલ પૈદા હુઈ ઓર કબ્ર પર નમાઝે જનાઝા પઢને કી નૌબત આઈ, તો ઉસ મેં દિનોં કી કોઈ તા'દાદ મુકરર નહીં કે કિતને દિન તક પઢી જાએ. બસ યે ગાલિબ ગુમાન હો

કે મય્યત કા જિસ્મ ફટા નહીં ઓર સલામત હૈ ઓર મય્યત કા જિસ્મ જલ્દ યા દૈર મેં ફટને મેં મૌસમ કે ઓર મય્યત કે જિસ્મ વ મર્ઝ કે ઈપ્તલાફ કી વજહ સે મુપ્તલિફ અવકાત હૈં. મસ્લન મૌસમે સર્દી મેં મય્યત કા જિસ્મ દૈર મેં ઓર ગરમી કે મૌસમ મેં જલ્દ ફટ જાએગા. ઈસી તરહ ફરબા યાની મોટા બદન જલ્દ ઓર લાગર (દુબલા) જિસ્મ દૈર મેં ફટેગા. યૂંહી ગીલી ઝમીન મેં મુર્દા જલ્દ ઓર ખુશક ઝમીન મેં દૈર સે ફટેગા. (હવાલા :- ઐઝન)

મસ્અલા :

મય્યત કો ગુસ્લ દિયે બગૈર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢી તો નમાઝ ન હુઈ, ઉસ કો ગુસ્લ દે કર ફિર સે નમાઝે જનાઝા પઢેં, ઓર અગર મય્યત કો કબ્ર મેં રખ ચુકે હૈં, મગર અભી મિટ્ટી નહીં ડાલી ગઈ તો કબ્ર સે બાહર નિકાલ કર, ગુસ્લ દે કર નમાઝ પઢેં ઓર અગર મિટ્ટી દે ચુકે હૈં તો અબ નહીં નિકાલ સકતે, લૈકિન ફિર ભી દોબારા અબ ઉસ કી કબ્ર પર નમાઝ પઢેં. દૂસરી મરતબા પઢી ગઈ નમાઝ હો જાએગી. ઓર પેહલી મરતબા જો નમાઝ બગૈર ગુસ્લ કે પઢી ગઈ, વો ન હુઈ. હાલાંકે દોનોં નમાઝે બગૈર ગુસ્લ કે પઢી ગઈ હૈં. પેહલી ઈસ લિયે ન હુઈ કે તબ ગુસ્લ દેના મુમ્કિન થા ઓર ગુસ્લ ન દિયા. દૂસરી મરતબા ઈસ લિયે હો જાએગી કે અબ ગુસ્લ દેના મુમ્કિન નહીં, ઓર મજબૂરી કી હાલત હૈ.

હવાલા : (બહારે શરીત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૭૪)

નમાઝે જનાઝા કે અવકાત કી તહસીલ

જિસ તરહ પંજગાના નમાઝ મેં વક્ત શરાઈતે નમાઝ મેં સે હે કે હર નમાઝ કા વક્ત મુતઅય્યન હૈ. અલાવા અઝીં અવકાતે મકરૂહા મેં નમાઝ પઢના મમનૂઅ હૈ ઓર ઈસી તરહ કે કઈ મુતફરિક મસાઈલે પંજગાના નમાઝ સે મુતઅલ્લિક હૈ, લૈકિન નમાઝે જનાઝા મેં વક્ત શરાઈત સે નહીં ઓર નમાઝે જનાઝા કા કોઈ વક્ત મુતઅય્યન વ મુકરર નહીં કે ઈન્હીં અવકાત મેં જનાઝા કી નમાઝ પઢી જાએ, બલકે જિસ વક્ત ભી યાહેં, જનાઝે કી નમાઝ પઢ સકતે હૈં. અલબત્તા અવકાત કે તઅલ્લુક સે બ એ'તબારે ફઝીલત કુછ મસાઈલ ઝરૂર હૈં. જો ઝૈલ મેં બયાન કિયે જાતે હૈં :-

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા હર વક્ત મશરૂઅ હૈ યાની પઢી જા સકતી હૈ. યહાં તક કે તીનોં અવકાતે મકરૂહા મેં ભી પઢી જા સકતી હૈ જબ કે મકરૂહ વક્ત હી મેં જનાઝા આયા હો. યાની અગર મકરૂહ વક્ત મેં જનાઝા આયા, તો ઉસી વક્ત નમાઝે જનાઝા પઢને મેં કોઈ કરાહત નહીં, કરાહત ઉસ સૂરત મેં હૈ કે જનાઝા પેહલે સે મૌજૂદ હૈ ઓર નમાઝ મેં તાખીર કર દી, યહાં તક કે મકરૂહ વક્ત આ ગયા. ક્યૂંકે અગર જનાઝા મકરૂહ વક્ત સે પેહલે આ ગયા થા, તો ઉસ કા અદા કરના વુજૂબે કામિલ થા ઓર ઉસ કો ગૈર મકરૂહ વક્ત મેં અદા કરની થી, લૈકિન તાખીર કર દી ઓર મકરૂહ વક્ત આ ગયા, ઓર અબ

અદા કરે તો નાકિસ હોગી. હાં અગર જનાઝા હી મકરૂહ વક્ત લાયા ગયા, તો અબ ઉસ કો અદા કરને કા વુજૂબ ઉસી મકરૂહ વક્ત મેં હુવા. લિહાઝા અબ મકરૂહ વક્ત મેં ઉસ કો અદા કરે તો નાકિસ નહીં હોગી.

صَلَاةُ الْجَنَازَةِ مَشْرُوعَةٌ فِي كُلِّ وَقْتٍ حَتَّى فِي الْأَوْقَاتِ الثَّلَاثَةِ

إِنْ حَضَرَتْ فِيهَا.

તર્જમા :

“નમાઝે જનાઝા હર વક્ત મશરૂઅ હે, યહાં તક કે તીનોં અવકાતે મકરૂહ (તુલૂઅ, ગુરૂબ ઓર ઝવાલ) મેં ભી, અગર ઉસી વક્ત આયા હો.”

ઓર હદીથ શરીફ મેં ઇશાદિ હે કે તીન ચીઝોં મેં દૈર ન કી જાએ, ઉન મેં સે એક યે જનાઝા હે. જબ આ જાએ.

- હવાલા :** (૧) દુર્રે મુખ્તાર, કિતાબુસ્સલાત, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૬૧
 (૨) રદ્દુલ મોહતાર, મત્બૂઆ મિસ્ર, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૭૫
 (૩) ફતાવા આલમગીરી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૪૯
 (૪) ફતાવા રઝવિયા મુતર્જમ જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૫
 (૬) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૫૨

મસ્અલા :

નમાઝે ઈદ કે વક્ત અગર જનાઝા આયા, તો પેહલે ઈદ કી નમાઝ પઢે, ફિર નમાઝે જનાઝા પઢે, ફિર ઈદ કા ખુત્બા પઢે.

- હવાલા :** (૧) રદ્દુલ મોહતાર, મત્બૂઆ રશીદિયા, કોઈટા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૬૫૮
 (૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૯

મસ્અલા :

મગરિબ કી નમાઝ કે વક્ત જનાઝા આયા, તો પેહલે નમાઝે મગરિબ અદા કરના ચાહિયે, બલકે મગરિબ કે બાદ કી મુકરરરા સુન્નતોં કો ભી અદા કર લેના ચાહિયે, ફિર નમાઝે જનાઝા પઢની ચાહિયે.

હવાલા : (૧) દુર્રે મુખ્તાર, મત્બૂઆ: મત્બઅ મુજતબાઈ, દેહલી, બાબ: સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૨, ૧૨૩
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતજમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૩
(૩) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૮

મસ્અલા :

નમાઝે મગરિબ કે વક્ત જનાઝા આયા, તો ફર્ઝ ઓર સુન્નતેં પઢ કર નમાઝે જનાઝા પઢેં, યું કિસી ઓર ફર્ઝ નમાઝ કે વક્ત જનાઝા આએ ઓર જમાઅત તૈયાર હો, તો ફર્ઝ વ સુન્નતેં પઢ કર નમાઝે જનાઝા પઢેં, બ શર્તેં કે નમાઝે જનાઝા કી તાખીર મેં મય્યત કા જિસ્મ ખરાબ હોને કા અન્દેશા ન હો.

હવાલા : આલમગીરી, રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૯

મસ્અલા :

ઝોહર કી નમાઝ કે વક્ત જનાઝા આયા ઓર વક્ત બહોત હે, તો નમાઝે જનાઝા પેહલે પઢેં. અલબત્તા અગર જનાઝા લે જાને વાલે ભી ઉસી ઝોહર કી નમાઝ કી જમાઅત મેં શરીક હોંગે ઓર નમાઝે જનાઝા ઝોહર સે પેહલે પઢ લેને કે બા વુજૂદ ભી જનાઝા, નમાઝે ઝોહર સે ફારિગ હો જાને તક રખા રહેગા, તો અગર મય્યત કે

જિસ્મ કે બિગડને યા ફટને કા અન્દેશા ન હો, તો બાદ મેં નમાઝે જનાઝા પઢેં, તાકે નમાઝે ઝોહર પઢને વાલે વો હઝરાત જો જનાઝે કે સાથ નહીં આએ થે, વો ભી નમાઝ મેં શરીક હો જાએં ઓર ઝિયાદા લોગ નમાઝે જનાઝા પઢેં.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૮૪
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૪

મસ્અલા :

અસ્ર કી નમાઝ સે પેહલે જનાઝા આયા, તો અબ નમાઝે જનાઝા પેહલે પઢેં ઓર અગર વક્ત તંગ હૈ તો અસ્ર કી નમાઝ પેહલે પઢના ઝરૂરી હૈ.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૫૨
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૫

મસ્અલા :

અસ્ર કી નમાઝ કે બાદ નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ હૈ. બલ્કે અગર મકરૂહ વક્ત મેં જનાઝા આયા, મસ્લન સૂરજ ડૂબને સે દસ મિનીટ પેહલે જનાઝા લાયા ગયા, તો ઉસી વક્ત નમાઝે જનાઝા પઢને મેં કોઈ કરાહત નહીં, કરાહત ઉસ સૂરત મેં હૈ કે પેહલે સે જનાઝા મૌજૂદ હૈ ઓર બિલા વજહ તાખીર (દૈર) કી, યહાં તક કે મકરૂહ વક્ત આ ગયા.

હવાલા : (ફતાવા ફૈઝુરસૂલ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૪૪૩)

મસ્અલા :

જુમ્આ કે દિન કિસી કા ઈન્તકાલ હુવા, તો અગર નમાઝે જુમ્આ સે પેહલે ઉસે ગુસ્લ વ કફન દે કર ઓર નમાઝે જનાઝા પઢ કર

दफ़न कर सकते हैं, तो पेहले ही कर लें. जनाज़ा इस ખયાલ से जुम्मा की नमाज़ तक रਖना के नमाज़े जुम्मा के बाद मजमअ ज़ियादा होगी मक़रूह है.

हवाला : रदुल मोहतार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफ़ा नं. १५८

मसअला :

अगर जुम्मा के दिन जुम्मा की नमाज़ से पेहले जनाज़ा तैयार हो गया, तो जमाअते कसीर के इन्तज़ार में दैर न करें और पेहले ही दफ़न कर दें.

लैकिन आज कल अवाम में इस के खिलाफ़ करने की आदत पडी हुई है और नरे ज़ाहिल ऐसी बातें उडाते हैं के कोई केहता है, मय्यत भी जुम्मा की नमाज़ में शरीक हो जाये, कोई केहता है, के नमाज़ के बाद दफ़न करेंगे, तो मय्यत को हमेशा जुम्मा मिलता रहेगा. ये सब बे अस्ल और शरीअत के मक़सद के खिलाफ़ है.

हवाला : इतावा रज़विया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफ़ा नं. ३१०

जमाज़े जनाज़ा में मय्यत और मुसल्लौ दोगों की ताहरीत

मसअला :

मय्यत के बदन का पाक होने से ये मुराद है के उसे गुस्ल दिया गया हो, या गुस्ल ना मुम्किन होने की सूरत में तयम्मुम कराया गया हो, कफ़न पेहनाने से पेहले अगर मय्यत के बदन से नज़सत निकली तो उसे धो डाली जाये और अगर कफ़न पेहनाने के बाद निकली, तो

अब धोने की હાજત नहीं.

मय्यत का कफ़न पाक होने से ये मुराद है के उसे पाक कफ़न पेहनाया जाये अगर मय्यत को पाक कफ़न पेहनाने के बाद मय्यत के बदन से नजासत पारिज हुँ और कफ़न आलूदा हुवा, तो हर्ज नहीं, कफ़न धोने की जरूरत नहीं.

हवाला : (दुर्रे मुप्तार, रदुल मोहतार, बहारे शरीअत,
हिस्सा ४, सफ़ा नं. १४८)

मसअला :

नमाजे जनाजा पढने वाले से मुतअद्लिक शर्ते वही हैं, जो दीगर नमाजों से मुतअद्लिक हैं, मस्लन नमाज पढने वाले का बदन और कपडे, नीज जिस जगह पर वो नमाज पढता हो, वो जगह नजासते हकीकिया और हुक्मिया से पाक हो, सत्रे औरत हो, हस्तकबाले डिब्बा और नियत हो, वक्त की शर्त नहीं.

रदुल मोहतार में है :

”أَمَّا الشُّرُوطُ الَّتِي تَرْجِعُ إِلَى الْمُصَلِّي فَهِيَ شُرُوطُ بَقِيَّةِ الصَّلَاةِ مِنَ الطَّهَّارَةِ الْحَقِيقَةِ بَدَنًا وَثَوْبًا وَ مَكَانًا وَ الْحُكْمِيَّةَ وَ سَتْرَ الْعَوْرَاتِ وَ الْإِسْتِقْبَالَ وَ النِّيَّةَ سِوَى الْوَقْتِ .“

इसी में है के : لَاصِحَّةَ لَهَا بِدُونِ الطَّهَّارَةِ

हवाला : (१) रदुल मोहतार, मत्बूआ हदारा अतबाअह, मिस्र,
जिल्द १, सफ़ा नं. ५८२

(२) इतावा रजविया, जिल्द ४, सफ़ा नं. ८

(३) इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफ़ा नं. १८७

મસ્અલા :

અગર ઇમામ બે તહારત હૈ ઓર મુક્તદી બા તહારત, તો નમાઝે જનાઝા ફિર સે પઢની હોગી ઓર અગર ઉસ કે બર અક્સ યાની ઇમામ બા તહારત હૈ ઓર મુક્તદી બે તહારત, તો ઇસ સૂરત મેં જનાઝે કી નમાઝ કા ઇઆદા નહીં.

- હવાલા :** (૧) દુર્રે મુખ્તાર, મત્બૂઆ મત્બઅ મુજતબાઈ, દહેલી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૧
(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૯
(૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૭
(૪) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬

મસ્અલા :

અગર જનાઝા તૈયાર હૈ ઓર નમાઝે જનાઝા શુરૂઅ હોને વાલી હૈ, ઓર અગર કોઈ શખ્સ વુઝૂ યા ગુસ્લ કરેગા તો ઇતની દૈર મેં નમાઝે જનાઝા પઢ લી જાએગી ઓર યે શખ્સ જનાઝે મેં શામિલ નહીં હો સકેગા, તો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢ સકતા હૈ.

- હવાલા :** (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૪૯
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૦૭
(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૨, સફા નં. ૬૩
(૪) બહારે શરીઅત હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬

હદીષ શરીફ :

અબૂ બક્ર બિન અબી શૈબા અપની “મુસન્નફ” મેં ઓર ઇમામે અજલ અબૂ જાઅફર તહાવી “શરહે મઆનિયુલ આષાર” મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રાવી હૈં

કે હુઝૂરે અક્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં :

“إِذَا فُجِّتَكَ الْجَنَازَةَ وَأَنْتَ عَلَى غَيْرِ وَضُوءٍ فَتَيَمَّمْ وَصَلِّ عَلَيْهِ”

તર્જમા :

“જબ તુમહારે પાસ અયાનક જનાઝા આ જાએ ઓર તુમ બે વુઝૂ હો, તો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢ લો.”

હવાલા : (૧) શરહે મઆનિયુલ આસાર, બાબ ઝિક્કિલ જુનુબે વલ હાઇઝે, મત્બૂઆ એચ. એમ સઈદ કમ્પની, કરાંચી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૬૪

(૨) જામેઉલ અહાદીષ, મત્બૂઆ મર્કઝે અહલે સુન્નાત બરકાતે રઝા, પોરબંદર, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૫૧

(૩) અલ કામિલ લે ઇબ્ને અદી, મત્બૂઆ દારુલ ફિક્ક, બૈરૂત, જિલ્દ ૭, સફા નં. ૨૬૪

(૪) અલ મુસન્નફ લે ઇબ્ને અબી શૈબા, મત્બૂઆ: ઇદારતુલ કુરઆન, કરાંચી, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૩૦૫

મસ્અલા :

બાઝ લોગ જૂતા પેહને હુએ ઓર બહોત લોગ જૂતે ઉતાર કર ઉસી પર ખડે હો કર નમાઝે જનાઝા પઢતે હૈં. અગર જૂતા પેહને હુએ પઢી તો જૂતા ઓર ઉસ કે નીચે કી ઝમીન દોનોં કા પાક હોના ઝરૂરી હૈ અગર બ કદરે માનેઅ યાની જિતની મિકદાર કી નજાસત મના હૈ ઇતની નજાસત હોગી તો ઉસ કી નમાઝ ન હોગી ઓર અગર જૂતે પર ખડે હો કર પઢી તો જૂતે પાક હોના ઝરૂરી હૈ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬)

મરખલા :

અગર નમાઝે જનાઝા કે ફૌત હોને કે ખૌફ સે વુઝૂ યા ગુસ્લ કે બજાએ તયમ્મુમ કર કે એક મય્યત કી નમાઝે જનાઝા પઢી થી કે દૂસરા જનાઝા આ ગયા ઓર વુઝૂ યા ગુસ્લ કી મોહલત નહીં હૈ તો ઉસી એક તયમ્મુમ સે દૂસરા ઓર તીસરા જહાં તક હો, નમાઝે જનાઝા પઢ સકતા હૈ.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૬૪

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૩૩

મરખલા : અગર પાની હોતે હુએ નમાઝે જનાઝા ફૌત હોને કે ખૌફ સે તયમ્મુમ કર કે નમાઝે જનાઝા પઢી, અબ દૂસરા જનાઝા આ ગયા, અગર બીય મેં ઈતની મોહલત પાઈ થી કે વુઝૂ કર લેતા, લૈકિન વુઝૂ નહીં ક્રિયા ઓર અબ અગર વુઝૂ કરતા હૈ, તો યે દૂસરે જનાઝે કી નમાઝ ફૌત હો જાતી હૈ, તો ઈસ સૂરત મેં દોબારા તયમ્મુમ કરે. ઓર અગર દોનોં જનાઝોં કે દરમિયાન વુઝૂ કરને કી મોહલત હી ન પાઈ થી તો ઉસી પેહલે તયમ્મુમ સે દૂસરે જનાઝે કી નમાઝ ભી પઢે.

હવાલા :

(૧) ફતાવા કુબ્રા

(૨) ફતાવા કાઝી ખાં

(૩) ખઝાનતુલ મુફ્તિયીન

(૪) જામેઉલ મુઝ્મિરાત

(૫) શરહે કુદૂરી

(૬) ફતહુલ કદીર

(૭) જવાહિરુલ ઈખ્લાતી

(૮) ફતાવા આલમગીરી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૧

(૯) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૬૫

(૧૦) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૩૬

નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કા હકદાર કૌણ ?

શરીઅત મેં નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કરને કા હક તરતીબવાર મુતઅય્યન ક્રિયા ગયા હૈ ઓર યે જો તરતીબ મુતઅય્યન કી ગઈ હૈ, ઉસ મેં એક ઝરૂરી અમ્મર યે હૈ કે જિસ કો ઈમામતે નમાઝે જનાઝા કા સબ સે ઝિયાદા હક હૈ, ઉસ કે મૌજૂદ હોતે હુએ યા ઉસ કી ઈજાઝત કે બગૈર દૂસરા કોઈ શખ્સ ઈમામત નહીં કર સકતા. અગર કિસી દૂસરે ને ઈમામત કી, તો ભી હકદાર કો યે હક હાસિલ હૈ કે વો દોબારા નમાઝે જનાઝા પઢે યા પઢાએ.

(૧) સુલ્તાને ઈસ્લામ :

વો મૌજૂદ ન હો, તો ઉસ કા નાઈબ.

(૨) હાકિમે ઈસ્લામ :

યે મૌજૂદ ન હો તો ઉસ કા નાઈબ.

(૩) કાઝી :

યાની મુસલમાન મુન્સફ (જજ) જો શરઅ કી રૂ સે ફૈસલા કરે (ફીરોઝુલ્લુગાત, સફા નં.૮૪૪) અગર યે મૌજૂદ ન હો તો કાઝી કા નાઈબ.

(૪) હાકિમે ઈસ્લામ કા નાઈબ :

યાની સુલ્તાને ઈસ્લામ કે નાઈબ કા નાઈબ. અગર વો મૌજૂદ ન હો તો કાઝી-એ શરઅ કા નાઈબ.

(પ) કાઝી કા નાઈબ :

યાની કાઝી-એ શરઅ કા નાઈબ, જો કાઝી-એ શરઅ કી અદ્દમ મૌજૂદગી મેં અઝ રૂએ શરઅ મુકદમાત કા ફૈસલા કરે.

ઝરૂરી નોટ :

આમ તૌર સે નિકાહ પઢાને વાલે કો ભી કાઝી કહા જાતા હૈ. યહાં જિસ કાઝી કા ઝિક ક્રિયા ગયા હૈ, ઉસ સે નિકાહ પઢાને વાલે મૌલવી સાહબ હરગિઝ મુરાદ નહીં હૈ. હાલાંકે અવામુલ મુસ્લિમીન નિકાહ ખ્વાં મૌલવી સાહબ કો “કાઝી સાહબ” કેહતે હૈં. લૈકિન યહાં કાઝી સે મુરાદ વો મુન્સફ (જજ) હૈ, જો ઈસ્લામી સલ્તનત મેં મુકદમાત કા ફૈસલા કરને કે ઓહદે પર ફાઈઝ હોતા હૈ. અબ યહાં ઈસ્લામી સલ્તનત નહીં, લિહાઝા ઓલોમા-એ બલદ કાઝી-એ શરઅ હૈં, ઉન્હીં કે યહાં મુકદમાત ફૈસલે કે લિયે પૈશ ક્રિયે જાએ.

એક હવાલા પૈશે ખિદમત હૈ :

ઈમામે એહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, આ'લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા ખાં મોહકિકે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુવરિઝવાન અપને એક ફત્વે મેં રકમ તરાઝ હૈં કે :

“નિકાહ ખ્વાની કા કાઝી કોઈ ઓહદ-એ શરઈ નહીં. વો બે ઈઝને વલી હરગિઝ નહીં પઢા સકતા.”

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૮૫

(૨) ફતાવા રઝવિયા મુતર્જમ, જિલ્દ ૮, સફા નં. ૧૭૪

ખુલાસા :

હકદારે ઈમામતે નમાઝે જનાઝા મેં બિતરતીબ જિન અશ્ખાસ કા ઝિક ક્રિયા ગયા હૈ, વો અશ્ખાસ સિર્ફ ઈસ્લામી સલ્તનત મેં હી

अपने अपने मन्सब और ओहदे पर पाये जाते हैं. मौजूदा जमाने में और पुसूसन हमारे मुल्क में के जहां जम्हूरियत है, यहां इन मन्सब और ओहदे के मोअज़्ज़ज हज़रात नहीं पाये जाते. लिहाज़ा इस के मुताबिक हकदारें इमामते जनाज़ा की तरतीब पर अमल पैरा होना मुश्किल है.

(६) इमामे मस्जिदे मोहल्ला :

यानी मरने वाला जिस मोहल्ले में रहता था, उस मोहल्ले की मस्जिद का इमाम (जो सुन्नी सहीहूल अकीदा, पाबन्दे शरअ हो)

- इमामे मोहल्ला को वली पर तक्दीम (इज़ीलत) देना मुस्तहब है. ब शर्ते के वो इमामे मस्जिदे मोहल्ला वली से अइज़ल हो, वर्ना वली बेहतर है.

नोट :

यहां जिस वली का जिक्र है, इस से क्या मुराद है? वो यन्द सतरों के बाद मुलाहेज़ा इरमायें.

- इमामे मस्जिदे मोहल्ला के बेहतर होने की वजह इकुहा-अे किराम ने ये बताई है के मरने वाले ने अपनी जिन्दगी में उस की इमामत और उस की इक्तिदा पसन्द की. लिहाज़ा बादे वफ़ात उस की नमाज़े जनाज़ा मोहल्ले की मस्जिद के इमाम को पढानी चाहिये.
- बाज़ इकुहा-अे किराम ने ये इरमाया है के जामेअ मस्जिद का इमाम मोहल्ले की मस्जिद के इमाम से बेहतर है. लैकिन इस से भी मुराद इमामे मस्जिदे मोहल्ला होगा. क्यूंके अगले

ઝમાને મેં યે દસ્તૂર થા કે જુમ્આ કે દિન નમાઝે જુમ્આ કે વક્ત સિફ એક હી મસ્જિદ ખુલી રેહતી થી, બકિયા તમામ મસાજિદ બંદ રેહતી થીં ઓર તમામ લોગ ઉસ ખુલી રેહને વાલી યાની જામેઅ મસ્જિદ કી મસ્જિદ મેં જુમ્આ કી નમાઝ પઢને જમા હોતે થે. લૈકિન અબ સૂરતે હાલ યે હૈ કે હર મોહલ્લે કી મસ્જિદ મેં જુમ્આ કી નમાઝ કાઈમ હોતી હૈ. લિહાઝા અબ મોહલ્લે કી મસ્જિદ કા ઈમામ જુમ્આ પઢાને કી વજહ સે ઈમામે જામેઅ કેહલાએગા. અબ ખાસ “જામેઅ મસ્જિદ” કે નામ સે મશહૂર ઓર મૌસૂમ (નામઝદ) મસ્જિદ કે ઈમામ કી ખુસૂસિયત ન રહેગી.

- અગર મય્યત જુમ્આ પઢને વાલા નહીં, મસ્લન ઓરત યા જામેઅ મસ્જિદ કે અલાવા દૂસરી મસ્જિદ કે ઈમામ કે પીછે જુમ્આ પઢને વાલા. તો અબ ઈમામે જુમ્આ (જામેઅ) ઈમામે મોહલ્લા પર ઓર વલી પર મુકદમ ન હોગા.
- ઈસી તરહ મોહલ્લે કી મસ્જિદ કા ઈમામ જબ એસા હૈ કે મરને વાલા ઉસ કે પીછે નમાઝ નહીં પઢતા થા, તો વો ભી વલી પર મુકદમ ન હોગા. અગર વો મય્યત અપની ઝિન્દગી મેં ઉસ સે રાઝી ન થા, તો વલી પર ઉસ કી તક્દીમ (આગે હોના, ફઝીલત) મુસ્તહબ ન હોગી. ઓર યે ઈસ સૂરત મેં તસ્લીમ કિયા જાએગા કે ઈમામ સે ઉસ કી નારાઝગી કિસી શરઈ વજહ સે હો, વર્ના નહીં.

(૭) વલી :

વલી યાની મય્યત કે વો મદદ રિશ્તા વ કરાબતદાર વરસા, જો ઉસબા હોં.

-
- વલી કી ભી દો કિસ્મોં હોં.
(૧) વલી અકરબ. યાની સબ સે ઝિયાદા કરીબ કા રિશ્તેદાર.
(૨) વલી અબ્બદ યાની દૂર કા રિશ્તેદાર.
  - તફ્સીલ અબ આએગી.
  - આમ તૌર સે વલી કે માના લોગ અલ્લાહ કા વલી, બુઝુર્ગ વ નેક બન્દા, અલ્લાહ તઆલા સે કરીબ ઈન્સાન વગૈરા કરતે હોં. બેશક અલ્લાહ કે નેક ઔર અલ્લાહ કે કરીબ બન્દે કો વલી હી કહા જાએગા, લૈકિન યહાં નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કે તઅલ્લુક સે જિસ વલી કા ઝિક હો રહા હૈ, ઈસ સે મુરાદ મય્યત કા વો રિશ્તેદાર હૈ જો ઊપર મઝકૂર હુવા.

હવાલા : (ફીરોઝુલ્લુગાત સફા નં. ૧૪૧૫)

- દૌરે હાઝિર મેં જબ શુરૂઅ કી પાંચ શર્તોં નહીં પાઈ જાતીં, સબ સે આસાન બાત ઈસ તરહ સમઝોં કે નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કરને કા હક વલી કા હૈ, યાહે ખુદ ઈમામત કરે યા યાહે તો કિસી દૂસરે કો નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કરને કી ઈજાઝત દે દે.

નોટ : નમાઝે જનાઝા કી ઈમામત કે હક કે તઅલ્લુક સે યહાં તક જો તફ્સીલ બયાન કી ગઈ હૈ વો મુન્દરજ-એ ઝૈલ કુતુબ સે મઆખઝ હૈ.

(૧) ફતહુલ કદીર (૨) મુજતબી શરહે કુદૂરી (૩) શરહે મુન્યા, અઝ અલ્લામા ઈબ્ને અમીર અલ્હાજ હલબી (૪) તન્વીરુલ અબ્સાર (૫) દુર્રે મુખ્તાર મત્બૂઆ મત્બઅ મુજતબાઈ, દેહલી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૨, ૧૨૩ (૬) રફુલ મોહતાર મત્બૂઆ ઈદારતુત્તબાઅહ અલ મિસ્રિયા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૫૮૦ (૭) ફતાવા રઝવિયા જિલ્દ ૪, સફા નં. ૮૫ (૮) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૮, ૧૭૯ (૧૦) બહારે શરીઅત હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૫

નમાઝે જનાઝા મેં વલી કા ઈઠિત્યાર

શરીઅતે મુતહ્હરા ને નમાઝે જનાઝા મેં “વલી” યાની મય્યત કે સબ સે ઝિયાદા કરીબી રિશ્તેદાર કો ઈતના હક દિયા હૈ કે અગર વલી કી ઈજાઝત કે બગૈર કિસી ને નમાઝે જનાઝા પઢા દી, તો વલી નમાઝે જનાઝા કા ઈઆદા કર સકતકા હૈ યાની ફિર સે દોબારા નમાઝે જનાઝા પઢ સકતા હૈ. ઓર ઉસ કે મુતઅલ્લિક જો મસાઈલ હૈં, વો ઝૈલ મેં દર્જ હૈં.

મસ્અલા :

વલી યાની મય્યત કા વો રિશ્તેદાર જિસ કો કરાબત કી વજહ સે વિલાયતે ઉસ્બા-બ-નફ્સેહિ હાસિલ હો. યાની મય્યત કા નરીના (મુઝક્કર) રિશ્તેદાર યાની વો મર્દ જિસ કો મય્યત સે કરાબત (નઝદીકી, રિશ્તેદારી) કિસી ઓરત કી વસાતત સે ન હો, બ લફ્ઝે દીગર મય્યત કે સાથ ઉસ કા રિશ્તા હોને મેં કોઈ ઓરત બીચ મેં વાસ્તા વ વસીલા ન હો. મસ્લન: બેટા, પોતા, બાપ, દાદા, વગૈરા. જુઝ્ઘયા માખૂઝ અઝ:- બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૭, સફા નં. ૩૫

મસ્અલા :

વલી યાની કિસી કા કરાબત દાર હોને મેં વહી તરતીબ મલ્હૂઝ હૈ, જો વરાસત ઓર નિકાહ મેં હૈ યાની સબ મેં મુકદમ (૧) બેટા, ફિર (૨) પોતા, ફિર (૩) પર પોતા, અગરચે કઈ પુશ્ત કા ફાસલા હો. યે ન હોં તો (૪) બાપ, દાદા, ફિર (૬) પર દાદા, અગરચે કઈ પુશ્ત ઊપર કે હોં, ફિર (૭) હકીકી ભાઈ, ફિર (૮) સોતેલા ભાઈ,

ફિર (૯) હકીકી ભાઈ કા બેટા, ફિર (૧૦) સોતેલે ભાઈ કા બેટા, ફિર (૧૧) હકીકી ચચા, ફિર (૧૩) હકીકી ચચા કા બેટા, ફિર (૧૪) સોતેલે ચચા કા બેટા, ફિર (૧૫) બાપ કા હકીકી ચચા ફિર (૧૬) બાપ કા સોતેલા ચચા (૧૭) બાપ કે હકીકી ચચા કા બેટા, ફિર (૧૮) બાપ કે સોતેલે ચચા કા બેટા, ફિર (૧૯) દાદા કા હકીકી ચચા, ફિર (૨૦) દાદા કા સોતેલા ચચા, ફિર (૨૧) દાદા કે હકીકી ચચા કા બેટા, ફિર (૨૨) દાદા કે સોતેલે ચચા કા બેટા, ખુલાસા યે હે કે ઉસ કે ખાન્દાન મેં સબ સે ઝિયાદા કરીબ કા રિશ્તેદાર જો “મદ” હૈ વો “વલી” હૈ. (જુઝ્ઘયા માખૂઝ: ઐઝન)

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા પઢાને મેં વલી કી તરતીબ મેં સિર્ફ ઈત્ના ફર્ક હૈ કે બાપ કો બેટે પર તક્દુમ (ફૌકિયત, બરતરી) હૈ લૈકિન અગર બાપ આલિમ નહીં ઓર બેટા આલિમ હો, તો નમાઝે જનાઝા મેં ભી બેટા મુક્દમ હૈ.

- હવાલા :** (૧) દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૫
 (૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૫૫
 (૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૭૮

મસ્અલા :

અગર બેટા આલિમ હૈ ઓર બાપ જાહિલ હૈ, તો બેટે કો ચાહિયે કે અપને બાપ કો નમાઝે જનાઝા પઢાને કે લિયે આગે કરે ઓર અદબ કા લિહાઝ કરતે હુએ ઉસ કે આગે કદમ ન રખે, ઓર નમાઝે જનાઝા પઢાને મેં સિર્ફ ઈત્મ કી વજહ સે તક્દુમ નહીં, ક્યૂંકે

नमाजे जनाजा पढाने में एल्म की जरूरत नहीं, कुदूरी में बाप पर बेटे का तक्दूम मकरूह होने की एल्लत ये बताई गई है के इस में बाप की अछानत और बे अदबी है.

- हवाला :** (१) रदुल मोहतार, बाब सलातुल जनाईज, मत्बूआ: मुस्तफा, अल बाबी मिस्र, जिल्द १, सफा नं. ६४८, ६५०
(२) इतावा रजविया, जिल्द ४, सफा नं. ५५, ५६
(३) इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. १७७, १८३

मसअला :

वली को एज्तिवार है के किसी और को नमाज पढाने की एज्जत दे दे.

हवाला : (दुर्रे मुफ्तार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १५५)

मसअला :

वली के सिवा किसी ऐसे शप्स ने नमाजे जनाजा पढा दी, जो वली पर मुकदम न था और वली ने उसे एज्जत भी न दी थी, तो अगर वली नमाज में शरीक न हुवा था, तो वो नमाज का एआदा कर सकता है, और अगर मुर्दा दफन हो गया है, तो कब्र पर नमाजे जनाजा पढ सकता है. और इस सूरत में जिस शप्स ने पेहले नमाजे जनाजा पढ ली है, वो अब वली के साथ शरीक नहीं हो सकता, क्यूंके तकरार (दो मरतबा पढना) मशरूअ नहीं.

हवाला : (दुर्रे मुफ्तार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १५६)

मसअला :

अगर वली ने नमाजे जनाजा पढ ली, तो उस के बाद दूसरे को पढना ज़र्ह नहीं. इस लिये के मय्यत का हक पेहले फ़रीक से

અદા હો ચુકા ઓર પેહલી નમાઝ સે ફર્જ સાકિત હો ગયા.

- હવાલા :** (૧) અલ બહુરુરુઈક મતબૂઆ સઈદ કમ્પની, કરાંચી, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૮૨
(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૩૬
(૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૨૭૨

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા મય્યત કે વલી કા હક હૈ. વલી કે અલાવા અગર દૂસરા કોઈ નમાઝે જનાઝા પઢાતા હૈ, તો વો વલી કે ઈઝ્ન (ઈજાઝત) કા મોહતાજ હૈ. અગર કિસી ને વલી કી ઈજાઝત કે બગૈર નમાઝે જનાઝા પઢા દી, તો વલી કો નમાઝ કે ઈઆદા કા ઈખ્તિયાર હૈ ઓર ઉસે નમાઝ કા ઈઆદા જાઈઝ હૈ.

- હવાલા :** (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૮૫
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૭૪

મસ્અલા :

મય્યત ને વસિય્યત કી થી કે મેરી નમાઝે જનાઝા ફુલાં શખ્સ પઢાએ યા મુઝે ફુલાં શખ્સ ગુસ્લ દે, તો યે વસિય્યત બાતિલ હૈ, યાની ઈસ વસિય્યત સે વલી કા હક જાતા ન રહેગા, હાં, વલી કો ઈખ્તિયાર હૈ કે ખુદ ન પઢાએ ઓર ઉસી સે પઢવા દે, જિસ કે મુતઅલ્લિક મય્યત ને વસિય્યત કી થી.

- હવાલા :** (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૬)

મસ્અલા :

કિસી ઐસે શખ્સ ને વલી કી ઈજાઝત કે બગૈર નમાઝે જનાઝા પઢા દી, જો વલી સે તકદુમ રખતા હો, યાની વલી સે ઝિયાદા હક

નમાઝે જનાઝા કી ઇમામત કા રખતા હો, મસ્લન બાદશાહે ઇસ્લામ યા કાઝી-એ શરઅ, તો અબ વલી કો નમાઝ કે ઇઆદા કા હક નહીં ક્યૂંકે યે લોગ વલી પર મુકદમ હેં, ઉન્હેં વલી સે ઇજાઝત લેને કી મુત્લકન હાજત નહીં.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૮૫
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯,
સફા નં. ૧૭૪, ૧૮૩
(૩) દુર્રે મુપ્તાર, મત્બૂઆ મુજતબાઈ, દહેલી, જિલ્લ ૧,
સફા નં. ૧૨૨

મસ્અલા :

નિકાહ ખ્વાની કા કાઝી હોના કોઈ શરઈ ઓહદા નહીં, નિકાહ ખ્વાની કા કાઝી મય્યત કે વલી કી ઇજાઝત કે બગૈર નમાઝે જનાઝા નહીં પઢા સકતા હૈ. (હવાલા:-ઐઝન)

મસ્અલા :

અગર કિસી ને મય્યત કે વલી કી ઇજાઝત કે બગૈર નમાઝે જનાઝા પઢા દી, તો ઉસ ને વલી કે હક મેં દખલ અન્દાઝી કરને કા જુર્મ કિયા, લૈકિન નમાઝ હો જાએગી ઓર ફર્જે કિફાયા કા હક અદા હો જાએગા, અલબત્તા વલી કે લિયે જાઈઝ હૈ કે વો દોબારા પઢે. ઓર જો લોગ પેહલે પઢ ચુકે હેં, ઉન્હેં વલી કે સાથ જમાઅત મેં શિર્કત કી ઇજાઝત નહીં, ઇસ લિયે કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર ગૈર મશરૂઅ (ના જાઈઝ) હૈ.

હવાલા : (૧) દુર્રે મુપ્તાર, મત્બૂઆ મુજતબાઈ, દહેલી,
જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૨૨

---

(२) इतावा रजविया, जिल्द ४, सफा नं. ८५

(३) इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. १७६

मसअला :

वली ने किसी को भी नमाजे जनाजा पढाने की इजाजत न दी थी और किसी ने वली की इजाजत के बगैर नमाजे जनाजा पढानी शुरू कर दी और वली ने उस इमाम की इक्तिदा कर ली, तो वली का इक्तिदा करना इज़्म (इजाजत) हो गया. हालांकि के इक्तिदा में इज़्म न था लेकिन अब हो गया. (हवाला:- अैज़न)

मसअला :

मय्यत का वली अकरब यानी सब से जियादा नजदीकी रिश्तेदार गाईब है या गैर मौजूद है मगर वली अब्जद यानी दूर का रिश्तेदार हाज़िर है. तो यही अब्जद रिश्तेदार नमाज पढाये. गाईब होने से मुराद ये है के इतनी दूर है के उस के आने के इन्तजार में इर्ज हो.

हवाला : (रदुल मोहतार, बहारे शरीअत, जिल्द ४, सफा नं. १५५)

मसअला :

मय्यत के वली अकरब और वली अब्जद दोनों मौजूद हैं, तो वली अकरब को इप्तिहार है के वली अब्जद के सिवा किसी और से नमाजे जनाजा पढवा दे, वली अब्जद को मना करने का इप्तिहार नहीं और अगर वली अकरब मौजूद नहीं, इतनी दूरी पर है के उस के आने का इन्तजार न किया जा सके और उस ने तेहरीर या किसी और जरीअे से वली अब्जद के सिवा किसी और से नमाजे जनाजा पढाने का केहलाया तो वली अब्जद को इप्तिहार है के उसे रोक दे.

હાં વલી અકરબ મૌજૂદ હૈ મગર બીમાર હૈ, તો વલી અબ્બદ કો ઇપ્તિયાર નહીં, વલી અકરબ જિસ સે યાહે પઢવા દે.

હવાલા : (ફતાવા આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૫)

મસ્અલા :

ઔરતોં ઔર ના બાલિગ બચ્ચોં કો નમાઝે જનાઝા કી વિલાયત નહીં. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

ઔરત મર ગઈ, શૌહર ઔર જવાન બેટા છોડા, તો વિલાયત બેટે કો હૈ, શૌહર કો નહીં, અલબત્તા અગર યે લડકા ઉસી શૌહર સે હૈ, તો હકીકી બાપ પર પૈશ કદમી મકરૂહ હૈ. ઉસે યાહિયે કે બાપ સે નમાઝે જનાઝા પઢવાએ, ઔર અગર વો લડકા દૂસરે શૌહર સે હૈ, તો સોતેલે બાપ પર તક્દુમ કર સકતા હૈ કોઈ હર્જ નહીં ઔર અગર બેટા બાલિગ ન હો તો, ઔરત કે જો દીગર વલી હોં ઉન કા હક હૈ શૌહર કા હક નહીં.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્ચિરહ, આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૬)

મસ્અલા :

ઔરત કા કોઈ વલી મૌજૂદ ન હો, તો શૌહર નમાઝ પઢાએ, અગર વો ભી ન હો, તો પડૌસી નમાઝ પઢાએ, ઈસી તરહ અગર મર્દ કા ભી કોઈ વલી ન હો, તો નમાઝે જનાઝા પઢાને મેં પડૌસી ઔરોં પર મુકદમ હૈ.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૫)

મસ્અલા :

દો યા ચન્દ એક હી દર્જે કે વલી મૌજૂદ હોં, તો નમાઝે જનાઝા પઢાને કા હક ઉસ વલી કા હૈ જો ઉમ્ર મેં સબ સે બડા હૈ. મગર કિસી ભી વલી કો યે ઇખ્તિયાર નહીં કે દૂસરે વલી કો છોડ કર કિસી ઓર શખ્સ સે બગૈર વલી કી ઇજાઝત કે નમાઝે જનાઝા પઢવા દે. ઓર અગર એસા કિયા યાની ખુદ નમાઝે જનાઝા ન પઢાઈ ઓર કિસી દીગર શખ્સ કો ઇજાઝત દે દી, તો દૂસરે વલી કો મના કરને કા ઇખ્તિયાર હૈ અગરયે મના કરને વાલા દૂસરા વલી ઉમ્ર મેં છોટા હો.

ઓર અગર એક વલી ને એક શખ્સ કો નમાઝે જનાઝા પઢાને કી ઇજાઝત દી ઓર દૂસરે વલી ને કિસી દૂસરે શખ્સ કો ઇજાઝત દી, તો જિસ કો ઉમ્ર મેં બડે વલી ને ઇજાઝત, વો ઓલા હૈ યાની બેહતર યે હૈ કે વો નમાઝ પઢાએ.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૫)

નમાઝે જનાઝા કે મુતાસલિહાત્ત ઝહૂરી મસાઈલા

મસ્અલા :

જિન ચીઝોં (ઉમૂર) સે તમામ નમાઝોં ફાસિદ હોતી હેં, નમાઝે જનાઝા ભી ફાસિદ હોતી હૈ. સિવા એક બાત કે કે ઓરત મર્દ કે મહાઝી (બરાબર, લગ કર) ખડી હો જાએ યાની નમાઝે જનાઝા મેં ઓરત મર્દ કે કરીબ ખડી હો જાએગી, તો મર્દ કી નમાઝ ફાસિદ ન હોગી.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૬)

મસ્અલા :

મુસ્તહબ યે હૈ કે ઈમામ મય્યત કે સીને કે મુકાબિલ ખડા હો
ઔર મય્યત સે દૂર ન હો, ખ્વાહ મય્યત મદ્ હો યા ઔરત, બાલિગ
હો યા ના બાલિગ.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, રફુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત,
હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૬)

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા કે લિયે એક શર્ત યે ભી હૈ કે મય્યત વહાં
મૌજૂદ હો. અગર કિસી એસી મય્યત કા જનાઝા આયા કે ઉસ કે
જિસ્મ કે ટુકડે હો ગએ થે, તો એસી સૂરત મેં મય્યત કે જિસ્મ કે તમામ
ટુકડે, યા અક્સર યા નિસ્ફ સર કે સાથ મૌજૂદ હોના ઝરૂરી હૈ, વર્ના
નમાઝ ન હોગી ક્યૂંકે ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા નહીં હો સકતી.

હવાલા : (જુઝઈયા માખૂઝ, અઝ : બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪,
સફા નં. ૧૪૭)

મસ્અલા :

અગર જનાઝા કિસી જાનવર પર હો તો નમાઝે જનાઝા ન
હોગી. (હવાલા: એઝન)

મસ્અલા :

જનાઝા નમાઝિયોં કે સામને હોના શર્ત હૈ. અગર જનાઝા
નમાઝિયોં કે પીછે હોગા, તો નમાઝ સહીહ ન હોગી. (હવાલા:- એઝન)

મસ્અલા :

અગર જનાઝા ઉલ્ટા રખા યાની ઈમામ કે દાહિને મય્યત કા
કદમ ઔર બાઈ તરફ મય્યત કા સર હો, તો નમાઝ હો જાએગી,

મગર કસ્દન યાની જાનબૂઝ કર ઐસા કિયા તો ગુનેહગાર હુવા.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૭)

મસ્અલા :

અગર સિફ એક હી મય્યત (જનાઝા) હો, તો ઉસ કે બદન કા કોઈ ભી હિસ્સા ઈમામ કે મહાઝી (સામને) હો ઔર અગર એક સે ઝિયાદા ચન્દ મય્યત હોં તો ઉન મેં સે કિસી એક કે બદન કા કોઈ હિસ્સા ઈમામ કે મહાઝી હોના કાફી હૈ.

હવાલા : (રદુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૮)

મસ્અલા :

અગર બગૈર ઉઝરે શરઈ બૈઠ કર યા સવારી પર નમાઝે જનાઝા પઢી, તો નમાઝ ન હુઈ, અગર વલી યા ઈમામ બીમાર થા, ઔર ઉસ ને બૈઠ કર નમાઝ પઢાઈ ઔર ઉસ કી ઈક્તિદા મેં મુક્તદિયોં ને ખડે હો કર નમાઝ પઢી, તો નમાઝ હો ગઈ.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મોહતાર ઔર બહારે શરીઅત, ઐઝન)

મસ્અલા :

અગર ઔરત ને નમાઝ પઢાઈ ઔર મદોં ને ઉસ કી ઈક્તિદા કી તો નમાઝે જનાઝા લૌટાઈ ન જાએગી. યાની દોબારા ન પઢી જાએગી. અગરયે મદોં કી ઈક્તિદા સહીહ ન હુઈ મગર જિસ ઔરત ને ઈમામત કી, ઉસ કી તો નમાઝ હો ગઈ ઔર વહી કાફી હૈ ઔર નમાઝે જનાઝા કી તકરાર (Repeatation) જઈઝ નહીં.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૪૬)

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા કી તકબીરેં ઔર સલામ કો ઈમામ જહર કે

સાથ યાની બુલન્દ આવાજ સે કહે, બાકી તમામ દુઆએં આહિસ્તા પઢી જાએં ઓર સિફ પેહલી મરતબા યાની નમાઝે જનાઝા શુરૂઅ કરતે વક્ત અલ્લાહુ અકબર કેહને કે લિયે હાથ ઉઠાએ ઓર ઉસ કે બાદ કી તકબીરોં મેં હાથ ન ઉઠાએ, ઇમામ ઓર મુક્તદી દોનોં.

હવાલા : (જૌહરતુન્નઘિરહ, દુરે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૪)

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા મેં મુક્તદી ભી તમામ દુઆએં પઢે. ઇમામ કી ઇક્તિદા મેં મુક્તદિયોં કો સિફ કુરઆને અઝીમ કી કિરાઅત મના હૈ ઓર નમાઝે જનાઝા મેં સિફ ઝિક ઓર દુઆ હૈ. કુરઆન કી કિરાઅત નહીં.

હવાલા : (રહમાનિયા, તહાવી, ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૯૩)

મસ્અલા :

અગર કિસી કી બાઝ તકબીરેં ફૌત હો ગઈ હોં યાની વો શખ્સ ઉસ વક્ત આયા કે ઇમામ ને નમાઝે જનાઝા કી બાઝ (એક સે ઝિયાદા) તકબીરેં કેહ લીં હૈં, તો વો શખ્સ ફૌરન શામિલ ન હો, બલ્કે ઉસ વક્ત શામિલ હો જબ ઇમામ તકબીર કહે મસ્લન એક શખ્સ ઉસ વક્ત આયા કે નમાઝે જનાઝા કી દો તકબીરેં હો ચુકી હૈં ઓર દૂસરી તકબીર કે બાદ ઇમામ દુરૂદ પઢ રહા હો. તો યે મુક્તદી ઇન્તઝાર કરે કે ઇમામ તીસરી તકબીર કહે. જબ ઇમામ દુરૂદ શરીફ પઢ લેને કે બાદ તીસરી તકબીર કહે, તબ યે શખ્સ ભી તકબીર કેહ કર નમાઝ મેં

શામિલ હો.

અગર ઇન્તઝાર ન કિયા ઓર ફૌરન શામિલ હો ગયા, તો શામિલ હોને કે બાદ અબ ઇમામ જો તકબીર કહેગા, ઉસ તકબીર સે પેહલે ઉસ મુક્તદી ને જો કુછ ભી પઢા હે, ઉસ કા એ'તબાર નહીં.

હવાલા : (દુરે મુખ્તાર, ગુન્યા, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૭)

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા શુરૂઅ હોને કે વક્ત કોઈ શખ્સ મૌજૂદ થા, મગર ગફલત યા કિસી વજહ સે દૈર હો ગઈ ઓર ઇમામ ને તકબીરે તેહરીમા કેહ કર નમાઝે જનાઝા શુરૂઅ કર દી ઓર યે શખ્સ ઇમામ કે સાથ અલ્લાહુ અક્બર ન કેહ સકા, તો અબ યે શખ્સ ઇમામ કી દૂસરી તકબીર કા ઇન્તઝાર ન કરે બલ્કે ફૌરન શામિલ હો જાએ. (હવાલા:- એઝન)

મસ્અલા :

મસ્બૂક યાની જિસ કી બાઝ તકબીરેં ફૌત હો ગઈ હોં, વો અપની બાકી તકબીરેં ઇમામ કે સલામ ફેરને કે બાદ કહે ઓર તરતીબ વાર પઢે, મસ્લન:

● અગર ત્રીન તકબીરેં છૂટ ગઈ હૈં, તો ચૌથી તકબીર, ઇમામ કે સલામ ફેરને કે બાદ અબ અપની છૂટી હુઈ ત્રીન તકબીરેં ઇસ તરહ કહે. એક તકબીર કેહને કે બાદ સના પઢે, ફિર દૂસરી તકબીર કેહ કર દુરૂદ શરીફ પઢે, ફિર ત્રીસરી તકબીર કેહ કર નમાઝે જનાઝા કી દુઆ પઢે ઓર ફિર સલામ ફેર દે.

● અગર દો તકબીરેં છૂટ ગઈ હૈં, તો ત્રીસરી ઓર ચૌથી તકબીર મેં ઇમામ કી મુતાબેઅત કરતે હુએ, ઇમામ કે સલામ ફેરને કે બાદ અપની છૂટી હુઈ દો તકબીર ઇસ તરહ અદા કરે કે એક તકબીર

કેહને કે બાદ સના ઓર દૂસરી તકબીર કેહ કર દુરુદ શરીફ પઢે ઓર ફિર સલામ ફેર દે.

● અગર સિફ એક હી તકબીર છૂટી હૈ તો ઈમામ કે સલામ ફેરને કે બાદ એક તકબીર કહે ઓર સના પઢને કે બાદ ખુદ સલામ ફેર દે. ઓર અગર યે અંદેશા હો કે દુઆએં પઢેગા તો દુઆએં પૂરી કરને સે પેહલે લોગ જનાઝા ઉઠા લેંગે, તો સિફ તકબીરેં કેહ લે ઓર દુઆએં છોડ દે યાની જલ્દી જલ્દી તકબીર બગૈર દુઆ પઢે કેહ કર સલામ ફેર દે.

હવાલા : (૧) દુરે મુખ્તાર (૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૮૦ (૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૭

મસ્અલા :

ચૌથી તકબીર કે બાદ અગર કોઈ શખ્સ આયા, તો જબ તક ઈમામ ને સલામ ન ફેરા હો, અલ્લાહુ અકબર કેહ કર શામિલ હો જાએ ઓર ઈમામ કે સલામ ફેરને કે બાદ ત્રીન તકબીરેં મસ્લ-એ સાબિક કે મુતાબિક તરતીબ વાર અદા કરે. (હવાલા:- એઝન)

મસ્અલા :

અગર એક સે ઝિયાદા જનાઝે જમા હો જાએ, તો એક સાથ સબ કી નમાઝે જનાઝા ભી પઢ સકતે હૈ, યાની એક હી નમાઝ મેં સબ કી નિયત કર લેં ઓર અફઝલ યે હૈ કે સબ કી અલગ અલગ નમાઝ પઢેં. જબ એક સે ઝિયાદા જનાઝોં કી નમાઝ એક સાથ પઢી જાએ, તબ જનાઝોં કો ઈમામ કે સામને આગે પીછે રખ દેં યાની સબ કા સીના ઈમામ કે મુકાબિલ હો જાએ. યા તમામ જનાઝોં કો એક કતાર મેં રખ દિયા જાએ ઓર ઈમામ કિસી એક મય્યત કે સીને કે મુકાબિલ

ખડા હો જાએ. ઔર બેહતર યે હૈ કે ઈમામ ઉસ જનાઝે કે કરીબ ખડા હો, જો સબ મેં અફઝલ હો.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૭)

નમાઝે જનાઝા કી સફ ઝબ્દી

મસ્અલા :

નમાઝે જનાઝા મેં પીછલી (આખરી) સફ કો તમામ સફોં પર ફઝીલત હૈ.

હવાલા : (૧) દુરે મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૪
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતજમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૨૦૭

મસ્અલા :

બેહતર યે હૈ કે નમાઝે જનાઝા મેં ત્રીન સફેં કરેં ક્યૂં કે હદીષ શરીફ મેં હૈ કે જિસ કી નમાઝ ત્રીન સફોં ને પઢી, ઉસ કી મઝ્ફિરત હો જાએગી.

હવાલા : (૧) ગુન્યા, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૪

● નમાઝે જનાઝા મેં ત્રીન સફોં કી ફઝીલત કે તઅલ્લુક સે કુછ અહાદીષે કરીમા પૈશ હૈં.

હદીષ શરીફ :

હઝરતે માલિક બિન હુબૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકરમ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહ વ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા :

“مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ ثَلَاثَةَ صُفُوفٍ غُفِرَ لَهُ.”

તર્જમા :

“જિસ કી નમાઝે જનાઝા પર ત્રીન (૩) સફોં ને નમાઝ પઢી ઉસ કી મગ્ફિરત હો જાએગી.”

- હવાલા :** (૧) અસ્સુનન લે અબી દાવૂદ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૫૧
(૨) અલ જામેઉત્તિમિઝી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૨
(૩) અસ્સુનન લે ઈબ્ને માજા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૦૮
(૪) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૧૮૮

હદીષ શરીફ :

હઝરતે મુરબદ બિન અબ્દુલ્લાહ યુઝની રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હઝરતે માલિક બિન હુબૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો જબ જનાઝે કી નમાઝ પઢતે ઓર લોગ કમ હોતે, તો ઉન કો ત્રીન સફોં મેં તકસીમ ફરમા દેતે. ફિર ફરમાતે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમને ઈશાદિ ફરમાયા :

“مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ ثَلَاثَةً صُفُوفٍ فَقَدْ أَوْجَبَ”

તર્જમા :

“જિસ જનાઝે પર ત્રીન સફોં ને નમાઝ પઢી, ઉસ કે લિયે જન્નત વાજિબ હો ગઈ.”

- હવાલા :** (૧) અલ જામેઉત્તિમિઝી જિલ્દ, ૧, સફા નં. ૪૫૧
(૨) મિશકાતુલ મસાબીહ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૪૭
(૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૨૦૫
(૪) જામેઉલ અહાદીષ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૪

મસ્અલા :

અગર નમાઝે જનાઝા પઢને વાલે કુલ સાત (૭) આદમી હોં,

તો સફ બન્દી ઈસ તરહ કરેં કે.

- એક શખ્સ ઈમામત કે લિયે આગે હો.
- તીન અશખાસ પેહલી સફ મેં હોં.
- દો અશખાસ દૂસરી સફ મેં હો.
- એક શખ્સ તીસરી (આખરી) સફ મેં હો.

હવાલા : (૧) ગુન્યતુલ મુસ્તમલી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી,
ફસ્લ ફિલ જનાઈઝ, મત્બૂઆ સુહેલ એકઝમી,
લાહૌર. સફા નં. ૮૮૫
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૧૯૯
(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૫૪

હદીષ શરીફ :

સય્યદના ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે ઉસ્તાઝ ઓર સય્યદના અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ, સય્યદના અબૂ સઈદ ખુદરી ઓર સય્યદના અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ કે શાગિદ ઓર જલીલુલ કદ્ર તાબઈ હઝરત ઈમામ અતાઅ બિન અબી રબાહ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત ફરમાતે હેં :

”إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَنَازَةٍ فَكَانُوا سَبْعَةً فَجَعَلَ الصَّفَّ

તર્જમા : “الْأَوَّلَ ثَلَاثَةً وَالثَّانِيَ اثْنَيْنِ وَالثَّلَاثَ وَاحِدًا.”

“હુઝૂર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને એક જનાઝે પર નમાઝ પઢી. સિફ સાત આદમી થે, તો હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને પેહલી સફ તીન આદમિયોં કી, દૂસરી સફ દો આદમિયોં કી ઓર તીસરી સફ એક આદમી કી બનાઈ.”

- હવાલા :** (૧) મજમઉઝ્જવાઈદ, લિલ બૈહકી, જિલ્લ ૩, સફા નં.૩૨
 (૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતજમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૧૯૮
 (૩) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્લ ૪, સફા નં.૭૮

હુઝૂરે અકફસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી ગમાઝે જનાઝા કિસ તરહ પઢી ગઈ ?

હુઝૂરે અકફસ, જાને આલમ વ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હમારે ઓર તુમ્હારે જૈસે આમ ઇન્સાન નહીં થે, આપ બૈ:શક! ઇન્સાન થે, લૈકિન આપ કી બશરિયત આમ ઇન્સાનોં જૈસી નહીં થી, આપ નૂરી બશર થે, ખૈરૂલ બશર ઓર ખૈરે બશર થે. અલ્લાહ તઆલા ને આપ કો ઐસે ઐસે અઝીમ ખસાઈસ સે નવાઝા થા કે આપ કે મિસ્લ ન કોઈ હુવા હૈ ઓર ન કભી કોઈ હોગા. યહાં તક કે આપ કે લિયે અહકામે શરીઅત ભી અલાહિદા થે. જિસ કી મુફ્સલ ઓર તફ્સીલ મઅ તશરીહ વ વઝાહત કે લિયે ફકીર સરાપા તક્સીર રાકિમુલ હુરૂફ કી કિતાબ “ખૈરે બશર કી નૂરી બશરિયત” કા ઝરૂર મુતાલેઆ ફરમાઐ.

હુઝૂરે અકફસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કી નમાઝે જનાઝા કે તઅલ્લુક સે પેહલે કુછ અહાદીષે કરીમા પૈશ કરને કી સઆદત હાસિલ કરતા હૂં, બાઅદહૂ ઈસ કે ઝિમ્ન મેં કુછ બહસ કરેંગે :-

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો

સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા :

”إِذَا غَسَلْتُمُونِي وَاكْفَنْتُمُونِي فَضَعُونِي عَلَى سَرِيرِي ثُمَّ
اخرُجُوا عَنِّي فَإِنَّا أَوَّلُ مَنْ يُصَلِّي عَلَى جِبْرَائِيلَ ثُمَّ مِيكَائِيلَ ثُمَّ
إِسْرَافِيلَ ثُمَّ مَلَكَ الْمَوْتِ مَعَ جُنُودِهِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ بِأَجْمَعِهِمْ ثُمَّ ادْخُلُوا
عَلَى فَوْجًا بَعْدَ فَوْجٍ فَصَلُّوا عَلَيَّ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا.“

તર્જમા :

“જબ તુમ મેરે ગુસ્લ ઓર કફન સે ફારિગ હો જાઓ, તો મુઝે તપ્ત (જનાઝા) પર રખ કર બાહર ચલે જાના, સબ સે પેહલે જિબ્રઈલ મુઝ પર સલાત કહેંગે, ફિર મીકાઈલ ફિર ઈસરાફીલ, ફિર મલ્કુલ મૌત અપને સારે લશ્કરોં કે સાથ, ફિર તુમ લોગ ગિરોહ દર ગિરોહ આ કર મુઝ પર દુરુદો સલામ અર્ઝ કરતે જાના.”

હવાલા : (૧) અલ મુસ્તદરક લિલ હાકિમ અલસ્સહીહૈન,
જિલ્દ ૩, સફા નં. ૬૦
(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૩૧૫
(૩) જામેઉલ અહાદીષ જિલ્દ ૨, સફા નં. ૫૪
(૪) શરહુઝઝરકાની અલા મૌતા ઈમામે માલિક
બ હવાલા અલ બઝઝાઝ, બાબ ૧૪૮, મતબૂઆ : મિસ્ર,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૬૬

હદીષ શરીફ :

”عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ الْمُرْتَضَى كَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى وَجْهَهُ
الْكَرِيمَ قَالَ: لَمَّا وُضِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَقُومُ عَلَيْهِ أَحَدٌ هُوَ

إِمَامُكُمْ حَيًّا وَمَيِّتًا فَكَانَ يَدُ خُلِّ النَّاسِ رِسَالًا رِسَالًا فَيَصِلُونَ عَلَيْهَا صَفًّا صَفًّا لَيْسَ لَهُمْ إِمَامٌ وَيُكَبِّرُونَ وَعَلَى رَضَى اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَائِمٌ بِحَيَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْهَدُ أَنْ قَدْ بَلَغَ مَا أُنزِلَ إِلَيْهِ وَنَصَحَ لِأُمَّتِهِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى أَعَزَّ اللَّهُ دِينَهُ وَتَمَّتْ كَلِمَتُهُ، اللَّهُمَّ فَاجْعَلْنَا مِمَّنْ تَبَعَ مَا أُنزِلَ إِلَيْهِ وَتَبَتَّنَا بَعْدَهُ وَجَمَعَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ فَيَقُولُ النَّاسُ، آمِينَ، حَتَّى صَلَّى عَلَيْهِ الرَّجَالُ ثُمَّ النِّسَاءُ ثُمَّ الصَّبِيَّانُ“ -

تર્જમા :

“अमीरुल मु’मिनीन हजरत मौला अली करमल्लाहु तआला वजहदुल करीम से रिवायत है के जब हुजूर पुरनूर सय्यदुल मुर्सलीन सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम को गुस्ल दे कर सरीरे मुनीर पर लिटाया गया, तो हजरत अली ने फुद फरमाया : हुजूरे अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के आगे कोई इमाम बन कर न भडा हो, के वो तुम्हारे इमाम हैं, दुन्यवी जिन्दगी में भी और बाहे विसाल भी. पस लोग गिरोह दर गिरोह आते और परे के परे हुजूर पर सलात करते. कोई उन का इमाम न था. हजरत अली रदियल्लाहो तआला अन्हो हुजूर सय्यदे आलम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम के सामने भडे अर्ज करते थे. सलाम हुजूर पर, अय नबी और अल्लाह की रहमत और उस की बरकते. इलाही हम गवाही देते हैं के हुजूर ने पड़ोया दिया जो कुछ उन की तरफ उतारा गया. और हर बात में अपनी उम्मत की भलाई और राहे फुदा में जेहाद फरमाया. यहां तक के अल्लाह अज़्जवजल्ल ने अपने दीन को गालिब

ક્રિયા ઓર અલ્લાહ કા ફરમાન પૂરા હુવા. ઇલાહી તૂ હમ કો ઇન પર ઉતારી હુઈ ક્રિતાબ કે પૈરવોં મેં સે કર ઓર ઇન કે બાદ ભી ઇન કે દીન પર કાઈમ રખ ઓર રોઝે કયામત હમેં ઇન સે મિલા. મૌલા અલી યે દુઆ કરતે ઓર હાઝરીન આમીન કેહતે. યહાં તક કે ઉન પર પેહલે મદોં ફિર ઓરતોં ફિર લડકોં ને સલાત કી.”

હવાલા :

- (૧) જામેઉલ અહાદીષ, ક્રિતાબુલ જનાઈઝ,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૫૩, હદીષ નમ્બર, ૧૧૧૪
(૨) અતબકાતુલ કુબ્રા લે ઇબને સઅદ, બાબે ઝિક
સલાત અલા રસૂલિલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ
વસલ્લમ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૨૨૨

હદીષ શરીફ :

”عَنْ مُحَمَّدٍ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ الْمَدَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: لَمَّا
كُنَّا رَسُوْلَ اللَّهِ ﷺ وَوُضِعَ عَلَي سَرِيْرِهِ دَخَلَ أَبُوْبَكْرٍ وَعُمَرُ فَقَالَا:
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ وَمَعَهُمَا نَفْرٌ مِنَ الْمُهَاجِرِيْنَ
وَالْأَنْصَارِ قَدَرًا مَا يَسَعُ الْبَيْتَ فَسَلَّمُوا كَمَا سَلَّمَ أَبُوْبَكْرٍ وَعُمَرُ وَهُمَا فِي
الصَّفِّ الْأَوَّلِ حِيَالَ رَسُوْلِ اللَّهِ ﷺ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْهَدُ أَنْ قَدْ بَلَغَ مَا أُنزِلَ
إِلَيْهِ وَنَصَحَ لِأُمَّتِهِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى أَعْرَأَ اللَّهُ دِيْنَهُ وَتَمَّتْ كَلِمَتُهُ
فَأَوْمَنَ بِهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ فَاجْعَلْنَا يَا إِلَهَنَا مِمَّنْ يَتَّبِعُ الْقَوْلَ الَّذِي
أُنزِلَ مَعَهُ وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ، حَتَّى نَتَّعَرَفَهُ وَتَعَرَفَهُ بِنَا فَإِنَّهُ كَانَ
بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَوْفًا رَحِيْمًا لَا يَنْبَغِي بِالْإِيْمَانِ بَدَلًا، وَلَا نَشْتَرِيْ بِهِ نَمْنًا
أَبَدًا فَيَقُولُ النَّاسُ، آمِيْنَ، آمِيْنَ، ثُمَّ يَخْرُجُوْنَ وَيَدْخُلُ عَلَيْهِ آخِرُوْنَ
حَتَّى صَلَّى عَلَيْهِ الرَّجَالُ ثُمَّ النِّسَاءُ ثُمَّ الصِّبْيَانُ“

તર્જમા :

“હઝરત મુહમ્મદ ઈબ્રાહીમ તયમી મદની રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે જબ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કો કફન દે કર સરીર મુબારક પર આરામ દિયા ગયા, સય્યદના સિદ્દીકે અકબર ઓર સય્યદના ફારૂકે આ’ઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા ને હાઝિર હો કર અર્ઝ કિયા : સલામ હુઝૂર પર, અય નબી ! ઓર અલ્લાહ કી મહર ઓર ઉસ કી અફઝૂનિયાં, દોનોં હઝરાત કે સાથ એક ગિરોહ મુહાજિરીન વ અન્સાર કા થા, જિસ કદર ઉસ હુજર-એ પાક મેં સમા જાતા, ઉન સબ ને યૂંહી સલામ અર્ઝ કિયા. ઓર સિદ્દીક વ ફારૂક પેહલી સફ મેં હુઝૂર સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને ખડે યે દુઆ કરતે થે. ઈલાહી હમ ગવાહી દેતે હૈં કે જો કુછ તૂને અપને નબી પર ઉતારા, હુઝૂર ને ઉમ્મત કો પહોંચા દિયા. ઓર ઉમ્મત કી ખૈરખવાહી મેં રહે ઓર રાહે ખુદા મેં જેહાદ ફરમાયા. યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા ને અપને દીન કો ગલ્બા દિયા ઓર અલ્લાહ તઆલા કી બાર્તેં પૂરી હુઈ, મેં એક અલ્લાહ પર ઈમાન લાતા હૂં જિસ કા કોઈ શરીક નહીં. અય માઅબૂદ હમારે ! હમેં ઉન કી કિતાબ કે પૈરવોં મેં કર જો ઉન કે સાથ ઉતરી ઓર હમેં ઉન સે મિલા કે હમ ઉન્હેં પેહયાનેં ઓર તૂ હમારી પેહયાન ઉન્હેં કરા દે કે વો મુસલમાનોં પર મહેરબાન, રહમ દિલ થે. હમ ન ઈમાન કિસી ચીઝ સે બદલના ચાહેં, ન ઉસ કે ઈવઝ કુછ લેના. લોગ ઈસ દુઆ પર આમીન કેહતે થે. ફિર બાહર જાતે ઓર આતે, યહાં તક કે મદોં, ફિર ઓરતોં, ફિર બચ્ચોં ને હુઝૂર પર સલાત કી.”

હવાલા : (૧) જામેઉલ અહાદીષ, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૫૪, હદીષ : ૧૧૧૫

(૨) અત્તબકાતુલ કુબ્રા લે ઈબ્ને સઅદ, બાબ ઝિક અસ્સલાત અલા રસૂલિલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૨૨૧

મુન્દરજએ બાલા તીન અહાદીષે કરીમા કે ઝિમ્ન મેં આ'લા હઝરત, અઝીમુલ બરકત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, અશશાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાં, મોહકિક્ક બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુ-વરિઝવાન ફરમાતે હૈં કે :

“જનાઝએ અકદસ પર નમાઝ કે બાબ મુખ્તલિફ હૈં. એક કે નઝદીક યે નમાઝ મા'રૂફ (મશહૂર) ન હુઈ, બલ્કે લોગ ગિરોહ દર ગિરોહ હાઝિર આતે ઔર સલાતો સલામ પૈશ કરતે ઔર બહોત ઓલોમા યહી નમાઝ મા'રૂફ માનતે હૈં. ઈમામ કાઝી અયાઝ ને ઈસ કી તસ્હીહ ફરમાઈ જૈસા કે અલ્લામા ઝરકાની કી શરહ મોઅતા મેં હૈ.”

હવાલા : ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૩૧૪ ઔર અન્નહિયિલ-હાજિઝ-અન તકરારે સલાતિલ જનાઈઝ

● ઔર એક કૌલ યે ભી હૈ કે :

સય્યદના સિદીકે અકબર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો તસ્કીને ફિતન ઔર ઈન્તઝામે ઉમ્મત મેં મશગૂલ થે, જબ તક ઉન કે દસ્તે હક પરસ્ત પર બૈઅત ન હુઈ થી, લોગ ફૌજ દર ફૌજ આતે ઔર જનાઝ-એ અન્વર પર નમાઝ પઢતે જાતે, જબ બૈઅત હુઈ, વલિયે શરઈ હઝરતે સિદીકે અકબર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો હુએ, ઉન્હોં ને જનાઝ-એ મુકદ્દસ પઢી, ફિર કિસી ને ન પઢી કે બાદ સલાત વલી

ફિર એઆદ-એ નમાઝે જનાઝા કા ઇખ્તિયાર નહીં. મબ્સૂત ઇમામ શમ્સુલ અઈમ્મા સરખસી મેં હૈ :

”إِنَّ أَبَاكَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ كَانَ مَشْغُولًا بِتَسْوِيَةِ الْأُمُورِ وَ تَسْكِينِ الْفِتْنَةِ فَكَانُوا يُصَلُّونَ عَلَيْهِ قَبْلَ حُضُورِهِ وَ كَانَ الْحَقُّ لَهُ لِأَنَّهُ الْخَلِيفَةُ فَلَمَّا فَرَغَ صَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ لَمْ يُصَلِّ أَحَدٌ بَعْدَهُ عَلَيْهِ.“

તર્જમા :

“હઝરત અબૂ બક્ર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો મઆમલાત દુરુસ્ત કરને ઓર ફિત્ના દબાને મેં મશગૂલ થે. લોગ ઉન કી આમદ સે પેહલે આ કર સલાત પઢતે જાતે થે. ઓર નમાઝ પઢને કા હક હઝરત અબૂ બક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા થા, ઇસ લિયે કે વો ખલીફા થે. ઓર હઝરત અબૂ બક્ર સિદ્દીક મઆમલાત દુરુસ્ત કરને ઓર ફિત્ને દબાને સે જબ ફારિગ હુએ, તબ નમાઝ પઢી ફિર ઉન કે બાદ નમાઝ ન પઢી ગઈ.”

હવાલા :

- (૧) મબ્સૂત ઇમામ સુરખસી, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૬૭
- (૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૩૧૫

12

બારવાં બાબ

નમામે જનામ
કે બાદ દુઆ
માંગના

नमाज़े जनाज़ा के बाद दुआ मांगना

दौरे हाज़िर के मुनाज़िकीन ने आज कल अक इतना ये भी शुरुअ किया है के नमाज़े जनाज़ा के बाद दुआ मांगने से रोकते हैं. जैसे ही इमाम ने नमाज़े जनाज़ा पूरी कर के सलाम फ़ेरा, फ़ौरन जनाज़ा उठा लेते हैं. अक दो मिनटी भी नहीं ठहरते और नमाज़े जनाज़ा के बाद दुआ मांगने को मक़रूह केह कर सप्ती से उस की मुमानिअत करते हैं.

हालांके बाद नमाज़े जनाज़ा सफ़ों को तोड कर दुआ मांगने का तरीका सदीयों से मिल्लते इस्लामिया में राईज और मामूर है. और अगर पास महल्ले सुभन में नज़र कीजिये, तो फ़ुद मय्यत के लिये भी नमाज़े जनाज़ा से पेहले और नमाज़ के बाद दोनों वक्त दुआ करना और उस का हुक़म देना हुज़ूरे अक़दस, रहमते आलम, हुज़ूर पुरनूर, शाफ़अे यौमुन्नुशूर सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम से साबित है.

पेहले हम दुआ के तअल्लुक से कुछ अहादीषे करीमा बयान करने की सआदत हासिल करें, उस के बाद इस मस्अले की तफ़सीली बहस करेंगे.

हदीष शरीफ़ :

हज़रत अब्दुल्लाह बिन अब्बास रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत है के हुज़ूरे अक़दस, रहमते आलम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम इशाद फ़रमाते हैं: “अक़सिरु-दुआ” यानी “दुआ ब कसरत करो.”

હવાલા : “અલ મુસ્તદરક અલસસહીહેન”, કિતાબુદુઆ,

મતબૂઆ દારુલ ફિક્ક, બૈરૂત, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૫૨૯

હદીષ શરીફ :

ઇબ્ને હબ્બાન ને અપની સહીહ મેં ઓર તિબરાની ને મોઅજમ અવસત મેં ઉમ્મુલ મુ'મિનીન સય્યદા આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત કી કે હુઝૂર પુરનૂર સય્યદુલ આલમીન સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ફરમાતે હૈં કે :

“ إِذَا سَأَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيُكْثِرْ فَإِنَّمَا يَسْأَلُ رَبَّهُ ” યાની “જબ તુમ મેં સે કોઈ શખ્સ દુઆ માંગે તો બહોત ઝિયાદા દુઆ માંગે કે વો અપને રબ સે હી સવાલ કર રહા હૈ.”

હવાલા : “મજમઉઝ્ઝવાઈદ બ હવાલા અલ મોઅજમુલ અવસત”,

મતબૂઆ : દારુલ કુતુબ બૈરૂત, જિલ્લ ૧૦, સફા નં. ૧૫૦

હદીષ શરીફ :

(૧) અબૂ બક્ર બિન અબિદુનિયા ને અપની કિતાબ “અલ ફર્જ બાઅદશિશદહ” મેં (૨) ઈમામે અજલ આરિફ બિલ્લાહ સય્યદી મુહમ્મદ તિર્મિઝી ને અપની કિતાબ “નવાદિરુલ ઉસૂલ” મેં (૩) ઈમામ બૈહકી ને “શોઅબુલ ઈમાન” મેં (૪) અબૂ નુઅૈમ ને “હિલ્યતુલ ઔલિયા” મેં હઝરત અનસ બિન માલિક સે ઓર (૫) અબૂ નુઅૈમ હી ને “શોઅબુલ ઈમાન” મેં હઝરત અબૂ હુરૈરા (રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ અજમઈન) સે રિવાયત કિયા કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદ ફરમાતે હૈં :

أَطْلُبُوا الْخَيْرَ دَهْرَكُمْ كُلَّهُ وَتَعَرَّضُوا النَّفَحَاتِ رَحْمَةَ اللَّهِ - فَإِنَّ
تર્જમા : لِلَّهِ نَفَحَاتٌ مِّن رَّحْمَتِهِ يُصِيبُ بِهَا مَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ -

“હર વક્ત, હર ઘડી, ઉમ્મ ભર, ખૈર માંગે જાઓ ઓર અલ્લાહ કી રહમત કી તજલ્લિયોં કી તલાશ મેં રહો કે અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કે લિયે ઉસ કી રહમત કી કુછ તજલ્લિયાં હેં કે અપને બન્દોં મેં જિસે યાહતા હૈ પહોંચાતા હૈ.”

હવાલા : “નવારિદ્દલ ઉસૂલ”, મત્બૂઆ : દારે સાદિર, બૈરૂત, સફા નં. ૨૨૩ મુન્દરજએ બાલા તીનોં હદીષોં મેં કસરત સે દુઆ ઓર હર વક્ત દુઆ માંગને કી તલ્કીન વ તરગીબ ફરમાઈ ગઈ હૈ. અલાવા અઝીં મુન્દરજએ બાલા અહાદીષ મેં સે હદીષ શરીફ નમ્બર તીન મેં “ઉત્લુબુલ ખયરા દહરકુમ કુલ્લહુ” યાની “હર વક્ત હર ઘડી ઉમ્મ ભર ખૈર માંગે જાઓ” કે મુબારક અલ્ફાઝ વારિદ હૈ. જિસ કા સાફ મતલબ યે હુવા કે હર વક્ત ઓર હર પલ સરાહતન ઈસ મેં દાખિલ હૈ. ઈસ મેં નમાઝે જનાઝા સે પેહલે યા બાદ કે સબ અવકાત શામિલ હૈ. લિહાઝા જિસ વક્ત ભી દુઆ કી જાએ, બિલા શક વ શુબહ ઉસ કી ઈજાઝત હૈ ઓર ઉસ મેં ભલાઈ હૈ. તો જબ તક કિસી ખાસ દુઆ માંગને કી શરીઅતે મુતહ્હરા મેં મુમાનિઅત વારિદ ઓર સાબિત ન હો, તબ તક ઉસ કા ઈન્કાર કરના શરીઅતે મુતહ્હરા પર ઝિયાદતી હૈ.

ઝહરી બુક્લા :

નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ માંગને કી મુમાનિઅત કરને વાલા ગિરોહ ઓર ખુસૂસન મુનાફિકીને ઝમાના અવામુન્નાસ કો

બેહકાને કી ફાસિદ ગરઝ ઓર અપને બાતિલ દા'વે કે સુબૂત કે લિયે મિલ્લતે ઇસ્લામિ કે અઝીમુશ્શાન અઈમ્મા કી કુતુબે મો'તબરા વ મો'તમદા કી કુછ ઇબારતેં પૈશ કરતે હૈં ઓર ઉન ઇબારાત કે મન યાહે મા'ના વ તાવીલાત કર કે બે પઢે ઓર સાદા લૌહ મુસલમાનોં કો ધોકા દેને કી કોશિશ કરતે હૈં.

નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ માંગને કી મુમાનિઅત કે સુબૂત મેં મુનાફિકીને ઝમાના જો દલાઈલ પૈશ કરતે હૈં, વો હસ્બે ઝૈલ હૈં.

(૧) “لَا يَقُومُ دَاعِيًا أَلَةً”

તર્જમા : “મય્યત કે લિયે દુઆ કરતે હુએ ન ઠહરે.”

હવાલા : “જામેઉરુમૂઝ”, ફસ્લ ફિલ જનાઈઝ, નાશિર મક્તબ-એ ઇસ્લામિયા, ઈરાન, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૮૩

(૨) “لَا يَقُومُ بِالِدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ”

તર્જમા : “નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ કે લિયે ન ઠહરે.”

હવાલા : “કુન્યા”, બાબુલ જનાઈઝ, સફા નં. ૫૬

(૩) “કાઈમ નશૂદ બાદ અઝ નમાઝ બરાએ દુઆ”

તર્જમા : “નમાઝ કે બાદ દુઆ કે લિયે ન ઠહરે.”

હવાલા : “કશ્ફુલ ગેતા”, ફસ્લ શશુમ, નમાઝે જનાઝા, મતબૂઆ : મતબુએ અહમદી, દહેલી સફા નં. ૪૦

મુન્દરજએ બાલા હવાલે પૈશ કર કે મુનાફિકીને ઝમાના અપને દા'વે કી દલીલ મેં ગરજતે હૈં. ઓર મુન્દરજએ બાલા ઇબારાત મેં જો લફઝ “લા-યકૂમુ” યાની “ખડા ન રહે” સે યે ઇસ્તિદલાલ કરતે હૈં કે નમાઝે જનાઝા કે બાદ ખડે હો કર દુઆ ન કરના યાહિયે. યા દુઆ

करने के लिये जडा न रेहना याहिये.

अब हम अल्लाह तआला की मदद और ईनायत से मुनाफ़िकीने जमाना की पैश कर्दा हलीलों का जुतलान करने की सई करते हैं.

● खंद हलाईल पैशे बिदमत हैं :-

हलील नं : १

अल्लाह तबारक व तआला ईशाई फ़रमाता है :

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ

तर्जमा :

“जो अल्लाह की याद (जिक) करते हैं, जडे और बैठे और करवट पर लेटे.”

(सूर-अे आले ईमरान, आयत नम्बर: १८१) (कन्ज़ुल ईमान)
ईस आयते करीमा में नैक बन्दों की सिफ़त ये बताई गई है के वो जडे, बैठे और लेटे हुअे अल्लाह तबारक व तआला का जिक करते हैं. तो साबित हुवा के जडे हो कर अल्लाह तबारक व तआला का जिक करना महबूब व मतलूब और मन्दूब है.

हलील नं : २

मुनाफ़िकीने जमाना फ़िकह की मशहूर व मा'रूफ़ किताब “कश्कुल गेता” सफ़ा नं. ४० का हवाला जो हम ने पिछले सफ़हों में पैश किया है, उसे जडे ही ज़ोरो शौर से पैश करते हैं. हालांके ईसी “कश्कुल गेता” किताब के ईसी सफ़हा नम्बर ४०, पर नमाजे जनाजा से पेहले ली हुआ करने की मुमानिअत करते हुअे लिखा है के “व-पैश अज नमाज नीज ज हुआ न अेस्तह”.

यानी “और नमाज से पहले भी दुआ के लिये न भडा हो.”

लो साहब ! अब नमाज से पहले भी दुआ करनी मना हो गइ. ये तो सिर्फ़ ज़ाहिरि मा'ना पर महमूल बात है, लेकिन भिद्वले इस्लामिया के अजीम अइम्मा के कलाम और जुम्हों को ब नजरे अमीक और गहरेरी सोच से देखा, पढा और समजा जाये, तो उन हजरात के बयान कदा अहकाम अजीम हिकमतों, मस्लेहतों और इत्तेबाये सुन्नत के डामिल होते हैं. यन्द नुक्कत पैशे भिदमत हैं.

तम्भीह :

नमाजे जनाजा के बाद दुआ के लिये ठहरेने की जो मुमानिअत इरमाइ गइ है, वो नमाज के बाद सफ़ों को ब दस्तूर काइम रખते हुअे और इसी सफ़बन्दी की हैअत पर दुआ करने पर है. नमाजे जनाजा का सलाम इरेने के बाद सफ़ों को तोड कर, मुन्तशिर हो कर कलील दुआ के लिये ठहरेने में अस्लन कोइ हर्ज नहीं, सफ़ों को तोडे बगैर ब दस्तूर सफ़ काइम रખते हुअे अगर नमाज के बाद ठहरे जायेगा, तो ये ठहरेना नमाज में जियादती का शुबल पैदा करेगा, यानी शायद कोइ ये समज ले के नमाजे जनाजा के सलाम इरेने के बाद इस तरह सफ़ काइम रખ कर दुआ के लिये ठहरेना भी नमाजे जनाजा का अेक हिस्सा है. इस नुक्ते को अख़ी तरह समजने के लिये अेक वज़ाहत ज़रूरी है, जो नाज़िरीन की जियाइते तबअ की खातिर पैशे भिदमत है :-

वज़ाहत :

सडीह मुस्लिम शरीफ़ में है के हजरात साइब बिन यज़ीद रदियल्लाहो तआला अन्हो ने हजरात अमीर मुआविया रदियल्लाहो

તઆલા અન્હો કે પીછે જુમ્આ કી નમાઝ પઢી ઓર ઇમામ કે સલામ ફેરને પર હી ફૌરન સુન્નતેં પઢને ખડે હો ગએ, હઝરત અમીર મુઆવિયા ને ઉન્હેં બુલા કર ફરમાયા:

“لَا تَعْدُ لِمَا فَعَلْتَ إِذَا صَلَّيْتَ الْجُمُعَةَ فَلَا تُصَلِّهَا الصَّلَاةَ حَتَّى
تُكَلِّمَ أَوْ تَخْرُجَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَنَا بِذَلِكَ أَنْ لَا نُؤْصَلَ صَلَاةَ
بِصَلَاةٍ حَتَّى تَتَكَلَّمَ أَوْ نَخْرُجَ.”

તર્જમા :

“અબ એસા ન કરના, જબ જુમ્આ પઢો, તો ઉસે દીગર નમાઝ સે ન મિલાઓ, યહાં તક કે બાત કરો, યા ઉસ જગહ સે હટ જાઓ કે હમેં હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને હુકમ ફરમાયા કે એક નમાઝ દૂસરી નમાઝ સે ન મિલાએં, યહાં તક કે કુછ ગુફ્તગૂ કરેં યા જગહ સે હટ જાએં.”

હવાલા : “સહીહ મુસ્લિમ”, કિતાબુલ જુમ્આ, મતબૂઆ: નૂરે મુહમ્મદ અસ્હલ મતાબેઅ, કરાચી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૮૮

ઇસ હદીષ શરીફ કે ઝિમ્ન મેં ઇમામે અજલ, અલ્લામા અલી બિન સુલ્તાન મુહમ્મદ હરવી કારી મક્કી અલ મા'રુફ બ મુલ્લા અલી કારી અલૈહિરરહમતુલ બારી (અલ મુતવફ્ફા ૧૦૧૪ હિ.) ફરમાતે હેં:

“وَيَحْتَمِلُ أَنْ ذَكَرَ الْجُمُعَةَ بَعْدَ حُصُولِ الْوَاقِعَةِ لِلتَّائِيدِ الرَّائِدِ
فِي حَقِّهَا، لَا سِيَّمَا وَيُوْهِمُ أَنَّهُ يُصَلِّي أَرْبَعًا وَأَنَّهُ الظُّهْرُ، وَهَذَا فِي
مُجْتَمَعِ الْعَامِّ سَبَبٌ لِلإِيَّاهِم (فَلَا تُصَلِّهَا بِصَلَاةٍ حَتَّى تُكَلِّمَ)”

તર્જમા :

“ઓર હો સકતા હૈ કે જુમ્આ કા ઝિક ઇસ લિયે હો કે ઉસ કે બારે મેં ઝિયાદા તાકીદ હૈ, ખુસૂસન ઇસ મેં યે વહમ હો સકતા હૈ કે

वो यार रकअत जोहर पढ रहा है और ये ई'ल मजम-अे आम में वलम पैदा करने का सबल होगा." (तो उसे दीगर नमाज से न मिलाओ यहां तक के कलाम कर लो)

हवाला : ("मिर्कात शरहे मिश्कात", बाब अस्सुनन व इजा'लेहा, मलूआ, मक्तब-अे ईम्दादिया, मुस्तान, जिल्द 3, सफ़ा नं. 191)

मुन्दरजअे बाबा हदीष शरीफ़ और उस की शरह से ये बात साबित हुई के जुम्आ की नमाज पूरी होने पर फ़ौरन ञडे हो कर सुन्नतें पढने में अवामुन्नास को ये वलम पैदा हो सकता है के ये शप्स यार रकअत अेहतियाती जोहर पढ रहा है और अवाम के इस वलम और शुबल से बचने के लिये ये ताकीद इरमाई गई है के नमाजे जुम्आ जत्म होते ही फ़ौरन दूसरी नमाज शुरुअ मत करो बल्के कुछ बात थीत कर लो, या उस जगल से हट कर दूसरी जगल पर सुन्नत वगैरा पढो, ताके किसी को ये शुबल न हो के ये शप्स यार रकअत जोहर पढ रहा है.

तो जब जुम्आ की नमाज के बाद फ़ौरन दूसरी नमाज यानी जुम्आ की दो रकअत इर्ज के सलाम इरने के बाद फ़ौरन सुन्नत नमाज पढने से अवाम को वलम और शुबल पैदा हो सकता है, तो नमाजे जनाजा के सलाम के बाद सफ़ों को ब दस्तूर काईम रभ कर हुआ के लिये ठहेरने से भी वलम हो सकता है के सलाम इरने के बाद हुआ के लिये ठहेरना भी नमाज का अेक हिस्सा है.

हालांके नमाजे जुम्आ हर हफ़ता पढने का शर्फ़ हासिल होता है और जुम्आ की नमाज पढने वाले हर नमाजी को अख़री तरल माअलूम होता है के जुम्आ की नमाज में सिर्फ़ दो रकअत ही इर्ज हैं,

જબ કે નમાઝે જનાઝા હર હફતે પઢને કા મૌકઅ નહીં મિલતા, બલકે કભી કભી નમાઝે જનાઝા પઢને કા મૌકા મયસ્સર હોતા હૈ. તો જબ હર હફતે પઢી જાને વાલી નમાઝે જુમ્આ કે સલામ ફેરને કે બાદ ફૌરન દીગર નમાઝ પઢને સે વહમ ઓર શુબહ પૈદા હોતા હૈ, તો કભી કભી પઢી જાને વાલી જનાઝે કી નમાઝ કે સલામ ફેરને કે બાદ સફોં કો બ દસ્તૂર કાઈમ રખ કર દુઆ કે લિયે ઠહેરને સે વહમ ઓર શુબહ પૈદા હોને કે ઝિયાદા ઈમ્કાનાત હૈં.

લિહાઝા જિસ તરહ નમાઝે જુમ્આ (ફર્જ) કે બાદ કુછ કલામ કરને સે યા જિસ જગહ ખડે હો કર નમાઝે જુમ્આ કે ફર્જ પઢે હોં, ઉસ જગહ સે હટ કર દૂસરી જગહ પર સુન્નતેં પઢને સે નમાઝ મેં ઝિયાદત કા વહમ યા ગુમાન નહીં હોગા, ઈસી તરહ નમાઝે જનાઝા કે સલામ ફેરને કે બાદ સફોં કો તોડ કર ઓર મુન્તશિર હો કર કુછ દૈર કે લિયે દુઆ કે લિયે ઠહેરને સે ભી નમાઝ મેં ઈઝાફે કા વહમ યા ગુમાન નહીં હોગા, લિહાઝા સફોં કો તોડ કર મુન્તશિર હો કર કુછ દૈર કે લિયે કલીલ દુઆ કે લિયે ઠહેરને મેં અસ્લાન કોઈ હર્જ નહીં.

ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિક્ક બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુ-વરિઝવાન ફરમાતે હૈં કે :

“લા જરમ મા’ના યે હૈં કે નમાઝે જનાઝા કે બાદ ઈસી હૈઅત પર બ દસ્તૂર સફેં બાંધે વહીં ખડે હુએ દુઆ ન કરેં કે ઝિયાદત ફિસ્સલાત સે મુશાબેહત ન હો.”

હવાલા :

(૧) ફતાવા રઝવિયા જિલ્દ ૪, સફા નં. ૨૮

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૨૫૦

વઝાહત :

નમાઝે જનાઝા કે બાદ તવીલ દુઆ કે લિયે ઠહેરને કી મુમાનિઅત મેં એક હિકમત યે ભી હૈ કે :-

“ફિલ વાકેઅ નમાઝ કે અલાવા કિસી દુઆએ તવીલ કી ગરઝ સે તજહીઝે જનાઝા કો દરંગ વ તઅવીક મેં ડાલના શરઅ મુતહ્હર હરગિઝ પસન્દ ન ફરમાએગી, તકધીર દુઆ બૈ:શક મહબૂબ હૈ મગર ઈસ કે લિયે તઅવીક મતલૂબ નહીં, જિસ તરહ જનાઈઝ પર તક્સીરે જમાઅત કત્અન મતલૂબ હૈ, મગર ઉસ કે લિયે તાખીર મતલૂબ નહીં.”

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૨૭

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૨૪૭

મુન્દરજએ બાલા ઈબારત કા મતલબ યે હૈ કે નમાઝે જનાઝા કે અલાવા તવીલ યાની લમ્બી દુઆ કે લિયે ઠહેર કર મય્યત કો દફન કરને મેં દૈર કરના શરીઅતે મુતહ્હરા મેં ના પસન્દીદા હૈ, દુઆ કી કસરત બૈ:શક મહબૂબ હૈ મગર ઈસ મહબૂબ કામ કે લિયે દફન મેં તાખીર કરના અચ્છા નહીં, જિસ તરહ નમાઝે જનાઝા પઢને વાલોં કી તા'દાદ ઝિયાદા હોના યકીનન મતલૂબ હૈ, લૈકિન લોગોં કો જમા કરને કે લિયે દૈર કરના અચ્છા નહીં હૈ.

ક્યૂંકે હદીષ શરીફ મેં હૈ કે : જબ તુમ મેં કોઈ મરે તો ઉસે ન રોકો ઓર જલ્દી દફન કે લિયે લે જાઓ, લિહાઝા મય્યત કે ગુસ્લ, નમાઝ ઓર દફન મેં જિતની હો સકે જલ્દી કરની ચાહિયે.

અક્સર મકામાત મેં યે દેખા ગયા હૈ કે અગર કિસી કા જુમ્આ કી શબ મેં યા જુમ્આ કી સુબ્હ કો ઈન્તકાલ હો જાતા હૈ તો ઉસ કે

रिश्तेदार और अहबाब उस के कफ़न-दफ़न में इस गरज से दैर करते हैं के आज जुम्मा का दिन है, लिहाजा जुम्मा की नमाज़ के बाद नमाज़े जनाज़ा हो, ताके ज़ियादा लोग नमाज़े जनाज़ा में शरीक हों, औसा करना मक़रूह है.

तन्वीरुल अब्सार में है :

“كُرْهٌ تَأْخِيرُ صَلَاتِهِ وَدَفْنِهِ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ جَمْعٌ عَظِيمٌ بَعْدَ صَلَاةِ

तर्जुमा :

“الْجُمُعَةِ

“इस पयाल से के नमाज़े जुम्मा के बाद अक अज़ीम जमाअत नमाज़े जनाज़ा में शरीक होगी, नमाज़े जनाज़ा और दफ़न में तापीर करना मक़रूह है.”

हवाला : “दुर्रे मुफ्तार शरहे तन्वीरुल अब्सार”, बाब सलातुल जनाईज़, मत्बूआ, मत्बअ मुजतबाई, दहेली, जिल्द १, सफ़ा नं. १२४

नाज़िरीने किराम गौर इरमाअे के इस निय्यत से के मय्यत की नमाज़ और दफ़न में ज़ियादा से ज़ियादा लोग शरीक हों, नमाज़े जनाज़ा को जुम्माकी नमाज़ तक मुअप्पर करना भी मक़रूह है. हालांके कसरते नमाज़ी के सबब मय्यत की मग्फ़िरत की उम्मीद की जा सकती है, औसा उम्मीद त्भरा काम भी सिर्फ़ दफ़न में तापीर होने की वजह से मुनासिब नहीं, तो नमाज़े जनाज़ा के बाद तवील दुआ की वजह से दफ़न में दैर होना क्यूंकर मुनासिब हो सकता है. शरीअते मुतह़हरा में तजहीज़ यानी मय्यत को जल्दी दफ़न करने की ताकीद इरमाई गई और बे ज़रते शरहय्या या उज़रे मा'कूल के बगैर उस की तापीर की मुमानिअत इरमाई गई. लिहाजा नमाज़े जनाज़ा के

બાદ તવીલ દુઆ ન કરના ચાહિયે બલકે મુખ્તસર દુઆ કર કે મય્યત કો જલ્દ અઝ જલ્દ દફન કરને કે લિયે કબ્ર કી જાનિબ લે જાના ચાહિયે.

વઝાહત :

“કશ્ફુલ ગેતા” ઔર દીગર કુતુબ મેં જહાં નમાઝે જનાઝા સે પેહલે ભી દુઆ કરને કી મુમાનિઅત ફરમાઈ ગઈ હૈ, ઈસ સે મુરાદ યહી હૈ કે દુઆ કી કસરત કી વજહ સે નમાઝે જનાઝા મેં દૈર હોગી ઔર નતીજતન દફન મેં તાખીર હોગી. હાં અગર ઐસી સૂરત હૈ કે દુઆ કી વજહ સે નમાઝ ઔર દફન મેં તાખીર ન હોગી, મસ્લન અભી મય્યત કો ગુસ્લ દે રહે હેં યા મય્યત કા વલી અકરબ કહીં ગયા હુવા હૈ ઔર ઈસ કે આને કા ઈન્તઝાર હૈ, તો ઈસ વક્ત નમાઝ સે પેહલે તવીલ દુઆ કર સકતે હેં, ઈસી તરહ નમાઝ કે બાદ ઐસી સૂરત પૈદા હુઈ મસ્લન નમાઝ તો હો ગઈ હૈ, લૈકિન અભી કબ્ર તૈયાર નહીં હૈ, તો જબ તક કબ્ર તૈયાર હો રહી હૈ, તબ તક મય્યત કે લિયે તવીલ દુઆ માંગને મેં કોઈ હર્જ નહીં ઔર ઐસી સૂરત કો મલ્હૂઝ રખતે હુએ મિલ્લતે ઈસ્લામિયા કે અઝીમ ઓલોમા ને દુઆ માંગને કી ઈજાઝત મહંમત ફરમાઈ.

“فاتحه و دعا برائے میت پیش از دفن درست است .”

તર્જમા : “મય્યત કે લિયે દફન સે પેહલે ફાતેહા વ દુઆ દુરૂસ્ત હૈ.”

હવાલા : “કશ્ફુલ ગેતા”, ફસ્લ શશુમ, નમાઝે જનાઝા, મત્બૂઆ: મત્બઅ અહમદી, દહેલી, સફા નં. ૪૦

મુન્દરજએ બાલા ઈબારત મેં સાફ લિખા હૈ કે દફન સે પેહલે ફાતેહા વ દુઆ દુરૂસ્ત હૈ, ઈસ ઈબારત સે મસ્અલા બિલ્કુલ સાફ હો

गया के नमाजे जनाजा से पेहले और बाद में दोनों वक्त हुआ करना
 दुरुस्त है, क्यूंके नमाजे जनाजा से पेहले अगर हुआ की जायेगी तो
 वो हुआ दफन से पेहले की गઈ हुआ होगी और अगर नमाजे
 जनाजा के बाद की जायेगी, तो वो हुआ भी दफन से पेहले की गई
 हुआ में शुमार होगी और “कश्कुल गेता” की मुन्दरजअे बाला
 ईभारत में दफन से पेहले फातेहा और हुआ की साफ लफजों में
 ईजाजत लिखी हुई है.

अब तीन हवाले पैसे ज़िदमत हैं :-

हवाला : १

मुस्लिम शरीफ और बुभारी शरीफ में है के हजरते सहाब-
 अे किराम रदियल्लाहो तआला अन्हुम अजमईन ने नअश मुबारक
 हजरत अमीरुल मु'मिनीन फाउके आ'जम रदियल्लाहो तआला
 अन्हो के गिर्द हुजूम किया और यारों तरफ से ईहाता कर के भडे
 हुअे, अमीरुल मु'मिनीन शहीद के लिये हुआअें करते रहे, यहां तक
 के अमीरुल मु'मिनीन मौला अली करमल्लाहु तआला वजहहुल
 करीम भी ईस मजमअ में अमीरुल मु'मिनीन शहीद रदियल्लाहो
 तआला अन्हो के लिये हुआ में शरीक हुअे.

सहीह बुभारी शरीफ व सहीह मुस्लिम शरीफ में हजरत
 अब्दुल्लाह बिन अब्बास रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से भरवी है :

”وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ وَضَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَى سَرِيرِهِ فَتَكَفَّنَهُ
 النَّاسُ يَدْعُونَ وَيَتَنُونَ وَيَصَلُّونَ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ ، وَأَنَا فِيهِمْ قَالَ
 فَلَمْ يَدْعُنِي إِلَّا رَجُلٌ قَدْ أَخَذَ بِمَنْكَبِي مِنْ وَرَائِي فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ

عَلِيٌّ فَتَرَحَّمَ عَلَى عُمَرَ وَ قَالَ مَا أَخْلَفْتَ أَحَدًا أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ
بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ وَ أَيُّمُ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ لِأُظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ
وَ فِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ قَالَ: إِنِّي لَوْ أَقِفُ فِي قَوْمٍ يَدْعُونَ اللَّهَ لِعُمَرَ بْنِ
الْخَطَّابِ وَ قَدْ وُضِعَ عَلَى سَرِيرِهِ إِذَا رَجُلٌ مِنْ خَلْفِي قَدْ وُضِعَ مِرْفَقُهُ
عَلَى مَنْكَبِي يَقُولُ رَحِمَكَ اللَّهُ إِنْ كُنْتُ لِأَرْجُو أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ
صَاحِبَيْكَ (الحديث) -

તર્જમા :

“અમીરુલ મુ’મિનીન ફારુકે આ’ઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા જનાઝા રખા થા, લોગ ચારોં તરફ સે ઈહાતા કિયે હુએ ઉન કે લિયે દુઆ વ સના મેં મશગૂલ થે. મેં ભી ઉન્હીં દુઆ કરને વાલોં મેં ખડા થા, નાગાહ એક શખ્સ ને પીછે સે આ કર મેરે શાને પર કોહની રખી, મેંને પલટ કર દેખા તો અલી મુર્તઝા કરમલ્લાહુ તઆલા વજહહુલ કરીમ થે, જનાઝા શરીફ કી તરફ મુખાતબ હો કર બોલે : અલ્લાહ આપ પર રહમ ફરમાએ, આપ ને અપને બાદ કોઈ એસા ન ઘોડા જો મુઝે આપ સે ઝિયાદા પ્યારા હો કે મેં ઉસ કે જેસા અમલ કર કે અલ્લાહ તઆલા સે મિલૂં, ઓર ખુદા કી કસમ મુઝે ઉમ્મીદે વાસિક થી કે અલ્લાહ તઆલા આપ કો આપ કે દોનોં સાહિબોં સચ્ચદુલ મુર્સલીન સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ વ અમીરુલ મુ’મિનીન સિદ્દીકે અકબર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી રિફાકત નસીબ ફરમાએગા.”

દવાલા :

- (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૨૩૬
- (૨) બઝલુલ-જવાઈઝ-અલદ-દુઆએ-બઅદસ્સલાતિલ-જનાઈઝ, મત્બૂઆ યૂનાઈટેડ ઈન્ડિયા પ્રેસ, લખનૌ, સફા નં. ૫

હેવાલા :૨

હુઝૂરે અક્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ કરની સાબિત હૈ, બલ્કે ખુદ હુઝૂર પુરનૂર સય્યદે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઓર હઝરાતે સહાબ-એ કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન સે નમાઝે જનાઝા સે પેહલે ઓર નમાઝે જનાઝા કે બાદ દોનોં વક્ત મય્યત કે લિયે દુઆ ફરમાના ઓર ઈસ કા હુકમ દેના સાબિત હૈ, બલ્કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને નમાઝે જનાઝા પઢને વાલે કે હક મેં ભી નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ ફરમાઈ હૈ.

”عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ أَوْ الْمَيِّتَ فَقُولُوا إِذَا خَيْرًا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَوْمَئِذٍ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ وَهُوَ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ وَقَدْ شَقَّ بَصْرُهُ فَأَغْمَضَهُ (إِلَى أَنْ قَالَتْ) ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ وَاخْلُفْهُ فِي عَقْبِهِ فِي الْغَائِبِينَ وَاغْفِرْ لَنَا وَ لَهٗ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ وَأَفْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ -“

તર્જમા :

“ઈમામ મુસ્લિમ હઝરત ઉમ્મે સલમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રિવાયત ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા, જબ તુમ બીમાર યા મય્યત કે પાસ આઓ તો અચ્છી બાત બોલો, ઈસ લિયે કે મલાઈકા તુમ્હારી બાત પર આમીન કેહતે હૈં. વહી ઈમામ, ઈન્હીં ઉમ્મે સલમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા સે રાવી હૈં, વો ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ

વસલ્લમ અબૂ સલમા કી વફાત પર તશરીફ લાએ, તો અભી ઉન કી આંખ ખુલી હુઈ થી. સરકાર ને દુઆ કી, અય અલ્લાહ અબૂ સલમા કો બખ્શ દે ઔર હિદાયત યાફતા લોગોં મેં ઈસ કા દર્જા બુલન્દ ફરમા ઔર પસમાન્દગાન મેં ઈસ કા નૈક બદલા અતા ફરમા, ઔર હમેં ઔર ઈસે અપની રહમત સે છુપા, ઈસ કી કબ્ર કુશાદા ફરમા દે ઔર ઈસ કે લિયે ઉસ મેં રૌશની ઔર નૂર પૈદા ફરમા.”

હવાલા : ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૮, સફા નં. ૨૨૬

હવાલા : 3

દાર કુત્બી ને મરફૂઅન રિવાયત કી હૈ :

”عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجَنَازَةٍ فَلَمَّا قَامَ يُكَبِّرُ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ عَلَى صَاحِبِكُمْ دَيْنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، دَيْنَارَانِ. فَعَدَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهُ وَقَالَ صَلُّوا عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ، فَقَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ دَيْنُهُ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَرِيٌّ مِنْهُمَا فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا. فَكَ اللَّهُ رَهَانَكَ كَمَا فَكَتَّ رَهَانَ أَخِيكَ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ إِلَّا وَهُوَ مُرْتَهَنٌ بِدَيْنِهِ وَمَنْ فَكَ رَهَانَ مَيِّتٍ فَكَ اللَّهُ رَهَانَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا لِعَلِيٍّ خَاصَّةً أَمْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً قَالَ بَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً.”

તર્જમા :

“હઝરત અનસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોં ને કહા કે હુઝૂરે અકફદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ એક જનાઝે પર તશરીફ લે આએ, જબ આપ નમાઝે જનાઝા

કી તકબીર દેને ખડે હુએ, તો હુજૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને સહાબ-એ કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન સે પૂછા કે તુમ્હારે સાહબ (મય્યત) પર કોઈ કર્ક હૈ ? સહાબ-એ કિરામ ને અર્ક ક્રિયા કે હાં ! દો દીનાર કા કર્ક હૈ. તો હુજૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ નમાઝે જનાઝા પઢાને સે હટ ગએ ઔર સહાબ-એ કિરામ સે ફરમાયા અપને સાહબ પર તુમ નમાઝ પઢો (યાની મેં નહીં પઢૂંગા) હઝરત અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને અર્ક કી કે યા રસૂલલ્લાહ ! ઉસ કા કર્ક મેરે ઝિમ્મે હૈ. ઔર યે કર્ક સે બરી હૈ (યાની ઈસ કા કર્ક મેં અદા કર ઢૂંગા) તો હુજૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ આગે બઢે ઔર ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢી. ફિર હઝરત અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલા આપ કો બેહતર જઝા અતા ફરમાએ, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારા બોઝ ઉતારે, જિસ તરહ તુમ ને અપને ભાઈ કા બોઝ ઉતાર દિયા. ઔર જબ કિસી શખ્સ કા ઈન્તકાલ હો ઔર ઉસ પર કર્ક હો ઔર વો કર્ક કે બોઝ મેં દબા હો ઔર અગર કોઈ શખ્સ કિસી મય્યત કા બોઝ (કર્ક) ઉતારેગા, અલ્લાહ તઆલા કયામત કે દિન ઉસ કા બોઝ હલ્કા ફરમાએગા. ઈસ ઈશાદિ ગિરામી પર બાઝ સહાબ-એ કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન ને અર્ક ક્રિયા : યા રસૂલલ્લાહ ! કયા યે ફઝીલત હઝરત અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે લિયે ખાસ હૈ યા તમામ મુસલમાનોં કે લિયે આમ ? ઈશાદિ ફરમાયા : હાં ! યે સબ મુસલમાનોં કે લિયે આમ હૈ.”

હવાલા : (૧) ફત્હુલ બારી શરહે સહીહુલ બુખારી, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૨૨

---

(૨) કશ્ફુલ ગુમ્મા અન જમીઉ ઉમ્મહ,
જિલ્લ ૨, સફા નં. ૨૨, મત્બૂઆ : મિસ્ર

ઈસ હદીષ શરીફ સે તો સાફ સાબિત હો ગયા કે હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને નમાઝે જનાઝા પઢને વાલે કે લિયે દુઆએ ખૈર ફરમાઈ. અગર નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ કરના મુત્લકન મમ્નૂઅ હોતા, તો હુઝૂરે અક્કસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆઈયા કલેમાત ઈશાદિ ફરમાને કે લિયે ન ઠહેરતે, બલ્કે સલામ ફેરને કે બાદ જલ્દી જલ્દી મય્યત કો ઉઠા લેને કા હુકમ સાદિર ફરમાતે. મુન્દરજએ બાલા હદીષ શરીફ કો ફિર એક મરતબા બ ગૌર મુતાલેઆ ફરમાએ. ઈસ હદીષ શરીફ સે સાબિત હુવા કે :

- (૧) નમાઝે જનાઝા કે બાદ હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને મય્યત કે સાથ એહસાન ફરમાને વાલે હઝરત મૌલા અલી મુશ્કિલ કુશા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે લિયે દુઆ ફરમાઈ.
- (૨) સહાબ-એ-કિરામ કો મુખાતબ ફરમાકર મય્યત કે સાથ એહસાન કરને કી (કર્જદાર કા કર્જ અદા કરને કી) ફઝીલત બયાન ફરમાઈ.
- (૩) ઈસ ફઝીલત કો સુનકર સહાબ-એ-કિરામ મેં સે બાઝ હઝરાત ને સરકારે દો આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ સે ઈસ ફઝીલત કી વઝાહત દરયાફત કી કે યે ફઝીલત સિર્ફ અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે લિયે ખાસ યા સબ મો'મિનીન કે લિયે આમ ?

(૪) સહાબ-એ-કિરામ કે દરયાફત કરને પર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને વઝાહત ફરમાઈ કે યે ફઝીલત સબ મુસલમાનોં કે લિયે આમ હૈ.

નાઝિરીને કિરામ ગૌર ફરમાએં નમ્બર : ૧, સે નમ્બર: ૪, તક જો તફસીલ હમ ને બતાઈ હૈ, ઇસ મેં વક્ત સર્ફ હુવા યા નહીં? ઇત્ની દૈર કે લિયે ખુદ માલિકે કૌનેન સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઓર જાં નિસાર સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ નમાઝે જનાઝા કે બાદ ઠહરે રહે યા નહીં? ઇત્ની દૈર કે લિયે મય્યત કો દફન કી તાખીર હુઈ યા નહીં? જવાબ સાફ હૈ કે હાં ! મગર યે તાખીર તવીલ વક્ત તક ન હુઈ બલ્કે મુખ્તસર વક્ત કે લિયે હુઈ. ઓર ઇત્ની દૈર દુઆ કે લિયે ઠહેરના શરઅન મમ્નૂઅ નહીં.

જમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ કરના મરબૂબ

મો'તબર કિતાબોં કે હવાલે :

(૧)

وَقَدْ اخْتَارَ بَعْضُ مَشَايخِنَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ مَا يُخْتَمُ بِهِ سَائِرُ
الصَّلَاةِ اللَّهُمَّ رَبَّنَا اتِّبْنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ وَقَالَ شَمْسُ الأَيْمَةِ رَحِمَهُ اللَّهُ هُوَ مُخَيَّرٌ بَيْنَ السُّكُوتِ وَ
الدُّعَاءِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ يُفْرَأُ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا الخ .

तर्जमा :

“और बेशक हमारे बाऊ मशाएँके किराम रहमतुल्लाहे अलैहिम ने ये एज्जियार फरमाया के सब नमाऊ जत्म होने के बाद

“اللَّهُمَّ رَبَّنَا اتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ”

ये द्वा मांगे. और उजरत शम्सुल अहम्मा रहमतुल्लाहे अलैहि ने फरमाया के उसे एज्जियार है, याहे जामोश रहे, याहे तो द्वा करे. और बाऊ ओलोमा ने फरमाया के “रब्बना ला तुज्जिग कुलूबना” ये द्वा आबिर तक पढे.”

(२) किताब “मिश्ताहुस्सलात”, और उस के उवाशी में मुन्दरज-ओे जाला तमाम द्वाओं लिखने के बाद ये भी लिखा है के :

“اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ وَاعْفِرْ لَنَا وَ لَهُ” भी पढे.

(३) औसा ही “जहरे जम्बार” और “नहरे झैक” जैसी मो’तबर किताबों के उवाले से किताब जद्दुल आबिरत में सालिबे किताब ने नकल फरमाकर एसे मुस्तहब लिखा है.

अल हासिल !

यहां तक की हमारी गुफ्तगू का मा उस्ल ये है के :

- (१) नमाजे जनाजा के बाद एसी हैअत पर सर्फे बांध कर द्वा न करनी याहिये. क्यूंके सर्फे उसी हैअत पर काएम रख कर द्वा के लिये ठहरेने में किसी को ये शुजाल हो सकता है के एस तरह अब ठहरेना भी नमाऊ का ओक हिस्सा है. लिहाजा नमाजे जनाजा के बाद सर्फे तोड कर और मुन्तशिर

હો કર મુપ્તસર દુઆ કરને મેં કોઈ હર્જ નહીં બલ્કે ઈસ તરહ દુઆ કરના મુસ્તહબ ઓર હુકમ કિયા હુવા હૈ.

- (૨) નમાઝે જનાઝા કે બાદ તવીલ દુઆ ન કરની યાહિયે, ક્યૂંકે ઝિયાદા દૈર તક દુઆ કે લિયે ઠહેરને કી વજહ સે મય્યત કો દફન કરને મેં તાખીર હોગી. લિહાઝા મુપ્તસર સી દુઆ કરને મેં શરઅન કોઈ મુઝાયકા નહીં.

એક અહેમ નુક્તે કી તરફ ભી કારેઈને કિરામ તવજજોહ ફરમાએ કે નમાઝે જનાઝા કે બાદ મુપ્તસર દુઆ કે લિયે ઠહેરને કા અમલ પૂરી દુનિયા કે ઓલોમા વ સુલહા ઓર આમ્મતુલ મુસ્લિમીન ઈબ્તિદા-એ-ઈસ્લામ સે કરતે આએ હૈં ઓર ઈસ ફે'લ કે મુનાસિબ હોને મેં કિસી કો કલામ નહીં, ક્યૂંકે યે ફે'લ અહાદીથે કરીમા સે સાબિત બલ્કે મામૂર બેહિ હૈ. અલાવા અઝીં ઈસ ફે'લ મેં મય્યત કા ઉખરવી ફાઈદા ભી હૈ ઓર દુન્યવી ફાઈદા ભી હૈ. ઉખરવી ફાઈદા યે હૈ કે મુસલમાનોં કી એક જમાઅત મય્યત કે લિયે મગફેરત કી દુઆ માંગ રહી હૈ ઓર ઈસ દુઆ કે કુબૂલ હોને સે મય્યત કી મગફેરત, અઝાબ સે નજાત ઓર રહમતોં કે હુસૂલ કી ઉમ્મીદ હૈ.

દુન્યવી ફાઈદા યે હૈ કે ઈસ મેં મય્યત કી તૌકીર વ ઈઝ્ઝત હૈ ઓર ઈસ કો જલ્દી જલ્દી ચાર તકબીરેં બોલ કર ફિલ ફૌર ઉઠા કર મિખ્લે વહાબી મુદ્દે કી તરહ ડાલ દેને મેં ઉસ કી તહકીર ઓર બે ઈઝ્ઝતી હૈ. અગર સિફ જલ્દી જલ્દી દફન કર દેને મેં હી મય્યત કી ઈઝ્ઝત ઓર તૌકીર હોતી તો સહાબ-એ-કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન તીન દિન તક હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે મુબારક જિસ્મે અકદસ કો દફન કિયે બગૈર ન

રખતે બલ્કે ફૌરન દફના દેતે.

ઔર યહાં યાની આમ્મતુલ મુસ્લિમીન કે લિયે નમાઝે જનાઝા કે બાદ દુઆ મેં ત્રીન દિન તો ક્યા ? સિફ ત્રીન મિનીટ ભી સફ નહીં હોતે. મુખ્તસર સી દુઆ હોતી હૈ, જો એક મિનીટ સે ભી કમ વક્ત મેં પૂરી હો જાતી હૈ. લૈકિન હાએ અફસોસ ! મુનાફિકીને ઝમાના કી અક્લોં પર પત્થર પડ ગએ હૈં કે સિફ એક મિનીટ સે ભી કમ વક્ત મેં કી જાને વાલી નમાઝે જનાઝા કે બાદ કી દુઆ સે રોકતે હૈં ઔર રોકને મેં ઐસી શિદ્દત ઔર સખ્તી કરતે હૈં કે બાત ફિત્ના ઔર ફસાદ તક પહોંચ જાતી હૈ. ઔર કભી કભી ઐસી લડાઈ હો જાતી હૈ કે ઘંટોં તક મય્યત દફન કિયે બગૈર પડી રેહતી હૈ.

અલ્લાહ તઆલા હમેં મુદ્દોં કો મુઅઝ્ઝઝ મહેમાન કી તરહ ઈઝ્ઝત વ તૌકીર કે સાથ વિદાઅ કરને કી તૌફીક અતા ફરમાએ ઔર હમેં અપને રુખ્સત હોને વાલે મહેમાન કો દુઆ ઔર ફાતેહા કે તોહફે દેને કી સઆદત નસીબ ફરમાએ. આમીન.

13

तेरहवां भाग

दूध व दूध

का भयान

મય્યત કો કૈસો દફન કરે ?

મસ્અલા :

મય્યત કો દફન કરના ફર્જે કિફાયા હૈ. ઓર દફન કરને સે મુરાદ યે હૈ કે ઝમીન મેં ગઢા ખોદ કર ઉસ મેં મય્યત કો રખ કર ઊપર સે પાટ દેના. ઓર યે જાઈઝ નહીં કે મય્યત કો ઝમીન કે ઊપર રખ કર ચારોં તરફ સે દીવારેં કાઈમ કર કે બંદ કર દેં. અલ મુખ્તસર ! દફન કે મા'ના યે હુએ કે મય્યત ઝમીન કે ઊપર ન રખી જાએ બલકે ઝમીન કે અંદર રખ કર છુપા દી જાએ.

હવાલા : (આલમગીરી, રફુલ મુહ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૦)

મસ્અલા :

જિસ જગહ યા જિસ મકાન યા કમરે મેં ઇન્તકાલ હુવા હો, ઉસી જગહ દફન ન કરેં, ક્યૂંકે યે સિર્ફ અમ્બિયા-એ-કિરામ અલૈહિમુસ્સલાતો વસ્સલામ કે લિયે ખાસ હૈ. લિહાઝા મય્યત કો મુસલમાનોં કે કબ્રસ્તાન મેં હી દફન કરેં. ઉસ કે લિયે કોઈ ખાસ મદફન ન બનાએ. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

કબ્ર કી લમ્બાઈ, ચૌડાઈ, ઓર ગેહરાઈ હસ્બે ઝૈલ હોની યાહિયે :

- લમ્બાઈ : મય્યત કે કદ કે બરાબર હોની યાહિયે.

-
- ચૌડાઈ : મય્યત કે આધે કદ જિતની હોની ચાહિયે.
  - ગેહરાઈ :
    - (૧) મય્યત કે આધે કદ બરાબર
    - (૨) બેહતર યે હે કે ગેહરાઈ ભી મય્યત કે કદ કે બરાબર હો.
    - (૩) દરમિયાની દર્જા યે હે કે મય્યત કે પાંવ સે લે કર સીને તક જિતના નાપ હો, ઈતની ગેહરી હો.

- હવાલા :**
- (૧) બહરુર્ઈક, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૮૩
  - (૨) ફતાવા આલમગીરી, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૫૫
  - (૩) ફતાવા ફેઝુર્સૂલ, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૪૫૧
  - (૪) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૦

કબ્ર કેસી હો ?

કબ્ર કો કદે આદમ ભર ખોદના બેહતર હે. ઈસ મેં દો ફાઈદે હેં. પેહલા યે કે અગર મય્યત કા જિસ્મ સડતા હે, તો ઉસ કી બદબૂ નહીં ફેલેગી. દૂસરા ફાઈદા યે હે કે કબ્ર ઝિયાદા ગેહરી હોને સે મય્યત “બિજજૂ” નામ કે ગોશ્તખોર જાનવર સે મહફૂઝ હોતી હે. “બિજજૂ” એક કિસ્મ કા ગોશ્તખોર જાનવર હે, જો દિન ભર બિલોં મેં છુપા રેહતા હે ઓર રાત કો બાહર નિકલતા હે. ઉસ કી આંખેં બહોત છોટી હોતી હેં.

નોટ :

બિજજૂ નામ કે ગોશ્તખોર જાનવર કો કાઠિયાવાડ ગુજરાત વગેરા કે ઈલાકોં મેં “ગોરખોદિયા” કેહતે હેં. ઓર ઈસ જાનવર કો અંગ્રેઝી મેં Badger કેહતે હેં.

★ કબ્ર કો સીને સે ભી ઝિયાદા ગેહરી ખોદના બેહતર હોને કે તઅલ્લુક સે હવાલે કારેઈને કિરામ કી ઝિયાફતે તબ્અ કી ગરઝ સે

પૈશે ખિદમત હેં :

● (૧) આલિમે જલીલ, અશરફુલ ફુકહા, અલ્લામા ઈમામ અબ્દુલ ઉલા બરજન્દી (અલ મુતવફફા સફા નં. ૮૩૨ હિ.) ફરમાતે હેં :

“وَيُحْفَرُ الْقَبْرُ نِصْفَ الْقَامَةِ أَوْ إِلَى الصَّدْرِ وَإِنْ زِيدَ كَانَ حَسَنًا

તર્જમા : “لِأَنَّهُ أَبْلَغُ فِي مَنَعِ الرَّائِحَةِ وَدَفْعِ السَّبَاعِ”

“કબ્ર આધે કદ કે બરાબર ખોદી જાએ યા સીને તક, ઓર અગર ઝિયાદા હો તો મુસ્તહબ હે. ઈસ લિયે કે બૂ (મહક) સે બચને ઓર દરિન્દોં સે મહફૂઝ રખને મેં યે મિકદાર ઝિયાદા બેહતર હે.”

હવાલા : (“શરહુન્નકાયા”, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૩૮)

● (૨) મોહકિકે જલીલ, ઈમામે અજલ્લ, સરતાજે ફુકહા, હઝરતે અલ્લામા અલાઉદ્દીન મુહમ્મદ બિન અલી દમિશ્કી હસ્કફી (અલ મુતવફફા ૧૦૮૮ હિ.) ફરમાતે હેં :

તર્જમા : “حُفِرَ قَبْرُهُ وَمَقْدَارَ نِصْفِ قَامَةٍ فَإِنْ زَادَ فَحَسَنٌ”

● “મય્યત કી કબ્ર નિસ્ફ કદ કે બરાબર ખોદી જાએ, અગર ઝિયાદા હો, તો બેહતર હે.”

હવાલા : (“દુરૈ મુખ્તાર”, બાબ સલાતુલ-જનાઈઝ, મતબઅઃ મુજતબાઈ, દહેલી, જિલ્દ નં. ૧, સફા નં. ૧૨૪)

● (૩) ખાતમુલ મોહકિકીન, ફખુલ ફુકહા, હઝરત અલ્લામા મુહમ્મદ અમીન બિન આબેદીન શામી (અલ મુતવફફા ૧૨૫૨ હિ.) ફરમાતે હેં :

“وَإِنْ زَادَ إِلَى مِقْدَارِ قَامَةٍ فَهُوَ أَحْسَنُ كَمَا فِي الذَّخِيرَةِ وَهَذَا

حَدُّ الْعُمُقِ وَالْمَقْصُودُ مِنْهُ الْمُبَالَغَةُ فِي الرَّائِحَةِ وَتَبْشِ السَّبَاعِ”

तर्जमा :

और अगर कब्र को जियादा गेहरा कर के मय्यत के कद के बराबर किया , तो जियादा अच्छा किया. इस तरह गेहरा करने का मकसद भू रोकने और दरिन्दों के उपाडने से बचाने में मुबालगा है.”

हवाला : “रदुल मोडतार”, भाब सलातुल जनाईज,

मत्बूआ मुजतबाई, देहली, जिल्द १, सफा नं. १२४

● (४) शैखे अजल आशिके रसूल, मोहकिक अलल ईत्लाक, अशशैख शाह अब्दुल हक मोहदिस देहली (अल मुतवफ्फा सफा नं. १०५२ हि.) फरमाते हैं:

“اعماق درقبر سنت ست. زیرا که در و صیانت میت ست

तर्जमा :

از ضباع

“कब्र को गेहरी करना सुन्नत है. इस लिये के उस में मय्यत को गोशतपोर जानवर बिजजू से बचाना है.”

हवाला : (“अशअतुलम्मात”, जिल्द १, सफा नं. ६८३)

कब्र की किस्में

★ कब्र दो (२) तरह की बनाई जाती है.

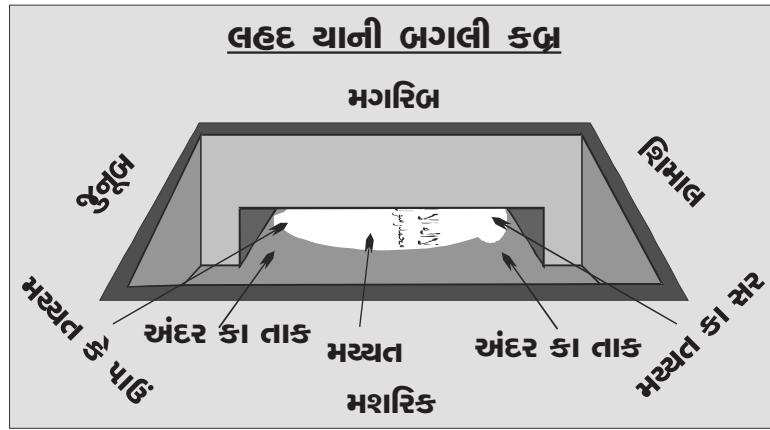
(१) लहद यानी बगली और

(२) शक यानी सन्दूक

★ **कब्र की पहली किस्म, लहद यानी बगली :**

इस किस्म की कब्र को अवाम की इस्तिलाह में “बगली” कहा जाता है. लहद यानी बगली कब्र इस तरह बनाई जाती है के जमीन में जहां मय्यत को दफन करना हो, वहां पेहले सन्दूकनुमा

ગઢા ખોદા જાતા હૈ ફિર એક કનારે કિબ્લે કી તરફ કી દીવાર મેં મચ્ચત કે રખને ભર જગહ ખોદ કર બનાઈ જાતી હૈ. ઈસ કી શક્લ હસ્બે ઝૈલ નકશે કે મુતાબિક હોતી હૈ. ઈસ કિસ્મ કી કબ્ર સિર્ફ સખ્ત ઝમીન મેં હી બન સકતી હૈ. નર્મ, મિટ્ટી ઓર રેતવાલી ઝમીન મેં એસી કબ્ર નહીં બન સકતી, બલકે સખ્ત ઝમીન (Hard Rock) મેં ભી એસી કબ્ર મુશ્કિલ સે બનતી હૈ.

મસ્અલા : લહદ બનાના સુન્નત હૈ.

હવાલા : આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૦

**હુઝૂરે અકફસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ
વસલ્લમ કે લાયે લહદ બનાઈ ગઈ થી**

હુઝૂરે અકફસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને લહદ કિસ્મ કી કબ્ર કો પસન્દ ફરમાયા હૈ. લહદ કી ફઝીલત મેં એક હદીથ પૈશે ખિદમત હૈ :-

---

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અક્દસ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા હૈ :

“الْحَدُّ لَنَا وَالشَّقُّ لغيرِنَا”

તર્જમા :

“હમારે લિયે લહદ હૈ ઓર હમારે સિવા દૂસરે લોગોં કે લિયે શક્ક હૈ.”

હવાલા : સુનને અબી દાવૂદ, અલ જુઝ્સાની, બાબ ૬૫, હદીષ: ૩૨૧૧, સફા નં. ૫૫૬, અલ નાશિર : જમ્ઘયતુલ મકન્જિલ ઇસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર, મત્બૂઆ : જર્મની

હદીષ શરીફ :

હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોં ને ફરમાયા કે જબ રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને પદા (ઇન્તકાલ) ફરમાયા :

“كَانَ بِالْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَلْحَدُ وَآخِرُ يَقْبِرُ فَقَالُوا نَسْتَخِيرُ رَبَّنَا
وَنَبَعْتُ إِلَيْهِمَا فَأَيُّهُمَا سَبَقَ تَرَكْنَاهُ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا فَسَبَقَ صَاحِبُ الْحَدِ
فَلَحَدُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ”

તર્જમા :

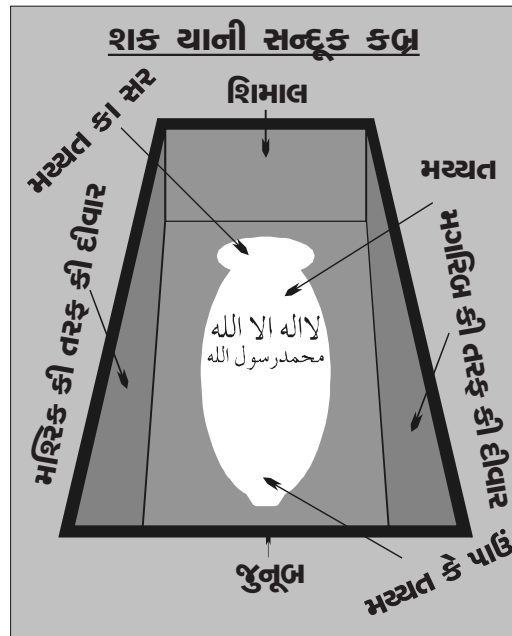
“મદીને મેં એક શખ્સ લહદ ખોદતે થે ઓર દૂસરે શખ્સ સીધી કબ્ર (શક્ક) બનાતે થે. સહાબ-એ-કિરામ (રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ અજમઈન) ને કહા કે હમ ખુદાએ તઆલા સે ઇસ્તિખારા કરતે હૈં ઓર દોનોં કો બુલાતે હૈં, જો પેહલે આ જાએગા, દૂસરે કો ઇહોડ દેંગે. તો લહદ ખોદને વાલે સાહબ પેહલે તશરીફ લે આએ, તો

नबीअे करीम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम के लिये लहद षोदी गध.”

हवाला : सुनने धब्ने माज, कित्ताबुल जनाधज, बाब ४०,
 हदीष: १६२४, सफा नं. २२६, अल नाशिर : जम्हयतुल
 मकन्जिल धस्लामी, अल काहेरा, मिस्र, मत्बूआ : जर्मनी

★ **कध की दूसरी किस्म, शक यानी सन्दूक :**

धस किस्म की कध को “शक” केहते हैं. सन्दूक यानी शक
 किस्म की कध बनाने का तरीका ये है के जमीन में जहां मय्यत को दहन
 करना हो, वहां मय्यत के कद के बराबर तूल (लम्बाध) में और
 मय्यत के कम अज कम निस्क कद के बराबर अर्ज (चौडाध) में सीधा
 गढा षोढा जाता है और मय्यत को सीधा सीधा उस में उतार दिया
 जाता है. धस किस्म की कध की शकल हस्बे जैल नकशे के मुताबिक
 होती है :

બહદ ઓર સન્ટૂક ડો મુતઅલિલક ઝરૂઈ વઝાહત

અબ તક જિન ડો કિસ્મ કી કબ્રોં ★ લહદ યાની બગલી ઓર
★ સન્ટૂક યાની શક્ક કે તઅલ્લુક સે જો બહસ કી ગઈ હૈ, ઉસ કા
ખુલાસા યે હૈ કે :

- (૧) લહદ બનાના સુન્નત હૈ, વાજિબ નહીં.
- (૨) અગર ઝમીન નર્મ હો ઓર ઉસ ઝમીન મેં લહદ ન બન સકે,
તો સન્ટૂક યાની શક્ક કિસ્મ કી કબ્ર બના લી જાએ.
- (૩) અગર ઐસી ઝમીન હો, જહાં લહદ બન સકતી હો લૈકિન
ફિર ભી શક્ક (સન્ટૂક) બના લી, તો જાઈઝ હૈ, અગર્યે શક્ક
કે બજાએ લહદ બનાના બેહતર હૈ.
- (૪) લહદ કી શક્લ કી કબ્ર બનાની ચૂંકે મુશ્કિલ હૈ. ઈસ લિયે
આસાની કો મદે નઝર રખતે હુએ શેહરોં મેં આમ તૌર પર શક્ક
(સન્ટૂક) શક્લ કી કબ્ર બનાઈ જાતી હૈં. અલબત્તા દેહાતોં મેં
અબ ભી મુસ્તહબ તરીકે પર કબ્ર લહદ હી બનાઈ જાતી હૈ.
- (૫) અઈમ્મ-એ-મિલ્લતે ઈસ્લામિયા કે નઝદીક અગર ઝમીન સખ્ત
હો ઓર વહાં લહદ બન સકે, તો વહાં લહદ અફઝલ હૈ ઓર
જહાં ઝમીન નર્મ હો, લહદ ન બન સકે ઓર કબ્ર કે મુન્હદિમ
હોને (ગિરને) કા અન્દેશા હો, વહાં શક્ક (સન્ટૂક) અફઝલ હૈ.

કબ્ર ઝાઉર દફન કે ઝરૂરી મસાઈલ

મસાલા :

કબ્ર કે અન્દર ચટાઈ યા કોઈ કપડા બિછાના જાઈઝ નહીં ક્યૂંકે બે સબબ માલ ઝાએઝ કરના હૈ.

હવાલા : (દુર્રે મુખ્તાર ઝાઉર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૦)

મસાલા :

તાબૂત યાની મય્યત કો કિસી લકડી વગૈરા કે સન્દૂક મેં રખ કર દફન કરના મકરૂહ હૈ, મગર જબ ઝરૂરત ઝાઉર મજબૂરી હો તો હર્જ નહીં. મસલન : ઝમીન બહોત તર યાની ગીલી હૈ, તો ઝૈસી સૂરત મેં તાબૂત મેં મય્યત કો રખ કર દફન કર સકતે હૈં. ઝાઉર અગર તાબૂત મેં રખ કર દફન કરને કી સૂરત પૈદા હો, તો તાબૂત કે નીચે કે હિસ્સે મેં અન્દર કી જાનિબ મિટ્ટી બિછા દેં ઝાઉર દાએં બાએં નીઝ આગે પીછે ખામ (કચ્ચી) ઈંટેં લગા દેં ઝાઉર ઊપર કા હિસ્સા કહગલ યાની ભૂસા મિલી મિટ્ટી સે બનાએં. તાકે તાબૂત કે અન્દર કા હિસ્સા મિસ્લે લહદ કે હો જાએ. ઝાઉર લોહે કા તાબૂત મકરૂહ હૈ.

હવાલા : (આલમગીરી, સગીરી, રદ્દુલ મુહ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૧)

મસાલા :

કબ્ર કે ઊસ હિસ્સે મેં કે જો મય્યત કે જિસ્મ સે કરીબ હૈ, પક્કી ઈંટ લગાના મકરૂહ હૈ. ક્યૂંકે ઈંટ આગ સે પકાઈ જાતી હૈ. કબ્ર કે

ઊપર ઈંટ હો તો મકરૂહ નહીં.

હવાલા : (હુલ્યતુલ મુજલ્લી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી ઓર ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૫૧૯)

મસ્અલા :

કિસી કી ઝમીન મેં માલિક કી ઈજાઝત કે બગૈર દફન કરના હરામ હૈ. ઐસા કરને વાલે ગુનેહગાર હૈં. ઓર અગર મય્યત ને ઐસી વસિયત કી થી કે યાહે માલિક ઈજાઝત દે યા ન દે, મુઝે વહીં દફન કરના, તો વો મય્યત ભી સખ્ત ગુનેહગાર હૈ. માલિકે ઝમીન કો ઈખ્તિયાર હૈ કે નઅશ નિકાલ દે ઓર અપની ઝમીન ખાલી કર લે. યા નઅશ રેહને દે ઓર કબ્ર કો ઝમીન કે બરાબર હમવાર કર કે ઉસ પર જો યાહે બનાએ, ચલે, ફિરે ઈસ્તે'માલ કરે. ઈસ સૂરત મેં કબ્ર કી બે હુર્મતી કા કોઈ વબાલ ઉસ કે સર નહીં. કબ્ર કે અદબો એહતરામ કે તઅલ્લુક સે જો અહાદીષે કરીમા હૈં, વો ઐસી ના જાઈઝ કબ્ર કે લિયે નહીં હૈં. હુઝૂરે અકદસ, માલિકે કૌનેન સલ્વલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

“لَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ”

તર્જમા : “કિસી ઝાલિમ કી રગ કા કોઈ હક નહીં.”

(અલિફ) મસ્અલા બ હવાલા :

- (૧) દુર્રે મુખ્તાર, બાબે સલાતુલ જનાઈઝ, મતબઅ મુજતબાઈ, દેહલી, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૬
- (૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૭૯
- (૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૧

(બા) હદીષ બ હવાલા :

સુનને અબી દાવૂદ, બાબે એહ્યાઉલ અમ્વાત, મત્બૂઆ:
આફતાબ આલમ પ્રેસ, લાહૌર, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૮૧.

મસ્અલા :

અપને રિશ્તેદાર ઔર અઈઝ્જા કી મય્યત કો સાલિહીન કી કબ્રોં કે કરીબ દફન કરને કી મુશ્કિન કૌશિશ કરની ચાહિયે, ક્યૂંકે મય્યત કો સાલિહીન કે કુર્બ કી બરકત હાસિલ હોતી હૈ. અગર વો મય્યત મઆઝલ્લાહ અઝાબ કી મુસ્તહિક ભી હો, તો સાલિહીન ઉસ કી શફાઅત કરતે હૈ. અલાવા અઝીં જો રહમત સાલિહીન કે મઝારાત પર નાઝિલ હોતી હૈ. ઉસ ગુનેહગાર મય્યત કો ભી ઘૈર લેતી હૈ. ઈસી લિયે તો હદીષ મેં ઈશાદિ હૈ :

“إِدْفَنُوا مَوْتَاكُمْ وَسَطَّ قَوْمٍ صَالِحِينَ”

તર્જમા :

“અપને અમ્વાત કો અચ્છે લોગોં કે દરમિયાન દફન કરો.”

હવાલા : અલ મૌઝૂઆત લે ઈબને જોઝી, બાબ દફનિલ મય્યત ફી જવારિસ્સાલિહીન, મત્બૂઆ : દારુલ ફિક : બૈરૂત,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૨૩૭

● એક હદીષ મેં યહાં તક ઈશાદિ હૈ :

“هُمُ الْقَوْمُ لَا يَشْتَقِي بِهِمْ جَلِيْسُهُمْ”

તર્જમા :

“ઉન લોગોં કે પાસ બૈઠને વાલા ભી બદબખ્ત નહીં રેહતા.”

હવાલા : અલ મદખલ લે ઈબ્નિલહાજ, બાબ સિફતિલ કુબૂર, મત્બૂઆ
દારુલ કિતાબુલ અરબિયા, બૈરૂત, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૨૬૯

અગર સાલિહીન કા કુર્બ મયસ્સર ન હો, તો મય્યત કો ઉસ કે અઝીઝોં કરીબોં કે કરીબ દફન કરેં કે જિસ તરહ દુનિયા કી ઝિન્દગી મેં આદમી અપને અઈઝ્ઝા કે કુર્બ સે ખુશ હોતા હૈં ઓર ઉન કી જુદાઈ સે ગમગીન હોતા હૈં, ઈસી તરહ મરને કે બાદ ભી હોતા હૈં.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૮૫)

મસ્અલા :

જનાઝે કે સાથ જબ કબ્રસ્તાન જાએં તો બડી આજિઝી વ ઈન્કિસારી કે સાથ દાખિલ હોં ઓર કબ્રસ્તાન મેં દાખિલ હોતે હી કબ્ર વાલોં કો સલામ કહેં. હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને એહલે કુબૂર કો સલામ કરને કી જો તા'લીમ ફરમાઈ હૈં વો મુતઅદિદ અહાદીષ મેં ઈસ તરહ મરકૂમ હૈં :

“السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدَّارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمَ اللَّهُ

الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ وَإِنَّا إِنشَاءَ اللَّهِ بِكُمْ لَا جِقُونَ“

હવાલા : (૧) અસ્સુનન લિન્નિસાઈ, અલ અમ્ર બિલ ઈસ્તિઝ્ફાર લિલ મુસ્લિમીન, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૮૬

(૨) અસ્સહીહ લે મુસ્લિમ, બાબ ફિતસ્લીમ અલા અહલિલ કુબૂર, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૧૨

(૩) અસ્સુનન લે ઈબ્ને માજા, બાબ મા જાઅ ફીમા યુકાલો ઈઝા દખલલ મકાબિર, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૧૧

(૪) અલ મુસ્નદ લે અહમદ બિન હમ્બલ, જિલ્દ, ૨, સફા નં. ૩૦૦

(૫) કન્ઝુલ ઉમ્માલ લિલ મુતકી, હદીષ નં : ૩૨૯૨૮

મરખલા :

જબ જનાઝા દફન કરને કે લિયે ઝમીન પર રખ દિયા જાએ તબ બેઠેં. ઓર કિબ્લા રૂ હો કર બેઠેં. જનાઝા ઝમીન પર રખને સે પેહલે ન બેઠના ચાહિયે. ઝેલ મેં તીન અહાદીષ દર્જ હેં :

હદીષ શરીફ :

”عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةٍ فَقَعَدَ حِيَالَ الْقَبْلَةِ“

તર્જમા :

“હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ સે રિવાયત હે કે હમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે સાથ જનાઝે મેં ગએ, તો આપ કિબ્લા રુખ હો કર બેઠે.”

હવાલા : ઈબ્ને માજા, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ મા જાઅ ફિલ જુલૂસ ફિલ મકાબિર, હદીષ નમ્બર: ૧૬૧૫, સફા નં. ૨૨૫, મત્બૂઆ: જમ્હૂરિયતિલ મકન્નિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ હુરૈરા ઓર હઝરત અબૂ સઈદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે મરવી હે કે :

”مَرَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهِدَ جَنَازَةً قَطُّ فَجَلَسَ حَتَّى تَوَضَّعَ“

તર્જમા :

“હમ ને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કો તશરીફ રખતે (બેઠતે) હુએ નહીં દેખા, જબ તક કે જનાઝા ઝમીન પર ન રખ દિયા જાએ.”

હવાલા : સુનને નસાઈ, અલ જુઝ્અલ અવ્વલ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબુલ અમ્ર બિલ કિયામ લિલ જનાઝતે, હદીષ નં: ૧૮૨૮, સફા નં. ૩૧૬, મત્બૂઆ: જમ્ઈયતુલ મકન્નિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા :

તર્જમા : “إِذَا تَبِعْتُمُ الْجَنَازَةَ فَلَا تَجْلِسُوا حَتَّى تُوَضَّعَ”

“જબ તુમ જનાઝે કે સાથ જાઓ, તો બેઠા ન કરો, યહાં તક કે જનાઝા રખ દિયા જાએ.”

હવાલા : અબૂ દાવૂદ, અલ જુઝ્સાની, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબુલ કિયામિલ જનાઝહ, હદીષ નં: ૩૧૭૫, સફા નં. ૫૫૦, મત્બૂઆ જમ્ઈયતુલ મકન્નિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

મય્યત કો કબ્ર મેં ડિવાર કર કૈસો રખે ?

મસઅલા :

જનાઝે કો કબ્ર કે કરીબ કિબ્લે કી જાનિબ રખના મુસ્તહબ હૈ, તાકે મુદા કિબ્લે કી જાનિબ સે કબ્ર મેં ઉતારા જાએ. ઓર ઐસા ન કરે કે મય્યત કો કિબ્લે કી જાનિબ સે ઉતારને કે બજાએ જનાઝે કો કબ્ર કી

पाअेंती यानी पांव की जनिब रभें और मय्यत को सर की जनिब से कब्र में लाअें.

हवाला : (१) दुरें मुफ्तार, जिल्द १, सफा नं. १२४

(२) इतावा रजविया (मुतर्जम), जिल्द ८, सफा नं. ३७१

मस्यला :

कब्र में मय्यत को उतारने वालों की कोई ता'दाद मुअय्यन नहीं. दो या तीन जरूरत के मुताबिक उतरें और बेहतर ये हैं के मय्यत को कब्र में रखने के लिये कब्र में उतरने वाले अशपास कवी, नैक और अमीन हों, के अगर मय्यत में कोई ना मुनासिब बात देभें, तो लोगों पर उसे जाहिर न करें. (हवाला:- अैजन)

मस्यला :

औरत की मय्यत को कब्र में उतारने वाले महारिम हों यानी वो अशपास हों के जिन के साथ उस औरत का निकाह दार्दमी तौर पर हराम हो. मस्लन: लार्ध, बेटा, बाप वगैरा. अगर ये महारिम मौजूद न हों, तो दीगर रिश्देतार कब्र में उतारें, अगर ये भी नहों, तो परहेजगार अजनबी के उतारने में कोई मुजायका नहीं.

हवाला : (आलमगीरी और बहारे शरीअत, डिस्सा ४, सफा नं. १६१)

मस्यला : मय्यत को कब्र में रखते वक्त ये दूआ पढ़ें :

“بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ”

हवाला : (१) सुननु तिर्मिजी, किताबुल जनाईज, बाब मा यकूलो ईजा अदखलल मय्यतल कब्रा, हदीष नं: १०६४, सफा नं. २८१, मत्बूआ: जम्हयतिल मकन्जिल ईस्लामी, अल

કાહેરા, મિસ્ર

(૨) સુનને ઇબ્ને માજા, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ મા-જાઅ-ફિલ ઈદ ખાલિલ મય્યતલ કબ્રા, હદીષ નં: ૧૬૧૭, સફા નં. ૨૨૫, જમ્હયતિલ મકન્નિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

- એક ઓર રિવાયત મેં ઈસ તરહ આયા હૈ :

“بِسْمِ اللَّهِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ”

હવાલા : મુસન્નફ ઇબ્ને અબી શૈબા, રફુલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૧

મસ્અલા :

અગર કિસી ઓરત કા જનાઝા હૈ, તો મય્યત કો કબ્ર મેં ઉતારને સે તપ્તા લગા કર કબ્ર કો બન્દ કરને તક કબ્ર કો કપડે વગૈરા સે છુપાએ રખેં. ઈસ તરહ કે જનાઝા ભી ઢકા રહે ઓર જનાઝે કો કપડે સે ઢકને કે બાદ હી મય્યત કો કબ્ર મેં ઉતારેં, મદ કો દફન કરતે વક્ત પદા નહીં કરના ચાહિયે.

હવાલા : (જૌહરતુન્નય્યિરહ, દુર્રે મુપ્તાર ઓર બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૧)

મસ્અલા :

કબ્ર મેં રખને કે બાદ કફન કી બન્દિશ ખોલ દેં કે અબ ઝરુરત નહીં ઓર અગર બન્દિશ ખોલી નહીં તો ભી હર્જ નહીં.

મસ્અલા :

(હવાલા:- ઐઝન)

મય્યત કો દાહની કરવટ લિટાએં ઓર ઉસ કે પીછે નર્મ મિટ્ટી

या रेत का तक्या सा बना दें और हाथ करवट से अलग रभें ताके
बदन का बोज हाथ पर न हो. और अगर इस तरह करने में टिकत
हो, तो थित लिटा कर मुंह किले को कर दें. अब अक्सर मकामात में
यही रवाज है. और अगर मआजल्लाह ! मय्यत का मुंह गैरे किले
की तरफ हो गया है, और ऐसा सप्त हो गया है के फिर (धूम) नहीं
सकता, तो उसी हालत पर छोड दें. जोर लगा कर मुंह किले की तरफ
करने की कौशिश कर के मय्यत को तकलीफ न दें.

हवाला : (१) दुर्रे मुप्तार, बाब सलातुल जनाईज, मत्बअ
मुजतबाई, देहली, जिल्द १, सफा नं. १२५
(२) इतावा रजविया (मुतर्जम), जिल्द ८, सफा नं. ३७१

मसअला :

अगर मय्यत का मुंह किले की तरफ करना भूल गये, या
मय्यत को बाई करवट लिटा दिया, या मय्यत को उल्टा लिटा दिया
यानी जिधर सर होना चाहिये धर पांव कर दिये, तो धन तमाम
सूरतों में तप्ता लगाने के बाद और मिट्टी देने से पहले याद आया,
तो तप्ता हटा कर ठीक कर दें और अगर मिट्टी देने के बाद याद
आया, तो अब ठीक नहीं कर सकते.

हवाला : आलमगीरी, दुर्रे मुप्तार, रदुल मोहतार और बहारे
शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १६१

मसअला :

मय्यत को कब्र में रख देने के बाद कब्र को तप्तों से बन्द कर दें
और फिर मिट्टी कब्र पर डाल दी जाये. हाजिरीने जनाजा में से हर
अेक के लिये ये मुस्तहब है के अपने दोनों हाथों से लप भर कर तीन

મરતબા કબ્ર કે ઊપર મિટ્ટી ડાલેં. મિટ્ટી ડાલને કી ઇબ્તિદા સિરહાને કી જાનિબ સે કરની ચાહિયે.

હવાલા : (જોહરતુન્નય્યિરહ, આલમગીરી, બહારે શરીઅત,
હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૧)

મિટ્ટી ડાલતે વક્ત કયા પઢેં ?

મસ્અલા :

કબ્ર પર મિટ્ટી ડાલતે વક્ત મુન્દરજએ જૈલ તરતીબ સે યે દુઆ પઢેં :

- પેહલી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત : “مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ”
(યાની : હમ ને તુમ કો ઇસી મિટ્ટી સે બનાયા)
- દૂસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત : “وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ”
(યાની : ઓર ઇસી મેં તુમ કો લોટા રહે હૈં)
- તીસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત : “وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى”
(યાની : ઓર ઇસી સે તુમ કો દોબારા નિકાલેંગે)
- બાઝ રિવાયતોં મેં કબ્ર પર મિટ્ટી ડાલતે વક્ત મુન્દરજએ જૈલ દુઆ પઢને કી ફઝીલત બયાન કી ગઈ હૈં.

મર્દ કે લિયે :

- પેહલી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત : “اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَن جَنَّتَيْهِ”
(યાની : અય અલ્લાહ ! ઝમીન કો ઇસ કે દોનોં પેહલૂઓં સે કુશાદા ફરમા)
- દૂસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત :
“اللَّهُمَّ افْتَحْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لِرُوحِهِ”

(યાની : અય અલ્લાહ ! ઈસ કી રૂહ કે લિયે આસ્માન કે દરવાઝે ખોલ દે)

- તીસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત: “اللَّهُمَّ رَوِّجْهُ مِنْ حُورِ الْعِينِ”
(યાની : અય અલ્લાહ ! હૂરે એન કો ઈસ કી ઝૌજા કર દે)

ઔરત કે લિયે :

- પેહલી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત: “اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جَنبَيْهَا”
- દૂસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત: “اللَّهُمَّ افْتَحْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لِرُوحِهَا”
- તીસરી મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત: “اللَّهُمَّ ادْخُلْهَا الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ”
(યાની : અય અલ્લાહ અપની રહમત સે ઉસે જન્નત મેં દાખિલ કર દે)

ઊપર લિખી હુઈ દોનોં દુઆઓં મેં સે યાહે એક પઢે, યાહે દોનોં પઢે. ઔર તીનોં મરતબા મિટ્ટી ડાલતે વક્ત દોનોં દુઆઓં પઢ લે તો ઝિયાદા બેહતર હે. ઔર કબ્ર પર મિટ્ટી હાથ યા ખુરપી યા ફાવડા વગેરા જિસ ઔઝાર સે મુમ્કિન હો ડાલેં ઔર જિતની મિટ્ટી કબ્ર ખોદતે વક્ત ઝમીન સે નિકલી હૈ ઉસ સે ઝિયાદા ન ડાલેં કે યે મકરૂહ હૈ. હાથ પર જો મિટ્ટી લગી હૈ ઉસે ઝાડ દેં યા ધો ડાલેં, ઈખ્તિયાર હૈ.

હવાલા : (ફતાવા શામી, આલમગીરી, જૌહરતુન્નાય્યિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૨)

મસ્અલા :

કબ્ર ખોદતે વક્ત ઝમીન સે જો મિટ્ટી નિકલી હૈ, વો સબ કી સબ કબ્ર પર ડાલના ઝરૂરી નહીં બલકે સિફ બાલિશત ભર કબ્ર ઊંચી હો જાએ, ઈતની હી મિટ્ટી ડાલેં.

हवाला : (फ़तावा रज़विया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफ़ा नं. ३७२)

मस्यला :

क़ब्र में शजरुह या अहदनामा रਖना ज़रूरी है. और बेहतर ये है के मय्यत के मुंह के सामने क़िबले की सिम्त वाली दीवार में ताक़ भोद कर उस में रਖें. दुर्रे मुफ़्तार में क़फ़न पर भी अहदनामा लिखने को ज़रूरी बताया है.

अेक तरीका ये भी है के मय्यत को नहलाने के बाद और क़फ़न पेहनाने से पेहले बगैर रौशनाई के क़ल्मे की ग़िंगली से पैशानी पर “बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम” और सीने पर “ ला-ईला-इला-इल्लल्लाहो मुहम्मदुर्रसूलुल्लाह ” लिखें.

शाह अब्दुल अज़ीज़ मोहदिसे देहली रहमतुल्लाहि तआला अलैह ने क़ब्र में शजरुह रਖने को बुज़ुग़ाने दीन के मा'मूल (तरीका) से बता कर सिरहाने की तरफ़ ताक़ में रਖना पसन्द फ़रमाया है.

हवाला : (१) दुर्रे मुफ़्तार, मत्बूआ मुजतबाई, देहली, बाब सलातुल जनाईज़, जिल्द १, सफ़ा नं. १२६

(२) फ़ैजे आम, अज़: शाह अब्दुल अज़ीज़ मोहदिस देहली

(३) फ़तावा रज़विया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफ़ा नं. १३४

(४) बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफ़ा नं. १६४

मस्यला :

क़ब्र को यौपन्टी न बनायें बल्के उस में ढाल रਖें, जैसे ग़िंट का कोहान होता है, इस तरह की क़ब्र बनानी चाहिये. ये मुस्तहब है. अगर किसी ने क़ब्र को यौपन्टी बना दी तो मुस्तहब के खिलाफ़ किया. गुनाह लाज़िम नहीं आता.

હેવાલા : (મૌત કા મન્ઝર, અઝ : અલ્લામા અબ્દુરઝઝારક બહતરાલ્વી, સફા નં. ૧૩૮)

મસ્અલા :

દફન કે બાદ કબ્ર પર પાની છિડકના સુન્નત છે. હુઝૂરે અક્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરતે સઅદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કો દફન કરને કે બાદ ઉન કી કબ્ર પર પાની છિડકા ઓર હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે વિસાલ પર આપ કી કબ્રે અન્વર શરીફ પર ભી પાની છિડકા ગયા. ઝૈલ મેં દો હવાલે પૈશે ખિદમત હૈં.

હેવાલા : ૧

”عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ سَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

તર્જમા :

سَعْدًا وَرَشَّ عَلَى قَبْرِهٖ مَاءً“

“હઝરત અબૂ રાફૈઅ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત કરતે હૈં કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરતે સઅદ કો કબ્ર મેં સર કી જાનિબ સે લિટાયા ઓર ઉન કી કબ્ર પર પાની છિડકા.”

હેવાલા : ઈબ્ને માજા, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ મા-જાઅ-ફી ઈદખાલિલ મય્યતલ કબ્રા, હદીષ નમ્બર ૧૬૧૮, સફા નં. ૨૨૫, મત્બૂઆ : જમ્ઈયતુલ મકન્ઝિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

હેવાલા :૨

”عَنْ جَابِرٍ قَالَ رُشَّ قَبْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ
الَّذِي رَشَّ الْمَاءَ عَلَى قَبْرِهِ بِلَالُ بْنُ رَبَاحٍ بِقُرْبَةٍ بَدَأَ مِنْ قَبْلِ رَأْسِهِ
حَتَّى انْتَهَى إِلَى رِجْلَيْهِ“

તર્જમા :

“હઝરત જાબિર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત કરતે હેં કે રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કી કબ્ર શરીફ પર પાની છિડકા ગયા ઓર પાની છિડકને કી ખિદમત હઝરતે બિલાલ બિન રબાહ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને મશકીઝે સે ઇસ તરહ અન્જામ દી કે સિરહાને કી જાનિબ સે પાની છિડકના શુરૂઅ ક્રિયા, યહાં તક કે કદમોં તક આ કર ખત્મ ક્રિયા.”

હેવાલા : બૈહકી ફિ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ/મિશકાતુલ મસાબીહ, બાબ અલ બુકા અલલ મય્યત, અલ ફસ્લિષ્વાની, સફા નં. ૧૪૯, મત્બૂઆ: રઝા એકેડમી, બમ્બઈ

કબ્ર પર પાની છિડકને કી હિક્મત :

(૧) કબ્ર પર પાની છિડકને મેં કયા હિક્મત હૈ ? ઇસ સિલ્સિલે મેં હઝરત મુલ્લા અલી કારી અલૈહિર્રહમતુલ્લાહિલ બારી અપની મશહૂર વ મા'રૂફ ક્રિતાબ “મિકાત શરહે મિશકાત” મેં ઇશાદિ ફરમાતે હૈં :

”قَالَ الطَّيْبِيُّ لَعَلَّ ذَلِكَ إِشَارَةٌ إِلَى اسْتِنزَالِ الرَّحْمَةِ الْإِلَهِيَّةِ
وَالْعَوَاطِفِ الرَّبَّانِيَّةِ“

યાની “હઝરત તયૈબી રહમતુલ્લાહે અલૈહ ફરમાતે હેં કે પાની છિડકને મેં યે હિક્મત હૈ કે ઇસ ફે'લ મેં અલ્લાહ તઆલા કી રહમત ઓર

રબ્બે કરીમ કી મેહરબાનિયોં કે નાઝિલ હોને કી તરફ ઇશારા હે.”

(૨) એક હિકમત યે ભી હે કે કબ્ર પર તશરીફ લે જા કર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને જો મુપ્તલિફ દુઆઓં અપને રબ સે માંગી હૈં, ઉન મુકદસ દુઆઓં મેં સે એક દુઆ યે ભી હે :

“اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَاهُ بِالمَاءِ وَالتَّلْجِ وَالبَرْدِ”

યાની “અય અલ્લાહ ! ઇસ કે ગુનાહોં કો પાની ઓર બર્ફ ઓર ઓલે (ઝાલે) સે ધો દે.”

(૩) ઇસી તરહ બુઝુગાને દીન ઓર અઝીમુશ્શાન ઓલોમા-એ-મિલ્લતે ઇસ્લામિયા યે દુઆ કરતે ચલે આએ હૈં કે “અલ્લાહ તઆલા ઉસ કી કબ્ર કો સૈરાબ કરે ઓર ઉસ કે લેટને કી જગહ (કબ્ર) કો ઠંડા કરે.”

બાઝ હઝરાત ને પાની છિડકને કી યે વજહ ભી બયાન ફરમાઈ હૈ કે પાની ઇસ લિયે છિડકા જાતા હૈ કે કબ્ર ઝિયાદા દૈર તક કાઈમ રહતી હૈ. મિટ્ટી જમ જાતી હૈ ઓર કબ્ર પુપ્તા હો જાતી હૈ ઓર કબ્ર કા નિશાન જલ્દી મિટતા નહીં.

મસ્અલા :

દફન કે બાદ કબ્ર પર પાની છિડકના મસ્નૂન હૈ. અગર અરસએ તવીલ ગુઝરને કી વજહ સે કબ્ર કી મિટ્ટી મુન્તશિર યાની ઇધર ઉધર હો ગઈ હૈ ઓર કબ્ર પર અઝ સરે નો મિટ્ટી ડાલી હૈ યા કબ્ર કી મિટ્ટી મુન્તશિર હો જાને કા એહતમાલ હૈ, તો અબ ભી કબ્ર પર પાની ડાલ સકતે હૈં, તાકે કબ્ર કા નિશાન બાકી રહે ઓર કબ્ર કી તોહીન ન હોને પાએ. કિતાબ દુર્રે મુપ્તાર મેં ભી યહી ઇલ્લત બયાન ફરમાઈ ગઈ હૈ કે નિશાન મિટ જાને કે સબબ બે હુર્મતી ન હો. ઓર

उस के लिये कोई दिन मुअय्यन नहीं हो सकता है. जब हाजत हो तब डाले और बे हाजत पानी डालना पानी को जाअेअ करना है और पानी जाअे करना ज़ाहज़ नहीं और आशूरा के दिन क़ब्र पर पानी डालने की तप्सीस बिल्कुल बे अस्ल और बे मा'ना है.

हवाला : इतावा रज़विया (मुतज़्ज़म) जिल्द ८, सफ़ा नं. ३७३

मस्अला :

मुस्तहब ये है के दफ़न के बाद क़ब्र पर सूर-अे अकरह का अक्वल व आपिर हिस्सा पढ़ें. सिरहाने “अलिफ़-लाम-मीम” से “मुफ़लेहून” तक पढ़ें और पाअेंती “आमनरसूल” से “अलल कौमिल काफ़ेरीन” तक पढ़ें.

हवाला : ज़ैहरतुन्नय्यिरह और अहारे शरीअत,
हिस्सा ४, सफ़ा नं. १६२

हदीष शरीफ़ :

”عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْبِسُوهُ وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ وَلْيُقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ فَاتِحَةُ الْبَقْرَةِ وَعِنْدَ رِجْلَيْهِ بِخَاتِمَةِ الْبَقْرَةِ“

तर्ज़मा :

“उमरत अब्दुल्लाह बिन उमर रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से रिवायत है के उन्हों ने इरमाया के मैंने नबीअे करीम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम को ये इरमाते हुअे सुना के जब तुम में से कोई फ़ौत हो जाअे, तो उसे मत रोक रफ़ो और उसे जल्दी उस की क़ब्र की तरफ़ ले जाओ और उस के सिरहाने सूर-अे अल अकरह का शुअ़अ हिस्सा और पाअेंती तरफ़ सूर-अे अल अकरह का आपरी हिस्सा पढ़ें.”

હવાલા : (૧) બૈહકી ફી શોઅબુલ ઈમાન, જિલ્લ ૭, ફસ્લ ફી
ઝિયારતિલ કુબૂર, હદીષ નમ્બર ૯૨૯૪, સફા નં. ૧૬,
મત્બૂઆ : બૈરૂત

(૨) મિશકાતુલ મસાબીહ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ
દફિનલ મય્યત, ફસ્લ પાલિષ, સફા નં. ૧૪૯

મસ્અલા :

કબ્ર કો પુખ્તા (પક્કી) ન બનાના બેહતર હૈ ઓર અગર
કબ્ર પુખ્તા તા'મીર કરેં તો અન્દર સે કટરા કચ્ચા રહે, ઊપર સે
પુખ્તા કર સકતે હૈં. તૂલ વ અર્ઝ યાની લમ્બાઈ ઓર ચૌડાઈ મય્યત
કી કબ્ર કે મુવાફિક હો ઓર બુલન્દી એક બાલિશત સે ઝિયાદા ન
હો, યે બેહતર હૈ.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૪૨૫
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૨

મસ્અલા :

કબ્ર પર બ તૌરે અલામત ઓર નિશાની પત્થર રખના મુસ્તહબ
હૈ, તાકે કબ્ર પેહચાની જા સકે ઓર કબ્ર કે સિરહાને કત્બા યાની
પત્થર પર સાહિબે કબ્ર કા નામ વગૈરા કુન્દા કરા કે નસ્બ કરના ભી
દુરુસ્ત હૈ, બલકે સિર્ફ પત્થર કે મુકાબલે મેં કત્બા બેહતર અલામત
હૈ. મગર એસી જગહ ન લિખેં કે બે અદબી હો.

હવાલા : (જૌહરતુન્નચ્ચિરહ, દુરેં મુખ્તાર, ઓર બહારે શરીઅત,
હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૨)

હદીષ શરીફ :

હઝરત મુત્તલિબ બિન અબી વદાઆ રદિયલ્લાહો તઆલા

અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હઝરત ઉસ્માન બિન મઝૂબિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા જબ ઈન્તકાલ હુવા, તો ઉન કા જનાઝા દફન કરને કે લિયે નિકાલા ગયા. જબ ઉન્હેં દફન કર દિયા ગયા, તો હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને એક શખ્સ કો હુકમ ફરમાયા કે એક પથર ઉઠા લાઓ, ઉસ શખ્સ સે વો પથર ન ઉઠ સકા. લિહાઝા રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ખુદ હી ખડે હુએ ઓર અપની મુબારક આસ્તીનેં ચઢાઈ ઓર ઉસ પથર કો ઉઠા લાએ.

“فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ وَقَالَ أَتَعَلَّمُ بِهَا قَبْرَ أَخِي وَأَدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ

مَاتَ مِنْ أَهْلِي”

તર્જમા :

“ઓર ઉન કે સિરહાને કે પાસ લગા દિયા ઓર ઈશાદિ ફરમાયા કે મુઝે ઈસ કે ઝરીએ અપને ભાઈ કી કબ્ર કા ઈલ્મ હોતા રહેગા ઓર મેરે ઘર વાલોં મેં સે જો ફૌત હોગા, ઉસે ઈન કે પાસ દફન કરૂંગા.”

હવાલા : અબૂ દાવૂદ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ જમ્બલ મૌતા ફી કબ્રે વલ કબ્રા યુઅલ્લમ, હદીષ નમ્બર ૩૨૦૮, સફા નં. ૫૫૬, મત્બૂઆ: જમ્બયતુલ મકન્નિલ ઈસ્લામી (અલ કાહેરા, મિસ્ર)

નોટ :

(૧) હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરત ઉસ્માન બિન મઝૂબિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કો અપના ભાઈ કહા. ઈસ કી વજહ યે હૈ હઝરત ઉસ્માન બિન મઝૂબિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ

વસલ્લમ કે દૂધ શરીક ભાઈ થે. ઉન્હોં ને ભી હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કી રઝાઈ વાલિદા હઝરત દાઈ હલીમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કા દૂધ પિયા થા. લિહાઝા રઝાઈ ભાઈ હુએ.

- (૨) હઝરત ઉસ્માન બિન મઝૂબિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ને બિલ્કુલ ઈબ્તિદાઈ ઝમાને મેં ઈસ્લામ કુબૂલ કર લિયા થા. ઉન સે પેહલે સિફ તેરા (૧૩) આદમી ઈસ્લામ લાએ થે. આપ બદ્ર કી જંગ મેં ભી શરીક હુએ. મક્ક-એ-મોઅઝ્ઝમા સે હિજરત કર કે મદીનએ મુનવ્વરા આ કર બસને વાલે મુહાજિરીન મેં સે સબ સે પેહલે આપ હી કા મદીના શરીફ મેં ઈન્તકાલ હુવા થા.
- (૩) મુન્દરજએ બાલા હદીષ મેં સરકારે દો આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે મુકદ્દસ અલ્ફાઝ કે “મેરે ઘર વાલોં મેં સે જો ફૌત હોગા, ઉસે ઈન કે કરીબ દફન કરુંગા.” કે મુતાબિક હઝરત ઉસ્માન બિન મઝૂબિન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી કબ્ર શરીફ કે કરીબ સબ સે પેહલે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે સાહિબઝાદે હઝરત ઈબ્રાહીમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો દફન કિયે ગએ.

મસ્અલા : કબ્ર પર મય્યત કા નામ લિખના મુસ્તહબ હૈ. મિકાત શરહે મિશકાત મેં હૈ:

”وَلَيْسَنَّ كِتَابَةٌ اِسْمِ الْمَيِّتِ لِاسِيْمَا الصَّالِحِ لِيَعْرِفَ عَنْ تَقَدُّمِ
الرَّمَانِ لِأَنَّ النَّهْيَ عَنِ الْكِتَابَةِ مَنسُوحٌ“

तर्जमा :

“कब्र पर मय्यत का नाम लिखना मस्नून है, फुसूसन अगर नैक आदमी हो. उस का नाम लिखना इस लिये बेहतर है के उस का नाम याद रहेगा, उस की कब्र का धर्म रहेगा. क्यूंके वक्त गुजरने से कहीं उस का नाम मिट न जाये और लोगों को उस की कब्र का धर्म ही न रहे और जिन रिवायात में लिखने से मना किया गया है, वो मन्सूख हैं.”

हवाला : मिर्क़ात शरहे मिश्कात, बाब दफ़िनल मय्यत, मिश्कातुल मसाबीह, किताबुल जनायज़, बाब दफ़िनल मय्यत, इस्ल पालिष, सफ़ा नं. १४८.

मस्यला :

अगर किसी का भीय समन्दर, पानी के जहाज़ पर इन्तकाल हो गया और कनारा करीब नहीं और मय्यत को कनारे तक ले जाने में जिस्म खराब हो जाने का अन्देशा है, तो जहाज़ पर ही गुस्ल और कफ़न दे कर, नमाज़े जनाज़ा पढ कर समन्दर में डुबो दें.

हवाला : गुन्या, दुर्रे मुफ्तार, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफ़ा नं. १६२

मस्यला :

अगर जनाज़ा ले कर कब्रस्तान पहुँच गये और अत्मी कब्र तैयार नहीं हुई और कब्र की तैयारी में कुछ देर हो, तो अगर धूप हो तो जनाज़ा साये में रखें और फुद ली साये में बैठ जायें.

हदीष शरीफ़ :

उज़रत बराअ बिन आज़िब रदियल्लाहो तआला अन्हो ने इरमाया के :

”خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةِ رَجُلٍ
مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَنْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمْ يُلْحَدْ بَعْدُ فَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

તર્જમા : “عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَجَلَسْنَا مَعَهُ”

“હમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે સાથ એક અન્સારી શખ્સ કે જનાઝે મેં નિકલે, જબ હમ કબ્ર કે પાસ પહોંચે, તો કબ્ર અભી ખોદી નહીં ગઈ થી, પસ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કિબ્લે કી તરફ ચેહરએ અકદસ કર કે બેઠ ગએ ઓર આપ કે સાથ હમ ભી બેઠ ગએ.”

હવાલા : અબૂ દાવૂદ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ અલ જુલૂસ ઇન્દલ કબ્ર, હદીષ નમ્બર ૩૨૧૪, સફા નં. ૫૫૬, નાશિર : જમ્હૂરિયતુલ મકન્નિલ ઇસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર, મત્બૂઆ જર્મની

હદીષ શરીફ :

હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે મરવી હૈ કે ઉન્હોં ને ફરમાયા :

”خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةِ فَلَمَّا
إِنْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمْ يُلْحَدْ فَجَلَسَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِنَا

તર્જમા : “الطَّيْرِ”

“હમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે સાથ એક જનાઝે મેં નિકલે, જબ હમ કબ્ર પર પહોંચે, તો અભી કબ્ર તૈયાર ન હુઈ થી. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ બેઠ ગએ ઓર

હમ આપ કે પાસ ઈસ તરહ ચુપચાપ બેઠે થે, ગોયા હમારે સરોં પર પરિન્દે હોં.”

હવાલા : નસાઈ શરીફ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ અલ લુકૂફિલ જનાઈઝ, હદીષ નમ્બર, ૨૦૧૩, સફા નં. ૩૨૯, મત્બૂઆ: જમ્હૂરિયતુલ મકન્નિલ ઈસ્લામી, અલ કાહેરા, મિસ્ર

મસ્અલા :

અગર બારિશ કા મૌસમ નહીં ઓર મય્યત કો દફન કરતે વક્ત ખિલાફે આદત બારિશ હો, તો યે બારિશ રહમત કા ફાલ હૈ.

હવાલા : ફતાવા રઝવિયા (મુતજમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૭૩

મસ્અલા :

રાત કે વક્ત મય્યત કો કબ્રસ્તાન મેં દફન કરના જાઈઝ હૈ. તદફીન કે લિયે રાત કે બજાએ દિન બેહતર હૈ, લૈકિન ઝરૂરત કી બિના પર રાત મેં ભી દફન કર સકતે હૈં ઓર રાત કે વક્ત દફન કે લિયે ચિરાગ કા જલાના ભી દુરુસ્ત હૈ.

હદીષ શરીફ :

”عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْقَبْرَ لَيْلًا فَأَسْرَجَ لَهُ سِرَاجٌ فَأَخَذَهُ مِنْ قِبَلِ الْقِبْلَةِ وَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ إِنْ كُنْتَ لَا وَاهَا تَلَاءَ لِلْقُرْآنِ وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا“

તર્જમા :

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ રાત કે વક્ત એક કબ્ર મેં દાખિલ હુએ. આપ કે લિયે ચિરાગ જલાયા

गया. आप ने मय्यत को किले की तरफ से पकड कर इरमाया के अल्लाह तुज पर रहम इरमाये, तू बहोत रोने वाला और कसरत से तिलावते कुरआन करने वाला था, आप ने उस के जनाजे पर यार तकभीरें पढीं.”

हवाला : तिरमिजी किताबुल जनाईज, भाग मा-जाअ-ई-दइने बिल्लैल, हदीष नम्बर १०७७, सफा नं. २८३, मत्बूआ: जर्मयतुल मकन्जिल ईस्लामी, अल काहेरा, मिस्र.

कृष पर सज्ज साध लगाना, झूल और चादर साधना

कष तैयार हो जाने के बाद उस पर सज्ज शाध लगा देना चाहिये, क्यूंके पौदों के सज्ज पत्ते और शाधें अल्लाह तआला की उम्हो पना में मस्रुफ़ रेहते हैं. जब तक ये पत्ते, झूल और शाधें सज्ज व तर रेहते हैं, तब तक वो अल्लाह तआरक व तआला की उम्हो पना करते रेहते हैं और उन की तस्बीह व तेहलील से मय्यत का दिल बेहलेगा. नीज सज्ज पौदों की तस्बीह के सज्ज रहमते फुदावन्दी का नुसूल होगा और ओहले कष के अजाब और कष की सप्तियों में इज़ले ईलाही से तफ़्डीह होगी. अलावा अजी सज्ज पौदों की तस्बीह की वजह से मय्यत को उन्स हासिल होगा. लिहाजा जब कभी भी नई कष बनाई जाये, उस पर सज्ज ज़रूर लगा दिया जाये. इस का

जवाज हुजुरे अकदस, रहमते आलम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम की र्दस हदीष से साबित होता है :

हदीष शरीफ :

”عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَائِطٍ مِنْ حَيْطَانِ مَكَّةَ أَوْ الْمَدِينَةِ سَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذِّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهُمَا يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ثُمَّ قَالَ بَلْ كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَبِرُّ مِنْ بَوْلِهِ وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا كَسْرَتَيْنِ فَوَضَعَ عَلَى كُلِّ قَبْرٍ مِنْهُمَا كَسْرَةً فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ: لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَبْسَا أَوْ إِلَى أَنْ يَبْسَا“

तर्जमा :

“उजरत अब्दुल्लाह बिन अब्बास रदियल्लाहो तआला अन्हुमा से मरवी है हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम मक्कअे मुअज़्जमा या मदीनअे मुनव्वरा के किसी भाग के करीब से गुजरे. वहां दो शप्सों की आवाज आप ने सुनी. उन दोनों शप्सों पर उन की कब्रों में अजाब हो रहा था. हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम ने इरमाया के र्दहें अजाब हो रहा है और ये अजाब किसी बडे गुनाह की वजह से नहीं हो रहा है. बल्के र्दन में का अेक शप्स अपने पैशाब के छींटों से नहीं बयता था, और दूसरा शप्स युगलपोरी करता था. बाद अजां हुजुरे अकदस सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम ने दरप्त की अेक शाभ मंगवाई और उस शाभ के दो टुकडे किये और हर अेक कब्र पर अेक अेक टुकडा गाड दिया. लोगो

ને અર્જ કી કે યા રસૂલલ્લાહ ! સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ! આપ ને ઐસા ક્યૂં કિયા ? હુઝૂરે અક્કસ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા કે જબ તક યે દોનોં શાખેં ખુશક ન હોં (યા ઈન કે ખુશક હોને તક) ઈન દોનોં કે અઝાબ મેં તખ્ફીફ હોગી. ”

હવાલા : નસાઈ જિલ્દ અવ્વલ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ વઝૂઅલ જરીદહ અલલ કબ્રે, હદીષ નમ્બર ૨૦૮૦, સફા નં. ૩૩૯, મત્બૂઆ: જર્મની

નોટ :

(૧) કબ્ર મેં મુદ્દે કો અઝાબ હોના, યે ગૈબ કી બાત હૈ. હુઝૂરે અક્કસ આલિમે-મા-કાના-વમા-યકૂન સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કો અલ્લાહ તબારક વ તઆલા ને ઐસા વસીઅ ઈલ્મે ગૈબ અતા ફરમાયા હૈ કે આપ ને દો કબ્રોં મેં મદફૂન અશખાસ કી આવાઝ સુન લી ઔર ઉન કે કબ્રાને કી આવાઝ સુન કર બતા દિયા કે ઈન દોનોં પર અઝાબ હો રહા હૈ. સિફ અઝાબ હોને કી કેફિયત હી બયાન ન ફરમાઈ બલ્કે કિસ ગુનાહ કી વજહ સે ઉન પર કબ્ર મેં અઝાબ હો રહા હૈ, યે ભી બતા દિયા. સાબિત હુવા કે હમારે આકા વ મૌલા સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કબ્ર કે અન્દર અઝાબ હો રહા હૈ, યે ભી દેખ રહે હૈં ઔર કિસ વજહ સે અઝાબ હો રહા હૈ યે ભી જાન રહે હૈં. ઈસી કા નામ તો ઈલ્મે ગૈબ હૈ, જો અલ્લાહ તઆલા ને અપને મહબૂબ કો અતા કિયા હૈ.

(૨) ઈસ હદીષ સે સાબિત હુવા કે સબ્ઝ શાખ જબ તક ખુશક નહીં હોતી, ઉસ કી તસ્બીહ કી વજહ સે કબ્ર મેં મદફૂન મય્યત કે

અઝાબ મેં નરમી હોગી. જબ સબ્જ શાખ અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો પના કરતી હૈ, તો સબ્જ શાખ કે મુકાબલે મેં ફૂલ ઝિયાદા તર વ તાઝા હોતા હૈ. ઓર વો ભી અલ્લાહ તઆલા કી તસ્બીહ વ તેહલીલ કરતા હૈ. લિહાઝા યે ફૂલ ભી જબ તક તરો તાઝા રહેગા, ઉસ કી હમ્દો પના સે મય્યત કો ઉન્સ હાસિલ હોગા ઓર ઉસ કા દિલ બેહલેગા, નીઝ અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કી રહમત કા નુઝૂલ હોગા ઓર કબ્ર કે અઝાબ વ સપ્તી મેં નરમી ઓર કમી હોગી.

- (૩) પૈશાબ કે છીંટોં સે ન બચને સે મુરાદ પૈશાબ કરને કે બાદ ઈસ્તિન્જા ન કરના હૈ. યાની પૈશાબ કે મકામ કો પાની સે ન ધોના ઓર પૈશાબ કે કતરે બદન ઓર કપડે પર લગને દેના ઐસા સંગીન જુર્મ હૈ કે ઈસ કી વજહ સે કબ્ર મેં અઝાબ હોતા હૈ. નીઝ યુગલ ખોરી યાની લોગોં કી બાતેં ઈધર કી ઉધર કરતે ફિરના, યે ભી ઐસા ગુનાહ હૈ, કે ઈસ કે બાઈસ બંદા અઝાબે કબ્ર મેં ગિરફતાર હોતા હૈ. લિહાઝા, ઈન દોનોં કબીહ ઓર ના પસન્દીદા હરકત સે બચના ઝરૂરી હૈ.

મસ્અલા :

- ઈમામ કાઝી ખાં પલર હિ. અપને “ફતાવા ખાનિયા” મેં
- અલ્લામા શરન્બલાલી ૧૦૬૯ હિ. “નૂરુલ ઈઝાહ” ઓર
- “મરાકિયુલ ફલાહ” ઓર “ઈમ્દાદુલ ફતાહ” મેં
- અલ્લામા અબુસ્સગિદ “હાશિયા મુરાકી” મેં
- ફાઝિલે જલીલ અલ્લામા તહતાવી “હાશિયા મુરાકિયુલ ફલાહ” મેં
- ઈમામ ઈબ્ને આબિદીન ૧૨૫૨ હિ. શામી “રદુલ મોહતાર હાશિયા દુરે મુખ્તાર” ઓર

“ખઝાનતુરિવાયાત” મેં “ફતાવા કુબ્રા” કે હવાલે સે ● ઇમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ શિહાબ ઇબ્ને બઝ્ઝાઝ ૮૨૭ “ફતાવા બઝ્ઝાઝિયા” મેં ઓર ● શૈખુલ ઇસ્લામ અપની મશહૂર ઓર મો’તબર કિતાબ “કશ્ફુલ ગેતા” મેં ફરમાતે હેં :

“يُكْرَهُ قَطْعُ الْحَطَبِ وَالْحَشِيثِ مِنَ الْمَقْبَرَةِ فَإِنْ كَانَ يَا بَسًّا لَا

તર્જમા :

بِأَسِّ بِهِ لِأَنَّهُ مَا دَامَ رَطْبًا يُسَبِّحُ فَيُؤْنِسُ الْمَيِّتَ

“ચોબ ઓર હરી ઘાસ કા મકબરા સે કાટના મકરૂહ હે ઓર અગર ખુશ્ક હો તો મુઝાયકા નહીં કે વો જબ તક તર રહતી હૈ, ખુદા કી તસ્બીહ કરતી હૈ ઓર ઉસ સે મય્યત કા જી (દિલ) બેહલતા હૈ.”

હેવાલા :

(૧) ફતાવા કાઝી ખાં, અઝ : ઇમામ હસન બિન મન્સૂર કાઝી ખાન અલ મુતવફ્ફા : ૫૯૨ હિ., મત્બૂઆ : નવલ કિશોર, લખનૌ, બાબ અહકામિલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૯૫

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૭૫૮ ઓર ૪૪૩

(૩) ફતાવા હિન્દિયા, મત્બૂઆ: નૂરાની કુતુબખાના, પૈશાવર, અલ બાબુસ્સાની અશર ફિરૂબાતાત, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૭૧

(૪) રફુલ મોહતાર, મત્બૂઆ: ઇદારતુત્તાબાઅતિલ મિસ્રિયા, કાહેરા, મિસ્ર, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૬૦૬

મસ્અલા :

“જામેઉલ બરકાત” મેં કિતાબ “મતાલિબુલ મુ’મિનીન” કે હવાલે સે ઓર “કન્ઝુલ ઉબ્બાદ” ઓર “ફતાવા ગરાઈબ” વગેરા કુતુબ મેં હે :

“وَضَعُ الْوَرْدِ وَالرِّيَّاحِينَ عَلَى الْقُبُورِ حَسَنٌ لِأَنَّهُ مَا دَامَ رَطْبًا

તર્જમા :

يَسْبِحُ وَيَكُونُ لِلْمَيِّتِ أَنْسٌ بِتَسْبِيحِهِ”

“ગુલાબ વગેરા કે ફૂલ કબ્રોં પર ડાલના અચ્છા હે કે જબ તક તાઝા રહેંગે, તસ્બીહે ઈલાહી કરેંગે ઓર ઉન કી તસ્બીહ સે મય્યત કો ઉન્સ હાસિલ હોગા.”

હવાલા :

(૧) ફતાવા હિન્દિયા અલ મા’રુફ બ ફતાવા આલમગીરી, મત્બૂઆ : નૂરાની કુતુબ ખાના, પૈશાવર, (પાકિસ્તાન) અલ બાબુસ્સાદિસ અશરા ઝિયારતિલ કુબૂર, જિલ્દ ૫, સફા નં. ૩૫૧

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૮, સફા નં. ૭૬૦

(૩) રદ્દુલ મોહતાર, મત્બૂઆ: ઈદારતુતબાઅતિલ મિસ્રિયા, મિસ્ર, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૬૦૭

નોટ :

“મતાલિબુલ મુ’મિનીન” ઓર “જામેઉલ બરકાત” યે દોનોં કિતાબેં ફિર્કએ વહાબિયા કે નઝ્દીક મુસ્તનદ વ મો’તબર હેં. મૌલવી ઈસ્હાક દેહલ્વી ને અપની કિતાબ “મિઅ્તા મસાઈલ” મેં ઓર મૌલવી મુતકલ્લિમ કન્નોજી વગેરા ને ઈન કિતાબોં સે ઈસ્તિદલાલ કિયા હે.

भरखला :

औलिया-अ-क़िराम, ओलोमा-अ-ईजाम और सुलहा-अ-जविल अउतराम की क़ब्रों पर उन की अज़मत के ईज़हार की गरज़ से यादर (ग़िलाफ़) डालना ज़ाईज और महमूद है. क्यूंके अवामुन्नास की अक़ आम ज़ेहनियत ये बनी हुई है के वो जब तक साहिरी शानो शौकत और दबदबा नहीं देपते मुतअस्सिर नहीं छोते और साहिबे क़ब्र के साहिबे इज़्लो क़माल होने के बा-वुजूद उन की वक़अत नहीं करते और उन को ખातिर में नहीं लाते और उन की अज़मत व रिफ़अत के काईल व मो'तरिफ़ न होने की वजह से उन के इयूज़ो बरक़ात से इाईदामन्द नहीं छोते.

उज़रत शाह वलिय्युल्लाह मोहदिसे देहल्वी के पर दादा उस्ताद, उज़रत आरिफ़ बिल्लाह, अल्लामा अब्दुल ग़नी बिन ईस्माईल बिन अब्दुल ग़नी नाब्लिसी इनफ़ी (अल मुतवफ़्फ़ा ११४३ हि.) रहमतुल्लाहे तआला अलैह ईशादि इरमाते हैं के :

“जो बिदअते उसना शरीअत के मक़सिद के मुवाफ़िक़ हो, वो सुन्नत है, पस ओलोमा-अ-क़िराम, औलिया-अ-जविल अउतराम और सुलहा-अ-ईजाम की कुबूर पर कुब्बा बनाना और क़ब्र पोश यानी ग़िलाफ़ डालना अम्मे ज़ाईज है. जब के मक़सूद ईस से अवाम की नज़रों में साहिबे क़ब्र की ता'ज़ीम व तौकीर पैदा करना हो, ताके वो साहिबे क़ब्र की तहकीर व तौहीन न करें और ईसी तरह औलिया व सुलहा की कुबूर के पास क़नादील (यिराग) रौशन करना, बाबे ता'ज़ीम व तकरीम से है, ईस में मक़सद नैक है, ईस से लोगों को रोकना मुनासिब नहीं.”

હવાલા : “કશ્કુન્નૂર અન અસ્હાબિલ કુબૂર”, ઉદ્દતર્જમા, નાશિર
: મક્તબ-એ કાદરિયા. લાહૌર, સફા નં. ૨૧

મઝારાતે ઓલિયા-એ-કિરમ પર કુબ્બા બનાવવા ઓર ચરખા કરવા

મસઅલા :

અઈમ્મ-એ-દીન ને ઓલિયા, ઓલોમા, સુલહા ઓર મશાઈખ (કુદ્દેસત અસરારહુમ) કે મઝારાત કે ગિર્દ જાઈઝુ તસરુફ ઝમીન મેં ઈસ નિયત સે ઈમારત બનાવના કે ઈસ સે ઝાઈરીન કો રાહત હોગી, જાઈઝ કરાર દિયા હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૪૧૩)

નોટ :

બુઝુગાને દીન કે મઝારાત પર કુબ્બા યા ગુમ્બદ બનાવના ઓર પક્કી ઈમારત તા'મીર કરના જાઈઝ હોને કે સુબૂત મેં ચન્દ હવાલે પૈશે ખિદમત હૈં:-

હવાલા :૧

હઝરત અલ્લામા, મોહદિસ સય્યદી મુહમ્મદ તાહિર ફતની હનફી રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે (અલ મુતવફ્ફા ૯૮૧ હિ.) ફરમાતે હૈં :

”قَدْ أَبَاحَ السَّلَفُ يُبْنِي عَلَى قَبْرِ الْمَشَايخِ وَالْعُلَمَاءِ الْمَشَاهِيرِ

لِيُزَوِّرَهُمُ النَّاسُ وَيَسْتَرِيحُوا بِالْجُلُوسِ فِيهِ“

تَرْجُما :

“بەشك اۆلۆما-ئە-سەلە نە مەشاھىبە كىرام اۆر مەشھۇر اۆلۆما-ئە-ئىمام كى كۆپۈر پەر ئىمارەت بىنەنە كى ئىجازەت دى ھە، تاكە لۆگە ئۇن كى ئىيارەت كۆ اۆرئە اۆر ئس ئىمارەت مەن بۆە كەر اۆرام كەرە.”

ھىوالا : “مەجمۇئە بەلارۇل ائىوار”، مەتبۇئا: مۇشلى نەلە كىشور، لىپنۆ، تەتە لەكك “شەرك” جىلە ۲، سەفا ن. ۱۷۷ اۆر جىلە ۳، سەفا ن. ۱۸۰

ھىوالا :۲

ئىكىدۇل ائىر، ئىبۇل اۆلۆما، ئىزارەت ائىلاما ائلى بىنە سۇلتان مۇھەممەد ئەرەبى كارى مەككى ئۇنەئى ائەل ما'رۇكە بى مۇللا ائلى كارى ائەلەئىرەمەتۇلبارى (ائەل مۇتەپەككە ۱۰۱۸ ھى.) ئىرماە ھە:

”قَدْ أَبَاحَ السَّلْفُ الْبِنَاءَ عَلَى قَبْرِ الْمَشَائِخِ وَالْعُلَمَاءِ الْمَشَاهِيرِ

تَرْجُما : “لِيُرَوَّرَهُمُ النَّاسُ وَيَسْتَرِيحُوا بِالْجُلُوسِ فِيهِ”

“بە:شك، سەككە سالىھىن نە مەشاھىبە كىرام اۆر ما'رۇكە اۆلۆما كى كۇبۇر پەر (كۇبۇبا) تا'بىر كەرەنە كى ئىجازەت مەھمەت ئىرماە ھە، تاكە لۆگە ئۇن كى ئىيارەت كۆ اۆرئە، تۆ ئىمارەت مەن ھەەر كەر ئىستىراھەت كەرە.”

ھىوالا :

“مىكەت شەرھە مىشكەت”، نەشىر : مەكەبەئە ئىمداھىيا، مۇلتان، بابە دىئەنەل مەھمەت، جىلە ۸، سەفا ن. ۶۷

હવાલા :3

આશિકે રસૂલ, મોહકિક્ક અલલ ઇત્લાક, શૈખ મોહકિક્ક, શાહ અબ્દુલ હક બિન સૈફુદ્દીન બિન સઅદુલ્લાહ તુર્ક મોહકિસ દેહલ્વી અલૈહિરહમતુ વરિદવાન (અલ મુતવફફા ૧૦૫૨ હિ.) ને અપની મશહૂર વ મા'રૂફ કિતાબ “મદારિજુન્નુબુવ્વહ” મેં “મતાલિબુલ મુ'મિનીન” સે નક્લ ફરમાયા હૈ :

إِنَّ السَّلَفَ أَبَاحُوا أَنْ يُبْنَى عَلَى قَبْرِ الْمَشَايخِ وَالْعُلَمَاءِ
الْمَشْهُورِينَ قُبَّةً لِيَحْضَلَ الْإِسْتِرَاحَةَ الزَّائِرُونَ وَيَجْلِسُونَ فِي ظِلِّهَا
هَكَذَا فِي الْمَفَاتِيحِ شَرْحِ الْمَصَابِيحِ وَقَدْ جَوَّزَهُ إِسْمَاعِيلُ الرَّاهِدِيُّ
الَّذِي مِنْ مَشَاهِيرِ الْفُقَهَاءِ

તર્જમા :

“ઓલોમા-એ-સલફ ને મશહૂર મશાઈખ વ ઓલોમા કી કબ્રોં પર કુબ્બે તા'મીર કરના જાઈઝ ઓર મુબાહ રખા હૈ, તાકે ઝાઈરીન કો આરામ મિલે ઓર ઉસ કે સાએ મેં બૈઠ સકે. ઇસી તરહ જાઈઝ ઓર મુબાહ કા હુકમ કિતાબ “મફાતીહ શરહે મસાબીહ” મેં ભી હૈ ઓર હઝરત અલ્લામા ઇસ્માઈલ ઝાહિદી જો મશાહીર ફુકહા મેં સે હૈ, ઉન્હોં ને ભી ઇસે જાઈઝ કરાર દિયા હૈ.”

હવાલા : “મદારિજુન્નુબુવ્વહ”, બ હવાલા મતાલિબુલ મુ'મિનીન, નાશિર, મક્તબએ નૂરિયા રઝવિયા સખ્ખર, પાકિસ્તાન, વસ્લ દર નમાઝે જનાઝા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૪૨૦

યહાં તક કે મુતાલએ સે મોઅઝ્ઝ કારેઈન ઓલિયા-એ-કિરામ કે મઝારાત પર કુબ્બે ઓર ગુમ્બદ તા'મીર કરને કે જવાઝ સે અચ્છી તરહ વાકિફ હો ચુકે હોંગે. આઈયે ! અબ બુઝુગાને દીન કે મઝારાત

और आस्तानों पे यरागां करने के जवाज के सिव्सिले में तइसीली
मा'लूमात हासिल करें.

सौलिया-से-किराम के मजारात पर दौरागी करणा

मसअला :

मकाबिर में शम्में रौशन करना जब किसी फाईदे के लिये हो,
हरगिज मना नहीं, फाईदे की मुतअदद मिसालें हैं. मसलन :

- (१) वहां कोई मस्जिद है के एन यरागों से मस्जिद में रौशनी
होगी और एस मस्जिद में आने वाले नमाजियों को आराम
और आसाईश होगी.
- (२) मकाबिर भर सरे राह हों, तो मकाबिर की रौशनी से राहगीरों
यानी रास्ता चलनेवालों को फाईदा होगा. अंधेरे में ठोकर
वगैरा दीगर उमूरे मशकत से मडकूज और मामून रहेंगे.
- (३) मुन्दरजअे बाला दानों फाईदे जिन्दा लोगों के लिये हैं, लैकिन
ये तीसरा फाईदा एन मकाबिर में मदकून मुसलमान मय्यतों
का भी है और वो ये के रात के वक्त मकाबिर में शम्में रौशन
देख कर मकाबिर के करीब से गुजरने वाले मुस्लिमीन को
मकाबिर का पता चलेगा. वो गुजरने वाले जिन्दा मुस्लिमीन
अपने मो'मिन मुदों को सलाम करेंगे, फातेहा पढ़ेंगे, दुआ
करेंगे, कुछ पढ कर ईसाले सवाब करेंगे, और अम्वात के
नामअे आ'माल में सवाब का ईजाफा होगा, गुनाह मुआफ

હોંગે ઓર અગર નૈક અમ્વાત હૈં, તો દરજાત બુલન્દ હોંગે.

- (૪) ચૌથા ફાઈદા દો તરફા હૈ. અગર ગુઝરને વાલોં કી નૈકિયાં ઝિયાદા હૈં ઓર નૈકિયોં કે મઆમલે મેં ઉસ કી કુવ્વત ઝિયાદા હૈ, તો અમ્વાત બરકત લેંગે ઓર અગર અમ્વાત કી કુવ્વત ઝાઈદ હૈ, તો ગુઝરને વાલે ફૈઝ હાસિલ કરેંગે.
- (૫) અગર કોઈ શખ્સ મકાબિર કે કરીબ સે ગુઝરને કે બજાએ મકાબિર કે અન્દર બૈઠા હુવા હૈ ઓર ઉસ કે આને કા મક્સદ ઝિયારતે કબ્ર યા ઈસાલે સવાબ યા ઈફાદા યા ઈસ્તિફાદા યાની ફાઈદા પહોંચાના યા ફાઈદા હાસિલ કરના હૈ, તો વો મકાબિર કી રૌશની સે આરામ પાએગા ઓર અગર કુરઆને મજીદ કી તિલાવત કરના યાહતા હૈ, તો મકાબિર કી રૌશની સે ફાઈદા ઉઠા કર કુરઆન મજીદ દેખ કર બ-આસાની પઢ સકેગા.

હેવાલા : (૧) “બરીકુલ મીનાર બ શમૂઈલ મઝાર”, અઝઃ ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિક્ક બરૈલ્વી, મત્બૂઆઃ રઝા એકેડમી, બમ્બઈ, સફા નં. ૧૧

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૪૯૧

હેવાલા : ૧

ઈમામ અલ્લામા આરિફ બિલ્લાહ, સય્યદી અબ્દુલ ગની બિન ઈસ્માઈલ બિન અબ્દુલ ગની હનફી નાબ્લિસી (કદસનલ્લાહુ બે-સિરૌહિલ કુદ્સી) અલ મુતવફ્ફા ૧૧૪૩ હિ. ઈશાદિ ફરમાતે હૈં :

”قَالَ الْوَالِدُ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي شَرْحِهِ عَلَى الدَّرَرِ مِنْ مَسَائِلَ
مُتَفَرِّقَةٍ إِخْرَاجُ الشُّمُوعِ إِلَى الْقُبُورِ بَدْعَةٌ وَأَتْلَافُ مَالٍ كَذًا فِي الْبِرَازِيَّةِ

وَهَذَا كُلُّهُ إِذَا خَلَعَنُ فَائِدَةٍ وَأَمَّا إِذَا كَانَ مَوْضِعُ الْقُبُورِ مَسْجِدًا أَوْ عَلَى طَرِيقٍ أَوْ كَانَ هُنَاكَ أَحَدٌ جَالِسٌ أَوْ كَانَ قُبُورِيٍّ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ أَوْ عَالِمٍ مِنَ الْمُحَقِّقِينَ تَعْظِيمًا لِرُوحِهِ الْمَشْرَفَةِ عَلَى تُرَابِ جَسَدِهِ كَإِشْرَاقِ الشَّمْسِ عَلَى الْأَرْضِ إِعْلَامًا لِلنَّاسِ أَنَّهُ وَلِيُّ لِيَتَبَرَّكُوا بِهِ وَيَدْعُوا اللَّهَ تَعَالَى عِنْدَهُ فَيُسْتَجَابَ لَهُمْ فَهُوَ أَمْرٌ جَائِزٌ لَا مَانِعَ مِنْهُ وَالْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

تર્जमा :

“વાલિદ રહમતુલ્લાહિ તઆલા અલૈહ ને હાશિયા “દુરર” ઔર “ગુરર” મેં ફતાવા બઝઝાઝિયા સે નક્લ ફરમાયા કે કબ્રોં કી તરફ શમ્મેં લે જાના બિદઅત ઔર માલ કા ઝાએઅ કરના હૈ. યે સબ ઈસ સૂરત મેં હૈ કે બિલ્કુલ ફાઈદે સે ખાલી હો. ઔર અગર શમ્મેં રૌશન કરને મેં ફાઈદા હો, કે મૌઝએ કુબૂર મેં મસ્જિદ હૈ, યા કુબૂર સરે રાહ હૈ, યા વહાં કોઈ બૈઠા હૈ, યા મઝાર કિસી વલિયુલ્લાહ યા મોહકિકીન ઓલોમા મેં સે કિસી આલિમ કા હૈ, તો વહાં શમ્મેં રૌશન કરના ઉન કી રૂહ મુબારક કી તા’ઝીમ કે લિયે હૈ, જો અપને બદન કી ખાક પર એસી તજલ્લી ડાલ રહી હૈ જૈસે આફતાબ ઝમીન પર, તાકે ઈસી રૌશની કરને સે લોગ જાનેં કે યે વલી કા મઝારે પાક હૈ, તાકે ઈસ સે તબરુક હાસિલ કરેં ઔર વહાં અલ્લાહ તબારક વ તઆલા સે દુઆ માંગેં કે ઉન કી દુઆ કુબૂલ હો, યે કામ જાઈઝ હૈ ઔર ઈસ સે અસ્લન કોઈ મુમાનિઅત નહીં ઔર આ’માલ કા મદાર નિચ્ચતોં પર હૈ.”

હવાલા : “કિતાબુલ હદીકતુન્નદિયા શરહે તરીક-એ-મુહમ્મદિયા”, બાબ ઈકાદુશ્શુમૂઅ ફિલ કુબૂર (૧) મતબૂઆ મિસ્ર, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૨૯

---

(૨) મતબૂઆ : નૂરિયા રઝવિયા, ફૈસલાબાદ,
જિલ્લ ૨, સફા નં. ૬૩૦

હવાલા :૨

કબ્ર પર ચિરાગ રૌશન કરને મેં સાહિબે કબ્ર કી રૂહે કરીમ કી તા'ઝીમ વ તકરીમ મક્સૂદ હોતી હૈ, મહઝ કબ્ર કી તા'ઝીમ મક્સૂદ નહીં હોતી, લિહાઝા ઇસ નિયતે સાલેહા કે સાથ ઔલિયા-એ-કિરામ કે મઝારાત પર રૌશની કરને મેં કોઈ ઇસ્રાફ યાની ફુઝૂલ ખર્ચી નહીં, ક્યૂંકે યે સબ સિફ્ ઔર સિફ્ સાહિબે કબ્ર કી તા'ઝીમ કે લિયે હૈ, જો શરઅન બિલા શુબહ મતલૂબ ઔર મહબૂબ હૈ. ઇમામે અજલ તકિયુદીન સુબકી, ઇમામે જલીલ અલ્લામા નૂરુદીન સમહૂદી ઔર ઇમામુલ ફુકહા અલ્લામા અબ્દુલ ગની નાબ્લિસી રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ ને ઇસ કો જાઈઝ કરાર દિયા હૈ.

- ઇમામ સમહૂદી અલૈહિરહમતુ વરિઝવાન ફરમાતે હૈં :

“لَيْسَ الْقَصْدُ تَعْظِيمَ بُقْعَةِ الْقَبْرِ بِعَيْنِهَا بَلْ مَنْ حَلَّ فِيهَا”

તર્જમા :

“ખાસ ઝમીને કબ્ર કી તા'ઝીમ મક્સૂદ નહીં બલકે ઊસ કી તા'ઝીમ મક્સૂદ હૈ જો ઊસ મેં ફિરોકશ હૈ.”

હવાલા :

(૧) “વફાઉલ વફા”, મુસન્નિફ અલ્લામા સય્યદી નૂરુદીન અલી બિન અહમદ સમહૂદી મદની શાફઈ (અલ મુતવફફા, ૮૧૧ હિ.) મતબૂઆ: દારુલ એહ્યાઉતુરાસુલ અરબી, બૈરૂત અલ ફસ્લિસ્સાની મિનલ બાબુસ્સામિન, જિલ્લ ૪, સફા નં. ૧૩૬૬

---

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૫૨૧

ઝરૂરી વઝાહત :

ઔલિયા-એ-કિરામ કે મઝારાત પર ચિરાગ રૌશન કરને કી મુમાનિઅત કરને વાલે ગિરોહ કે લોગ મુમાનિઅત કે સુબૂત મેં એક હદીષ પૈશ કરતે હૈં, વો હદીષ શરીફ ભી ઝૈલ મેં દર્જ હૈ :

رَوَى أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى
عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ
وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ

તર્જમા :

“હઝરત અબૂ દાવૂદ ઔર હઝરત તિર્મિઝી ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત કિયા કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને કબ્રોં પર જાને વાલી ઔરતોં ઔર કબ્રોં પર મસ્જિદેં બનાને વાલોં ઔર કબ્રોં પર ચિરાગ રખને વાલોં પર લા'નત ફરમાઈ.”

હવાલા : “જામિઉત્તિરમિઝી”, બાબ મા-જાઅ-ફી કરાહિય્યહ અંયતખેઝા અલલ કબ્રે મસ્જિદન, નાશિર : કુતુબ ખાના રશીદિયા, દહેલી, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૪૩

ઈસ હદીષ શરીફ કે મુકદ્દસ અલ્ફાઝ કો બ ગૌર મુલાહેઝા ફરમાઈ. હદીષ શરીફ મેં લફઝ “અલા” યાની “ઊપર” હૈ, જિસ કા મતલબ હુવા “કબ્ર કે ઊપર” લિહાઝા ખાસ કબ્ર પર ચિરાગ રખને કી મુમાનિઅત હુઈ.

❖ ઈસ હદીષ શરીફ કી શરહ મેં ઈમામ અલ્લામા આરિફ

बिल्लाह, अब्दुल गनी बिन इस्माईल बिन अब्दुल गनी इनकी नाब्लिसी, अल मुतवफ्फा ११४३ हि. रहमतुल्लाहे तआला अलैहे इशादि फरमाते है:

“الْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا آيَ الْقُبُورِ يَعْنِي فَوْقَهَا”

तर्जमा :

“रभने वाले उस पर यानी कब्रों पर यानी उन के उपर”

हवाला : “अल उदीकतुन्नदिया शरहे तरीक-अ-मुहम्मदिया”, नाशिर: मक्तबअे नूरिया रजविया, ईसलाबाद, पाकिस्तान, बाब इकादुश्शुमूअ फ़िल कुबूर, जिल्द २, सफ़ा नं. ६३०

❖ इस उदीष शरीफ़ में वारिद लफ़्ज “अला” को अल्लामा अली बिन सुल्तान मुहम्मद हरवी कारी मक्की इनकी अल मा’रूफ़ ब मुल्ला अली कारी अलैहिरहमतुल्लाहिल बारी (अल मुतवफ्फा १०१४ हि.) ने उकीकी मा’ना पर लिया है यानी पास कब्र पर. आप फरमाते है:

“قَيْدٌ عَلَيْهَا” يُفِيدُ إِتِّخَاذَ الْمَسَاجِدِ بِجَنْبِهَا لَا بِأَسْبِ بِه

तर्जमा :

“अलैहा (यानी कब्रों पर) की कैद ने ये इाईदा पडोंयाया के कब्र के पेडलू में मस्जिद बनाने, तो कोई उर्ज नहीं.”

हवाला : “मिर्कात शरहे मिश्कात”, मत्बूआ : मक्तबअे हबीबिया, क्वेटा, पाकिस्तान, बाब अल मसाजिद व मवाजेइस्सलात, जिल्द २, सफ़ा नं. ४४४

मुખालिफ़ीन की पैश कर्दा उदीष में “कब्र पर मस्जिद बनाना और यिराग जलाना” दोनों की मुमानिअत आई है. जब अल्लामा

मुल्ला अली कारी की मुन्दरजमे बाला तशरीह के मुताबिक कब्र पर मस्जिद बनाना हकीकी मा'ना में है, तो कब्र पर यिराग जलाना भी यकसां एलाका होने की वजह से हकीकी मा'ना में ही है. लिहाजा जब कब्र के करीब या आसपास मस्जिद बनाने में कोई हर्ज नहीं, तो कब्र के करीब या एर्द गिर्द यिराग जलाने में भी कोई हर्ज नहीं.

अहम बात :

औलिया-अ-किराम रिदवानुल्लाहे तआला अलैहिम अजमर्दन के मजारात पर जो यिराग जलाये जाते हैं, वो सिर्फ ता'जीम की नियत से जलाये जाते हैं और ये ता'जीम उन मजारात के पत्थर, ईंट और मिट्टी की ता'जीम नहीं, बल्के उन की मुबारक रूह की ता'जीम है, जैसा के पिछले सफ़हात में हमाम नाब्लिसी का कौल नकल किया गया है के “तअजीमल्-लिइरुहिल मुशर्र-इ-ति” यानी “उन की मुबारक रूह की ता'जीम के लिये.”

लिहाजा मिल्लते इस्लामिया के बुजुर्गों की कब्रों की ता'जीम हकीकत में उन बुजुर्गाने दीन के रूह की ता'जीम है और इस तरह की ता'जीम से किसी ने भी मना नहीं इरमाया. बल्के बुजुर्गाने दीन के मजारात का अदब व अहतराम करने की ता'लीम और तरगीब दी गई है. जिस बुजुर्ग का उन की हयात में जैसा अदब व अहतराम करते हों, वैसा ही अदब उन के इन्तकाल के बाद उन के मजार का करना चाहिये.

हुजूरे अक़दस, रहमते आलम सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम का अदब व अहतराम और आप की ता'जीम व तौकीर करने का

હુકમ કુરઆને મજીદ મેં હૈ. લિહાજા અઈમ્મએ મિલ્લતે ઈસ્લામિયા કા ઈત્તિફાક હૈ કે જૈસા અદબ વ એહતરામ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી ઝાહિરી હયાત મેં લાઝ્મી ઓર ઝરૂરી થા, વૈસા હી અદબ વ એહતરામ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે દુનિયા સે પદા ફરમાને કે બાદ ભી લાઝ્મી ઓર ઝરૂરી હૈ.

● ઈમામે અજલ, અલ્લામા શિહાબુદ્દીન અહમદ અલી બિન હજર મક્કી અસ્કલાની, અલ મુતવફ્ફા ૮ પર હિ. અલૈહિરહમતુ-વરિઝવાન કે શાગિદે રશીદ હઝરત અલ્લામા અબ્દુલ કાદિર ફાકહી મક્કી અપની કિતાબ “હુસ્નુત્તવસ્સુલ ફી ઝિયારતે અફઝલુરુસૂલ” મેં લિખા હૈ કે :

“وَمِنْهَا أَنْ لَا يَسْتَدْبِرَ الْقَبْرَ الشَّرِيفَ”

તર્જમા :

“આદાબ મેં સે હૈ કબ્રે અકદસ કી તરફ પુશત ન કરે.”

હવાલા : ફતાવા રઝવિયા, (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૫૧૬

● હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કે મઝારે અત્હર કા અદબ વ એહતરામ મલ્હૂઝ રખતે હુએ મઝારે અકદસ કો પીઠ ન કરને કે સિલ્સિલે મેં ઈમામે જલીલ, હઝરત અલ્લામા નૂરુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ સમહૂદી શાફઈ, અલ મુતવફ્ફા ૯૧૧ હિ. રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ અપની મશહૂર વ મા’રૂફ કિતાબ “ખુલાસતુલ વફા ફી અખ્બારે દારિલ મુસ્તફા” મેં સાફ લફઝો મેં ઈશાદિ ફરમાતે હૈ કે :

“لَا يَسْتَدْبِرُ فِي الصَّلَاةِ وَلَا فِي غَيْرِهَا”

તર્જમા :

“ન નમાઝ મેં મઝારે અકદસ કી તરફ પીઠ કરે ઓર ન ગૈરે નમાઝ મેં.”

હવાલા : “વફાઉલ વફા”, મત્બૂઆ : એહ્યાઉતુરાસુલ અરબી,
બૈરૂત, અલ ફસ્લુરબિઅ મિનલ બાબુસ્સામિન,
જિલ્દ ૪, સફા નં. ૧૪૧૦

● યહી ઇમામ મૌસૂફ ફિર ઇમામ અઝુદીન બિન અબ્દુસ્સલામ સે નક્લ ફરમાતે હૈં:

“إِذَا أَرَدْتَ الصَّلَاةَ فَلَا تَجْعَلْ حُجْرَتَكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَرَاءَ ظَهْرِكَ وَلَا بَيْنَ يَدِكَ وَالْأَدْبُ مَعَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ وَقَاتِهِ
مِثْلَهُ فِي حَيَاتِهِ فَمَا كُنْتَ صَانِعَهُ فِي حَيَاتِهِ فَاصْنَعُهُ بَعْدَ وَقَاتِهِ مِنْ
إِحْتِرَامِهِ وَالْإِطْرَاقِ بَيْنَ يَدَيْهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ”

તર્જમા :

“જબ તૂ નમાઝ પઢના યાહે, તો હુજર-એ-મુતહુરરા (મઝારે રસૂલ) સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કો પીઠ ન કર ઓર ન નમાઝ મેં અપને સામને રખ, ઓર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ કા અદબ બાદે વિસાલ ભી વૈસા હી હૈ, જૈસા ઝાહિરી હયાત મેં થા, લિહાઝા હુઝૂર કી હયાતે ઝાહિરી મેં જૈસા તૂ અદબ કરતા થા ઓર હુઝૂર કે સામને સર ઝુકાતા થા, ઐસા હી મઝારે અકદસ કે સામને કર.” (હવાલા:-ઐઝન)

મઝકૂરા બાલા ઇબારાત તા'ઝીમ વ અદબ કે તઅલ્લુક સે બયાન હુઈ ઓર તા'ઝીમ હી અસ્લ મક્સદ હૈ. અગર તા'ઝીમ કે તઅલ્લુક સે ઐસી દીગર ઇબારાત જમા કી જાએ તો એક ઝખીમ

દફતર તૈયાર હો જાએ. હાસિલ કલામ યહી કે અમ્બિયા-એ-કિરામ
 ઔર ઔલિયા-એ-ઈઝામ કી શાને અઝમત કે ઈઝહાર ઔર ઉન કે
 અદબ વ એહતરામ કે લિયે જો નૈક ઔર મુસ્તહસન કામ કિયે જાતે
 હેં, ઔર ઉન કામોં કે કરને મેં શરીઅતે મુતહ્હરા કી કિસી કિસ્મ કી
 ખિલાફ વર્જી નહીં હોતી, તો એસે કામ મેં કોઈ હર્જ નહીં ઔર ઈસ
 સે રોકને કા કિસી કો ઈખ્તિયાર નહીં. હાં ! અગર રોકને વાલા
 અપને કૌલ મેં સચ્ચા હૈ, તો ઈસ પર લાઝિમ હૈ કે મુમાનિઅત પર
 સરીહ દલીલ કુરઆન વ હદીષ યા કુતુબે મો'તબરા સે પૈશ કરે, સિર્ફ
 અપને ક્યાસે ફાસિદ ઔર જાહિલાના ઈજિતહાદ સે કોઈ મસ્અલા
 ગઢ લેના દયાનત ઔર ઈન્સાફ સે બઈદ હૈ.

હાલાંકે બહોત સે ફુરૂઈ ઔર ઝિમ્ની મસાઈલ ઝમાના
 ઔર મકામ કે બદલને સે બદલ ભી જાતે હેં. કભી કભી હાલાત
 કે પૈશે નઝર ઔર વક્ત કે તકાઝે કી બિના પર બહોત સે ફુરૂઈ
 ઔર ઝિમ્ની મસાઈલ કા હુકમ બદલ જાતા હૈ. એસે મસાઈલ
 કે લિયે અહકામે સાબિકા સે સનદ લાના ઔર ઉસ કો ખિલાફે
 શરઅ સાબિત કરને કે લિયે એડી ચોટી કા ઝોર લગાના, ઔર
 ખ્વાહ મખ્વાહ મુસલમાનોં કે દરમિયાન ઈખ્તિલાફ પૈદા કરના
 ઔર અમ્નો અમાન ઔર સુલહ વ મહબ્બત સે રેહને વાલે
 મુસલમાનોં મેં ફૂટ ડાલના ઔર ઉન્હેં મઝહબ કે નામ પર લડને
 લડાને પર આમાદા કરના સખ્ત ના પસન્દીદા જુર્મ હૈ.

● ઈમામે જલીલ હઝરત અલ્લામા બુરહાનુદ્દીન ઈબ્રાહીમ ઈબ્ને
 અબી બક્ર બિન મુહમ્મદ બિન હુસૈન ઈખ્લાતી હુસૈની
 અલૈહિર્રહમતુવર્રિઝવાન ફરમાતે હેં :

”هُوَ وَإِنْ كَانَ أَحَدًا فَهُوَ بِدْعَةٌ حَسَنَةٌ وَكَمْ مِنْ شَيْءٍ كَانَ
 أَحَدًا وَهُوَ بِدْعَةٌ حَسَنَةٌ وَكَمْ مِنْ شَيْءٍ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الزَّمَانِ
 وَالْمَكَانِ“

तर्जमा :

“ये अगर्चे नौ पैदा (नई पैदावार) है, फिर भी बिदअते
 हसना है और बहोत सी चीजें नई पैदा हुई और वो अच्छी बिदअत
 हैं और बहोत से अहकाम जैसे भी हैं जो जमाना और मकाम की
 तब्दीली से बदल जाते हैं.”

हवाला : “जवाहिर एफलाती”, कलमी नुस्खा, सफ़ा नं. १६८, अ हवाला:
 बरीकुल मनार अ शुभूउल मजार, अज : एमाम अहमद रज़ा
 मोहकिकक बरैल्वी, मत्बूआ रज़ा अकेडमी, सफ़ा नं. १५

ये लॉ जरा सोचो !

दौरे डालिज में हर मुल्क, बल्के हर शहर और हर गांव में
 मस्जिदों की ता'मीर में इस बात का पास लिहाज किया जाता है के
 महल्ले में वाकेअ रिहाईस के मकानों के मुकाबले में मस्जिद जियादा
 बुलन्द और पूबसूरत हो. लोगों के घरों के मुकाबले में अल्लाह का
 घर यानी मस्जिद बा वकार और बा रौनक हो. लिहाजा सदियों से
 मसाजिद की ता'मीर में इस बात का पास जयाल रखा जाता है.
 मस्जिदें बुलन्द और पूबसूरत ता'मीर की जाती हैं. मस्जिदों को
 दीगर मकानात से मुम्ताज और बा शौकत बनाने के लिये उन पर
 बुलन्द मीनारे ता'मीर करना, कंगरे बनाना, दरो दीवार को नकशो
 निगार से मुनक्कश और मुजय्यन करना, मस्जिद को आरास्ता व
 पैरास्ता करना आजकल आम तौर से कौमे मुस्लिम में राईज है.

બલ્કે હર ફિકે કે લોગ અપની અપની મસ્જિદોં કો ઝિયાદા સે ઝિયાદા ખૂબસૂરત ઓર બા વકાર બનાને મેં હદ દરજા કૌશિશ કરતે હેં ઓર મસ્જિદોં કો ખૂબસૂરત, મુનક્કશ, બુલન્દ ઓર બા વકાર તા'મીર કરના, મસ્જિદ કો બુલન્દ મીનારોં સે મુમ્તાઝ કરના, નક્શો નિગાર વગૈરા સે ઉસ કી શાને ઇમ્તિયાઝ પૈદા કરના, જૈસે ઉમૂર મેં કિસી કા કોઈ ઇખ્તિલાફ નહીં. સબ લોગ મુત્તફિકા તૌર પર ઉસ કે જવાઝ કે કાઈલ હેં.

હાલાંકે ...

હદીષ શરીફ મેં મસ્જિદોં કી આરાઈશ કરના, ઉન પર મીનારે, કંગરે વગૈરા બનાને કી મુમાનિઅત આઈ હુઈ હૈ.

હદીષ શરીફ :

હઝરત ઇબ્ને અબી શૈબા ને “મુસન્નફ” મેં ઓર ઇમામ બૈહકી ને “સુનન” મેં હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને ઇશાદિ ફરમાયા :

તર્જમા :

“إِبْنُوا الْمَسَاجِدَ وَاتَّخِذُواهَا جَمًّا”

“મસ્જિદેં બનાઓ ઓર મસ્જિદેં મુન્ડી બનાઓ”

હવાલા :

“સુનનુલ કુબ્રા”, મત્બૂઆ : દારે સાદિર, બૈરૂત બાબ ફી કૈફિયહ બિનાઈલ મસ્જિદ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૩૯

હદીષ શરીફ :

હઝરત ઇબ્ને અબી શૈબા ને “મુસન્નફ” મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત કિયા કે હુઝૂરે અક્દસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હેં :

“إِبْنُوا مَسَاجِدَكُمْ جَمًّا وَابْنُوا مَدَائِنَكُمْ مُشْرِفَةً”

તર્જમા :

“મસ્જિદેં મુન્ડી બનાઓ યાની ઉસ મેં કંગરે ન રખો ઓર
અપને શહેર ઊંચે કંગરેદાર બનાઓ.”

હવાલા : “અલ મુસન્નફ લે ઇબ્ને અબી શૈબા”, મત્બૂઆ :

ઈદારતુલ કુરઆન વલ ઉલૂમિલ ઇસ્લામિયા, કરાચી,

જિલ્લ ૧, સફા નં. ૩૦૯

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ દાવૂદ ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ
રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત ક્રિયા કે હુઝૂરે અકદસ
સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં :

“لَتَزْخُرَنَّهَا كَمَا زَخُرَتْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى”

તર્જમા :

“તુમ મસ્જિદોં કી આરાઈશ (સજાવટ) કરોગે જૈસે યહૂદો
નસારા ને આરાઈશ કી.”

હવાલા : “સુનન અબી દાવૂદ”, મત્બૂઆ : આફતાબ આલમ પ્રેસ,

લાહૌર, બાબ ફી બિના અલ મસ્જિદ, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૬૫

બ નઝરે ઝાહિર અગર દેખા જાએ તો મુન્દરજાએ બાલા તીનોં
અહાદીષે કરીમા સે બુલન્દ ઓર રફીઅ ઇમારત વાલી મસાજિદ
બનાના, મસાજિદ કો નક્શો નિગાર સે મુનક્કશ ઓર મુઝય્યન
કરના, કંગરે ઓર મીનારે બનાના વગૈરા મના હૈ, લૈકિન સદિયોં સે
મિલ્લતે ઇસ્લામિયા કે લોગ મસાજિદ કો ઇસી હૈઅત સે તા’મીર કરતે
ચલે આ રહે હૈં ઓર ફી ઝમાના કરતે ભી હૈં ઓર ઇસ કી કિસી

गिरोह या झिर्के के जरीअे मुभालइत नहीं की जाती.

मसाजिद की मौजूदा हैअत की ता'मीर की मुभालइत न करना यकीनन मुनासिब ही है. और इस की वजह ये है के अेक हज़ार साल कब्ल हैअत की ता'मीर पर मुशतमिल इमारत वाली, मुन्डी, गैर मुनक्कश, कोताह, गैर बुलन्द, बगैर कंगरे और मीनारा वाली कय्यी मसाजिद अगर आज ता'मीर की जाअेंगी, तो मसाजिद की वकअत, हैअत और अहमियत आम लोगों की निगाहों में न होगी. कयूँके जाहिरि तज़को अेहतशाम यानी शानो शौकत ही आम लोगों के दिलों में ता'जीम का असर पैदा करती है. इलावा अजी मसाजिद की शानो शौकत से इस्लाम की शानो शौकत जाहिर होती है. मसाजिद इस्लाम का शआइर यानी अलामात और निशानियां हैं. लिहाजा मसाजिद का शुमार भी शआइरुल्लाह में है. और अल्लाह के शिआर की चीजों की ता'जीम करने का कुरआने मज्जद में हुक्म है :

आयत शरीफ़ :

“وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ”

तर्जुमा : (सुरة الحج, آیت نمبر ३२)

“और जो अल्लाह की निशानियों की ता'जीम करे, तो ये दिलों की परहेजगारी से है.” (सूर-अे-हज, आयत नं : ३२) (कन्ज़ुल इमान)

आयत शरीफ़ :

“وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ”

(سورة الحج, آیت نمبر ३०)

તર્જમા :

“और जो अल्लाह की हुर्मतों की ता’जीम करे, तो वो उस के लिये रब के यहां भला है.” (सूर-अ-हज, आयत नं: 30)

(કન્ઝુલ ઈમાન)

પુરાને ઝમાને મેં જબ લોગોં કી રિહાઈશ કે મકાનાત કચ્ચે હોતે થે, તો મસાજિદ કી ઈમારત ભી કચ્ચી તા’મીર હોતી થી, રફતા રફતા લોગોં કે રેહને સેહને, સમાજી તૌર તરીકે ઔર ઝિન્દગી બસર કરને કે રવચ્ચે મેં તબ્દીલિયાં હોતી ગઈ, લોગ આલીશાન ઈમારતોં મેં રેહને લગે, એસે માહોલ મેં અગર મસાજિદ પુરાની હૈઅત કી મુન્ડી ઔર કચ્ચી તા’મીર કી ગઈ, તો વો અવામુન્નાસ કે મકાનોં કે દરમિયાન દબ કર રેહ જાએંગી. મસાજિદ કી હૈબત વ દબદબા, શાનો શૌકત, ઈમ્તિયાઝી શાન ઔર દૂર સે ઉસ પર મુતલઅ હોને કે અસ્બાબ મફકૂદ હો જાએંગે ઔર લોગોં કી નઝરોં મેં ઉસ કી કોઈ અહમિયત ઔર દિલોં મેં કોઈ તા’જીમ વ વુક્અત ન હોગી, લિહાઝા મિલ્લતે ઈસ્લામિયા કે દૂર રસ નિગાહ રખને વાલે ઔર ઈસ્લામ કી શાનો શૌકત કા દબદબા કાઈમ કરને કા સહીહ જઝબા રખને વાલે અઝીમુલ મર્તબત અઈમ્મ-એ-દીન ને અબ મસાજિદ કો પક્કી, બુલન્દ, ઔર મુનક્કશ કરને કી ઈજાઝત મહમત ફરમા દી.

દવાલા :૧

આલિમે જલીલ, ઈમામ શહાબુદીન, અહમદ બિન મુહમ્મદ અલ મિસ્રી અલ કસ્તલાની અશશાફઈ (અલ મુતવફફા ૯૨૩ હિ.) રહમતુલ્લાહિ અલૈહ ફરમાતે હૈં :

”أَسْتَنْبِطُ كَرَاهِيَةَ رُحْرَفَةِ الْمَسْجِدِ لِاشْتِغَالِ قَلْبِ الْمُصَلِّي بِذَلِكَ
 أَوْ لِصَرْفِ الْمَالِ فِي غَيْرِ وَجْهِهِ نَعَمْ إِذَا وَقَعَ ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ تَعْظِيمِ
 الْمَسَاجِدِ وَلَمْ يَقَعْ الصَّرْفُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ فَلَا بَأْسَ بِهِ وَلَوْ أَوْضَى
 بِتَشْيِيدِ مَسْجِدٍ وَتَحْمِيرِهِ وَتَصْفِيرِهِ نَفَذَتْ وَصِيَّتُهُ لِأَنَّهُ قَدْ حَدَّثَ لِلنَّاسِ
 فَتَاوَى بِقَدْرِ مَا أَحَدَثُوا وَقَدْ أَحَدَّثَ النَّاسُ مُؤْمِنُهُمْ وَكَافِرُهُمْ تَشْيِيدَ
 بُيُوتِهِمْ وَتَرْيِينَهَا وَلَوْ بَنَيْنَا مَسَاجِدَنَا بِاللَّبَنِ وَجَعَلْنَاهَا مُتَطَامِنَةً بَيْنَ
 الدُّورِ الشَّاهِقَةِ وَرُبَّمَا كَانَتْ لِأَهْلِ الذِّمَّةِ لَكَانَتْ مُسْتَهَانَةً“

تर्जमा :

“उद्दिष्ट से अज्ञ किया गया है के मस्जिदों की आराधना मकरुह है, के नमाजी का ध्यान इस की वजह से भटेगा, या इस लिये के माल बेजा धर्य डोगा. हां ! अगर ता'जीमे मस्जिद के लिये आराधना डो और आराधना का धर्य बैतुल माल से न डो, तो कुछ मुजायका नहीं. और अगर कोछ शप्स वसियत कर जअे के उस के माल से मस्जिद की गयकारी यानी यूने का काम किया जअे और उस में सुध व र्द यानी लाल और पीले रंग किये जअें, तो वसियत नाफिज डोगी, क्यूंके लोगों में जैसी नछ नछ बातें पैदा डोती गछ, वैसे डी उन के लिये इत्वे नअे हुअे के अब मुसलमानों और काफिरों सभ ने अपने मकान की गयकारी यानी यूने का काम और आराधना (सजवट) शुइअ कर डी है. अब अगर हम छन बुलन्द छमारतों के दरमियान जो छमारतें मुसलमानों के अलावा काफिरों की ली डोंगी, क्यूी छंट और नीची दीवारों की मस्जिद बनाअेंगे, तो लोगों की निगाडों में छन मस्जिदों की बे वुअती डोगी.”

હવાલા : (૧) “ઈશાદુ સ્સારી શરહે બુખારી”, મત્બૂઆ : દારુલ કિતાબુલ અરબી, બૈરૂત, બાબ બુન્યાન અલ મસાજિદ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૪૪૦

(૨) બરીકુલ મનાર બે શુમૂઈલ મઝાર, સફા નં. ૧૩
ઔર ૧૪

(૩) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૪૯૩

હવાલા :૨

ફખ્રુલ ફુકહા, ફકીહ જલીલ, ઈમામ ફખ્રુદીન અબૂ મુહમ્મદ ઉસ્માન બિન અલી ઝૈલઈ (અલ મુતવફફા ૭૪૩ હિ.) રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ ફરમાતે હૈં :

“لَا يُكْرَهُ نَقْشُ الْمَسْجِدِ بِالْجِصِّ وَمَاءِ الذَّهَبِ”

તર્જમા :

“ગય ઔર સોને કે પાની સે મસ્જિદ મેં નક્શ બનાના મકરૂહ નહીં હૈ.”

હવાલા : “તબય્થેનુલ હકાઈક શરહે કન્ઝુદ દકાઈક”, મત્બૂઆ : કુબ્રા અમીરિયા, મિસ્ર, ફસ્લ કરહ ઈસ્તિકબાલ અલ કિબ્લા, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૬૮

ઈસી તરહ ફિક્હ કી મુસ્તનદ ઔર મો'તબર કુતુબ દુરેં મુખ્તાર, રદુલ મોહતાર, મજમઅ બેહારુલ અન્વાર, જવાહિરુલ ઈખ્લાતી, ફતાવા આલમગીરી વગૈરા મેં મસાજિદ કો પક્કી ઔર બુલન્દ તા'મીર કરના ઔર ઉસ મેં નક્શો નિગાર કો જાઈઝ કરાર દિયા ગયા હૈ. ઔર યે સબ સિફ અલ્લાહ કે ઘર મસાજિદ કી વુકઅત ઔર હુર્મત કે ઈઝહાર કે લિયે હૈ. ઈન મસાજિદ કે મુતઅલ્લિક ફુકહા-એ-કિરામ

के नाफ़िज़ कर्दा अेहकाम पर मज़ाराते औलिया-अे-एजाम पर रौशनी करने के मस्अले को भी क्यास किया गया है. उदीष में कब्र पर थिराग जलाने की मुमानिअत के साथ साथ पक्की मस्जिदें बनाने की मुमानिअत सादिर हुँ है. जब एस मुमानिअत को मसाजिद के हक में हुक़डा-अे-किराम ने तब्दीले जमाना के लिहाज़ से एबाहत से बदल दिया और एस तरमीम से किसी को एब्जिलाफ़ व अे'तराज़ नहीं, तो बुज़ुगाने दीन के मज़ारात पर रौशनी करने के सिव्सिले में हुक़डा-अे-किराम के एशादाते आलिया को भी तस्लीम करने में ही अद्दलो एन्साफ़ है. गैर ज़ानिब दाराना और मुन्सिहुल मिज़ाज़ रवय्या अपनाना ही मो'मिन की शायाने शान है.

पक्की और बुलन्द एभारत वाली मस्जिदें ता'भीर करने की एब्जिदा ताबएने किराम के मुबारक जमाने से हुँ. सहाब-अे-किराम रिदवानुव्लाहे तआला अलैहिम अजमएन के जमाने तक लोगों के दिलों में शआएरे दीन की अज़मत त्बरपूर थी, अलावा अज़ीं आम लोगों के मकानात भी बहोत मा'मूली और सादे होते थे, जब एस्लाम को कसरत से हुतूहात हासिल हुँ और दीगर ममालिक में भी परयमे एस्लाम लेहराने लगा और दीगर ममालिक के साथ मुसलमानों के तिज़ारती तअव्लुकात ने इरोग पाया और दौलत की कसरत होने की वजह से मकानात भी आलीशान बनने लगे, अैसे हालात में अगर मस्जिदें एसी तरह मुन्डी, नीची, क्यूी और मा'मूली हैसियत की रहेतीं, तो आम लोगों की निगाहों में उन की वक़अत न होती, बल्के गैर मुस्लिम कौमें हंसतीं के मुसलमानों की एबाहत गाह अैसी मा'मूली हें, लिहाज़ा मसाजिद की एभारतें आलीशान से आलीशान बनने

લગીં, મીનારે, કંગરે ઓર ગુમ્બદ બનને લગે ઓર ઇસ સે મક્સૂદ શઆઈરે દીન કી અઝમત વ વક્અત દિલોં મેં બિઠાના હૈ.

ઈસીં તરદહ...

ગુઝિશ્તા ઝમાને મેં હર મુસલમાન કુબૂરે મો'મિનીન કા એહતરામ કરતા થા, ખુસૂસન ઓલિયા, સુલહા, ઓલોમા, મશાઈખ ઓર દીગર બુઝુર્ગાને દીન કે મઝારાત કી અઝમત વ વુક્અત ઓર ઉન કી શાન લોગોં કે દિલોં મેં થી, મગર અબ જબ કે બસીરતે બાતિની કા આમ ફુક્દાન હો ચુકા હૈ ઓર ઝાહિરી શાનો શૌકત હી અઝમત કા નિશાન બન ચુકા હૈ, ઓલોમા-એ-મિલ્લતે ઇસ્લામિયા ને ઓલોમા વ મશાઈખ કે મઝારાત પર કુબ્બે બનાને કી ઇજાઝત દે દી, બલ્કે ઇસે મુસ્તહસન બતાયા હૈ. નીઝ ઓલિયા-એ-કિરામ કે મઝારાત પર ચિરાગ રૌશન કરને કી ભી ઇજાઝત મહમત ફરમા દી.

અગર કિસી સાહબ કો ઓલિયા-એ-કિરામ કે મઝારાત પર રૌશની કરને કે તઅલ્લુક સે મઝીદ વઝાહત, તેહકીક ઓર દલાઈલ દરકાર હોં, તો વો ઇમામ અહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, શૈખુલ ઇસ્લામ વલ મુસ્લિમીન, ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુવરિઝવાન કે મુન્દરજએ ઝૈલ રસાઈલ કી તરફ રુજૂઅ ફરમાએં.

- (૧) બરીકુલ મનાર બેશુમૂઈલ મઝારે (૧૩૩૧ હિ.)
- (૨) તવાલિઉન્નૂર ફી હુક્મિસ્સિરાજે અલલ કુબૂરે (૧૩૦૪ હિ.)

બાદ તદ્દની જ કે ઝડરી મસાલ

મસાલા :

દફન કે બાદ કબ્ર કે પાસ ઇતની દૈર ઠહેરના મુસ્તહબ હૈ, જિતની દૈર મેં એક ઊંટ ઝબ્હ કર કે ઉસ કા ગોશત તક્સીમ કર દિયા જાએ, ઇતની દૈર તક કબ્ર કે પાસ ઠહેરને સે મય્યત કો ઉન્સ હોગા ઔર નકીરૈન કે જવાબાત દેને મેં વહશત ન હોગી, ઔર જિતની દૈર કબ્ર કે પાસ ઠહેરેં ઉતની દૈર તક તિલાવતે કુરઆને મજ્હદ વ ઝિક્ર વ અઝકાર મેં મશ્ગૂલ રહેં ઔર મય્યત કે લિયે દુઆ વ ઇસ્તિઝ્ફાર કરતે રહેં ઔર ખાસ તૌર યે દુઆ કરેં કે મય્યત મુન્કર નકીર કે સવાલ કે જવાબ મેં સાબિત કદમ રહે.

હવાલા : (જૌહરતુન્નયિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૩)

મસાલા :

બાદે દફન ઇતની દૈર બૈઠના કે એક ઊંટ ઝબ્હ કિયા જાએ, મસ્નૂન હૈ, સહીહ મુસ્લિમ શરીફ મેં ઇસ બારે મેં હઝરત અમ્ર બિન આસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે હદીથ વારિદ હૈ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૭૭)

મસાલા :

મય્યત સે સવાલ દફન કે બાદ હોતા હૈ, દફન સે પેહલે મય્યત સે કોઈ સવાલ હોને કા ઝિક્ર હદીથ મેં નહીં.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૭૩)

હદીષ શરીફ :

અબૂ દાવૂદ શરીફ મેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફફાન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જબ કિસી કો દફન કરને સે ફારિગ હોતે તો, ઉસ કી કબ્ર કે પાસ ખડે હો કર ફરમાતે :

“اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ وَاسْأَلُوا اللَّهَ لَهُ التَّثْبِيثَ فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ”

તર્જમા :

“અપને ભાઈ કે લિયે બખ્શિશ તલબ કરો ઓર અલ્લાહ તઆલા સે ઉસ કે સાબિત કદમ રેહને કી દુઆ કરો ક્યૂંકે અબ ઉસ સે સવાલ કિયે જાએંગે.”

હવાલા : “અબૂ દાવૂદ શરીફ”, જિલ્દ ૨, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ: અલ ઈસ્તિઝ્ફાર ઈન્દલ કબ્ર લિલ મય્યત, હદીષ નમ્બર: ૩૨૨૩, સફા નં. ૫૫૮, મતબૂઆ : જર્મની.

હદીષ શરીફ :

હઝરત અમ્ર બિન આસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે મરવી હૈ કે આપ ને અપની વફાત કે કરીબ અપને બેટે કો વસિયત ફરમાઈ કે જબ મેં ફૌત હો જાઉં, તો મેરે જનાઝે કે સાથ કોઈ નૌહા કરને વાલી ઓરત ન હો ઓર આગ ભી ન હો, જબ તુમ મુઝે દફન કર લો ઓર કબ્ર પર મિટ્ટી ડાલ લો :

“ثُمَّ أَقِيمُوا حَوْلَ قَبْرِى قَدْرَ مَا يُنْحَرُ جُرُورٌ وَ يُقَسَمُ لَحْمًا حَتَّى

أَسْتَأْنِسُ بِكُمْ وَأَعْلَمُ مَاذَا أَرَا جِعُ بِهِ رُسُلَ رَبِّى”

તર્જમા :

“ફિર મેરી કબ્ર કે ઈદ ગિદ ઈતની દૈર ખડે રેહના, જિતની દૈર મેં ઊંટ કો ઝબ્હ કર કે ઉસ કા ગોશત તક્સીમ કિયા જાતા હૈ, તાકે મેં તુમ સે ઉન્સ હાસિલ કર સકૂં ઓર મુઝે યે મા'લૂમ હો જાએ કે મુઝે અપને રબ તઆલા કે ભેજે હુએ ફરિશતોં (નકીરૈન) કો ક્યા જવાબ દેના હૈ.”

હવાલા : (૧) સહીહ મુસ્લિમ

(૨) મિશતકાતુલ મસાબીહ, મત્બૂઆ: રઝા એકેડમી, મુમ્બઈ,
કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબ દફિનલ મય્યત, સફા નં. ૧૪૯

મસ્અલા :

મય્યત કો દફન કરને કે બાદ લોગોં કો મુન્તશિર હો જાના યાહિયે, દફન કે બાદ મય્યત કે ઘર જા કર ફાતેહા પઢના લાઝ્મી નહીં, બહોત સે મકામાત પર ઐસા રવાજ હૈ કે મય્યત કો દફન કરને કે બાદ મય્યત કે ઘર આતે હૈં ઓર હાથ ઉઠા કર દુઆ માંગતે હૈં, ઈસ મેં ભી શરઅન કોઈ હર્જ નહીં, બલકે યે ભી ઈસાલે સવાબ કા એક તરીકા હૈ. ઓર મય્યત કો ઈસાલે સવાબ કર કે ઉસ કી ઈઆનત કરના ઓર ઉસ કે લિયે મગ્ફિરત કી દુઆ કરના, પસમાન્દગાન કી તા'ઝિયત, ઉન કી તસ્કીન વ તસલ્લી, યે સબ બાતેં શરઅન જાઈઝ ઓર પસન્દીદા હૈં. અલબત્તા દફન કે બાદ ઘર આ કર ફાતેહા પઢના લાઝ્મી ઓર ઝરૂરી ભી નહીં.

હવાલા :

ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૭૨
ઓર સફા નં. ૩૯૨

બાદે દફન કરી ખોદના, પુરાણી કરી મેં દૂસરી મવ્યત દફન કરના સૌર મવ્યત કો મુત્તકિલ કરના કૈસા હૈ ?

મસ્અલા :

ઔરત કો કિસી વારિસ ને ઝૈવર સમેત દફન કર દિયા ઔર દફન કરતે વક્ત બાઝ વરસા મૌજૂદ ન થે, ઉન વરસા કો કબ્ર ખોલ કર ઝૈવરાત નિકાલ લેને કી ઈજાઝત હૈ. ઈસી તરહ કિસી કા કુદ્ર માલ કબ્ર મેં ગિર ગયા ઔર મિટ્ટી દેને કે બાદ યાદ આયા, તો કબ્ર કો ખોલ કર નિકાલ સકતા હૈ, અગરચે વો માલ એક હી દિરહમ હો.

હવાલા : (આલમગીરી, રદ્દુલ મોહતાર ઔર બહારે શરીઅત,
હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૩)

મસ્અલા :

કિસી ઔરત કી મુદતે હમલ પૂરી હોને કે બાદ, કબ્લ વઝૂઅ (પૈદાઈશ) ઈન્તકાલ હુવા ઔર ઉસ ઔરત કો દસ્તૂર કે મુતાબિક દફન કર દિયા ગયા, ફિર કિસી સાલેહ મર્દ ને ખ્વાબ દેખા કે ઉસ ઔરત કો ઝિન્દા બચ્યા પૈદા હુવા હૈ, તો ઉસ ખ્વાબ પર એ'તમાદ કર કે કબ્ર ખોદના જાઈઝ નહીં.

હવાલા : (૧) ફતાવા હિન્દિયા, મત્બૂઆ: નૂરાની કુતુબખાના,
પૈશાવર, બાબ અસ્સાદિસ અશરા ઝિયારતિલ કુબૂર,
જિલ્દ ૫, સફા નં. ૩૫૧

---

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતજમ), જિલ્લ ૯, સફા નં. ૪૦૫

મસ્અલા :

એક કબ્ર મેં એક સે ઝિયાદા મુદ્દે બિલા ઝરુરત દફન કરના જાઈઝ નહીં, ઓર અગર ઝરુરત યા મજબૂરી હૈ, તો કર સકતે હૈં, મગર ઐસી સૂરત મેં દો મય્યતોં કે દરમિયાન મિટ્ટી વગૈરા સે આડ કર દેં.

દવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા: ૪, સફા નં. ૧૬૩)

મસ્અલા :

ઈમામે જલીલ, અલ્લામા, મોહકિકક, અમીનુદીન મુહમ્મદ બિન આબિદીન શામી, અલ મુતવફ્ફા સફા નં. ૧૨૫૨ હિ. અલૈહિરહમતુ-વરિઝવાન ફરમાતે હૈં :

‘إِذَا صَارَ الْمَيِّتُ تَرَابًا فِي الْقَبْرِ يُكْرَهُ دَفْنُ غَيْرِهِ فِي قَبْرِهِ لِأَنَّ

الْحُرْمَةُ بَاقِيَةٌ’

યાની “જબ કબ્ર મેં મય્યત ગલ કર મિટ્ટી ભી હો જાએ, તબ ભી ઉસ કી કબ્ર મેં દૂસરે કો દફન કરના મકરૂહ હૈ, કે ઉસ કી તા’ઝીમ વ હુર્મત કે બિલાફ હૈ, કે ઉસ મય્યત કી તા’ઝીમ વ હુર્મત અબ ભી બાકી હૈ.”

દવાલા : રદુલ મોહતાર, મત્બૂઆ : ઈદારતુત્તાબાઅતુલ મિસ્રિયા,

મિસ્ર, બાબ : સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૫૮૯

મસ્અલા :

અગર કોઈ યે એ’તરાઝ કરે કે બમ્બઈ જૈસે બડે શહરોં મેં પુરાની કબ્રોં ખોદ કર ઉન મેં દૂસરી મય્યતોં દફન કી જાતી હૈં, તો અગર કુબૂર ખોદને સે મુદ્દે કી તોહીન હોતી હૈ, તો ઈન શહરોં મેં યે

કામ ક્યું હોતા હૈ ? જવાબન અર્ઝ હૈ કે ઈન શહરોં મેં જગહ બહોત તંગ હૈ. કબ્રસ્તાનોં મેં ઈતની કુશાદગી નહીં કે હર મય્યત કે લિયે અલગ અલગ કબ્ર હો, લિહાઝા ઈસ શદીદ ઝરૂરત કી વજહ સે જાઈઝ હૈ. કાઈદએ મુત્તફિકા હૈ કે “અઝરૂરાતો-તોબીહુલ-મહૂઝૂરાત” યાની “ઝરૂરત કે વક્ત મના કદાં ચીઝેં ભી જાઈઝ હો જાતી હેં.”

● અલ્લામા બુરહાનુદીન ઈબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, અલ મુતવફફા ૮૫૬ હિ. અપની શોહરએ આફાક કિતાબ “ગુન્યતુલ મુસ્તમલી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી” મત્બૂઆ: સુહેલ એકેડમી. લાહોર, (પાકિસ્તાન) ફસ્લ ફિલ જનાઈઝ, સફા નં. ૬૦૭ પર ફરમાતે હૈ :

“وَلَا يُحْفَرُ قَبْرٌ لِدَفْنِ آخِرٍ مَا لَمْ يَيْلِ الْأَوَّلُ فَلَمْ يَبْقَ لَهُ عَظْمٌ إِلَّا

عِنْدَ الضَّرُورَةِ بَأَنْ لَمْ يُوجَدْ مَكَانٌ سِوَاهُ”

તર્જમા :

“ઔર દૂસરે મુદેં કો દફન કરને કે લિયે કબ્ર ન ખોદા જાએ, જબ તક પેહલા મુદાં બોસીદા ન હો જાએ, યહાં તક કે ઉસ કી હડિયાં ભી બાકી ન રહેં, મગર બ વક્તે ઝરૂરત કબ્ર ખોદના જાઈઝ હૈ, જબ કે ઉસ કે બગેર કોઈ દૂસરી જગહ મયસ્સર ન હો.”

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૮, સફા નં. ૪૩૮)

મસ્અલા :

અગર કોઈ પુરાની કબ્ર કિસી વજહ સે ખુલ જાએ યાની ઉસ કી મિટ્ટી અલગ હો જાએ ઔર મુદેં કી હડિયાં વગેરા ઝાહિર હોને લગેં, તો ઈસ સૂરત મેં મિટ્ટી દે કર કબ્ર કો બંદ કરના વાજિબ હૈ ક્યુંકે સતરે મુસ્લિમ લાઝિમ હૈ.

सहीह बुखारी शरीफ, मत्बूआ: कदीमी कुतुबखाना, कराची,
किताबुल जनाईज, जिल्द १, सफ़ा नं. १८६ में है के :-

”قَدْ انْكَشَفَتْ قَدَمٌ لَمَّا اِنْهَدَمَ جِدَارُ الْحُجْرَةِ الشَّرِيفَةِ فِي زَمَانِ
الْوَلِيدِ فَفَزَعَ النَّاسُ وَظَنُّوا أَنَّهَا قَدَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا وَجَدُوا أَحَدًا يَعْلَمُ
ذَلِكَ حَتَّى قَالَ لَهُمْ عُرْوَةُ لَا وَاللَّهِ مَا هِيَ قَدَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا هِيَ إِلَّا قَدَمُ
عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ كَمَا فِي صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ
عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ وَأَخْرَجَ ابْنُ رِبَالَةَ وَغَيْرُهُ أَنْ قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ
رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ لَمَنْ أَمَرَ بِنَاءِ الْحَائِطِ أَنْ غَطَّ مَا رَأَيْتَ فَفَعَلَهُ“

तर्जुमा :

“वलीद बिन अब्दुल मलिक के जमाने में जब रोज़अ-पाक
की दीवार मुन्हटिम हुई, तो अेक कदम खुल गया, जिस से लोग
गभरा उठे और उन्हें गुमान हुआ के ये नबीअे अकरम सल्लल्लाहो
तआला अलैहि वसल्लम का कदम मुबारक है. और किसी अैसे
आदमी को तलाश किया जे आगाह हो के ये किस का कदम शरीफ़ है.
यहां तक के हजरत उरवा रदियल्लाहो तआला अन्हो ने कडा के
पुढा की कसम ! ये नबीअे करीम सल्लल्लाहो तआला अलैहि
वसल्लम का कदम मुबारक नहीं, बल्के ये तो हजरत उमर फ़ारूके
आ'जम रदियल्लाहो तआला अन्हो का कदम शरीफ़ है, जैसा के
सहीह बुखारी में हजरत हशशाम बिन उरवा से मरवी है, वो अपने
वालिद से रावी हैं और इब्ने जुबाला वगैरा ने रिवायत की है के
हजरत उमर बिन अब्दुल अजीज रदियल्लाहो तआला अन्हो ने
जिस को दीवार ता'भीर करने का हुकम दिया था, उस से फ़रमाया के

जो तुम ने देखा छुपा दो, उस ने हुकूम की ता'मील की.”

हवाला : (इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. ४०४०)

मस्थला :

जिस शहर या गांव में एन्तकाल हुवा, वही के कब्रस्तान में दफन करना मुस्तहब है, अगरये एन्तकाल करने वाला वहां रेहता न हो, बल्के जिस घर में एन्तकाल हुवा हो, उस घर वालों के कब्रस्तान में दफन करें, और अेक दो मील मय्यत को बाहर ले जाने में कोई हर्ज नहीं के शहर के कब्रस्तान अक्सर एत्ने फास्ले पर होते हैं. और दूसरे शहर को उस की लाश ले जाने की ओलोमा मुमानेअत इरमाते हैं, और यही सहीह है, ये उस सूरत में है के दफन से पेहले ले जाना याहे, और दफन के बाद तो ले जाना मुत्लकन मना है. सिवाअे बाज सूरतों में जो बाद में मज़कूर होंगी.

हवाला : (आलमगीरी, बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १६३)

मस्थला :

बाज जगह अैसा गलत तरीका भी राईज है के मय्यत को जमीन के सिपुर्द कर देते हैं, फिर वहां से निकालकर दूसरी जगह दफन करते हैं. एंस काम को फ़िकही एस्तिलाह में “नभश” केहते हैं. नभश शरअन हराम, हराम और सप्त हराम और मय्यत की अशद तौहीन और अल्लाह तआला के राज की बे हुर्मती है. अगर जमीन के मालिक की रजामन्दी से दफन किया गया है, तो अब नभश को षोदकर निकालने के जवाज की कोई गुन्जाईश नहीं, अगरये मरने वाले ने वसियत भी की हो के मुज को हुलां जगह दफन करना, अगर एत्तिफाक से मुजे दूसरी जगह दफन कर दिया जाअे, तो वहां

से मेरी लाश निकाल कर ली इलां जगह दफन करना, और दफन के तअल्लुक से की गઈ वसियत वाजिबुल अमल नहीं, यानी ऐसी वसियत पर अमल करना वाजिब नहीं.

हवाला : (१) इतावा रजविया(मुतर्जम)जिल्द,८, सफा नं.४०५,४०६
(२) बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १६३

मसअला :

दवामी इजारा (पट्टा) की जमीन में मुस्ताजिर की इजमत से दफन करना जर्इज है. दफन करने के लिये मिली जमीन (own-land) होना जरूरी नहीं, बल्के ओलोमा-अ-मिल्लते इस्लामिया ने दवामी इजारा की जमीन में मस्जिद बनाने की ली इजमत दी है और इस में वक्फ को सहीह माना है, इस की वजह ये है के वो हमेशा रहेगी.

हवाला : (१) रदुल मुह्तार, मत्बूआ : इदारा तबाअतिल मिस्रिया, मिस्र, किताबुल वक्फ, जिल्द ३, सफा नं. ३८१
(२) इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. ३८०

मसअला :

बाज ज़हिलों में ये बात मशहूर है के जब तक मय्यत दफन न की जाये, उस के घर वालों को पाना तनावुल करना दुरुस्त नहीं बल्के बाज ज़हिल तो यहां तक केहते हैं के दफन करने के पेहले पाना हराम है. ये सरासर जूट और गलत पयाल है. पाना हराम नहीं बल्के मय्यत की तजहीज व तक्फ़ीन से ग़लत हराम है.

हवाला :

(इतावा रजविया (मुतर्जम), जिल्द ८, सफा नं. ४०१)

મર્યાલા :

દૂસરે કી મિલક કી ઝમીન મેં માલિક કી ઈજાઝત કે બગૈર દફન કર દિયા, તો માલિક કો ઈજ્તિયાર હૈ કે ચાહે તો મય્યત કે રિશ્તેદારોં સે કહે કે અપના મુદા નિકાલ લો, યા ઝમીન બરાબર કર કે ઉસ મેં ખેતી કરે, ઈસી તરહ કિસી કા કપડા ચુરા કર, યા લૂટ કર માલ ગસબ કિએ હુએ કપડે કા કફન દે કર મુદા દફન કર દિયા, તો કપડે કા માલિક મુદા નિકલવા સકતા હૈ.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૩)

એક એ'તરાઝ ઓર હિસા કા જવાબ

અવરાકે સાબિકા મેં કતઈ દલીલોં સે યે બાત સાબિત કી ગઈ હૈ કે કબ્ર મેં દફન કરને કે બાદ મય્યત કો નિકાલના, મય્યત કો ઈજા દેના હૈ, કબ્ર કી જગહ કા અદબ વ એહતરામ કરના ઈસ લિયે હૈ કે કબ્ર કી ઝમીન મય્યત કા હક હૈ. મય્યત કા અદબ વ એહતરામ અબ ભી બાકી હૈ. મય્યત કી હુર્મત વ તા'ઝીમ શરઅન લાઝ્મી ઓર ઝરૂરી હૈ. તો માલિકે ઝમીન કી ઈજાઝત કે બગૈર દફન કિયે ગએ મુદે કો કબ્ર સે બાહર નિકાલને મેં યા ઉસ કી કબ્ર કી ઝમીન કો મિસ્માર કર કે ઉસ પર ખેતી વગૈરા કરને સે મય્યત કી બે હુર્મતી કા મઆમલા દરપૈશ હોગા. અહાનતે કબ્રે મુસ્લિમ કા ઈલ્લામ આઈદ હોગા.

ઈસ કા જવાબ યે હૈ કે :

બેશક ! કુબૂરે મુસ્લિમીન કી હુર્મત વ તા'ઝીમ લાઝ્મી ઓર ઝરૂરી હૈ. લૈકિન જો કબ્ર માલિકે ઝમીન કી ઈજાઝત કે બગૈર સુલ્મ વ

જબરન બનાઈ ગઈ હો, ઉસ કે લિયે કુછ ભી હક નહીં. ક્યૂંકે હદીષ શરીફ મેં સાફ ઇશાદિ હૈ : “لَيْسَ لِعَرَقِ ظَالِمٍ حَقٌّ”

તર્જમા : “ઝાલિમ કી રગ કા કોઈ હક નહીં.”

હવાલા : “સુનને અબૂ દાવૂદ”, મત્બૂઆ, આફતાબ આલમ પ્રેસ, લાહૌર, બાબ એહ્યાઉલ અમ્વાત, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૮૧ નમાઝી કે આગે સે ગુઝરના સપ્ત ગુનાહ હૈ ઓર અહાદીષે કરીમા મેં નમાઝી કે આગે સે ગુઝરને પર સપ્ત વઈદેં વારિદ હૈં. અહાદીષે કરીમા મેં યહાં તક ઇશાદિ હૈ કે અગર નમાઝી કે આગે સે ગુઝરને વાલા જાનતા કે ઇસ મેં કિતના ગુનાહ હૈ, તો વો એક કદમ ચલને સે સૌ (૧૦૦) સાલ ખડા રેહના બેહતર સમઝતા, યા યે યાહતા કે ઉસ કી રાન ટૂટ જાએ, મગર નમાઝી કે સામને સે ન ગુઝરે. લૈકિન મસ્જિદ મેં અગર જમાઅત ખડી હો ગઈ હો ઓર અભી પેહલી સફ મુકમ્મલ ન હુઈ કે પીછે સફેં કાઈમ હો ગઈ. તો હદીષ ઓર ફિક્હ મેં હુકમ ફરમાયા ગયા હૈ કે પીછે કાઈમ હોને વાલી સફોં કો ચીરતે હુએ ઓર નમાઝી કે આગે સે ગુઝરતે હુએ અગલી સફેં પૂરી કરેં, ઇમામ એહલે સુન્નત મોહકિકકે બરૈલ્વી ફરમાતે હૈં કે :

“સુફૂફે નમાઝ કી કિસ કદર હુર્મત વ તા’ઝીમ હૈ, મગર જો સફેં કબ્લ તમામી સફે અવ્વલ કર લી જાએ, હદીષ વ ફિક્હ હુકમ ફરમાતે હૈં કે ઉન સફોં કો ચીરતે હુએ જા કર સફે અવ્વલ પૂરી કરેં કે ખિલાફે શરઅ કાઈમ હોને કે સબબ ઉન કી હુર્મત નહીં. યે હક્કુલ્લાહ મેં હૈ, હક્કુલ અબ્દ તો અશદ્દ હૈ. ફિર ભી અગર સાહિબે હક ઇસ મય્યતે મુસ્લિમ કા લિહાઝ કર કે અપને હક સે દર ગુઝર કરે કે

मुर्दा ब दस्ते जिन्दा उस ने फुद कुसूर न किया, तो उम्मीद है के उक सुब्दानहू व तआला उसे अजे अजीम अता इरमायेगा.”

हवाला : (इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. ४०८)

मस्यला :

अपने लिये पेहले से कइन तैयार रबने में हर्ज नहीं और अपने लिये कब्र पेहले से न बनाना याहिये, अपने लिये पेहले से कब्र फुदवा रबना बे माअना है. क्या मा'लूम कहां मरेगा ?

हवाला : (१) इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द ८, सफा नं. २६५
(२) बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १६३

मस्यला :

वक्फी कब्रस्तान में किसी ने कब्र तैयार करवाई. उस कब्र में दूसरे लोग अपना मुर्दा दफन करना याहते हैं और कब्रस्तान में दूसरी जगह है के वहां कब्र बना सकते हैं, लेकिन उन्हों ने अपना मुर्दा उस तैयार शुदा कब्र में दफन कर दिया तो मकड़ह है. कब्र तैयार कराने वाला मुर्दा नहीं निकलवा सकता, अलबत्ता कब्र तैयार करने में जो ખर्य हुवा है वो दफन करने वालों से ले ले.

हवाला : (आलमगीरी, रदुल मोहतार, और बहारे शरीअत, हिस्सा ४, सफा नं. १६३)

मुञ्जर गर्कीर के सहवाब और सवाल

जब मय्यत को दफन करने वाले दफन कर के चले जाते हैं, उस वक्त मय्यत के पास दो इरिशते निहायत उरावनी और हैबतनाक

शकलो सूरत में, अपने दांतों से जमीन को खीरते हुअे कभ्र में आते हैं, उन में अेक को “मुन्कर” और दूसरे को “नकीर” केहते हैं. उन दोनों इरिश्तों के नाम ही उन की षतरनाक और भयानक शकलो सूरत पर दलावत करते हैं, मुन्कर और नकीर दोनों अेक ही मा'ना के अड्काज हैं, मुन्कर और नकीर के मा'ना हैं अजनबी और न पेहयाना हुवा. मय्यत के लिये ये सूरतें अजनबी की तरह होंगी, क्यूंके मय्यत ने ँस से पेहले सियाह रंग, कभीह सूरत, अेक जगह टिकटिकी बांध कर डराने वाली मोटी मोटी और नीली आंभों वाली सूरतें कभी नहीं देषी.

मुन्कर नकीर की भयानक शकलो सूरत का मुइस्सल भयान अहादीषे करीमा में वारिद है, उन तमाम अहादीष को तइसील से भयान करना यहां मुइकिन नहीं है, लिहाजा उन अहादीष का मा हस्व जैल में दर्ज है :-

**मुन्कर नकीर की भयानक और हैभतनाक सूरत
इस तरह की होगी के :**

- (१) बिल्कुल सियाह रंग का जिस्म
- (२) देगों के बराबर बडी बडी आंभें होंगी.
- (३) आंभों का रंग नीला.
- (४) आंभें अबरक (Mica) की तरह शोअूला जन होंगी.
- (५) उन की सांस से आग की लपट फैलती होगी.
- (६) बैल के सींग की तरह लम्बे लम्बे नौकीले दांत.
- (७) सर के पेयीदा और बिभरे हुअे बाल जो जमीन पर घिसटते होंगे.
- (८) जिस्म का मोटापा और डीलडोल इतना फैला हुवा होगा के

એક શાને (કન્ધે) સે દૂસરે શાને તક મન્જિલોં કા ફાસ્લા હોગા.

- (૯) હાથ મેં લોહે કા ગુર્જ હોગા, જિસ કા વઝન ઈતના હોગા કે એક બસ્તી કે લોગ બલકે જિન ઓર ઈન્સાન જમા હો કર ઉઠાના યાહેં તો ભી ન ઉઠા સકેં.
- (૧૦) ઉન કે આતે હી બાદલોં કી ગરજ ઓર કડક કી હોલનાક આવાઝેં આએંગી.
- (૧૧) ઝમીન કો અપને નોકીલે દાંતોં સે ચીરતે હુએ આએંગે.
- (૧૨) ઈન તમામ આફતોં પર આફત યે કે મુર્દે સે સીધી તરહ બાત ન કરેંગે.
- (૧૩) આતે હી મય્યત કો ઝન્જોડ કર બેદાર કરેંગે.
- (૧૪) કડકતી ઓર ઝિડકતી આવાઝોં મેં ઈમ્તેહાન લેતે હુએ સવાલ કરેંગે.
- (૧૫) મય્યત કો સવાલોં કે જવાબ દેને મેં કિસી કિસ્મ કી મોહલત ન દેંગે, બલકે ફોરન સવાલ કરેંગે.

હવાલે :

● અબૂ નુએમ ને હિલ્યા મેં વાસિલા બિન અસ્કઅ સે ● ઈમામ તિર્મિઝી ને બ ઈફાદએ તહસીન ● ઈબ્ને અબીદુનિયા ● ઈબ્ને અબી આસિમ ઓર ● ઈમામ બૈહકી ને હઝરત અબૂ હુરૈરા ઓર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ સે ● ઈબ્ને મુબારક ને ઝોહદ મેં ● ઈબ્ને અબી શૈબા, આજરી ઓર બૈહકી ને હઝરત અબૂ દદા સે ● ઈમામ તિબરાની ને મોઅ્જમે અવસત મેં ● ઈબ્ને મદૂયા ને હઝરત અબૂ હુરૈરા સે ● અબૂ યાઅ્લા ઓર ઈબ્ને અબીદુનિયા ને નુએમ સે

● અબૂ દાવૂદ ને બઅસ મેં ● હાકિમ ને તારીખ મેં ઓર બૈહકી ને અઝાબે કબ્ર મેં અમીરુલ મો'મિનીન ફારૂકે આ'ઝમ સે ● ઇમામ બૈહકી, ઇબ્ને અબિદુનિયા, અબૂ નુઝૈમ ને હઝરત અતા બિન યસ્સાર સે ● ઇમામ અહમદ, તિબરાની, બૈહકી ને હઝરત જાબિર સે ● આજરી ને શરીઆ મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્જીદ સે. (રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ અજમઈન)

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં.૯૩૫,૯૩૬)

કબ્ર કા મુર્દે કો દબાના (દબોયના) સૌર મુબ્કર બર્કોર કે સવાબાત

ઇમામે અજલ, શિહાબુલ મિલ્લત વદીન, અલ્લામા ઇમામ અહમદ બિન અલી બિન હજર મક્કી અસ્કલાની, અલ મુતવફફા ૮૫૨ હિ. ફરમાતે હૈં કે :

- (૧) હદીષ શરીફ મેં કબ્ર કો જન્નત કી ક્યારિયોં મેં સે એક ક્યારી, યા જહન્નમ કે ગઢોં મેં સે એક ગઢા ફરમાયા ગયા હૈ.
- (૨) જબ મુર્દે કો કબ્ર મેં દફન કરતે હૈં, ઉસ વક્ત ઉસ કો કબ્ર દબાતી હૈ. અગર વો મુસલમાન નૈક વ સાલેહ હૈ, તો ઉસ કો કબ્ર કા દબાના એસા હોતા હૈ, જૈસે માં અપને બચ્ચે કો પ્યાર સે ઝોર સે સીને સે ચિમટાતી હૈ ઓર અગર કાફિર યા બદકાર હૈ, તો ઉસ કો કબ્ર ઇસ ઝોર સે દબાતી હૈ કે ઇધર કી પસ્લિયાં ઉધર હો જાતી હૈં.
- (૩) જબ દફન કરને વાલે દફન કર કે વહાં સે ચલે જાતે હૈં, તો

उस के पास दो इरिशते निहायत उरावनी और हैबत नाक शकल में, अपने दांतों से जमीन खीरते हुआ आते हैं। उन में एक को मुन्कर और दूसरे को नकीर कहते हैं। वो दोनों मुर्दे को जिउक कर उठाते हैं और सप्तती के साथ गरजती आवाज में तीन सवाल करते हैं।

- पहला सवाल : “भार्रब्बोका” यानी “तेरा रब कौन है ?”
- दूसरा सवाल : “मा-दीनोका” यानी “तेरा दीन क्या है”
- तीसरा सवाल : “मा-हाजर्रजोलुल्लाजी बुई-सा झीकुम” यानी “ये शप्स कौन है जो तेरी तरफ़ भेजा गया ?”

अगर मुर्दा सहीहुल अकीदा मुसलमान है, तो ....

- पहले सवाल का जवाब : “रब्बियल्लाह” यानी “मेरा रब अल्लाह है.”
- दूसरे सवाल का जवाब : “दीनियल ईस्लाम” यानी “मेरा दीन ईस्लाम है.”
- तीसरे सवाल का जवाब : “हो-वा रसूलल्लाह” यानी “ये अल्लाह के रसूल हैं.” (सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम)

जब मुर्दा तीनों सवाल के जवाब दे चुकेगा, तो फिर इरिशते उस से पूछेंगे के “वमा युदरी-क” यानी “तुम्हें कैसे मा'लूम हुआ?” मुर्दा जवाब देते हुआ ये कहेगा के “कराअ्तो किताबल्लाहे व आमनतो व सदकतो” यानी तो वो कहेगा “मैंने अल्लाह की किताब पढ़ी और उस पर ईमान लाया और उस की तस्दीक की.”

हवाला : अल मुन्बहात अलल ईस्ति'दाहे ले यौमिल मआद, उर्दू तर्जमा, तम्बीहुल गाइलीन, अल मा'रूफ़ ब मौत

کا سفر، مثنوی : دہلی، صفحہ نم. ۲۸

کیسے کیا ہوگا؟ تفسیر کے لیے اہل میں دیکھ لیں شریک
بگور ملالہ کا فرماؤ :

ہدیہ شریک :

رَدَّ فِي رِوَايَةٍ فَذَلِكَ قَوْلُهُ: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ
الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: أَنْ
صَدَقَ عَبْدِي فَأَفْرُسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَالْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ
بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيبِهَا، وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّةَ
بَصَرِهِ، وَإِنَّ الْكَافِرَ فَذَكَرَ مَوْتَهُ قَالَ: فَتَعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ، وَيَأْتِيهِ
مَا كَانَ فِي جِلْسَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي،
فَيَقُولَانِ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا هَذَا
الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ
السَّمَاءِ: أَنْ قَدْ كَذَبَ فَأَفْرُسُوهُ مِنَ النَّارِ، وَالْبِسُوهُ مِنَ النَّارِ، وَافْتَحُوا
لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ فَيَأْتِيهِ مِنْ حَرِّهَا وَسُمُومِهَا، وَيَضِيقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى
تَخْتَلِفُ فِيهِ أَضْلَاعُهُ.

رَدَّ فِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ يَقِيضُ لَهُ أَعْمَى أَبُكُمْ مَعَهُ مُرْرَبَةً مِنْ حَدِيدٍ
لَوْ ضَرَبَ بِهَا جَبَلًا لَصَارَ تُرَابًا فَيَضْرِبُ بِهَا ضَرْبَةً يَسْمَعُهَا مَنْ بَيْنَ
الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ فَيَصِيرُ تُرَابًا ثُمَّ تَعَادُ فِيهِ الرُّوحُ. رواه
أبوداود.

तर्जमा :

“अक रिवायत में ये है के अल्लाह का ईशाद है (अल्लाह तआला साबित कदम रभता है ईस कुरआन के जरीअे दुनिया की जिन्दगी में और आभेरत में) तो आस्मान से अक निदा देने वाला निदा देगा के मेरे बन्दे ने सय कडा, तो उस के लिये जन्नत का बिछौना बिछा दो, जन्नती लिबास पेहना दो, और उस की तरफ जन्नत से अक भिडकी जोल दो. तो उस के पास जन्नत की पुशभू और उस की लताइत आयेगी. और उस की कभ्र को ता हदे निगाह कुशादा कर दिया जायेगा, और बै:शक! काफ़िर अपनी मौत को याद करेगा. कडा के उस की इह उस के जिस्म में लौटाई जायेगी, तो उस के पास दो इरिश्ते आयेगे और उस को बिठायेगे. फिर दोनों कहेगे तेरा रब कौन है ? तो कहेगा हाअे अइसोस ! मैं कुछ नहीं जानता, तो वो दोनों कहेगे तेरा दीन क्या है ? वो कहेगा हाअे अइसोस ! मैं कुछ नहीं जानता, तो वो दोनों कहेगे ये शप्स कौन है जो तेरी तरफ भेजा गया ? वो शप्स कहेगा हाअे अइसोस ! मैं कुछ नहीं जानता तो आस्मान से अक निदा देने वाला निदा देगा के ईस ने जूट कडा, ईस के लिये जहन्नम का बिछौना बिछाओ, जहन्नमी लिबास पेहना दो. और ईस के लिये जहन्नम की तरफ अक दरवाजा जोल दो, तो उस के पास जहन्नम की गरमी और लपट आयेगी. और उस की कभ्र को उस पर तंग कर दी जायेगी, यहां तक के उस की पस्लियां ईधर की उधर हो जायेगी.

अक रिवायत में है के फिर उस पर अक अंधा, बेहरा इरिश्ता मुकरर कर दिया जायेगा, जिस के साथ लोहे का गुर्ज लोगा, अगर

વો ઉસ સે પહાડ પર માર દે તો રેઝા રેઝા હો જાએ, તો વો ઉસ સે ઉસ કો એક ઝબ્ મારેગા, જિસે મશરિક વ મગરિબ મેં સિવાએ જિન્નો ઈન્સ કે સબ સુનેંગે, યહાં તક કે વો મિટ્ટી હો જાએગા. ફિર ઉસ મેં ઉસ કી રૂહ લોટાઈ જાએગી (ઔર યે સિલ્સિલા તા કયામત જારી રહેગા.)”

હવાલા : “અબૂ દાવૂદ શરીફ”, બ હવાલા : અત્તરગીબ-વત્તરહીબ, અલ ઈમામ અલ મુન્ઝરી, અલ મુતવફફા સફા નં. ૬૫૬ હિ. મત્બૂઆ : દાર એહ્યાઉતુરાસુલ અરબી, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૩૬૫, ૩૬૬

કબ્ર મેં મુશરિક, કાફિર, મુરતદ, બદ દીન, ઔર ગુમરાહ ફિર્કે કે લોગોં કો દર્દનાક અઝાબ દિયા જાએગા ઔર સહીહુલ અકીદા, નેક ઔર સાલેહ કો ને’મતોં ઔર ઈકરામ સે નવાઝા જાએગા. સહીહુલ અકીદા ગુનેહગાર મુસલમાન કો ઉસ કે ગુનાહ કી વજહ સે અઝાબે કબ્ર હોગા, લૈકિન મુતઅલ્લિકીન ઔર મુહિબ્બીન કે ઝરીએ કિયે ગએ ઈસાલે સવાબ કી વજહ સે અઝાબ મેં કમી ઔર નરમી હો જાએગી. ઈસ ઉન્વાન કે તઅલ્લુક સે કસરત સે અહાદીષે કરીમા વારિદ હૈં. અલાવા અઝીં અઈમ્મ-એ-દીનો મિલ્લત કી માઅરકતુલ આરા તસાનીફ મેં કઈ અકવાલ મઝૂફૂર હૈં ઔર મુસ્તનદ રિવાયાત કે સાથ કઈ વાકેઆત ભી દર્જ હૈં. ઈન તમામ કા તફ્સીલી બયાન યહાં મુશ્કિન નહીં. લિહાઝા સિર્ફ ઈતના યાદ રખો કે અઝાબે કબ્ર હક હૈ. યે એક ઐસી હકીકત હૈ કે જિસ કા ઈન્કાર નહીં કિયા જા સકતા. અચ્છે આ’માલ કા બદલા ને’મતોં ઔર ઈન્આમાત સે દિયા જાએગા ઔર બુરે આ’માલ કા બદલા સપ્તી ઔર અઝાબ વ ઝિલ્લત સે

दिया जायेगा. अल्लाह तबारेक व तआला हर मो'मिन को अजाबे कब्र से महकूज व मा'मून रभे, और ने'मतों व धनायतों से मुशरफ़ करमाये. आमीन.

मुन्कर नकीर के सवालात के वक़्त शैतान धोका देने क़ज़ में आता है

धमामे अजल, आरिफ़ बिल्लाह, हज़रत सुफ़ियान सौरी रहियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत है के जब मुर्दे से सवाल होता है के तेरा रब कौन है ? तब शैतान उस पर ज़ाहिर होता है और अपनी तरफ़ धशारा करता है यानी मैं तेरा रब हूं. धसी लिये हुक़म आया है के मय्यत के लिये नकीरैन के सवालात के जवाबत में साबित कदम रेहने की दुआ करें.

हवाला : “नवादिरुल उसूल डी मा'रिफ़ते अज्जबारिररसूल”, मुसन्निफ़: धमाम अबू अब्दुल्लाह मुहम्मद बिन अली अल हकीम अत्तिर्मिज़ी, अल मुतवफ़फ़ा सफ़ा नं. २५५ डि.

अहादीषे करीमा में मय्यत के लिये मुन्कर नकीर के सवालात के जवाबत में साबित कदम रेहने की और शैतान के मको फ़रेब से महकूज रेहने की दुआ करना साबित है :

हदीष शरीफ़ :

”عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ
قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا فَرَّغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَّ عَلَيْهِ قَالَ اسْتَغْفِرُوا
لَا خِيَكُمْ وَاسْأَلُوا لَهُ بِالتَّثْبِيتِ فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ“

તર્જમા :

“અમીરુલ મુ’મિનીન હઝરત ઉસ્માન બિન અફફાન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જબ મય્યત કો દફન કરને સે ફારિગ હોતે, તો કબ્ર પર વુકૂફ ફરમાતે (ઠહેરતે) ઔર ઇશાદિ ફરમાતે કે અપને ભાઈ કે લિયે ઇસ્તિગ્ફાર કરો ઔર ઉસ કે લિયે નકીરૈન કે જવાબ મેં સાબિત કદમ રેહને કી દુઆ માંગો, કે અબ ઉસ સે સવાલ હોગા.”

- હવાલા :** (૧) અસ્સુનન લે અબી દાવૂદ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બિલ ઇસ્તિગ્ફારે ઇન્દલ કબ્રે લિલ મય્યતે, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૫૯
(૨) અલ મુસ્તદરક લિલ હાકિમ, કિતાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૭૦
(૩) અલ જામેઉસ્સગીર લિસ્સુયૂતી, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૧૯
(૪) જામેઉલ અહાદીષ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૯
(૫) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૬૯૪

હદીષ શરીફ :

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યબ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા કે સાથ એક જનાઝે મેં હાઝિર થા. જબ આપ ને ઉસ કો કબ્ર મેં રખા તો :-

“بِسْمِ اللَّهِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ”

પઠા. જબ ઈંટોં દી જાને લગીં તો આપ ને દુઆ કી કે :

”اللَّهُمَّ اجْرِهَا مِنَ الشَّيْطَانِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ جَافِ

الْأَرْضَ عَنْ جَنْبِهَا وَصَعِدْ رُوحَهَا وَالْقَهَا مِنْكَ رِضْوَانًا“

تર્जما :

“अय अल्लाह ! शैतान से इस को मलकूज रख और अजाबे कब्र से. अय अल्लाह ! जमीन को इस के दोनों पेडलूओं से कुशादा इरमा. इस की रूह को बुलन्द इरमा और इस को अपनी शरके लिका से मुशररक इरमा, इस डाल में के तू उस से राजी हो.”

उजरत सईद बिन मुसय्यब रदियल्लाहो तआला अन्हो इरमाते हें के मैंने कडा, के अय इब्ने उमर ! क्या इस सिस्सिले में तुम ने रसूलुल्लाह सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम से कुछ सुना है या खुद अपनी राय से ये दुआईया कलिमात केह रहे हो ? आप ने इरमाया : बै:शक ! मैं इस तरह की दुआ पर कादिर हूं, लैकिन मैंने ये रसूलुल्लाह सल्लल्लाहो अलैहि वसल्लम से सुना है.

हवाला : (१) अस्सुनन ले इब्ने माज, भाब मा-जाअ-ई इदभादिल मय्यतिल कब्रा, जिल्द १, सफा नं. ११२

(२) जामेउल अडादीष, जिल्द २, सफा नं. १४

हदीष शरीफ :

”عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ كَانُوا يَسْتَجِبُونَ

إِذَا وُضِعَ الْمَيِّتُ فِي اللَّحْدِ أَنْ يَقُولُوا اللَّهُمَّ آعِذْهُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ“

तर्जमा :

“उजरत अम्र बिन मुरह ताबेई रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत है के सहाब-अ-किराम और ताबईने इजाम मुस्तहब

જાનતે થે કે જબ મય્યત કો લહદ મેં રખા જાએ, તો દુઆ કરેં કે અય અલ્લાહ ! ઇસે શૈતાન મદૂદ સે પનાહ દે.”

હવાલા : (૧) નવાદિરુલ ઉસૂલ લિલ હકીમ અત્તિર્મિઝી, સફા નં.૩૨૩

(૨) ફતાવા રઝવિયા, જિલ્દ ૨, સફા નં.૬૭૦

મુન્દરજએ બાલા અહાદીષે કરીમા સે સાબિત હુવા કે દફન કે ફૌરન બાદ કા વક્ત મય્યત કે લિયે બહોત હી અહમ્મિયત રખતા હૈ, ક્યૂંકે યે વો વક્ત હૈ કે જબ નકીરૈન કે સવાલાત હોંગે ઓર નકીરૈન કે સવાલાત કે જવાબાત દેને મેં બેહકાને કે લિયે શૈતાને લઈન કા દખલ હોતા હૈ. લિહાઝા ઐસે વક્ત મેં મય્યત કા સાબિત કદમ રેહના બહોત હી ઝરરી હૈ ઓર સાબિત કદમી કે લિયે શૈતાન કે મકો ફરેબ સે બચના ભી ઝરરી હૈ ઓર શૈતાન કે મકો ફરેબ સે મય્યત કો મામૂન વ મહફૂઝ રખને કે લિયે શૈતાન કો ભગાને કી તદબીર કરની ચાહિયે.

14

ਥੋੜ੍ਹਵਾਂ ਭਾਗ

ਤਲੀਨ

ੜਾ ਭਯਾਨ

तस्कीन का जयान

तस्कीन का लुग्वी मा'ना ता'लीम करना या सिषाना है। सिषाया उसी को ही जाता है, जो सुनता है और समझता है। यहाँ हम जिस तस्कीन के तअल्लुक से गुफ्तगू करेंगे, वो कोई मद्रसे या स्कूल में ता'लीम देने या सिषाने के तअल्लुक से नहीं, बल्के बादे मौत और दफन करने के बाद कब्र के पास जाते हो कर मय्यत को तस्कीन करने के मुतअल्लिक है। हालांके इसी किताब में “जांकनी यानी सकरात का आलम और तस्कीन करने का बयान” के उन्वान में करीबुल मर्ग शप्स को तस्कीन करने का मक्सद सिर्फ और सिर्फ यही है के हमारे याद दिलाने से उसे कल्मा शरीफ याद आ जाये और वो हालते सकरात में कल्मा शरीफ पढ ले, ताके उस की जिन्दगी का आपरी कल्मा “ ला-ईला-हा-ईल्लल्लाहो-मुहम्मदुरसूलुल्लाह ” (सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम) हो और वो ईमान की हालत में दुनिया से रुप्सत हो।

लैकिन!

मय्यत को दफन करने के बाद तस्कीन करने का मक्सद मय्यत को नकीरैन यानी मुन्कर और नकीर के सवालात के जवाबात सिषाना है। बाद दफन मुर्दे को तस्कीन करना हदीष से साबित है। अलावा अजी मजहबे अहले सुन्नत के अजीमुश्शान अहम्म-अ-किराम और ओलोमा-अ-ईजाम की मो'तबर व मुस्तनह किताबों में तस्कीन करने

કે સુબૂત વાફિર તા'દાદ મેં મૌજૂદ હૈં.

● ઈમામે અજલ, ઉસ્તાઝુલ ફુકહા, ફખ્રુલ ઓલોમા, અલ્લામા કમાલુદ્દીન મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ વાહિદ બિન અલ હુમામ, અલ મુતવફ્ફા ૮૬૧ હિ. રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ફરમાતે હૈં કે :

તર્જમા : “نُسِبَ إِلَى أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ وَخِلَافَهُ إِلَى الْمُعْتَزَلَةِ”

“ઈસ તલ્કીન કા મતલૂબ હોના એહલે સુનત વ જમાઅત કી તરફ મન્સૂબ હૈ ઓર ઈસ કા ખિલાફ મો'તઝિલા કી તરફ.”

હવાલા : “ફત્હુલ કદીર”, મતબૂઆ : મક્તબએ નૂરિયા રઝવિયા, સખ્ખર (પાકિસ્તાન) બાબુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૬૮

નોટ :

મો'તઝિલા એક ગુમરાહ ફિક્કા હૈ, જો મા'કૂલ પસંદ કેહલાતા હૈ, યાની મઝહબ કે હર મઆમલે ઓર હર અકીદે મેં અક્લ કો દખ્લ દેતા હૈ. ઉન કે નઝદીક કુરઆને મજીદ મખ્લૂક હૈ.

બાદે દહ્ન તલ્કીન કૌ હદીથ :

હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ વ જાને આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

”إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَسَوِّئْتُمْ عَلَيْهِ التُّرَابَ فَلْيَقُمْ أَحَدُكُمْ عَلَى رَأْسِ قَبْرِهِ ثُمَّ يَقُولُ يَا فُلَانُ ابْنُ فُلَانَةَ فَإِنَّهُ يَسْمَعُ وَلَا يُجِيبُ ثُمَّ لِيَقُلْ يَا فُلَانُ ابْنُ فُلَانَةَ الثَّانِيَةَ فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا ثُمَّ لِيَقُلْ يَا فُلَانُ ابْنُ فُلَانَةَ — يَقُولُ أَرْشِدْنَا يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ وَلَكِنَّكُمْ لَا تَسْمَعُونَ فَيَقُولُ أَذْكَرَمَا

خَرَجَتْ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
 وَرَسُولُهُ ﷺ إِنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ ﷺ
 نَبِيًّا وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا“

تર્જમા :

“જબ તુમ્હારા કોઈ મુસલમાન ભાઈ ઈન્તકાલ કર જાએ ઓર તુમ ઉસ કી કબ્ર પર મિટ્ટી બરાબર કર ચુકો, તો તુમ મેં સે એક શખ્સ ઉસ કી કબ્ર કે સિરહાને ખડા હો કર કહે અય ફુલાં બિન ફુલાના ! વો મુદા ઉસ કેહને કો સુનેગા ઓર જવાબ ન દેગા. ફિર દૂસરી મરતબા કહે કે અય ફુલાં બિન ફુલાના ! વો મુદા સીધા હો કર બેઠ જાએગા. ફિર તીસરી મરતબા કહે કે અય ફુલાં બિન ફુલાના ! વો મુદા કહેગા કે હમેં ઈશાદિ કર, અલ્લાહ તઆલા તુઝ પર રહમ ફરમાએ. મુદા જવાબ દેતા હૈ, ઉસ કી ઝિન્દોં કો ખબર નહીં હોતી.

ફિર ઈલા તરહ તલકીબ કરે કે :

યાદ કર ઉસે (યાની ઉસ અકીદે કો) જિસ પર તૂ દુનિયા સે નિકલા યાની યે ગવાહી કે અલ્લાહ તઆલા કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઓર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઉસ કે બન્દે ઓર રસૂલ હૈં. ઓર યે કે તૂ અલ્લાહ કે રબ હોને પર, ઈસ્લામ કે દીન હોને પર, હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે નબી હોને પર ઓર કુરઆન કે ઈમામ હોને પર રાઝી થા.”

સાગ સાગે હદીથ શરીફ કે સહાહાઈ ઇસ તરહ હૈં કે :

“فَإِنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا يَأْخُذُ كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا بِيَدِ صَاحِبِهِ وَيَقُولُ

તર્જમા :

“أَنْطَلِقُ بِنَا مَا نَفَعُ عِنْدَ مَنْ قَدْ لُقِنَ حُجَّتَهُ”

“ઇસ પર યાની લોગોં કે ઇસ તરહ તલ્કીન કરને પર મુન્કર નકીર એક દૂસરે કા હાથ પકડ કર કહેંગે કે ચલો ! ઇસ કે પાસ કયા ઠહેરે, જિસ કો લોગ ઉસ કી હુજ્જત સિખા ચુકે. ઇસ ઇશાદિ નબવી સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ પર કિસી ને અર્ઝ કી યા રસૂલલ્લાહ ! અગર મય્યત કી માં કા નામ મા'લૂમ ન હો તો મય્યત કો કિસ તરહ પુકારે ? ઇશાદિ ફરમાયા કે હઝરત હવ્વા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કી તરફ નિસ્બત કરે.”

હવાલા : “અત્તબરાની ફિલ મોઅ્જમુલ કબીર”, મત્બૂઆ:
મક્તબએ ફૈસલિયા, બૈરૂત, હદીથ નમ્બર ૭૯૭૯,
જિલ્દ ૮, સફા નં. ૨૯૮, ૨૯૯

સનદ :

જબ અબુલ મુગીરા કા ઇન્તિકાલ હુવા, તો એક શખ્સ ને તલ્કીન કી. ઓર અબુલ મુગીરા અબૂ બક બિન અબી મરયમ સે રિવાયત કરતે થે કે ઉન કે શુયૂખ યે અમલ ક્રિયા કરતે થે ઓર ઇસ્માઈલ બિન અયાશ ઇસ બારે મેં હદીથ અબી ઉમામા રિવાયત ક્રિયા કરતે થે, જો મોઅ્જ્જમે તિબરાની મેં હૈ. ઓર સઈદ બિન મન્સૂર (અલ મુતવફ્ફા ૨૨૦ હિ.) ને અપની સુનન મેં ઝિક્ર ક્રિયા હૈ કે રાશિદ બિન સઅદ તાબઈ (અલ મુતવફ્ફા સફા નં. ૧૦૮ હિ.) ઓર ઝમુરહ બિન જુન્દુબ ઓર હકીમ બિન અમીર તાબઈ ને ફરમાયા

કે લોગ દફન કે બાદ તલ્કીન કો મુસ્તહબ જાનતે થે.

હવાલા : “ઝાદુલ-મઆદ”, જિલ્લ ૧, બહસે તલ્કીન, સફા નં. ૧૪૯

તલ્કીન કે તાજાબુક સો ફુકહાએ કિંદમ કે સકવાબ:

(૧) હઝરત ઇમામ ઝાહિદ સફા રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ જો મુજતહિદીન ફિલ મઝહબ ઓર સિર્ફ દો વાસ્તે સે ઇમામ અબૂ યૂસુફ ઓર ઇમામ મુહમ્મદ રહેમહુમલ્લાહુ તઆલા કે તલ્મીઝે રશીદ હૈં. વો અપની કિતાબ “તલ્મીસુલ અદિલ્લા” મેં ફરમાતે હૈં કે :

“وَيَنْبَغِي أَنْ يُلَقَّنَ الْمَيِّتَ عَلَى مَذْهَبِ الْإِمَامِ الْأَعْظَمِ وَالْمُقْتَدَى

તર્જમા : “الْمُكْرَمِ وَمَنْ لَمْ يُلَقَّنْ فَهُوَ عَلَى مَذْهَبِ الْإِعْتِرَالِ”

“ઇમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો ઓર પેશવાએ મુકર્રમ કે મઝહબ પર મય્યત કો તલ્કીન કરના ચાહિયે. જો તલ્કીન ન માને વો મો'તઝલી હૈં.”

હવાલા : “તફ્હીમુલ મસાઈલ”, મત્બૂઆ : મત્બઅ મુહમ્મદી, લાહૌર, સફા નં. ૮૦

(૨) ઇમામ બદરુદ્દીન અબૂ મુહમ્મદ એની, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૫ હિ. રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે અપની મશહૂરે ઝમાના કિતાબ “બિનાયા શરહે હિદાયા” મેં ફરમાતે હૈં કે :

“તલ્કીન ક્યું ન કી જાએગી, હાલાં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે મરવી હુવા, હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને બાદે દફન તલ્કીન કા હુકમ દિયા.

(૩) ઉસ્તાઝુલ ફુકહા, ઈમામ, અલ્લામા, અબ્દુલ ઉલા અલ બરજન્દી, અલ મુતવફ્ફા સફા નં. ૮૩૨ હિ. અપની કિતાબ “શરહુન્નકાયા” મેં સાહિબ ઉબ્બાબ અલૈહિરહમતુવરિઝવાન સે નક્લ ફરમાતે હૈં કે :

“મૈંને અપને ઉસ્તાદ ઈમામુલ ફુકહા હઝરત હસન બિન મન્સૂર કાઝી ખાન, અલ મુતવફ્ફા સફા નં. ૫૮૨ હિ. સે સુના કે ફતાવા ઝહીરિયા કે મુસન્નિફ ઈમામે અજલ હઝરત ઝહીરુદ્દીન અબૂ બક બિન મુહમ્મદ બિન અહમદ મુર્ગ્યાની, અલ મુતવફ્ફા ૬૧૮ હિ. રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ સે હિકાયત ફરમાતે થે કે બાઝ અઈમ્મ-એ-કિરામ ને તલ્કીન ફરમાઈ ઔર મુઝે અપને લિયે તલ્કીન કરને કી વસિયત ફરમાઈ, તો ઉન કે ઈન્તકાલ પર મૈંને ઉન્હેં તલ્કીન કી, લિહાઝા તલ્કીન કરને કા જવાઝ સાબિત હુવા.”

(૪) ઈમામ જલીલ અલ્લામા અસ્સય્યદ અહમદ અલ મિસ્રી અત્તહતાવી, અલ મુતવફ્ફા ૧૩૦૨ હિ. અલૈહિરહમતુ વરિઝવાન અપની મશહૂર વ મા'રૂફ કિતાબ “તહતાવી હાશિયા મરાકિયુલ ફલાહ” મેં સાહિબે “હિલ્યતુલમુજલ્લી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી” ઈમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ અમીર અલ્હાજ હલબી હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૭૮ હિ. રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ સે નક્લ ફરમાતે હૈં કે :

“મય્યત કો તલ્કીન ક્યૂં ન કી જાએ ? હાલાંકે ઉસ મેં કોઈ નુકસાન નહીં, બલ્કે મય્યત કા ફાઈદા હૈ.”

સાબિત હુવા કે બાદે દફન મય્યત કો તલ્કીન કરના અઝ રૂએ હદીષ શરીફ ઓર અકવાલે ફુકહા-એ-કિરામ ઐસા અચ્છા કામ હૈ કે જો શરઅન જાઈઝ ઓર મુસ્તહસન હૈ ઓર ઈસ કે મના હોને કી કોઈ દલીલ નહીં હૈ. લિહાઝા અપને મુસલમાન ભાઈ કી મય્યત કો દફન કરને કે બાદ ઉસ કી કબ્ર કે કરીબ ખડે હો કર તલ્કીન કર કે મુન્કર નકીર કે સવાલાત કે જવાબાત સિખા કર ઉસ કી મદદ કર કે સવાબ વ અજ કે હકદાર બનને કી સઆદત હાસિલ કરની ચાહિયે.

15

પંદરવાં બાબ

અમાને ક્ષ

અઝાને કબ્ર

મય્યત કો દફન કરને કે બાદ કબ્ર કે પાસ અઝાન દેના મિલ્લતે ઇસ્લામિયા મેં રાઈજ ઓર મશરૂઅ હૈ. લૈકિન દોરે હાઝિર મેં યે મસ્અલા મુનાફિકીને ઝમાના કે ઇખ્તિલાફ કી વજહ સે અવામુન્નાસ મેં ઐસા ઉલ્લા હુવા હૈ કે કબ્ર પર અઝાન દેને કે મઆમલે મેં કઈ મકામાત પર શદીદ ઇખ્તિલાફાત રૂનુમા હોતે હૈં બલ્કે કહીં કહીં તો જબરો-ઝુલ્મ ઓર મારપીટ તક નૌબત પહોંચતી હૈ. મુનાફિકીને ઝમાના દફને મય્યત કે બાદ કબ્ર પર અઝાન દેને કો સપ્તી સે રોકતે હૈં, બલ્કે તશદુદ કા મુઝાહેરા કરતે હૈં. લિહાઝા કારેઈને કિરામ કી આસાની ઓર ફિત્ના વ ફસાદ સે બચને કે લિયે ઇસ મસ્અલે કો આમ ફહમ, સલીસ ઝબાન મેં શરઈ દલાઈલ કે સાથ પૈશ કિયા જાતા હૈ.

મસ્અલા :

દફન કે બાદ કબ્ર પર અઝાન દેના યકીનન જાઈઝ હૈ. ઇસ કે મના હોન કી શરીઅતે મુતહ્હરા મેં કોઈ દલીલ નહીં ઓર જિસ કામ સે શરીઅત ને મના ન ફરમાયા હો, વો કામ હરગિઝ મના નહીં. સિર્ફ યહી દલીલ ઇસ અઝાન કો જાઈઝ કેહને વાલોં કે લિયે કાફી હૈ. અલબત્તા જો લોગ મના કરતે હૈં, ઉન પર લાઝિમ હૈ કે વો શરઈ દલીલોં સે અપના દા'વા સાબિત કરેં.

દવાલા : “ઈઝાનુલ અજફી અઝાનિલ કબ્ર”, મત્બૂઆ, યૂનાઈટેડ ઇન્ડિયા પ્રેસ, લખનૌ, બાર હફતમ, સફા નં. ૨

हलील नं : १

सहीह अहादीषे करीमा से साबित है के मुन्कर नकीर के सवालात के वक्त शैतान धोका देने और बेहकाने के लिये कब्र में पहुँचता है. उहीषे पाक मुलाहेजा फरमाओं :

हदीष शरीफ :

इमाम तिर्मिज़ी अपनी किताब “नवादिरुल उसूल” में इमामे अजल हजरत सुफ़ियान सौरी रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत करते हैं :

”إِذَا سُئِلَ الْمَيِّتُ مَنْ رَبُّكَ تَرَأَى لَهُ الشَّيْطَانَ فِي صُورَةِ يُشَيْرٍ

إِلَى نَفْسِهِ أَيْ أَنَا رَبُّكَ، فَلِهَذَا وَرَدَ سُؤَالُ التَّثْبِيْتِ لَهُ حِينَ يُسْأَلُ -

तर्जमा :

“जब मुर्दे से सवाल होता है के तेरा रब कौन है ? शैतान उस पर आहिर होता है और अपनी तरफ़ इशारा करता है. यानी मैं तेरा रब हूँ. इस लिये हुक़म आया के मय्यत के लिये जवाब में साबित कदम रेहने की हुआ करे.”

हवाला : “नवादिरुल उसूल इी मा'रिफ़ल अहादीषिरसूल”,

मत्बूआ दारे सादिर, बैरूत, सफ़ा नं. ३२३

● इमाम तिर्मिज़ी अलैहिररहमतु वर्रिज़वान फरमाते हैं :

”وَيُؤَيِّدُهُ مِنَ الْأَخْبَارِ قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ دَفْنِ الْمَيِّتِ اللَّهُمَّ

أَجْرُهُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلَوْ لَمْ يَكُنْ لِلشَّيْطَانِ هُنَاكَ سَبِيلٌ مَا كَانَ لِيَدْعُو

لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَنْ يُجِيرَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ -

---

તર્જમા :

“કબ્ર મેં બેહકાને કે લિયે શૈતાન આતા હૈ, ઉસ કી તાઈદ ઈન હદીષોં સે હોતી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મય્યત કો દફન કરતે વક્ત દુઆ ફરમાતે કે ઈલાહી ! ઈસે શૈતાન સે બચા, અગર વહાં શૈતાન કા કુછ ભી દખ્લ ન હોતા, તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મય્યત કે લિયે શૈતાન કે મક સે હિફાઝત કી દુઆ ક્યૂં ફરમાતે ?” (હવાલા:-ઐઝન)

સાબિત હુવા કે મુન્કર નકીર કે સવાલાત કે વક્ત શૈતાન કબ્ર મેં ખલલ અન્દાઝ હોતા હૈ ઓર જવાબ દેને મેં બહેકાતા હૈ. યે વો નાઝુક મરહલા હોતા હૈ કે ઉસ વક્ત મય્યત કા જવાબ મેં સાબિત કદમ રેહના ઝરૂરી, બલકે અશદ ઝરૂરી હૈ. મય્યત કો સાબિત કદમ રખને કે લિયે અહાદીષે કરીમા મેં હુકમ આયા હૈ કે અલ્લાહ તઆલા સે દુઆ કરો કે અય અલ્લાહ ! ઈસે શૈતાન સે મહફૂઝ રખ. શૈતાન સે મહફૂઝ રેહને કે લિયે શૈતાન કો ભગાના ભી ઝરૂરી હૈ. અગર શૈતાન ભાગ ગયા, તો અબ બહેકાના ગૈર મુશ્કિન હૈ. લૈકિન સવાલ યે પૈદા હોતા હૈ કે શૈતાન કો કિસ તરહ ભગાએ ? શૈતાન કો ભગાને કી તદબીર ભી હમારે રહીમ વ કરીમ આકા વ મૌલા સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમને હમેં તા'લીમ ફરમાઈ હૈ.

હદીષ શરીફ :

સહીહ બુખારી શરીફ ઓર સહીહ મુસ્લિમ શરીફ મેં જલીલુલ કદ્ર સહાબી હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે મરવી હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં :

तर्जमा : “إِذَا أَدَّنَ الْمُؤَدِّنُ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَ لَهُ حُصَاصٌ -”

“जब मुअज़्ज़िन अज़ान के उता है, शैतान पीठ डेर कर गोज़नां (पाद मारता हुवा) भागता है.”

हवाला : “अस्ससडीहुल मुस्लिम”, बाब फ़ज़लुल अज़ान व उरबिशैतान, मत्बूआ: कदीमी कुतुबखाना, कराची, जिल्द १, सफ़ा नं. १६७

हदीष शरीफ़ :

सडीह मुस्लिम शरीफ़ में उज़रत ज़ाबिर रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत है के “जब मुअज़्ज़िन अज़ान के उता है तो शैतान (उह) छत्तीस भील तक भाग जाता है.” (हवाला:- अज़ान)

हदीष शरीफ़ :

ईमाम अबूल कासिम सुलैमान बिन अहमद तिब्रानी (अल मुतवफ़्फ़ा ३६० हि.) अपनी किताब “अल मो’जमुल अवसत” में उज़रत अबू हुरैरा रदियल्लाहो तआला अन्हो से रिवायत करते हैं के :

“उदीष में हुक़म आया है के जब शैतान का षटका हो, इौरन अज़ान कडो के वो दफ़ाअ हो जाओगा.”

हवाला : (फ़तावा रज़विया (मुतर्जम) जिल्द ५, सफ़ा नं. ६५५)

यहां तक की गुफ़्तगू से साबित हुवा के मुन्कर नकीर के सवालात के वक्त क़भ में शैतान मुदाख़लत करता है और जवाब देने में मय्यत को बडेकाता है. और उदीष शरीफ़ के ईशाद के मुताबिक शैतान अज़ान से भागता है और शैतान को दफ़ाअ करने के लिये अज़ान

કેહને કા હુકમ હદીષ શરીફ મેં વારિદ હૈ. લિહાઝા અપને મુસલમાન ભાઈ કો કબ્ર મેં મુન્કર નકીર કે સવાલાત કે સહીહ જવાબ દેને મેં સાબિત કદમ રખને, શૈતાન કે બહેકાવે ઓર ખટકે સે મહફૂઝ વ મામૂન, નીઝ ઉસ કો દૂર ભગાને કે લિયે, અઝાન કહી જાતી હૈ ઓર યે અઝાન હદીષોં સે અખ્સ કી હુઈ હૈ, બલકે હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે ઐન ઇશાદિ કે મુતાબિક હૈ ઓર ઇસ મેં અપને મહૂમ મુસલમાન ભાઈ કી ઉમ્દા ઇમદાદ ઓર ઇઆનત ભી હૈ.

હલીલ નં : ૨

હદીષ શરીફ :

ઇમામ અહમદ, ઇમામ તિખ્રાની ઓર ઇમામ બૈહકી હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ સે રિવાયત કરતે હૈં :

”لَمَّا دُفِنَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ وَ سُؤْيَى عَلَيْهِ فَسَبَّحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ سَبَّحَ النَّاسُ مَعَهُ طَوِيلًا ثُمَّ كَبَّرَ وَ كَبَّرَ النَّاسُ ثُمَّ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِمَ سَبَّحْتَ ثُمَّ كَبَّرْتَ؟ قَالَ : لَقَدْ تَضَائِقَ عَلَى هَذَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ قَبْرُهُ حَتَّى فَرَجَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ“

તર્જમા :

“જબ હઝરત સઅદ બિન મઆઝ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો દફન હો ચુકે ઓર ઉન કી કબ્ર દુરુસ્ત કર દી ગઈ, તો હુઝૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ દૈર તક “સુખ્હાનલ્લાહ, સુખ્હાનલ્લાહ,” ફરમાતે રહે ઓર સહાબ-એ-કિરામ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સાથ “સુખ્હાનલ્લાહ”,

કેહતે રહે. ફિર હુઝૂરે અકદસ “અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો-અકબર” ફરમાતે રહે ઓર સહાબા ભી હુઝૂર કે સાથ “અલ્લાહો-અકબર” કેહતે રહે. ફિર સહાબ-એ-કિરામ રિદવાનુલ્લાહે તઆલા અલૈહિમ ને અર્ઝ કી યા રસૂલલ્લાહ ! હુઝૂર અવ્વલ તસ્બીહ ફિર તકબીર ક્યું ફરમાતે રહે? ઇશાદિ ફરમાયા કે ઇસ નૈક મર્દ પર ઇસ કી કબ્ર તંગ હુઈ થી, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા ને વો તકલીફ ઇસ સે દૂર ફરમા કર કબ્ર કુશાદા ફરમા દી.”

હવાલા : “મુસ્નદ અલ ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ”, મત્બૂઆ, દારુલ ફિક, બૈરૂત, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૩૬૦ ઓર ૩૭૭

શરહે હદીષ :

ઇસ હદીષ કી શરહ મેં અલ્લામા ઇમામ શરફુદ્દીન હસન બિન મુહમ્મદ તય્યેબી રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ શરહે મિશકાત મેં ફરમાતે હૈં :

“أَيُّ مَا زَلَّتْ أَكْبَرُ وَ تَكْبَرُونَ وَ أَسْبَحُ وَ تَسْبِحُونَ حَتَّى فَرَجَهُ

اللَّهُ تَعَالَى .”

તર્જમા :

“હદીષ કે મા’ના યે હૈં કે મૈં ઓર તુમ બરાબર (મુસલ્સલ) અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર ઓર સુબ્હાનલ્લાહ, સુબ્હાનલ્લાહ કેહતે રહે. યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા ને ઇસ તંગી સે ઉન્હેં નજાત બખ્શી.”

હવાલા : “મિકાતુલ મફાતીહ શરહે મિશકાતુલ મસાબીહ”, અલ ફસ્લુસ્સાલિસ મિન અસ્બાત અઝાબિલ કબ્ર, મત્બૂઆ: મક્તબએ ઇમ્દાદિયા, મુલ્તાન, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૧૧

ઈસ હદીષ સે સાબિત હુવા કે ખુદ હુજૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને મય્યત પર આસાની કે લિયે દફન કે બાદ કબ્ર પર અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર બાર બાર ફરમાયા ઔર યહી મુબારક અલ્ફાઝ અઝાન મેં (દ) છે મરતબા હૈં. તો દફન કે બાદ કબ્ર પર અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર કેહના ઐન સુન્નતે નબવી હુવા. રહા સવાલ યે કે અઝાન મેં સિફ અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર હી નહીં બલ્કે દીગર ઝાઈદ કલેમાતે તય્યબા ભી હૈં. હદીષ શરીફ કા ફિર એક મરતબા બ ગૌર મુતાલેઆ ફરમાઈ, તો મા'લૂમ હોગા કે હુજૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હઝરત સઅદ બિન મઆઝ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કો દફન કરને કે બાદ ઉન કી કબ્ર પર સિફ અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર હી નહીં ફરમાયા, બલ્કે અલ્લાહો અકબર કે સાથ સાથ સુબ્હાનલ્લાહ, સુબ્હાનલ્લાહ ભી ફરમાયા હૈ. જિસ કા મતલબ યે હુવા કે હુજૂરે અક્કસ સલ્લલ્લાહો અલૈહિ વસલ્લમ ને મય્યત કી આસાની કે લિયે કબ્ર પર તકબીર ઔર તસ્બીહ યાની અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો ષના ફરમાઈ. આપ લિલ્લાહ ઈન્સાફ ફરમાઈયે ! કે અઝાન મેં અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો ષના હૈ યા નહીં? ઔર યે હમ્દો ષના ભી હમ હદીષે નબવી કી મુતાબેઅત મેં હી કરતે હૈં.

અઝાન મેં જો દીગર ઝાઈદ કલેમાત હૈં, વો તમામ અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કે ઝિક્ર પર હી મબ્ની હૈં. ઔર ઈન ઝાઈદ કલેમાત સે કુછ નુક્સાન નહીં, બલ્કે યે ઝાઈદ કલેમાત ઝિયાદા ફાઈદામન્દ ઔર મક્સદ કી તાઈદ કરતે હૈં. કબ્ર પર અઝાન દેને કા મક્સદ સિફ યહી હૈ કે અલ્લાહ તઆલા કે ઝિક્ર સે રહમતે ઈલાહી કા નુઝૂલ હો

और इस की बरकत से मय्यत पर कब्र में आसानी हो.

हमारे लिये कब्र पर बाढ़े दफन अजान देने के लिये मुन्दरजमे वाला हदीष शरीफ़ ही सुबूत के लिये काफी है के हुजुरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम हजरत सय्यद बिन मआज रदियल्लाहो तआला अन्हुम को दफन करने के बाद उन की कब्र पर दैर तक अल्लाहो अक़बर, अल्लाहो अक़बर फ़रमाते रहे और हम भी अपने मुर्दों को दफन कर के एन्हीं कलेमात अल्लाहो अक़बर, अल्लाहो अक़बर को ब सूरते अजान अदा करते हैं. इस तकबीर से हुजुरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम का मक़सद जिके फ़ुदा के जरीअे नुज़ूले रहमत व बरकत करके मय्यत पर आसानी पैदा करना था और अजान देने में वही कलेमात दोहरा कर हमारा मक़सद भी यही है.

शायद अब भी कोई मना करने वाला ये रोना रोअे के अजान में अल्लाह तआला की हम्दो पना के अलावा जो दीगर कलेमात हैं, उन का क्या मतलब ? जवाबन अर्ज़ है के आप मसाएले हज से अगर वाकिफ़ हैं, तो आप को मा'लूम होगा के हदीष शरीफ़ में “तल्बिया” के कौन से अल्फ़ाज़ वारिद हैं ? अगर नहीं मा'लूम है तो हम वो हदीष पेश किये देते हैं :

हदीष शरीफ़ :

”عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَبَّيْكَ ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ.“

તર્જમા :

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને દુઆએ તલ્બિયા મેં યે અલ્ફાઝ કહે :

لَبَّيْكَ ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ، إِنَّ الْحَمْدَ
وَ النِّعْمَةَ لَكَ وَ الْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ -“

હવાલા :

- (૧) “અસ્સહીહ લે મુસ્લિમ”, બાબ અત્તલ્બિયા વ સફતહા, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૩૭૫
  - (૨) “અલ જામેઅ લે અબી દાવૂદ”, બાબ કૈફા અત્તલ્બિયા, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૨૫૨
  - (૩) “અલ જામેઅ લિત્તિર્મિઝી”, બાબ મા-જાઅ-ફી તલ્બિયા, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૧૦૨
  - (૪) “અસ્સુનન લેન્નિસાઈ”, કૈફ તલ્બિયા, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૩
  - (૫) “અસ્સુનન લે ઈબ્ને માજા”, બાબ અત્તલ્બિયા, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૨૦૮
  - (૬) “અલ મુસ્નદ લે અહમદ બિન હમ્બલ”, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૩૦૨
- હદીષ શરીફ મેં તલ્બિયા કે વહી અલ્ફાઝ વારિદ હૈ, જો મુન્દરજએ બાલા હદીષ મેં મઝકૂર હૈ. લૈકિન અજિલ્લએ સહાબ-એ-ઈઝામ મસ્લન : ● અમીરુલ મુ’મિનીન હઝરત ઉમર ફારૂકે આ’ઝમ ● હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ● હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્જીદ ● હઝરત ઈમામ હસન મુજતબા વગૈરહુમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ અજમઈન તલ્બિયા કે અલ્ફાઝ મેં દીગર અલ્ફાઝ

मिलाने को रवा रखते हैं और धन हजरात के नकशे कदम पर चल कर मिलते धस्लामिया के अजीमुशान अहम्म-अ-किराम और हुकहा-अ- धजाम ने भी तल्लिया में जियादते अल्फाज को रवा रखना धप्तियार फरमाया है.

★ फ़िकह की मशहूर व मा'रुफ़ किताब "हिदाया" में है :

“لَا يَنْبَغِي أَنْ يُخَلَّ بِشَيْءٍ مِنْ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ لِأَنَّهَا هِيَ الْمَنْقُولُ فَلَا يَنْقُصُ عَنْهُ وَ لَوْ زَادَ فِيهَا جَارٌ لِأَنَّ الْمَقْصُودَ الثَّنَاءَ وَ إِظْهَارَ الْعُبُودِيَّةِ فَلَا يُمْنَعُ مِنَ الزِّيَادَةِ عَلَيْهِ .”

तर्जमा :

“धन कलेमात में कमी न करनी चाहिये के यही कलेमात नबी सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम से मन्कूल है. तो धन कलेमात में से घटाये नहीं और अगर बढ़ाये तो ज़ाईज है, के मकसूद अल्लाह तआला की ता'रीफ़ और बन्दगी का धजहार करना है. तो कलेमात (अल्फाज) जियादा करने की मुमानिअत नहीं.”

हवाला : “अल हिदाया”, बाबुल अहराम, मल्बूआ : अल मक्तबतुल अरबिया कराची, जिल्द १, सफ़ा नं. २१७

कब्र पर बाढ़े दफ़न अजान देने से मना करने वाले हजरात सोचें के कब्र पर अजान देने वाले आभिर करते क्या हैं? अपने मुसलमान मय्यत की आसानी के लिये अल्लाह का जिक्र ही तो करते हैं. कोई नायगाना या फ़िल्मी तराना या गाली गलोच तो बकते नहीं. बल्के अल्लाह तआला की हम्दो पना, उस की किब्रियाई और वहदानियत का बयान, उस के महबूबे आ'जम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम की रिसालत और अपनी बन्दगी का धकरार ही तो

કરતે હૈં. ઈન મુઅજ્જિન કી ઝબાન સે વહી અલ્ફાઝ નિકલતે હૈં જિન કે કેહને ઓર સુનને વાલે દોનોં પર અજો સવાબ મુરતબ હોતા હૈ. ફિર ઈન્હેં ઈસ કારે ખૈર સે ક્યૂં રોકા જાતા હૈ ? અરે મા'મલા સિફ અઝાન સે બાઝ રખને તક હી મુન્હસિર નહીં, બલ્કે ઝુલ્મો તશદુદ કા યે આલમ હૈ કે કબ્ર પર અઝાન દેને કે મા'મલે કો ઈતના બઢાતે હૈં કે માર પીટ તક નૌબત પહોંચ જાતી હૈ. યે કહાં કા ઈન્સાફ હૈ ?

હલીલ નં : 3

હદીષોં સે સાબિત હૈ ઓર કુતુબે ફિક્હ મેં ભી યહી હુકમ લિખા હુવા હૈ કે મય્યત કે પાસ નઝ્અ યાની સકરાત કી હાલત મેં કલ્મએ તય્યબા “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહો-મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ” પઢા જાએ. તાકે ઉસે સુન કર મરને વાલે કો કલ્મા શરીફ યાદ આ જાએ ઓર વો દુનિયા સે જાતે વક્ત કલ્મા શરીફ પઢ લે, તાકે ઉસ કા ખાત્મા ઈમાન પર હો ઓર ઉસ કા આખરી કલ્મા, કલ્મએ તય્યબા હો.

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી, હઝરત અબૂ હુરૈરા ઓર ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરત આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં :

તર્જમા :

“لَقِّنُوا مَوْتَكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.”

“અપને મરને વાલોં કો લા “ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” સિખાઓ.”

હેવાલા : “સુનન અબી દાવૂદ”, બાબ ફિતહીન, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૮૮

જો શખ્સ જાંકુની કી હાલત મેં હૈ, વો અભી ઝિન્દા હૈ, લૈકિન ઐસા મજબૂર હોતા હૈ કે મિસ્લે મુદા ઉસ કી હાલત હોતી હૈ ઓર વો મજાઝન મુદા હૈ. ઉસે કલ્મએ ઈસ્લામ સિખાને કી હાજત ઈસ લિયે હૈ કે અલ્લાહ તઆલા કી ઈનાયત સે ઉસે કલ્મા યાદ આ જાએ ઓર ઉસ કા ખાત્મા ઉસી કલ્મએ પાક પર હો ઓર વો શૈતાને લઈન કે બહેકાવે ઓર બહેલાવે મેં ન આએ.

જો દફન હો ચુકા હૈ, વો હકીકતન મુદા હૈ. ઉસે ભી કલ્મએ પાક સિખાને કી હાજત હૈ કે બ ઓનિલ્લાહે તઆલા જવાબ યાદ હો જાએ ઓર શૈતાન કે બહેકાને મેં ન આએ ઓર બૈ:શક, અઝાન મેં યહી કલ્મા “લા-ઈલા-હા-ઈલ્લલ્લાહ” તીન મરતબા હૈ.

બલ્કિ!

અઝાન કે કલ્માત મુન્કર નકીર કે

સવાલાત કે જવાબાત સિખાતે હૈ :

મુન્કર નકીર કે તીન (૩) સવાલ હૈં :

- (૧) મર્બબોકા ? યાની “તેરા રબ કોન હૈ ?”
- (૨) મા-દીનોકા ? યાની “તેરા દીન ક્યા હૈ”
- (૩) મા-કુન્તા તકૂલો ફી હાઝરજુલ ? યાની “તૂ ઈસ મદ યાની નબી સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે બારે મેં ક્યા એ’તકાદ રખતા થા ?”

અબ આઈયે ! દેખેં કે મુન્કર નકીર કે મજકૂરા તીન (૩) સવાલાત કે જવાબાત અઝાન સે કિસ તરહ મા’લૂમ હોંગે ?

---

(१) अजान की इज्तिदा में:

अल्लाहो अकबर, अल्लाहो अकबर,

अल्लाहो अकबर, अल्लाहो अकबर, चार (४) मरतबा.

● अजान के दरमियान में:

अल्लाहो अकबर, अल्लाहो अकबर, दो (२) मरतबा.

● अजान के दरमियान में:

अश-उदो अल्ला-ईला-हा-ईल्लल्लाह दो (२) मरतबा है.

ये तमाम कलेमात मुन्कर नकीर के पेहले सवाल “तेरा रब कौन है?” का जवाब सिपाअेंगे के इन के सुनते ही याद आयेगा के “मेरा रब अल्लाह है.”

(२) अजान के दरमियान में:

उय्या अलस्सलाह दो (२) मरतबा और

उय्या अलल इलाह दो (२) मरतबा है.

ये कलेमात मुन्कर नकीर के दूसरे सवाल “तेरा दीन क्या है?” का जवाब ता’लीम करेंगे के मेरा दीन वो था, जिस का नमाज रुकून और सुतून है. अस्सलातो इमादुदीन यानी “नमाज दीन का सुतून है.” यानी मेरा दीन इस्लाम है. जिस में नमाज पढनी इर्ज है.

(३) अजान के दरमियान में:

अश-उदु-अन्ना मुहम्मदर्सूलुल्लाह दो (२) मरतबा है.

ये कलेमात उसे मुन्कर नकीर के तीसरे सवाल का जवाब सिपाअेंगे के मैं उन्हें अल्लाह तआला का रसूल जानता था.

अल मुप्तसर !

दहन के बाद कब्र पर अजान देना अैन इशादि नबी

સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી તામીલ હૈ. યહાં તક હમ ને સિફ્ તીન દલીલૈં પૈશ કી હૈં, જિન કે મુતાલઅે સે કારેઈને કિરામ પર સાફ્ ઝાહિર હો ગયા હોગા કે દફ્ન કે બાદ કબ્ર પર અઝાન દેના જાઈઝ બલ્કે મુસ્તહબ હૈ. ઈસ મસ્અલે કી જિન સાહબ કો તફ્સીલી મા'લૂમાત દરકાર હો, વો ઈમામે એહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, ઈમામ અહમદ રઝા ખાં બરૈલ્વી અલૈહિર્રહમતુવર્રિઝવાન કી કિતાબ “ઈઝાનુલ અજ્ઝ ફી અઝાનિલ કબ્ર” (સને તસ્નીફ ૧૩૦૭ હિ.) કા મુતાલેઆ ફરમાએ. ઈસ કિતાબ મેં આપ ને (૧૫) પન્દરહ દલાઈલે કાહિરા સે અઝાને કબ્ર કા જવાઝ સાબિત કિયા હૈ.

અઝાને કબ્ર પર જાહિલાબા એ'તરાઝ

ઔર હિસ કા ઈલ્મો જવાબ :

અઝાને કબ્ર કે મુન્કિરીન બાઝ જુહહાલ યે એ'તરાઝ કરતે હૈં કે અઝાન તો નમાઝ કા એ'લાન કરને ઔર ઉસ કી ઈત્તેલા કે લિયે હોતી હૈ, યહાં કૌન સી નમાઝ હોગી. જિસ કે લિયે અઝાન કહી જાતી હૈ ?

યે એ'તરાઝ સરાસર જહાલત પર મબ્ની હૈ. ઉન કી જહાલત ઉન્હીં કો ઝૈબ દેતી હૈ. શરીઅતે મુતહ્હરા મેં નમાઝ કે અલાવા કઈ મૌકોં પર અઝાન દેના મુસ્તહબ ફરમાયા ગયા હૈ. મસ્લન : અહાદીથે કરીમા મેં હૈ કે :

● “જબ શૈતાન કા ખટકા હો, તબ અઝાન કહો, વો દફ્અ હો જાએગા.”

હવાલા : (તિબ્રાની, અલ મો'જમુલ અવસત)

-
- જબ આગ દેખો, “અલ્લાહો અકબર” કી બકસરત તકરાર કરો, વો આગ બુઝ જાએગી.

હવાલા : (મિકર્તુલ મફાતીહ)

- જબ કિસી બસ્તી મેં અઝાન દી જાએ, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસ દિન ઉસ બસ્તી કો અપને અઝાબ સે અમ્ન દેતા હૈ.

હવાલા : તિબ્રાની, અલ મો'જમુલ કબીર, જિલ્લ ૧, સફા નં. ૨૫૭

- જબ હઝરત આદમ અલા નબિયિના વ અલૈહિસ્સલાતો વસ્સલામ જન્નત સે ઝમીન (હિન્દોસ્તાન) મેં ઉતરે, ઉન્હેં ઘબરાહટ હુઈ, તો હઝરત જિબ્રઈલ ને ઉતર કર અઝાન દી.

હવાલા : હિલ્યતુલ ઔલિયા, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૦૭

- એક મરતબા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને અમીરુલ મુ'મિનીન, મૌલાએ કાએનાત, હઝરત સય્યદના અલી મુશ્કિલ કુશા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કો ગમગીન દેખા, ઈશાદિ ફરમાયા : અય અલી ! મેં તુમ્હેં ગમગીન પાતા હૂં, અપને ઘરવાલોં મેં સે કિસી સે કહો કે વો તુમ્હારે કાન મેં અઝાન કહે. અઝાન ગમ ઓર પરેશાની કો દફ્ફઅ કરતી હૈ.

હવાલા : મિકર્તુલ મફાતીહ, જિલ્લ ૨, સફા નં. ૧૪૯

- હઝરત સય્યદના ઈમામ હસન બિન અલી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા કી વિલાદત હુઈ, તબ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઉન કે કાન મેં અઝાન કહી.

હવાલા : (તિર્મિઝી ઓર અબૂ દાવૂદ)

ઈસી લિયે આજ હર મુસલમાન કે ઘર મેં પૈદા હોને વાલે બચ્ચે કે કાન મેં અઝાન દેને કા દસ્તૂર વ રિવાજ મિલ્લતે ઈસ્લામિયા

में शरक से ले कर गरब तक और शिमाल से ले कर जुनूब तक आम है.

मुन्दरजअे तमाम मकामात व मवाकेअ में अजान के बाद कोई नमाज नहीं है, बल्के अेक काईदा याद रअें के अजान देने से नमाज पढना वाजिब या इर्ज नहीं हो जाता. बल्के नमाज से पेहले आम तौर से पांयों वक्त मस्जिद में जो अजान दी जाती है, वो सुन्नते मोअक्केदा है और ये सुन्नते मोअक्केदा भी जमाअत काईम करने के लिये है. अगर मस्जिद के अलावा किसी अैसे मकान में जमाअत काईम की जाअे जहां मोहल्ले की मस्जिद की अजान की आवाज पड़ोयती है. तो अब जमाअत काईम करने के लिये अजान केहना वहां भी सुन्नते मोअक्केदा नहीं बल्के मुस्तहब है.

अल मुप्तसर ! हर अजान के बाद नमाज नहीं और अजान देना कभी कभी हुसूले बरकत और दइअे जरर के लिये भी होता है और कअ्र पर दी जाने वाली अजान ईसी पर महमूल की जाअे.

ईस जवाज पर मुन्किरीनों का मजहका जैज अे'तराज :

अभी हम ने यन्द अैसी अजानों का जिक किया, जिन के बाद नमाज नहीं, मगर मुन्किरीन इन तमाम अजानों को इरामोश कर के सिई बअ्ये के कान में दी जाने वाली अजान ब तौरे दलील पैश करते हैं के मौलूद यानी ताजा पैदाशुदा बअ्ये के कान में दी जाने वाली अजान के बाद तो नमाज है. और वो नमाज बाद मौत होती है. यानी नमाजे जनाजा. लैकिन जो दइन के बाद कअ्र पर दी जाती है, उस की नमाज कौन सी है ?

सब से पेहली बात ये के बअ्ये के कान में दी जाने वाली

અઝાન કો નમાઝે જનાઝા કી અઝાન બતાના ખાલિસ જહાલત હૈ.
કિસી કે મરને સે સાલહા સાલ પેહલે ઉસ કી વિલાદત કે વક્ત કાન મેં
દી ગઈ અઝાન કો ઉસ કી નમાઝે જનાઝા કી અઝાન બતાના નરી
જહાલત હી હૈ. બચ્ચે કી પૈદાઈશ કે ફૌરન બાદ ઉસ કે કાન મેં જો
અઝાન દી જાતી હૈ, વો અઝાન શૈતાન કે ઝરર ઓર શર સે મહફૂઝ
કરને કે લિયે દી જાતી હૈ.

મગર ! ફિર ભી મૈદાને દલીલ મેં આ કર મુન્કિરીન કા યે કેહના
કે બચ્ચે કે કાન મેં દી જાને વાલી અઝાન, નમાઝે જનાઝા કી અઝાન હૈ.
ઇસ ઝઈફ ઓર લાગર મરીઝ દલીલ કા જવાબ તુર્કી બ તુર્કી યે હૈ :-

જવાબે સૈ'તાલાઝ :

અગર મુન્કિરીન બચ્ચે કે કાન મેં દી જાને વાલી અઝાન કો
નમાઝે જનાઝા કી અઝાન માનતે હૈં, તો નમાઝે જનાઝા સિર્ફ કયામ
યાની ખડે હો કર અદા કી જાતી હૈ ઓર ઇસ નમાઝ મેં રુકૂઅ,
સજદા, કાઅૂદહ વગૈરા નહીં. સિર્ફ કયામ હૈ ઓર કયામ નમાઝ કે
તમામ અફ્આલ (કામોં) મેં અદના ફે'લ હૈ. સબ સે અફઝલ ફે'લે
નમાઝ સજદા હૈ. હદીષ શરીફ મેં હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો
તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા
અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં કે “બન્દે કો ખુદા સે સબ સે
ઝિયાદા કુર્બ હાલતે સજદા મેં હાસિલ હોતા હૈ.” (મુસ્લિમ શરીફ)

નમાઝ કા સબ સે આ'લા ફે'લ યાની સજદા નમાઝે જનાઝા મેં
નહીં. સિર્ફ અદના ફે'લ યાની કયામ (ખડે હોના) સે હી જનાઝે કી નમાઝ
હોતી હૈ. ફિર ભી યે નમાઝ મક્બૂલ હૈ. ઓર દુરુસ્ત હો જાતી હૈ.

જિસ કા મતલબ યે હૈ કે બચ્ચે કે કાન મેં જો અઝાન દી જાતી હૈ, ઉસ અઝાન કો નમાઝ કી અઝાન અગર માન ભી લેં, તો યે કેહના હોગા કે ઈસ અઝાન કે બાદ સિફ અદના અફઆલે નમાઝ યાની કયામ સે નમાઝ અદા કી જાતી હૈ.

બાકી રહા યે સવાલ કે દફન કે બાદ કબ્ર પર દી જાને વાલી અઝાન કે બાદ અબ કૌન સી નમાઝ અદા કી જાએગી ? ઈસ કા જવાબ યે હૈ કે :

❁ કુરઆને મજીદ પારહ ૨૮, સૂર-એ-કલમ, આયત નમ્બર ૪૨ મેં હૈ :

“يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ”

તર્જમા :

“જિસ દિન એક સાક ખોલી જાએગી ઓર સજ્દે કો બુલાએ જાએગે, તો ન કર સકેંગે.” (કન્ઝુલ ઈમાન)

તફસીર :

ઈસ આયત કી તફસીર મેં ઈમામુલ મુફસ્સિરીન, રઈસુલ મુજતહિદીન, હઝરતે અલ્લામા ઈમામ જલાલુદ્દીન અબ્દુરહમાન બિન કમાલ અસ્સુયૂતી (અલ મુતવફ્ફા ૮૧૧ હિ.) રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ ફરમાતે હૈ :

“هُوَ عِبَارَةٌ عَنْ شِدَّةِ الْأَمْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِلْحِسَابِ وَالْجَزَاءِ.”

તર્જમા :

“કયામત કે દિન કી સખ્તી હિસાબ ઓર જઝા કે મઆમલે મેં.”

હવાલા : તફસીરે જલાલૈન શરીફ, મતબૂઆ, બૈરૂત, સફા નં. ૫૬૫

યાની જબ કશ્કે સાક હોગા યાની કયામત કે દિન હિસાબ
ઔર જઝા કે મઆમલે મેં સપ્તી પૈશ આએગી, ઉસ દિન ભી કુફર
ઔર મુનાફિકીન સજદા ન કરેંગે યાની ઉન કો બુલાયા જાએગા,
લૈકિન વો અપને કુફર ઔર નિફાક કી વજહ સે સજદા ન કર સકેંગે.

લૈકિન!

અલ્હમ્દો લિલ્લાહ ! સહીહુલ અકીદા મુ'મિનીન અલ્લાહ
તઆલા કી બારગાહ મેં સજદા રેઝ હોંગે, બાદે દફન કબ્ર પર દી જાને
વાલી અઝાન ઉસ નમાઝ કી અઝાન હૈ. હાલાં કે યે નમાઝ કા ફે'લે
સજદા નમાઝે જનાઝે કે ફે'લે કયામ સે અફઝલ હૈ. મુન્કિરીન કે
એ'તરાઝ કા જવાબ કુરઆન સે મિલ ગયા કે બાદે દફન કબ્ર પર દી
જાને વાલી અઝાન રોઝે મહશર હોને વાલી નમાઝ કી અઝાન હૈ.

લિહાઝા બ રોઝે મહશર જો લોગ નમાઝ (સજદા) અદા કરેંગે,
વો બાદે દફન કબ્ર પર અઝાન દેતે હૈં ઔર મુનાફિકીન કશ્કે સાક કે
વક્ત યાની રોઝે મહશર સજદા અદા ન કર સકેંગે, વો કબ્ર પર
અઝાન નહીં દેતે, બલ્કે ઈન્કાર કરતે હૈં ઔર સપ્તી સે મના કરતે હૈં
ક્યૂંકે કયામત કે દિન જબ ઉન સે સજદા હી ન હો સકેગા, તો ફિર
ઉસ નમાઝ કે લિયે દફન કે બાદ કબ્ર પર ક્યૂં અઝાન દેં ?

16

સોલહવાં બાબ

તા' મિચ્ચત

કા બયાન

તા'ઝિય્યત કા ડયાણ

તા'ઝિય્યત કે લુગ્વી મા'ના હેં : મુદ્દે કે પસમાન્દગાન સે ઈઝહારે હમદદી કરના. જબ કિસી મુસલમાન કા ઈન્તકાલ હો જાએ, તો ઉસ કે વુરસા ઓર રિશ્તેદારોં કે પાસ તા'ઝિય્યત કે લિયે જાના સુન્નત હેં.

હદીષ શરીફ :

હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઈશાદિ ફરમાયા કે જો અપને મુસલમાન ભાઈ કી મુસીબત મેં તા'ઝિય્યત કરે, કયામત કે દિન અલ્લાહ તઆલા ઉસે કરામત (ઈઝ્ઝત) કા જોડા પેહનાએગા. (ઈબ્ને માજા)

હદીષ શરીફ :

હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં કે જો કિસી મુસીબતઝદા કી તા'ઝિય્યત કરે, ઉસે ઉસ કી મિસ્લ સવાબ મિલેગા. (તિરમિઝી)

હદીષ શરીફ :

હઝરતે અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હેં કે હુઝૂરે અક્કદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં કે જિસે કિસી જનાઝે કી ખબર મિલે, વો એહલે મય્યત કે પાસ જા કર ઉન કી તા'ઝિય્યત કરે. અલ્લાહ તઆલા ઉસ કે લિયે એક કીરાત સવાબ લિખેગા.

હવાલા : સહીહ ઈબ્ને સકન, બ હવાલા : ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૪૦૧

તા'ઝિયત સો મુતસાલિક અહમ મસાઈલ

મસઅલા :

તા'ઝિયત કા વક્ત મૌત સે તીન (૩) દિન તક હૈ, તીન દિન કે બાદ તા'ઝિયત કરના મકરૂહ હૈ. કે ગમ તાઝા હોગા, મગર જબ તા'ઝિયત કરને વાલા યા વો જિસ કી તા'ઝિયત કી જાએ વહાં મૌજૂદ ન હો, યા મૌજૂદ હૈ મગર તા'ઝિયત કરને વાલે તક મૌત કી ખબર ન પહોંચને કી વજહ સે ઈલ્મ નહીં, તો તીન (૩) દિન કે બાદ ભી તા'ઝિયત કરને મેં હર્જ નહીં.

હવાલા : (જૌહરતુન્નયિરહ, રદુલ મુહ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૮)

મસઅલા :

અફઝલ યે હૈ કે તા'ઝિયત દફન કે બાદ કબ્ર સે પલટ કર હો, ઓર અગર દફન સે પેહલે તા'ઝિયત કરેં, તો ભી બિલા કરાહત જાઈઝ હૈ.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૪૦૧
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૮

મસઅલા :

મુસ્તહબ યે હૈ કે મય્યત કે તમામ અકારિબ સે તા'ઝિયત કરેં, છોટે, બડે, મર્દ, ઓરત સબ સે તા'ઝિયત કરેં. લૈકિન ઓરત સે ઓરત કે મહારિમ હી તા'ઝિયત કરેં યા ઓરત તા'ઝિયત કરે.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૮)

મસ્અલા :

તા'ઝિયત મેં યે કહે કે અલ્લાહ તઆલા મય્યત કી મઙ્ફિરત ફરમાએ ઓર ઉસે અપની રહમત મેં ઢાંપે ઓર તુમ કો સબ્ર કી તૌફીક ઓર મુસીબત પર સવાબ અતા ફરમાએ. (હવાલા :- ઐઝન)

હદીષ શરીફ :

હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈન અલ્ફાઝ મેં તા'ઝિયત ફરમાતે થે કે :

તર્જમા :

“لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَأَعْطَىٰ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى”

“અલ્લાહ તઆલા કા હી હૈ જો ઉસ ને લિયા ઓર દિયા. ઓર અલ્લાહ કે નઝદીક હર ચીઝ મુકરર મુદત કે સાથ હૈ.”

હવાલા : સુનન નસાઈ, અલ જુઝ'ઈલ અવ્વલ, કિતાબુલ જનાઈઝ, બાબુલ અમ્મ બિલ ઈસ્તિહસાને વસ્સબ્રે, હદીષ નમ્બર: ૧૮૭૮, ૩૦૮, મત્બૂઆ : જર્મની

મસ્અલા :

મય્યત કે અઝીઝોં ઓર રિશ્તેદારોં કા ઘર મેં બૈઠના કે લોગ ઉન કી તા'ઝિયત કો આએ, ઈસ મેં કોઈ હર્જ નહીં.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૮)

મસ્અલા :

કબ્રસ્તાન મેં તા'ઝિયત કરના બિદઅત હૈ. ઓર દફન કે બાદ મય્યત કે ઘર આના ઓર તા'ઝિયત કર કે અપને અપને ઘર જાના અગર ઈત્તિફાકન હો તો હર્જ નહીં, લૈકિન ઈસ કી રસ્મ ન કરના ચાહિયે. ઓર દફન સે પેહલે યા દફન કે બાદ યા ઓર કિસી

વક્ત તા'જિયત કે લિયે મય્યત કે મકાન પર લોગોં કા મજમૂ કરના પસન્દીદા નહીં ઓર કરેં તો ગુનાહ ભી નહીં. (હવાલા :- ઐઝન)

મસ્અલા :

જો એક મરતબા તા'જિયત કર આયા હો, ઉસે દોબારા તા'જિયત કે લિયે જાના મકરૂહ હૈ.

હવાલા : (દુરેં મુખ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૯)

મસ્અલા :

મય્યત કે ઘર વાલોં કો તીન (૩) દિન તક ઈસ લિયે બૈઠના કે લોગ આએં ઓર તા'જિયત કર જાએં જાઈઝ હૈ, મગર તર્ક બેહતર હૈ. ઓર યે ઉસ વક્ત હૈ કે ફર્શ બિછા કર ઓર આરાઈશ કે સાથ તકલ્લુફાત ન કરના હો, વરના મના હૈ.

હવાલા : (આલમગીરી, રુદ્દલ મોહતાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૯)

મસ્અલા :

મય્યત કે પડોસી યા રિશ્તેદાર અગર મય્યત કે ઘરવાલોં કે લિયે ઉસ દિન ઓર રાત કે લિયે ખાના લાએં, તો બેહતર હૈ ઓર ઉન્હેં ઈસ્રાર કર કે ખિલાએં. (હવાલા:- ઐઝન)

મસ્અલા :

મય્યત કે ઘર વાલોં કે લિયે જો ખાના ભેજા જાતા હૈ, યે ખાના સિર્ફ ઘર વાલે ખાએં ઓર ખાના ઉન્હીં કે લાઈક મિક્દાર મેં ભેજા જાએ, ઝિયાદા ન ભેજા જાએ. યે ખાના મય્યત કે ઘર વાલોં કે અલાવા ઓર લોગ નહીં ખા સકતે. ઓર સિર્ફ પેહલે દિન ખાના ભેજના સુન્નત હૈ. (હવાલા:- ઐઝન)

મરુઅલા :

તા'ઝિયત કે લિયે અક્સર રિશ્તેદાર ઔરતેં જમા હો કર રોતી, પીટતી ઔર નૌહા કરતી હેં. ઉન્હેં ખાના ન દિયા જાએ કે ગુનાહ પર મદદ કરના હે.

હવાલા : (કશ્ફલ ગેતા, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૬૯)

ગૌદા યાની બુલન્દ આવાઝ સે રોના, પીટના, ચિલ્લાના

નૌહા યાની બુલન્દ આવાઝ સે ઔર ઝોર સે ચીખના, ચિલ્લા, રોના, પીટના, વાવેલા કરના, ઈસ કો બીન ભી કેહતે હેં. યે અફઆલ ઝમાન-એ જાહિલિયત કે હેં ઔર બિલ ઈજમાઅ ના જાઈઝ ઔર હરામ હેં. ઐસા કરને વાલે મદ્ ઔર ઔરત આખિરત મેં સખ્ત અઝાબ કે મુસ્તહિક હોંગે.

મરુઅલા :

નૌહા યાની મય્યત કે અવસાફ મુબાલગે કે સાથ બયાન કર કે બુલન્દ આવાઝ સે ચીખ કર રોના કે જિસ કો બીન કેહતે હેં, બિલ ઈજમાઅ હરામ હે. યૂંહી વાવેલા યાની વા “મુસીબતાહ” કેહ કર ચિલ્લાના હરામ હે.

હવાલા : (જૌહરતુન્નચિરહ, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૭૦)

મરુઅલા :

ગિરેબાન ફાડના, મુંહ નોચના, બાલ ખોલના, સર પર ખાક ડાલના, સીના કૂટના, રાન પર હાથ મારના, યે સબ જાહિલિયત કે

કામ હેં ઓર હરામ હેં. (હવાલા:- ઐઝન)

હદીષ શરીફ :

હઝરતે અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હેં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં કે “જો મુંહ પર તમાંચા મારે ઓર ગિરેબાન ફાડે ઓર જાહિલિયત કા પુકારના પુકારે (નોહા કરે) વો હમ સે નહીં.”

હવાલા : (બુખારી વ મુસ્લિમ)

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ માલિક અશઅરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હેં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં કે મેરી ઉમ્મત મેં ચાર કામ ઝમાન-એ જાહિલિયત કે હેં. જિન કો વો ન છોડેંગે. (૧) અપને હસબ (સિલ્સિલ-એ-ખાનદાન) પર ફખ્ર કરના (૨) દૂસરે કે નસબ (ખાનદાન) પર તાઅૂન કરના (૩) સિતારોં કી ચાલ સે બારિશ કી ઉમ્મીદ કરના ઓર (૪) નોહા કરના. ફિર ફરમાયા કે નોહા કરને વાલી ને મરને સે પેહલે તૌબા ન કી, તો કયામત કે દિન ઈસ હાલ મેં ખડી કી જાએગી કે ઉસ કે બદન પર કિતરાન (ગન્ધક) કા કુરતા હોગા ઓર ખારિશ (ખુજલી) કી ચાદર હોગી.

હવાલા : (મુસ્લિમ શરીફ)

હદીષ શરીફ :

સહીહેન મેં હઝરત અબૂ બદા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હેં કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહુ તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હેં કે (૧) જો સર મૂંઝાએ (યાની કિસી કે મરને પર સર મૂંઝાએ, જેસે હિન્દૂ કૌમ કે લોગ ભદરા કરતે હેં) (૨) નોહા કરે ઓર

---

(૩) કપડે ફાડે, મેં ઉસ સે બરી હૂં.

હવાલા : (મુસ્લિમ શરીફ)

હદીષ શરીફ :

હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં કે જબ કોઈ મરને વાલા મરતા હૈ ઓર ઉસ પર રોને વાલા ખડા હો કર કેહતા હૈ કે અય મેરે પહાડ ! અય મેરે સરદાર ! યા ઇસી કિસ્મ કે કોઈ દીગર અલ્ફાઝ કેહતા હૈ, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસ મય્યત પર દો ફરિશ્તે મુકરર ફરમા દેતા હૈ, જો ઉસ મય્યત કે સીને મેં મુકકે મારતે હૈં ઓર કેહતે હૈં : ક્યા તૂ ઐસા હી થા ?

હવાલા : ઇબ્ને માજા, તિર્મિઝી, બ હવાલા: અત્તરગીબ વત્તરહીબ, મત્બૂઆ બૈરૂત, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૩૪૯

હદીષ શરીફ :

એક ઓરત અપને બેટે કે ઇન્તકાલ પર રો રહી થી, હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ઉસે મના ફરમાયા ઓર ઇશાદિ ફરમાય કે “જબ તુમ મેં સે કોઈ અપની મય્યત પર રોતા હૈ, તો ઉસ કે રોને સે મય્યત કે ભી આંસૂ નિકલ આતે હૈં. તો અય ખુદા કે બન્દો ! અપને ભાઈયોં કો તક્લીફ ન દો.”

હવાલા :

ઉમ્દતુલ કારી શરહે અલ બુખારી, મુસન્નિફ : અલ્લામા ઇમામ બદરુદ્દીન અબી મુહમ્મદ મહમૂદ બિન અહમદ ઐની હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૫ હિ., મત્બૂઆ ઇદારતુલ મુનીરિયા, બૈરૂત, જિલ્દ ૮, સફા નં. ૭૯

હદીષ શરીફ :

હજરતે અબૂ બક્ર બિન અબી શૈબા ઓર ઈમામ અબુલ કાસિમ સુલૈમાન બિન અહમદ બિન ઐયૂબ તિબ્રાની, અલ મુતવફફા ૩૬૦ હિ. ને રિવાયત કી કે મુન્દરજએ બાલા હદીષ મેં જિસ ખાતૂન કા ઝિક હુવા, ઉન કા નામ હજરતે કૈલા બિન્તે મખરમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા હૈ. ઉન સે રિવાયત હૈ કે વો ખિદમતે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મેં હાઝિર થીં ઓર અપને બેટે કો યાદ કર કે રોઈ. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા : “યે કયા તરીકા હૈ કે દુનિયા મેં ઝિન્દગી તક તો અપને સાથી સે અચ્છા સુલૂક ઓર મરે પીછે ઈઝા દો.”

ફિર ઈશાદ ફરમાયા કે :

”فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ أَحَدَكُنَّ لَتَبْكِي فَتَسْتَعِينَنَّ لَهُ

તર્જમા :

صُويحبة فيأعباد الله لا تعذبوا موتاكم

“કસમ હૈ ઉસ કી ! જિસ કે હાથ (દસ્તે કુદરત) મેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી જાને પાક હૈ, કે તુમ્હારે રોને પર તુમ્હારા મુદા રોને લગતા હૈ. તો, અય ખુદા કે બન્દો ! અપની અમ્વાત કો અઝાબ ન કરો.”

હવાલા : અલ મો'જમુલ કબીર લિત્તિબ્રાની, મક્તબએ ફૈસલિયા, બૈરૂત, જિલ્દ ૨૫, સફા નં. ૧૦

હદીષ શરીફ :

હજરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ

વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

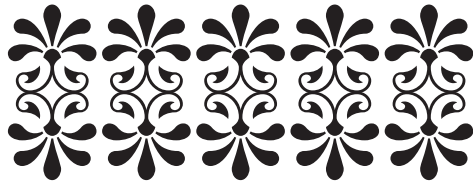
”إِنَّ هَذِهِ النَّوَائِحَ يُجْعَلْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَفَّيْنِ فِي جَهَنَّمَ صَفٌّ
عَنْ يَمِينِهِمْ وَصَفٌّ عَنْ يَسَارِهِمْ فَيَنْبَحْنَ عَلَى أَهْلِ النَّارِ كَمَا تَنْبَحُ
الْكَلَابُ. رواه الطبراني في الاوسط“

તર્જમા :

“બૈ:શક, યે નૌહા કરને વાલિયાં કયામત કે દિન જહન્નમ મેં દો સફોં કે દરમિયાન હોંગી. ઓર વો દો સફેં એહલે જહન્નમ કી હોંગી, જિન મેં સે એક સફ ઇન નૌહા કરને વાલિયોં કે દાએં ઓર એક સફ બાએં હોગી. તો વો નૌહા કરને વાલિયાં જહન્નમ વાલોં પર કુત્તે કી તરહ ભોંકેંગી.”

હવાલા :

અત્તરગીબ વત્તરહીબ, મત્બૂઆ : બૈરૂત,
જિલ્દ ૪, સફા નં. ૩૫૧

17

सतरहवां भाग

सोग और घटत

डा भयान

સોગ ઓર ઈક્ત કા બપાવ

નોટ :

શૌહર કે તલાક દેને પર ઓર શૌહર કે ઈન્તકાલ પર, દોનોં સૂરતોં મેં ઓરત પર ઈક્ત વાજિબ હૈ, લૈકિન યહાં હમ સિફ ઉન મસાઈલ કો હી બયાન કરેંગે, જો મૌત કી ઈક્ત સે તઅલ્લુક રખતે હૈં.

મસ્અલા :

સોગ કે શરઈ ઈસ્તિલાહ મેં યે મા'ના હૈં કે ઝીનત (બનાવ સિંગાર) કો તર્ક કરના વાજિબ હૈ. યાની હર કિસ્મ કે ઝૈવર સોને ચાંદી જવાહિર વગૈરા કે • હર કિસ્મ ઓર હર રંગ કે રેશમ કે કપડે અગરયે સિયાહ (કાલે રંગ કે) હોં, ન પહેને • ખુશ્બૂ બદન યા કપડોં મેં લગા કર ઈસ્તે'માલ ન કરે • તેલ કા ઈસ્તે'માલ ન કરે. અગરયે ઈસ મેં ખુશ્બૂ ન હો, જૈસે રૌગને ઝૈતૂન વગૈરા • કંઘા ન કરે • સિયાહ સુરમા ન લગાએ, સફેદ ખુશ્બૂદાર સુરમા ભી ન લગાએ • મહેંદી ન લગાએ, હાથ પાંવ કહીં ભી, પૂરા હાથ યા સિફ ઉંગલી, કહીં ભી ન લગાએ • ઝા'ફરાન, કુસુમ યા ગેરૂ કા રંગા હુવા યા સુખ્ રંગ કા કપડા ન પહેને, યા ગુલાબી, ધાની, હમૈશી ઓર તરહ તરહ કે રંગ જિસ મેં તઝયુન હો, અલ મુખ્તસર ! ભડકીલે રંગ વાલે કપડે ન પહેને.

હવાલા : જૌહરતુન્નયિરહ, આલમગીરી, દુરે મુખ્તાર,
બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૦

મસ્ખલા :

ઈદત મેં ઓરત કો યે ચીઝેં મના હેં. (૧) હર કિસ્મ કા ગેહના યહાં તક કે અંગૂઠી છલ્લા ભી (૨) મહેંદી (૩) સુરમા (૪) ઈત્ર (હર કિસ્મ કા) (૫) રેશમી કપડા (૬) હાર ફૂલ (૭) બદન યા કપડે મેં કિસી કિસ્મ કી ખુશ્બૂ (૮) સર મેં કંઘી કરના ઓર અગર મજબૂરી હો તો મોટે દન્દાનોં કી કંઘી કરે, જિસ સે ફકત બાલ સુલઝા લે, પટ્ટી ન ઝુકા લે યાની માંગ નિકાલ કર બાલ ન સંવારે (૯) ખુશ્બૂદાર ઓર મીઠા તેલ સર મેં ડાલના (૧૦) કુસુમ, ઝા'ફરાન, પુડિયા, ગેરૂ, ચૂંહી હર રંગ કે જિસ સે ઝીનત હોતી હો, એસે રંગીન કપડે પહેનના (૧૧) ચૂડિયાં અગરયે કાંચ કી હોં, અલ ગરઝ હર કિસ્મ કા સિંગાર ઈદત કે ખત્મ હોને તક મના હેં.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૩૩૧)

મસ્ખલા :

ઊરૂર કી વજહ સે મુન્દરજએ બાલા ચીઝેં મેં સે કુછ ચીઝેં કા ઈસ્તે'માલ કર સકતી હે, લૈકિન યે ઈસ્તે'માલ કરના સિર્ફ ઓર સિર્ફ ઝરૂરત કી બિના પર હો. ઝીનત યા સિંગાર કે ઈરાદે સે હરગિઝ ન હો. મસ્લન : દર્દે સર કી વજહ સે સર મેં તેલ લગા સકતી હે યા તેલ લગાને કી આદત હે ઓર જાનતી હે કે તેલ ન લગાને સે સર મેં દર્દ હો જાએગા, તો લગા સકતી હે. ઈસ સૂરત મેં ભી ખુશ્બૂ વાલા તેલ ઈસ્તે'માલ ન કરે.

હવાલા : (બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૦)

મસ્ખલા :

જિસ કપડે કા રંગ પુરાના હો ગયા હો કે અબ ઉસ કા પહેનના

ઝીનત નહીં, ઉસે પહેન સકતી હૈ. યૂંહી સિયાહ (કાલે) રંગ કે કપડે મેં ભી હર્જ નહીં, જબ કે વો કપડે રેશમ કે ન હોં.

હવાલા : (આલમગીરી, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૦)

મસ્અલા :

કિસી કે મરને કે ગમ મેં સિયાહ કપડે પહેનના જાઈઝ નહીં, મગર ઔરત કો તીન દિન તક શૌહર કે મરને પર ગમ કી વજહ સે સિયાહ કપડે પહેનના જાઈઝ હૈ ઔર સિયાહ કપડે ગમ ઝાહિર કરને કે લિયે ન હોં, તો મુત્લકન જાઈઝ હૈ.

હવાલા : (દુરે મુખ્તાર, રફુલ મુહ્તાર, બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૧)

મસ્અલા :

તીન દિન સે ઝિયાદા સોગ (રન્જો ગમ કી હાલત મેં રેહના) જાઈઝ નહીં, મગર ઔરત અપને શૌહર કે મરને પર ચાર મહીને ઔર દસ દિન સોગ કરે.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૨૯૭ ઔર ૨૯૩

(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૪, સફા નં. ૧૭૦

હદીષ શરીફ :

ઈમામ બુખારી ઔર ઈમામ મુસ્લિમ ને ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરત ઉમ્મે હબીબા ઔર ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરતે ઝૈનબ બિન્તે જહશ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત કી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્વલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઈશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

“لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُوْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تَحْدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ

تَرْجُماً : “ثَلَاثَ لَيَالٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا”

“अल्लाह तआला और आभिरत पर ईमान रखने वाली औरत के लिये हलाल नहीं के वो शौहर की मौत के अलावा किसी मय्यत पर तीन (3) दिन से ज़ियादा सोग करे, सिर्फ शौहर की मौत के लिये चार महीने, दस दिन सोग है.”

हवाला : सहीह मुस्लिम शरीफ़, मत्बूआ: कदीमी कुतुबखाना, कराची, भाग : पुजूब अल अहदाह फ़ी ईदतिल वफ़ात, जिल्द १, सफ़ा नं. ४८६

मस्यला :

किसी करीबी रिश्तेदार के मर जाने पर औरत को सिर्फ़ तीन (3) दिन तक सोग करने की इजाजत है, इस से आर्ध की नहीं. और अगर औरत शौहर वाली हो, तो शौहर उस से यानी तीन दिन के सोग से मना कर सकता है.

हवाला : (रदुल मोहतार, बहारे शरीअत, हिस्सा ८, सफ़ा नं. १३१)

मस्यला :

तलाक़ देने वाला सोग करने से मना करता है या शौहर ने मरने से पहले केह दिया था के मैं मर जाऊँ तो मेरा सोग मत करना, जब भी सोग करना वाजिब है. (हवाला:- अैजन)

मस्यला :

औरत मुदते ईदत में चारपाई पर सो सकती है, ये ज़ीनत में दाख़िल नहीं. इसी तरह सोने बैठने में बिछौना बिछाना भी मना नहीं.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૧૩, સફા નં. ૩૩૧
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૧

મસ્અલા :

અગર ઔરત હામલા હૈ, તો ઉસ કી ઈદત વઝ્એ હમલ યાની હમલ કા ખારિજ હો જાના હૈ. વઝ્એ હમલ સે ઈદત પૂરી હોને કે લિયે કોઈ ખાસ મુદત મુકરર નહીં. મૌત કી ઈદત હો યા તલાક કી ઈદત હો, અગર ઔરત હામલા હૈ, તો જિસ વક્ત બચ્ચા પૈદા હો, ઈદત ખત્મ હો જાએગી. અગરચે એક મિનીટ કે બાદ બચ્ચા પૈદા હો ગયા, ઔર અગર બચ્ચા પૈદા ન હુવા બલકે હમલ સાકિત (Abortion) હો ગયા. તો અગર ઉસ ગિર જાને વાલે (સાકિત હોને વાલે) હમલ મેં બચ્ચે કે આ'ઝા (Organs) બન ચુકે હૈં, તો ઈસ હમલ કે સાકિત હોને સે ભી ઈદત પૂરી હો જાએગી, ઔર અગર આ'ઝા નહીં બને તો અબ ઈદત શરઅન તય શુદા મુદત કે મુતાબિક પૂરી કરે યાની તલાક કી ઈદત તીન હૈઝ આને તક ઔર મૌત કી ઈદત ચાર મહીને ઔર દસ દિન.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૧૩, સફા નં. ૩૧૨, ૩૧૯, ૩૨૪, ૨૯૪
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૨૬

નોટ :

ઔરત કો હમલ કરાર પાને કે બાદ ચાર મહીને મેં બચ્ચે કે તમામ આ'ઝા કા ઢાંચા (Skeleton) બન જાતા હૈ. દિલ, દિમાગ, ઔર દીગર, અન્દરૂની આ'ઝા યાની આ'ઝાએ રઈસિયા (Vitay-Organs) પાંચ મહીને મેં બનતે હૈં. પાંચવેં મહીને મેં રહમ (બચ્ચાદાની-Uterus) કે અન્દર બચ્ચા કામિલ તૈયાર હો જાતા હૈ.

अब पांचवें महीने के बाद इस में बढौतरी (Progress) होती है.

मस्यला :

औरत का निकाह हुवा और खल्वत भी नहीं हुई बल्के अभी रुप्सती भी नहीं हुई के शौहर का ईन्तकाल हो गया, तो भी औरत पर यार महीने और दस दिन ईदत लाजिम है और इस मुदत के गुजरने से पेहले उस का निकाह ना जाईज और हराम है.

हवाला : (इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द १३, सफा नं. २३२, ३१४, २८८)

मस्यला :

ईदत के दरमियान औरत (बेवा) से निकाह बल्के निकाह की गुफ्तगू भी हराम है. और जब तक ईदत न गुजरे, निकाह का पैगाम देना भी हरामे कर्त है.

हवाला : (इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द १३, सफा नं. २८७ ३१८)

मस्यला :

ईदत में निकाह का पयाम देना भी हराम है और अगर पयाम नहीं, मस्लन : उस के घर वाले दरियाफ्त करें के निकाहे सानी का ईरादा है या नहीं? तो हर्ज नहीं.

हवाला : (इतावा रजविया (मुतर्जम) जिल्द १३, सफा नं. ३३२)

औरत ईदत के दिंग कहां गुजारे ?

मस्यला :

अथामे ईदते वफात में औरत पर लाजिम है के वो अपने शौहर के मकान पर रहे और शौहर के उसी मकान पर रहे कर ही ईदत के दिन पूरे करे. उस मकान को छोड कर दूसरे मकान में सुकूनत

નહીં કર સકતી, મગર ઝરૂરત કી બિના પર મકાન બદલ સકતી હૈ. ઔર ઝરૂરત કી તફસીલ આગે બયાન હોગી. શરઅન જિસ કો ઝરૂરત માના ગયા હૈ, ઉસ સે મુરાદ યે હૈ કે ઉસ કે બગૈર યારા ન હો. આજકલ મામૂલી બાતોં કો જિસ કી કુછ હાજત નહીં, મહેઝ અપની તબીઅત કી ખ્વાહિશ કો ઝરૂરત સમઝતે હૈં, વો યહાં મુરાદ નહીં.

હવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૩૨૭
(૨) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૩

મસ્અલા :

ઈદતે મૌત કા નફકા યાની ખાને પીને વગૈરા કા ઈન્તઝામ કિસી પર લાઝિમ નહીં. ઔરત ખુદ અપને પાસ સે ખાએ. અગર પાસ કુછ ન હો તો દિન કો મહેનત મઝદૂરી કે લિયે બાહર જા સકતી હૈ. અગર ઔરત કે પાસ ઈતના માલ હૈ કે યાર મહીને દસ દિન ઘર બૈઠ કર ખા સકે, તો અબ ઉસે કમાને કે લિયે નિકલના જાઈઝ નહીં. ઔર અગર ઉસ કે પાસ યાર મહીને દસ દિન કે બજાએ કુછ દિન યલે ઈતના ખાને કા સામાન હૈ, તો જિતને દિનોં ખાને કા સામાન પાસ રખતી હૈ, ઉતને દિનોં ઉસે ઘર બૈઠ કર ખાના લાઝિમ ઔર ખાને કા સામાન ખત્મ હોને કે બાદ નિકલના જાઈઝ ઔર વો ભી સિર્ફ દિન મેં નિકલે, રાત અપને ઘર ગુઝારે.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૩૩૦)

મસ્અલા :

અગર ઈદત વાલી ઔરત ઘર મેં રેહ કર કોઈ મહેનત કર કે અપના ખર્ચ નિકાલ સકે, ઈતના કમા સકતી હૈ, તો ઉસ કા ઘર સે બાહર નિકલના હલાલ ન હોગા, ક્યૂંકે ઉસ કા બાહર નિકલના

ઝરુરત કી બિના પર જાઈઝ હુવા હૈ ઓર જબ ઝરુરત નહીં તો જવાઝ ભી નહીં.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૧૩, સફા નં. ૩૨૮)

નોટ :

ઈમામે એહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિકે બરૈલ્વી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે ફતાવા સે બયાન કર્દા ઈસ મસ્અલે કો રાહબર વ મુશીર બના કર ઈદત વાલી ખવાતીન કમાને કે લિયે ઘર સે બાહર જાને કે બજાએ ઘર મેં હી રેહ કર કોઈ ઘરેલૂ કારોબાર (ગૃહ ઉદ્યોગ) મસ્લન ચર્ખા કાતના, સિલાઈ મશીન હો તો કપડે સીના, સ્વેટર વગૈરા બનાના, ટોપી બનાના, વગૈરા હલાલ કારોબાર કર કે અપના ગુઝારા કરે, યહી બેહતર હૈ.

મસ્અલા :

ઈદત વાલી ઓરત જિસ મકાન મેં ઈદત ગુઝારના વાજિબ હૈ, ઉસ મકાન કો છોડ નહીં સકતી. મગર ઈસ સૂરત મેં કે ઉસે કોઈ જબરન નિકાલ દે. મસ્લન વો મકાન કિરાયે કા હૈ ઓર મકાન માલિક કેહતા હૈ કે કિરાયા દે યા મકાન ખાલી કર ઓર ઉસ કે પાસ કિરાયા નહીં, યા વો મકાન ગિર જાએ, યા ગિર જાને કા ખતરા હો, યા વહાં ચોર ડાકૂ કા ખોફ હો, ઓર માલ કે નુક્સાન કા અન્દેશા હો, યા દીગર ઈસ કિસ્મ કી શરઅન સહીહ ઝરુરિયાત હો, તો મકાન છોડ કર કરીબ તરીન મકાન મેં મુન્તકિલ હો સકતી હૈ.

હવાલા : (૧) દુર્રે મુખ્તાર, મત્બૂઆ મુજતબાઈ, દેહલી, બાબુલ

હદાદ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૬૦

(૨) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ),

જિલ્લ ૧૩, સફા નં. ૩૨૮, ૩૨૭

(૩) બહારે શરીઅત, હિસ્સા ૮, સફા નં. ૧૩૩

મસ્અલા :

ઇદત વાલી ઔરત કો શરઅન મજબૂરી કી વજહ સે મકાન બદલને કી જો ઇજાઝત દી ગઈ હૈ, ઇસ મેં વાકઈ સચ્ચી મજબૂરી ઔર ઉઝૂરે શરઈ દેખા જાએગા, અગર અચ્ચામે ઇદત તક વહાં રેહને મેં જાન યા માલ યા નામૂસ પર કોઈ સહીહ અન્દેશા ઔર વાકઈ ખોફ નહીં, યા અગર હૈ ભી તો ઓસ કા ઇલાજ ભી મુઝ્કિન હૈ, મસ્લન ઓસ કે બાઝ મહારિમ રિશ્તેદાર ઓસ કે પાસ રેહ સકતે હૈં, યા કાબિલે એ'તમાદ ઔરત કો સાથ દેને કે લિયે રખ સકતી હૈ, અગરચે ઉજરત દેની પડે, તો ઓસે હરગિઝ ઇજાઝત નહીં કે મકાન તબદીલ કરે.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૧૩, સફા નં. ૩૩૩)

મસ્અલા :

ઔરત અચ્ચામે ઇદત મેં અપને ઇસ્તેહકાક ઔર વરાસત કે ઇસ્તેહકામ યાની બ હૈસિયતે વારિસ અપના હક હાસિલ કરને કે લિયે, ઘર સે કચેહરી જા સકતી હૈ. અગર કચેહરી ન ગઈ, તો ઓસ કી જાએદાદ યા દીગર હુકૂકે વરાસત કા નુક્સાન હોગા, તો દિન હી દિન મેં જા કર વાપસ ઘર આ જાએ.

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્લ ૧૩, સફા નં. ૩૨૮)

18

અક્ષરવાં બાબ

નમામે જનામા
કી તક્કાર

नमाजे जनाजा की तकरार

नमाजे जनाजा की तकरार यानी बारबार जनाजे की नमाज पढना मजहबे इनफी में मना है. फिकहे इनफी की मो'तबर व मो'तमद कुतुब शाहिद आदिल हैं के जनाजे की नमाज की तकरार ना जाईज और ना मशरूअ है.

यंद हवाले पैसे भिदमत हैं :-

हवाला : १

ईमामे अजल, बुरहाने मिल्त वदीन, शैखुल इस्लाम, उजरत अल्लामा बुरहानुदीन अबुल हुसैन अली बिन अभी बक मुर्गयानी इनफी, अलैहिररहमतु वरिजवान, अल मुतवफ्फा प८३ छि. इरमाते हैं के :

“إِنْ صَلَّى غَيْرُ الْوَلِيِّ وَالسُّلْطَانِ أَعَادَ الْوَلِيَّ إِنْ شَاءَ لِأَنَّ الْحَقَّ
لِلْأَوْلِيَاءِ وَإِنْ صَلَّى الْوَلِيُّ لَمْ يَجْزِ لِأَحَدٍ أَنْ يُصَلِّيَ بَعْدَهُ لِأَنَّ الْفَرَضَ
يَتَأْتِي بِالْأَوَّلِ وَالنَّفْلُ بِهَا غَيْرُ مَشْرُوعٍ”

तर्जमा :

“अगर वली या हाकिमे इस्लाम के सिवा और लोग नमाजे जनाजा पढ लें, तो वली को ईआदा यानी फिर से पढने का इप्तिहार है के नमाजे जनाजा औलिया यानी रिश्तेदारों में सब से करीब का हक है और अगर वली नमाजे जनाजा पढ युका, तो अब किसी को जाईज नहीं के वो नमाजे जनाजा फिर पढे, क्यूंके नमाजे जनाजा पढने का इर्ज तो पेहली भरतबा पढने से अदा हो युका और ये नमाज भतौरे नईल पढनी मशरूअ नहीं.”

હવાલા : “અલ હિદાયા ફી શરહિલ બદાયા”, મત્બૂઆ : અલ મક્તબતુલ અરબિયા. કરાચી, ફસ્લ ફી રસલાતે અલલ મય્યિત, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૬૦

હવાલા :૨

ફખ્રુલ ઓલોમા વલ ફુકહા, અલ્લામા મુહમ્મદ ઇબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે અલ મુતવફફા ૮૫૬ હિ. નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કે સિલ્સિલે મેં ફરમાતે હૈં કે :

“لَا يُصَلِّي عَلَيْهِ لَيْلًا يُؤَدِّي إِلَى تَكَرَّارِ الصَّلَاةِ عَلَى مَيِّتٍ وَاحِدٍ

فَإِنَّهُ غَيْرُ مَشْرُوعٍ”

તર્જમા :

“ઉસ પર નમાઝ ન પઢી જાએ તાકે એક મય્યત પર દો મરતબા નમાઝ ન હો, કે યે ના મશરૂઅ હૈ, યાની શરઅ કે મુવાફિક નહીં.”

હવાલા : “ગુન્યતુલ મુસ્તમલી શરહે મુન્યતુલ મુસલ્લી”, મત્બૂઆ: સુહૈલ એકેડમી, લાહૌર, ફસ્લ ફિલ જનાઈઝ, સફા નં. ૫૮૦

હવાલા :૩

રઈસુલ ફુકહા, ખાત્મુલ મોહકકેકીન, ઇમામ મુહમ્મદ બિન અલી હસ્કફી દમિશ્કી, રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે અલ મુતવફફા ૧૦૮૮ હિ. ફરમાતે હૈં કે :

“لَيْسَ لِمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا أَنْ يُعِيدَ مَعَ الْوَالِي لِأَنَّ تَكَرَّارَهَا غَيْرُ

مَشْرُوعٍ”

તર્જમા :

“જો પેહલે પઢ ચુકા, વો વલી કે સાથ ભી ઇઆદા કા ઇખ્તિયાર નહીં રખતા કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર ગૈર મશરૂઅ હૈ.”

હેવાલા : “દુરે મુખ્તાર શરહે તન્વીરુલ અબ્સાર”, મત્બૂઆ :
મુજતબાઈ દેહલી, બાબ : સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧,
સફા નં. ૧૩૩

હેવાલા :૪

મુક્તદાએ ઓલોમાએ અહનાફ, આલિમે જલીલ, હઝરત
અલ્લામા અશશૈખ નિઝામુદ્દીન રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે કી ઝેરે
નિગરાની પાંચ સૌ (૫૦૦) ઓલોમાએ અહનાફ કી મુરત્તબ શુદા
ફિકહે હનફી કી મો’તબર કિતાબ ફતાવા આલમગીરી મેં હૈ કે :

“لَا يُصَلِّي عَلَى مَيِّتٍ إِلَّا مَرَّةً وَاحِدَةً وَالتَّنْفُلُ بِصَلَاةِ الْجَنَازَةِ

તર્જમા :

“غَيْرُ مَشْرُوعٍ”

“કિસી મય્યત પર એક મરતબા કે સિવા નમાઝ ન પઢી
જાએ ઓર જનાઝે કી નમાઝે નફલ અદા કરના ગૈર મશરૂઅ હૈ.”

હેવાલા : “ફતાવા હિન્દિયા”, મત્બૂઆ: નૂરાની કુતુબખાના,
પેશાવર, અલ ફસ્લ ફી અસ્સલાત અલલ મય્યિત,
જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૬૩

હેવાલા :૫

એ’તમાદુલ ઓલોમા વલ મશાઈખ, ફાઝિલે નબીલ,
અલ્લામા ઝૈનુદ્દીન બિન ઈબ્રાહીમ નજીમ મિસ્રી, રહમતુલ્લાહે તઆલા
અલૈહે, અલ મુતવફફા ૮૭૦ હિ. ફરમાતે હૈ કે :

“إِنْ كَانَ الْمُصَلِّي سُلْطَانًا أَوْ الْإِمَامَ الْأَعْظَمُ أَوْ الْقَاضِي أَوْ وَالِي

الْمِصْرِ أَوْ إِمَامٌ حَيْثُ لَيْسَ لِلْوَلِيِّ أَنْ يُعَيَّدَ”

તર્જમા : “અગર બાદશાહે ઇસ્લામ યા અમીરુલ મુ’મિનીન યા કાઝી-એ-શરઅ યા ઇસ્લામી હાકિમે મિસ્ર (શહર) યા ઇમામુલ હય (ઇમામ મસ્જિદે મોહલ્લા, કે જિસ મસ્જિદ મેં પંજ વક્તા નમાઝ હોતી હો.) નમાઝ પઢ ચુકા, તો અબ વલી કો ભી ઇઆદા કા ઇખ્તિયાર નહીં.”

હવાલા : “બહરુર્રાઈક”, મત્બૂઆ: એચ, એમ, સઈદ કમ્પની, કરાચી, ફસ્લ અસ્સુલ્તાન અહક બિસ્સલાત, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૧૮૧

હવાલા : ૬

ઉસ્તાઝુલ ઓલોમા, મુક્તદા-એ-ફુકહા, હઝરત અલ્લામા શમ્સુદ્દીન મુહમ્મદ ખુરાસાની, રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે, અલ મુતવફ્ફા ૮૬૨ હિ. “શરહ નકાયા” કે હવાલે સે લિખતે હૈં કે :

“لَا يُصَلِّي عَلَى مَيِّتٍ إِلَّا مَرَّةً”

તર્જમા :

“કિસી મુદ્દે પર એક મરતબા સે ઝિયાદા નમાઝ ન પઢી જાએ.”

હવાલા : “જામેઉરુમૂઝ શરહે નકાયા”, મત્બૂઆ : મક્તબ-એ- ઇસ્લામિયા, ઈરાન, ફસ્લ ફિલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૮૫

મઝાઈદ હવાલોં કૌ વઝાહત :

યહાં તક હમ ને સુલ્તાનુલ હિન્દ, અતાએ રસૂલ, ખ્વાજા મુઈનુદ્દીન, ગરીબ નવાઝ, ચિશ્તી, અજમેરી, રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો વ-અદા-હુ-અન્ના કી છટી શરીફ કી મુનાસેબત સે સિર્ફ છે (૬) હવાલે પૈશ કિયે હૈં. હાલાં કે ફિક્હે હનફી કી સેંકઝોં કિતાબોં મેં સાફ લિખા હુવા હૈં કે “નમાઝે જનાઝા જબ એક મરતબા પઢ લી ગઈ, ફર્ઝ અદા હો ગયા ઓર જિસ ને નહીં પઢી, ઉસ કે લિયે ફૌત હો ગઈ, અબ ઉસ કી તકરાર જાઈઝ નહીં.”

❖ ચન્દ કુતુબે અહનાફ કે નામ ઝૈલ મેં દર્જ હૈં :-

- “હુલ્યતુલ મુજલ્લી”, મુસન્નિફ : ઇમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ઇબ્ને મીર અલ્હાજ હલબી, અલ મુતવફ્ફા ૮૭૯ હિ.
- “જૌહરતુન્નયિરહ”, મુસન્નિફ : અબૂ બક્ર બિન અલી બિન મુહમ્મદ હદાદ યમની હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૦૦ હિ.
- “ઈસ્લાહુલ વકાયા”, મુસન્નિફ : અલ્લામા અહમદ બિન સુલૈમાન બિન કમાલ બાશા, અલ મુતવફ્ફા ૯૪૦ હિ.
- “તન્વીરુલ અબ્સાર”, મુસન્નિફ : શમ્સુદ્દીન મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ ગઝઝી તમરતાશી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૦૪ હિ.
- “અલ તજનીસ વલ મઝીદ”, મુસન્નિફ : અલ્લામા બુરહાનુદ્દીન અલી બિન અબી બક્ર મુર્ગયાની, અલ મુતવફ્ફા ૫૯૩ હિ.
- “રદુલ મોહતાર”, મુસન્નિફ : અલ્લામા મોહકિફ મુહમ્મદ અમીન ઇબ્ને આબિદીન શામી, અલ મુતવફ્ફા ૧૨૫૨ હિ.
- “સિરાજુલ વહ્હાજ”, મુસન્નિફ : અબૂ બક્ર બિન અલી બિન મુહમ્મદ હદાદ યમની હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૦૦ હિ.
- “શરહે નકાયા બર જન્દી”, મુસન્નિફ : ઇમામ અલ્લામા અબ્દુલ ઉલા બરજન્દી હરવી, અલ મુતવફ્ફા ૯૩૨ હિ.
- “કુદૂરી”, મુસન્નિફ : ઇમામ અબુલ હુસૈન અહમદ બિન મુહમ્મદ બિન જાફર કુદૂરી, અલ મુતવફ્ફા ૪૨૮ હિ.
- “કાફી શરહે વાફી”, મુસન્નિફ : ઇમામ અબુલ બરકાત હાફિઝુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ નસફી, અલ મુતવફ્ફા ૪૨૭ હિ.

-
- “કન્ઝુદ દકાઈક”, મુસન્નિફ : અલ્લામા અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ બિન મુહમ્મદ ઝૈલઈ, અલ મુતવફફા ૭૧૦ હિ.
  - “ફતાવા કાઝી ખાન”, મુસન્નિફ : અલ્લામા કાઝી ફખ્રુદ્દીન હસન બિન મન્સૂર, અલ મુતવફફા ૫૮૨ હિ.
  - “ફતાવા ઝહીરિયા”, મુસન્નિફ : ઈમામ ઝહીરુદ્દીન અબૂ બક્ર મુહમ્મદ બિન અહમદ, અલ મુતવફફા ૬૧૮ હિ.
  - “મજમઉલ અન્હર”, મુસન્નિફ : અશ્શૈખ અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ બિન સુલૈમાન અલ મા'રુફ આફન્દી દામાત, અલ મુતવફફા ૧૦૭૮ હિ.
  - “મુરાકિયુલ ફલાહ”, મુસન્નિફ : અલ્લામા હસન બિન અમ્માર બિન અલી શરનબલાલી, અલ મુતવફફા ૧૦૬૮ હિ.
  - “ફતાવા વલવાલજિયા”, મુસન્નિફ : અલ્લામા અબ્દુર્રશીદ બિન અબી હનીફ વલવલ્જી, અલ મુતવફફા ૫૪૦ હિ.
  - “મુલ્તકિયુલ અબહર”, મુસન્નિફ : ઈમામ ઈબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, અલ મુતવફફા ૮૫૬ હિ.
  - “મુન્યતુલ મુસલ્લી”, મુસન્નિફ : અલ્લામા સદીદુદ્દીન મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ કાશગરી, અલ મુતવફફા ૭૦૫ હિ.
  - “અન્નકાયા મુખ્તસરૂલ વકાયા”, મુસન્નિફ : ઈમામ સદરુશરીઆ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ, અલ મુતવફફા ૭૪૫ હિ.
  - “નૂરુલ ઈઝા”, મુસન્નિફ : અલ્લામા હસન બિન અમ્માર બિન શરનબલાલી, અલ મુતવફફા ૧૦૬૮ હિ.
  - “અલ વાફી ફિલ ફુરૂઅ”, મુસન્નિફ : ઈમામ હાફિઝુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ નસફી, અલ મુતવફફા ૭૧૦ હિ.
-

-
- “અલ વકાયા”, મુસન્નિફ : અલ્લામા મહમૂદ બિન સદરુશરીઆ, અલ મુતવફ્ફા ૬૭૩ હિ.
  - “જામેઉલ બેહાર”, મુસન્નિફ : અલ્લામા શમ્સુદ્દીન મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ ગઝઝી તમરતાશી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૦૪ હિ.
  - “ખઝાનતુલ મુફ્તિયીન”, મુસન્નિફ : ઈમામ અલ્લામા હુસૈન બિન મુહમ્મદ સમ્આની સમીકાની, અલ મુતવફ્ફા ૭૪૦ હિ. કે બાદ
  - “ઝખીરતુલ ઉકબા”, મુસન્નિફ : ઈમામે જલીલ અલ્લામા યૂસુફ બિન જુનેદ ચલપી, અલ મુતવફ્ફા ૮૦૫ હિ.
  - “તબય્યેનુલ હકાઈક”, મુસન્નિફ : ઈમામ ફખ્રુદ્દીન અબૂ મુહમ્મદ ઉસ્માન બિન અલી ઝૈલઈ, અલ મુતવફ્ફા ૭૪૩ હિ.
  - “બદાઈયુસ્સનાએ”, મુસન્નિફ : મલકુલ ઓલોમા અલાઉદ્દીન અબી બક બિન મસ્જીદ કાસાની, અલ મુતવફ્ફા ૫૮૭ હિ.
  - “ફતાવા ખઝઝાઝિયા”, મુસન્નિફ : ઈમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન શિહાબુદ્દીન ખઝઝાઝી હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૨૭ હિ.
  - “ઈનાયા શરહે હિદાયા”, મુસન્નિફ : ઈમામ મોહકિક્ક અકમલુદ્દીન મુહમ્મદ બિન મહમૂદ બાબરતી, અલ મુતવફ્ફા ૭૮૬ હિ.
  - “ફત્હુલ કદીર”, મુસન્નિફ : મોહકિક્ક અલલ ઈત્લાક અલ્લામા કમાલુદ્દીન મુહમ્મદ બિન અલ હુમામ મક્કી, અલ મુતવફ્ફા ૮૬૧ હિ.
  - “અલ મુસ્તસ્ફી”, મુસન્નિફ : અલ્લામા હાફિઝુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ નસફી, અલ મુતવફ્ફા ૭૧૦ હિ.
-

-
- “મિન્હતુલ ખાલિક”, મુસન્નિફ : અલ્લામા મોહકિક્ક મુહમ્મદ અમીન ઈબ્ને આબેદીન શામી, અલ મુતવફ્ફા ૧૨૫૨ હિ.
  - “મુસ્તાખલિસુલ-હકાઈક”, મુસન્નિફ : ઈમામ ઈબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૬ હિ.
  - “જવાહિરુલ ઈખ્લાતી”, મુસન્નિફ : ઈમામ બુરહાનુદ્દીન ઈબ્રાહીમ બિન અબૂ બક અલ ઈખ્લાતી

ઝહરી હિદાયત :

ઈસ મસ્અલે કી તફ્ફીલી બહસ કે લિયે ઈમામ એહલે સુન્નત, મુજદ્દિદે દીનો મિલ્લત, શૈખુલ ઈસ્લામ વલ મુસ્લિમીન, ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ કી કિતાબ “અન્નહિયિલ હાજિઝ અન તકરારે સલાતિલ જનાઈઝ” (૧૩૧૫- હિ.) કા મુતાલેઆ ફરમાએ.

અલાવા અઝી ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુવરિઝવાન ને અપની કિતાબ “અલ હાદિયુલ હાજિબ અન જનાઝતિલ ગાઈબ” (૧૩૨૫ હિ.) મેં તકરારે નમાઝે જનાઝા કે અદ્દમે જવાઝ કે સુબૂત મેં બરાહીન વ દલાઈલ કે અમ્બાર લગા દિયે હેં. આપ ને ફિક્કહે ઈસ્લામી કી પચાસી (૮૫) કિતાબોં સે કુલ દો સૌ સાત (૨૦૭) ઈબારાત હવાલે મેં નક્લ ફરમા કર મસ્અલા વાઝેહ ફરમા દિયા કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ નહીં.

એક અહેમ ગુફ્તા :

ઈમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુવરિઝવાન નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કે મના હોને કે તઅલ્લુક સે એક અહેમ ગુફ્તા બયાન ફરમાતે હેં કે :

“અબ અગર નમાઝે જનાઝા મેં તકરાર કી ઈજાઝત દેતે હૈં, તો લોગ તસ્વીફ વ કસલ (ટાલ મટોલ, prodrastination) કી ઘાટી મેં પડેંગે. કહેંગે કે જલ્દી ક્યા હૈ? અગર એક નમાઝ હો ચુકી, હમ દોબારા પઢ લેંગે, ઈસ તકદીર પર અગર લોગોં કા ઈન્તઝાર ક્રિયા જાએ, તો જનાઝે કો દૈર હોતી હૈ ઓર જલ્દી કીજિયે તો જમાઅત હલ્કી રેહતી હૈ ઓર દોનોં બાતેં મક્સૂદે શરઅ કે ખિલાફ. લા-જરમ (મજબૂરન) મસ્લેહતે શરઈયા ઈસી કી મુક્તઝા (તકાઝા કરને વાલી) હુઈ કે તકરાર કી ઈજાઝત ન દેં. જબ લોગ જાનેંગે કે અગર નમાઝ હો ચુકી તો ફિર ન મિલેગી ઓર એસે અફઝાલે અઝીમા (બડી ફઝીલતેં) હાથ સે નિકલ જાએંગે, તો ખ્વાહી, ન ખ્વાહી જલ્દી કરતે હાઝિર આએંગે ઓર મય્યત કે ફાઈદે ઓર અપને ભલે કે લિયે જલ્દી જમા હો જાએંગે ઓર શરએ મુતહ્હર કે દોનોં મક્સદે બા હસન વુજૂહ રંગે ઝુહૂર પાએંગે (અચ્છી તરહ પૂરે હો જાએંગે).”

દવાલા : (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ), જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૧૩
(૨) અન્નહિયલ હાજિઝ અન તકરારે સલાતિલ જનાઈઝ

નમાઝે જનાઝા કી તકરાર કી મુમાઈનિઅત મેં સહાઈયે કરીમા કે દલાઈલ

દલીલ નં : ૧

જબ અમીરુલ મુ'મિનીન, ખલીફતુલ મુસ્લિમીન, સય્યદના ઉમર ફારૂકે આ'ઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા વિસાલ હુવા, તબ જલીલુલ કદ્ર સહાબી-એ-રસૂલ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કહીં ગએ હુએ થે. અમીરુલ મુ'મિનીન

કી શહાદત કી ખબર મિલતે હી જલ્દ અઝ જલ્દ મદીનએ તય્યબા આએ, લૈકિન આતે આતે દૈર હો ગઈ. નમાઝે જનાઝા પઢ લી ગઈ ઔર તદફીન ભી હો ચુકી. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કો નમાઝે જનાઝા મેં શિર્કત કા મૌકા ન મિલા, ઇસ પર આપ ને ફરમાયા કે :

”عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ لَمَّا فَاتَتْهُ الصَّلَاةُ عَلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ

તર્જમા : “تَعَالَى عَنْهُ قَالَ إِنَّ سَبَقْتُ بِالصَّلَاةِ فَلَمْ أَسْبِقْ بِالدُّعَاءِ لَهُ”

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે આને સે પેહલે અમીરુલ મુ’મિનીન ફારૂકે આ’ઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે જનાઝે કી નમાઝ હો ચુકી, તો ફરમાયા કે દુઆ કી બન્દિશ તો નહીં, તો ઉન કે લિયે દુઆ કરુંગા.”

હવાલા : ફત્હુલ્લાહિલ મુઈન, નાશિર : એચ. એમ. સઈદ કંપની, કરાચી, (પાકિસ્તાન) જિલ્દ ૧, સફા નં. ૩૫૩

અગર નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ હોતી, તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો અમીરુલ મુ’મિનીન હઝરત ઉમર ફારૂકે આ’ઝમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કે જનાઝે કી નમાઝ ઝરૂર પઢતે, મગર આપ ને નમાઝે જનાઝા પેહલી મરતબા હોને કે બાદ નમાઝે જનાઝા કી તકરાર ન કી, બલકે યે ફરમાયા કે “દુઆ કી બન્દિશ તો નહીં, મેં ઉન કે લિયે દુઆ કરુંગા.” જિસ કા સાફ મતલબ યે હૈ કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર મના હૈ, લૈકિન દુઆ કરને કી તો મુમાનિઅત નહીં, લિહાઝા મેં મમનૂઅ કામ યાની તકરારે નમાઝે જનાઝા ન કરુંગા, બલકે મશરૂઅ કામ યાની દુઆ કરુંગા.

દલીલ નં : ૨

ખાતૂને જન્નત, જિગર પારએ રસૂલ, રાહતે જાને મુસ્તફા, શેહઝાદીએ શહે કૌનેન, હઝરત ફાતિમતુઝ્ઝહરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા ને અપને શફીક સરતાજ ઓર ખાવિન્દે સઈદ, સય્યદુસ્સાદાત, મૌલાએ કાએનાત, હઝરત અલી મુશ્કિલ કુશા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે વસિયત ફરમાઈ કે મેં જબ દુનિયા સે જાઊં, તો મુઝે રાત મેં દફન કરેં, તાકે મેરે જનાઝે પર ના મેહરમ કી નઝર ન પડે. યુનાન્યે આપ કી વસિયત કે મુતાબિક આપ કો રાત મેં હી દફન કર દિયા ગયા. અજિલ્લએ સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ અજમઈન હઝરત ખાતૂને જન્નત ફાતિમતુઝ્ઝહરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કી નમાઝે જનાઝા મેં શિર્કત કી સઆદત સે મેહરમ રેહ ગએ. બલકે અમીરુલ મુ'મિનીન, ખલીફતુલ મુસ્લિમીન, ઈમામુલ મુત્તકીન, અસ્દુક્સાદિકીન હઝરત અબૂ બક સિદીક ઓર હઝરત ઉમર ફારૂકે આ'ઝમ વ દીગર સહાબા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ ભી શિર્કત ન ફરમા સકે.

ફિર કયા હુવા ?

હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ મોહદિસે દેહલ્વી રહમતુલ્લાહિ તઆલા અલૈહે, અલ મુતવફ્ફા ૧૨૩૯ હિ. ફરમાતે હૈં કે :

”در بعض روایات آمده که روز دیگر ابوبکر صدیق و عمر فاروق و دیگر اصحاب بخانه علی مرتضی بجهت تعزیت آمدند شکایت کردند که چرا مارا خبر نه کردی تا شرف نماز و حضوری دریافتیم - علی مرتضی گفت فاطمه رضی الله تعالی عنها وصیت

کرده بود که چون از دنیا بروم مرا به شب دفن کنی تا چشم نامحرم بر جنازه من نیفتد - پس بموجب وصیت و عمل کردم - این ست روایت مشهور

تર્જما :

“બાઝ રિવાયાત મેં આયા હૈ કે દૂસરે દિન હઝરતે અબૂ બક સિદ્દીક વ ઉમર ફારૂક વ દીગર સહાબા હઝરત અલીયે મુર્તઝા કે ઘર તા’ઝિયત કે લિયે આએ ઔર શિકાયત ફરમાઈ કે હમેં ખબર ક્યૂં ન દી કે હમ નમાઝ ઔર હાઝરી કા શર્ફ હાસિલ કરતે. હઝરત અલીયે મુર્તઝા ને ફરમાયા કે ફાતિમા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા ને વસિયત કી થી કે મેં જબ દુનિયા સે જાઝીં, તો મુઝે રાત મેં દફન કરેં, તાકે મેરે જનાઝે પર ના મોહરિમ કી નઝર ન પડે, તો મેંને ઉન કી વસિયત કે મુતાબિક અમલ ક્રિયા. યે હૈ રિવાયત મશહૂર.”

હવાલા : “તોહફએ ઈસ્ના અશરિયા”, મત્બૂઆ: સુહૈલ એકેડમી, લાહૌર, બાબ દહમ, સફા નં. ૨૮૧

નાઝિરીને કિરામ ગૌર ફરમાએં કે અગર નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ હોતી, તો હઝરતે અબૂ બક સિદ્દીક વ હઝરત ઉમર ફારૂકે આ’ઝમ ઔર દીગર અસ્હાબે કિબાર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ હરગિઝ હઝરત ખાતૂને જન્નત ફાતિમતુઝ્ઝહરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હા કે જનાઝે કી નમાઝ ફૌત હોને કા અફસોસ ન કરતે, બલ્કે વો તમામ હઝરાત દોબારા જમાઅત કાઈમ કર કે નમાઝે જનાઝા અદા ફરમા લેતે, લૈકિન ઉન્હોં ને ઐસા નહીં ક્રિયા, બલ્કે નમાઝે જનાઝા ફૌત હોને કી શિકાયત ફરમાતે હુએ હઝરત અલીયે મુર્તઝા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે કહા કે આપ ને હમેં ખબર ક્યૂં ન દી,

તાકે હમ ભી નમાઝ ઓર હાઝરી કા શર્ફ હાસિલ કરતે. જિસ કા સાફ મતલબ યે હૈ કે ઈન હઝરાત કો નમાઝે જનાઝા મેં શિકત કે શર્ફ સે મેહરૂમ હોને કા અફસોસ હૈ ઓર નમાઝે જનાઝા સે મેહરૂમ ઈસ લિયે હુએ કે નમાઝે જનાઝા ફૌત હો ગઈ ઓર નમાઝે જનાઝા ફૌત ઈસ લિયે હો ગઈ કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ ન હોને કી વજહ સે ઉસે દોબારા પઢના મુશ્કિન નહીં.

દલીલ નં : 3

ઈમામ અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન ઈસ્માઈલ અલ મા'રૂફ બ ઈમામ બુખારી, અલ મુતવફફા ૨૫૬ હિ. ઓર ઈમામ અબુલ હુસૈન મુસ્લિમ બિન અલ હુજજાજ કશીરી અલ મા'રૂફ બ ઈમામ મુસ્લિમ, અલ મુતવફફા ૨૬૧ હિ. રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા કે ઉસ્તાદ, ઈમામ અબૂ બક અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ અહમદ અન્નસફી અલ મા'રૂફ બ ઈબ્ને અબી શૈબા, અલ મુતવફફા ૨૧૧ હિ. રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો રિવાયત કરતે હૈં કે :

”عَنْ صَالِحِ مَوْلَى التَّوَّامَةِ عَمَّنْ أَدْرَكَ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا تَضَاقَقَ بِهِمُ الْمُصَلُّونَ انْصَرَفُوا وَلَمْ يُصَلُّوا عَلَى الْجَنَازَةِ فِي الْمَسْجِدِ“

તર્જમા :

“હઝરત અબૂ બક સિદીક વ હઝરત ઉમર ફારૂક વ દીગર સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ કી આદતે કરીમા થી કે જબ નમાઝે જનાઝા મેં મુસલ્લા તંગી કરતા કે ઉસ મેં ગુન્જાઈશ ન પાતે, તો વાપસ ચલે જાતે ઓર નમાઝે જનાઝા મસ્જિદ મેં ન પઢતે.”

હવાલા : “અલ મુસન્નફ લે ઈબ્ને અબી શૈબા”, નાશિર : ઇદારતુલ કુરઆન વલ ઉલૂમ અલ ઇસ્લામિયા, કરાચી, બાબ મિન કરહિસ્સલાતે અલલ જનાઈઝ ફિલ મસ્જિદે, જિલ્લ ૩, સફા નં. ૩૬૫
 ઇસ હદીષ કે ઝિમ્ન મેં ઇમામે એહલે સુન્નત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિકે બરૈલ્વી અલૈહિરહમતુ-વરિઝવાન ફરમાતે હૈં કે :

“નમાઝે જનાઝા કે જો ફઝાઈલે જલીલા હૈં, વો હઝરત સિદીક વ ફારૂક વ દીગર સહાબા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ પર મખ્ફી ન થે. ન ઉન સે તવક્કોઅ કે એસે ફઝલે જલીલ કે લિયે તશરીફ ભી લાઐં ઓર ફિર બા વસ્ફે કુદરત ઉસે છોડ કર ચલે જાઐં, અગર નમાઝે જનાઝા દોબારા જાઈઝ હોતી, તો તંગી-એ-મુસલ્લા ક્યા હર્જ કરતી ઓર વાપસ જાને કી ક્યા વજહ થી ? જબ પેહલે લોગ પઢ ચુકતે, ઉસ કે બાદ દૂસરી જમાઅત ફરમા લેતે.”

હવાલા : (ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લ ૯, સફા નં. ૩૦૬)

દલીલ નં : ૪

ઈલ્મે ફિક્હ કા યે મુસલ્લમ મસ્અલા હૈં કે, પાની મૌજૂદ હોતે હુએ તંદુરસ્તકો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢના જાઈઝ નહીં. અગર પઢેગા તો ઉસ કી નમાઝ ન હોગી. મઝીદ બર આં વો ગુનેહગાર હોગા. અબ એક હદીષ શરીફ મુલાહેઝા ફરમાઐં :

હદીષ શરીફ :

”عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ إِذَا خُفَّتْ أَنْ

تَفُوتَكَ الْجَنَازَةُ وَأَنْتَ غَيْرُ وَضُوءٍ فَتَيَمَّمْ وَصَلِّ

તર્જમા :

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે જબ તુમ્હેં નમાઝે જનાઝા કે ફૌત હોને કા અન્દેશા હો ઓર વુઝૂ નહીં, તો તયમ્મુમ કર કે પઠ લો.”

હવાલા : “અલ મુસન્નફ લે ઈબ્ને શૈબા”, નાશિર : ઈદારતુલ કુરઆન, કરાચી, બાબ ફીર-રુજુલે-યુખાફો-(ઈલલ-આખિર), જિલ્દ ૩, સફા નં. ૩૦૫

જલીલુલ કદ્ર સહાબી-એ-રસૂલ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા, જિન કા ફે'લ હમારે લિયે હુજજત હૈ, વો ભી મઝકૂરા હદીષ પર અમલ કરતે થે. ઈમામ બયહકી ઓર દારે કુત્ની ને અપની સુનન મેં રિવાયત ક્રિયા હૈ કે :

“أَنَّهَ آتَى الْجَنَازَةَ وَهُوَ عَلَى غَيْرِ وَضُوءٍ فَتَيَمَّمَ ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا”

તર્જમા :

“હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા કે પાસ એક જનાઝા આયા, ઉસ વક્ત ઉન કા વુઝૂ ન થા, તયમ્મુમ કર કે નમાઝ મેં શરીક હો ગએ.”

હવાલા :

“સુનને દારે કુત્ની”, મત્બૂઆ : નશરુસ્સુન્નતે, મુલ્તાન, બાબ અલ વુઝૂ વત્તયમ્મુમ મિન આનિયતિલ મુશરિકીન, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૨૦૨

તયમ્મુમ કર કે નમાઝે જનાઝા પઢવે કે તાસલ્લુક સે રિવાયાત :

- (૧) હઝરત અતા બિન અબી રબાહ રદિયલ્લાહો અન્હુ સે રિવાયત હૈ કે જબ તુઝે નમાઝે જનાઝા ફૌત હો જાને કા ખૌફ હો, તો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢ લે.
- (૨) હઝરત આમિર શોઅબી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે જબ નમાઝે જનાઝા કે ફૌત હોને કા અન્દેશા હો તો, તયમ્મુમ કરે.
- (૩) હઝરત હકમ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે જબ તુઝે નમાઝે જનાઝા ફૌત હો જાને કા અન્દેશા હો ઔર તૂ બે વુઝૂ હૈ, તો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢ લે.
- (૪) હઝરત હસન બસરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે નમાઝે જનાઝા કે લિયે તયમ્મુમ કર લે.

મુન્દરજા ચારોં રિવાયાત બ હવાલા :-

“અલ મુસન્નફ લે ઈબ્ને અબી શૈબા”, જિલ્દ ૨, સફા નં. ૪૯૮

- (૫) હઝરત ઈબ્ને શિહાબ ઝહરી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે જબ તેરે સામને અચાનક જનાઝા આએ ઔર તેરા વુઝૂ નહીં, તો તયમ્મુમ કર કે નમાઝ પઢ લે.

હવાલા :

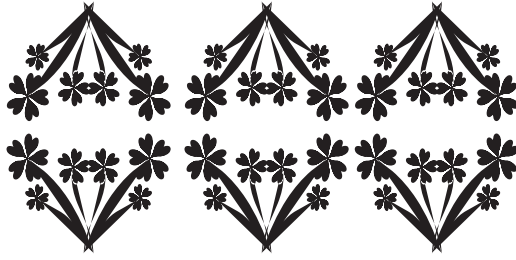
“શરહે મઆનિયુલ આસાર લિત્તાહાવી”, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૫૨

મઝકૂરા પાંચ તાબઈને કિરામ કે અલાવા હઝરત ઈબ્રાહીમ નખઈ ઓર હઝરત ઈકરમા તલ્મીઝ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ યાની કુલ સાત અઈમ્મા તાબઈન સે સાબિત હૈ કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ નહીં. અગર નમાઝે જનાઝા કી તકરાર જાઈઝ હોતી, તો નમાઝ ફૌત હોને કે ક્યા મા'ના ? ઓર ઉસ કે લિયે તંદુરસ્ત કો પાની મૌજૂદ હોતે હુએ તયમ્મુમ ક્યૂં કર જાઈઝ હોતા ?

અલ મુખ્તસર ! નમાઝે જનાઝા કી તકરાર ગૈર મશરૂઅ ઓર મના હૈ ઓર ઉસ કે મમનૂઅ હોને પર દલાઈલે કસીરા મૌજૂદ હૈં.

19

ઉભિસ્વાં બાબ

ગાથેબાના
નમાઁ જનાઁ

ગાએબાના નમાઝે જનાઝા પઢના કૈસા હૈ ?

ગાએબાના નમાઝે જનાઝા યાની ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢના, યાની જહાં નમાઝે જનાઝા પઢી જાએ, વહાં મય્યત મૌજૂદ ન હો, બલકે દૂસરે મકામ પર હો. મસ્લન અહમદઆબાદ મેં કિસી કા ઈન્તકાલ હો ગયા ઓર બમ્બઈ કે લોગ બમ્બઈ શહેર મેં ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢેં.

કભી કભી એસા હોતા હૈ કે આલમી શોહરત રખને વાલે કિસી શપ્સ કા યા કિસી મશહૂર વ મા'રૂફ મઝહબી રેહનુમા વ મુક્તદા કે ઈન્તકાલ કી ખબર પા કર મુખ્તલિફ મમાલિક ઓર મુખ્તલિફ શહેરોં મેં ઉસ કી નમાઝે જનાઝા પઢી જાતી હૈ. ગાએબાના નમાઝ પઢને વાલે લોગોં મેં સે અક્સર લોગ ઈસ મસ્અલે સે ના વાકિફ હૈં કે:

મસ્અલા :

મઝહબે મુહઝઝબ હનફી મેં જનાઝાએ ગાઈબ પર નમાઝ મહઝ ના જાઈઝ હૈ. અઈમ્મએ હનફિયા કા ઈસ કે અદ્મે જવાઝ પર ઈજમાઅ હૈ.

હવાલા :

- (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્દ ૯, સફા નં. ૩૪૧
- (૨) અલ-હાદીયુલ-હાજિબ-અન-જનાઝતિલ-ગાઈબ, મત્બૂઆ રઝા એકેડમી, બમ્બઈ, સફા નં. ૩૫.

ગુજરાત :

ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢને મેં એક બાત યે લાઝિમ આએગી કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર હોગી. ક્યૂંકે જહાં કહીં ભી કિસી મુસલમાન કા ઈન્તકાલ હુવા હોગા, વહાં ઉસ કી નમાઝે જનાઝા ઝરૂર પઢી ગઈ હોગી. મસ્લન અહમદઆબાદ મેં કિસી કા ઈન્તકાલ હુવા ઔર ઉસ કી ગાએબાના નમાઝે જનાઝા બમ્બઈ, બેંગલોર, હેદરાબાદ, દેહલી, કલકત્તા વગેરા શેહરોં મેં પઢી ગઈ. તો સબ સે પેહલે ઉસ કે જનાઝે કી નમાઝ અહમદઆબાદ મેં હી પઢી જાએગી, દીગર શેહરોં મેં ઉસ કી નમાઝ બાદ મેં હી પઢી જાએગી. તો યહાં દો બાતેં લાઝિમ આએગી :

- (૧) નમાઝે જનાઝા કી તકરાર હોગી.
- (૨) ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢી જાએગી.

પેહલી બાત યે કે નમાઝ કી તકરાર જાઈઝ હૈ યા નહીં? યે મસ્અલા અવરાકે સાબેકા મેં તફસીલ કે સાથ બયાન કર કે સાબિત કર દિયા ગયા હૈ કે નમાઝે જનાઝા કી તકરાર ગૈર મશરૂઅ ઔર મમ્નૂઅ હૈ. અબ મા'મલા ઈસ બાત પર વઝાહત તલબ હૈ કે ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા જાઈઝ હૈ યા નહીં?

ફિકહે હનફી કી મો'તબર વ મુસ્તનદ કુતુબ મેં સાફ સરાહત સે લિખા હુવા હૈ કે ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા જાઈઝ નહીં. મસ્લન:

હવાલા નં : ૧

મોહકિક્ક અલલ ઈત્લાક, અલ્લામા કમાલુદ્દીન મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ વાહિદ ઈબ્ને અલ હુમામ મક્કી, રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહે (અલ મુતવફ્ફા ૭૬૧ હિ.) ફરમાતે હૈં કે :

”وَشَرَطُ صِحَّتِهَا إِسْلَامُ الْمَيِّتِ وَطَهَارَتُهُ وَوَضْعُهُ أَمَامَ الْمُصَلِّي

તર્જમા :

”فَلِهَذَا الْقَيْدُ لَا تَجُوزُ عَلَى غَائِبٍ“

“સેહતે નમાઝે જનાઝા યાની જનાઝે કી નમાઝ સહીહ હોને કી શર્ત યે હૈ કે મય્યત મુસલમાન હો, પાક હો, જનાઝા નમાઝી કે આગે ઝમીન પર રખા હો. ઈસી શર્ત કે સબબ કિસી ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા જાઈઝ નહીં.”

હવાલા :

“ફત્હુલ કદીર”, નાશિર : મક્તબએ નૂરિયા રઝવિયા,
સખ્ખર (પાકિસ્તાન) ફસ્લ ફિસ્સલાત અલલ મય્યત,
જિલ્દ ૨, સફા નં. ૮૦

હવાલા નં : ૨

ઈમામુલ ફુકહા, શૈખુલ ઈસ્લામ, શમ્સુદ્દીન, અલ્લામા મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ ગઝઝી તમરતાશી સાહિબે તન્વીરુલ અબ્સાર, અલ મુતવફફા ૧૦૦૪ હિ. રહમતુલ્લાહે તઆલા અલૈહ ફરમાતે હૈં કે :

”إِنَّ أَبَا حَنِيفَةَ لَا يَقُولُ بِجَوَازِ الصَّلَاةِ عَلَى الْغَائِبِ“

તર્જમા :

“હમારે ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો જનાઝાએ ગાઈબ પર નમાઝે જાઈઝ નહીં માનતે.”

હવાલા :

“ફતાવા ઈમામ ગઝઝી તમરતાશી”, મત્બૂઆ: બરૈલી શરીફ, કિતાબ તહારતુસ્સલાત, સફા નં. ૪

હવાલા નં : ૩

રઈસુલ ફુકહા, ખાતેમુલ મોહકકેકીન, ઈમામ મુહમ્મદ બિન

અલી હસ્કફી દમિશ્કી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૮૮ હિ. અલૈહિરહમતુ વરિઝવાન ફરમાતે હૈં: “شَرَطُهَا حُضُورُهُ فَلَا تَصِحُّ عَلَى غَائِبٍ”

તર્જમા :

“જનાઝે કા હાઝિર હોના શર્તે નમાઝ હૈ. લિહાઝા કિસી ગાઈબ પર નમાઝે જનાઝા સહીહ નહીં.”

હવાલા : “દુરે મુખ્તાર”, મત્બઅ: મુજતબાઈ, દેહલી, બાબ સલાતુલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૨૧

અલાવા અઝીં ફિક્હ કી હસ્બે ઝૈલ કુતુબ મેં ભી સાફ લિખા હુવા હૈ કે મય્યત કા નમાઝી કે સામને મૌજૂદ હોના નમાઝે જનાઝા કી શર્ત હૈ, લિહાઝા કિસી ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા દુરુસ્ત નહીં.

મઝીદ હવાલોં કી કિતાબોં કે બામ :

- “મુલ્તકિયુલ અબહર”, મુસન્નિફ : ઈમામ ઈબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૬ હિ.
- “મજમઉલ અન્હર શરહે મુલ્તકિયુલ અબહર”, મુસન્નિફ : અશ્શૈખ અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ બિન સુલૈમાન આફન્દી દામાત, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૭૮ હિ.
- “કાફી શરહે વાફી”, મુસન્નિફ : ઈમામ અબુલ બરકાત હાફિઝુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ નસ્ફી, અલ મુતવફ્ફા ૪૨૭ હિ.
- “હુલ્યતુલ મુજલ્લી”, મુસન્નિફ : ઈમામ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન અમીર અલ્હાજ હલબી અલ મુતવફ્ફા ૮૭૮ હિ.
- “બહરુરૈઈક”, મુસન્નિફ : અલ્લામા ઝૈનુદ્દીન બિન ઈબ્રાહીમ નજ્જમ મિસ્રી, અલ મુતવફ્ફા ૮૭૦ હિ.

-
- “બુરહાન શરહે મવાહિબ”, મુસન્નિફ : અલ્લામા ઈબ્રાહીમ બિન મૂસા તરાબુલસી, અલ મુતવફ્ફા ૮૨૨ હિ.
  - “અરકાને અરબઆ” : મુસન્નિફ : મલકુલ ઓલોમા બહરુલ ઉલૂમ અલ્લામા અબ્દુલ ઉલા લખનવી, અલ મુતવફ્ફા ૧૨૨૫ હિ.
  - “ગુન્નિયા શરહે મુન્યા”, મુસન્નિફ : અલ્લામા બુરહાનુદ્દીન ઈબ્રાહીમ બિન મુહમ્મદ હલબી હનફી, અલ મુતવફ્ફા ૮૫૬ હિ.
  - “વાફી”, મુસન્નિફ : ઈમામે જલીલ અલ્લામા હાફિઝુદ્દીન અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ નસફી, અલ મુતવફ્ફા ૭૧૦ હિ.
  - “નહરુલ ફાઈક”, મુસન્નિફ : ફખ્રુલ ઓલોમા અલ્લામા ઉમર બિન નજમ મિસ્રી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૦૫ હિ.
  - “શરનબલાલિયા અલદ-દુરર”, મુસન્નિફ : અલ્લામા હસન બિન અમ્માર બિન અલી શરનબલાલી, અલ મુતવફ્ફા ૧૦૬૮ હિ.

અલાવા અઝી ● શલબિયા અલા તબય્યેનુલ હકાઈક
 ● ખાદિમ અલદ-દુરર ● ફતાવા ખુલાસા ● શરહે મજમઉલ બહરૈન
 ● ફતાવા હિન્દિયા ● અબૂ સઉદ વગૈરા કુતુબે મો'તબરા મેં સાફ હુકમ મઝકૂર હૈ કે સેહતે નમાઝે જનાઝા કે લિયે મય્યત કા મૌજૂદ હોના શર્ત હૈ લિહાઝા ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા જાઈઝ નહીં.

**આમ તોર પર હુઝૂરે અકદસ
સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ
ને અપને ઝમાન-એ-અકદસ મેં
ગાએલાના ગમાઝે જનાઝા ગઈં યઠાં**

હુઝૂરે અકદસ રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જિસ કી ભી નમાઝે જનાઝા મેં શિર્કત ફરમા લેં ઉસ કી નજાત વ મઝ્ફિરત વ બખ્શિશ મેં કોઈ શુબ્હ નહીં. ખુદ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા હૈં કે :

- મેરી નમાઝ મુસલમાન પર મૂજિબે રહમત હૈં.
- તારીકી સે ભરી હુઈ કબ્ર કો મેં અપની નમાઝ સે રૌશન ફરમા દેતા હૂં.

હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે મઝકૂરા ઈશાદાતે આલિયા કે સુબૂત મેં હમ યહાં દો અહાદીષે કરીમા બતૌરે સુબૂત પૈશ કરતે હૈં :-

હદીષ શરીફ :

ઈમામ અહમદ, ઈબ્ને હબ્બાન, હાકિમ ઓર ઈબ્ને માજા ને હઝરત ઈબ્ને સાબિત રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત ક્રિયા કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મુસલમાનોં પર નમાઝે જનાઝા પઢને કે સિલ્સિલે મેં ઈશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

“لَا يَمُوتَنَّ فِيكُمْ مَيِّتٌ مَا كُنْتُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ إِلَّا ادْتَمُّونِي بِهِ فَإِنَّهُ

تَرْجُمًا :

صَلَوْتِي عَلَيْهِ رَحْمَةً“

“જબ તક મૈં તુમ મૈં તશરીફ ફરમા હૂં, હરગિઝ કોઈ મય્યત તુમ મૈં ન મરે, જિસ કી ઇતેલાઅ મુઝે ન દો, કે ઉસ પર મેરી નમાઝ મૂજિબે રહમત હૈ.”

હવાલા :

“મુસ્નદે અહમદ બિન હમ્બલ”, મત્બૂઆ: દારુલ ફિક્ક,
બૈરૂત, જિલ્દ ૪, સફા નં.૩૮૮

હદીષ શરીફ :

ઇમામ મુસ્લિમ ઓર ઇબ્ને હબ્બાન ને હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત કિયા કે હુઝૂરે અહદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઇશાદિ ફરમાતે હૈં કે :

“هَذِهِ الْقُبُورُ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَىٰ أَهْلِهَا وَإِنِّي أَنُورُهَا بِصَلَوْتِي

تَرْجُمًا :

عَلَيْهِمْ“

“બેશક યે કબ્રોં અપને સાકિનોં પર તારીકી સે ભરી હુઈ હૈં ઓર બૈ:શક, મૈં અપની નમાઝ સે ઉન્હેં (કબ્ર કો) રૌશન ફરમા દેતા હૂં.”

હવાલા :

“સહીહ મુસ્લિમ શરીફ”, મત્બૂઆ : નૂરે મુહમ્મદ અસ્હ
અલ મુતાબેઅ, કરાચી, કિતાબુલ જનાઈઝ,
જિલ્દ ૧, સફા નં.૩૧૦

મઝકૂરા દોનોં અહાદીષે કરીમા કે ઝિમ્ન મૈં ઇમામે ઇશકો મહબ્બત, મુજદિદે દીનો મિલ્લત, ઇમામ અહમદ રઝા મોહકિક્કે બરૈલ્વી ફરમાતે હૈં કે :

“બ ઈ હમા હાલાં કે ઝમાન-એ-અકદસ મેં સદહા સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ ને દૂસરે મવાઝેઅ (મકામ) મેં વફાત પાઈ, લૈકિન કભી કિસી હદીથે સરીહ સહીહ સે સાબિત નહીં કે હુઝૂર ને ગાએબાના ઉન કે જનાઝે કી નમાઝ પઢી, ક્યા વો (દીગર મકામ મેં વફાત પાને વાલે) મોહતાજે રહમતે વાલા ન થે ? ક્યા મઆઝઅલ્લાહ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કો ઉન પર યે રહમત વ શફકત ન થી ? ક્યા (હુઝૂર) ઉન કી કુબૂર અપની નમાઝે પાક સે પુરનૂર ન કરના યાહતે થે ? ક્યા જો મદીના તય્યાબા મેં મરતે ઉન્હીં કી કુબૂર મોહતાજે નૂર હોતીં, ઔર જગહ ઈસ કી હાજત ન થી ? યે સબ બાતે બદાહતન (સાફ તૌર પર) બાતિલ હેં. તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા આમ તૌર પર ઉન કી નમાઝે જનાઝા ન પઢના હી દલીલ રૌશન વ વાઝેહ હૈ કે જનાઝાએ ગાઈબ પર નમાઝ ના મુસ્કિન થી, વરના ઝરૂર પઢતે કે મુક્તઝા બ કમાલે વુફૂર મૌજૂદ ઔર માનેઅ મફ્ફૂદ. (યાહા હુવા કામિલ તૌર પર કસરત સે મૌજૂદ ઔર કોઈ રોકને વાલા નહીં.)”

“લા-જરમ (યકીનન) ન પઢના કસ્દન બાઝ રેહના થા, ઔર જિસ અમ્ન સે મુસ્તફા સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ બે ઉઝૂર માનેઅ બિલ કસ્દ એહતરાઝ ફરમાએ, વો ઝરૂર અમ્ને શરઈ વ મશરૂઅ નહીં હો સકતા.”

(યાની કિસી રોકને વાલે ઉઝૂર કે બગૈર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ જાનબૂઝ કર જિસ કામ કો ન કરેં, વો કામ કભી ભી મુવાફિકે શરીઅત ઔર જાઈઝ નહીં. હો સકતા.)

- હેવાલા :** (૧) ફતાવા રઝવિયા (મુતર્જમ) જિલ્લે ૯, સફા નં. ૩૪૬
(૨) અલ-હાદીયુલ-હાજિબ-અન-જનાઝતિલ ગાઈબ,
સફા નં. ૩૯

**તૌન મવાકેસ મેં હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા
સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ બે
ગાઈબ કૌં જમાઝે જનાઝા કયૂં પઢૌં ?**

દૂસરે શહેર કી મય્યત પર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા
અલૈહિ વસલ્લમ કા નમાઝે જનાઝા પઢના સિફ્તીન વાક્યોં મેં રિવાયત
ક્રિયા જતા હૈ.

- (૧) વાક્યએ નજજાશી બાદશાહે હબ્શા
- (૨) વાક્યએ મુઆવિયા લૈસી
- (૩) વાક્યએ ઉમરાએ મૌતા.

(રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ અજમઈન)

મઝકૂરા તીનોં વાકેઆત મેં જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો
તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને થા. જનાઝા નિગાહે મુસ્તફા
સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને હાઝિર થા, તો યે
નમાઝ ગાઈબ પર ન હુઈ બલકે હાઝિર પર હુઈ.

નજજાશી બાદશાહે કા વાક્યા :

મુલ્કે હબ્શા (Ethopia) કા બાદશાહ અસ્હમા નજજાશી જો
સિદ્ક દિલ સે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ
પર ઈમાન લાયા થા. જબ ઉસ કા ઈન્તકાલ હબ્શા મેં હુવા તો હુઝૂરે

અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને મદીના તય્યબા મેં સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ કો ખબર દી ઓર સફેં બાંધ કર ચાર તકબીરેં કહીં, હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ ફરમાતે હૈં કે મેં દૂસરી યા તીસરી સફ મેં થા.

હવાલા : “સહીહ બુખારી શરીફ”, મત્બૂઆ : કદીમી કુતુબખાના, કરાચી, બાબ અસ્સુફૂફ અલલ જનાઝહ, જિલ્દ ૧, સફા નં. ૧૭૬

ઈસ હદીથ શરીફ કો પૈશ કર કે નમાઝે જનાઝા ગાઈબ પર પઢને કે જવાઝ કે કાઈલ દલીલ પકડતે હૈં કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને હબ્શા કે બાદશાહ અસ્હમા નજજાશી કી ગાએબાના નમાઝ પઢી હૈ, લિહાઝા ગાઈબાના નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ હૈ.

ઈસ હદીથ શરીફ સે બ ઝાહિર તો ઐસા સાબિત હોતા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ, રહમતે આલમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને જમાઅતે સહાબા કે સાથ ગાએબાના નમાઝે જનાઝા પઢી, લૈકિન દર હકીકત યે નમાઝ ગાએબાના નમાઝે જનાઝા ન થી, બલકે હાઝિર પર થી, નમાઝ પઢને વાલે તમામ હઝરાત જાનતે થે કે યે ગાએબાના નમાઝે જનાઝા નહીં.

ક્યુંકે ...

અલ્લાહ તબારક વ તઆલા ને અપને મહબૂબે આ'ઝમ વ અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે લિયે ઝમીન કો લપેટ દિયા ઓર અપને મહબૂબ કી નિગાહોં સે તમામ હિજાબાત હટા દિયે ઓર જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ અપની નઝરોં કે સામને દેખ રહે થે, તો અબ હુઝૂર કે લિયે

ये नमाज गार्हभ पर न थी बल्के हाजिर पर थी, जब हुजूर के लिये हाजिर पर थी, तो सहाब-ए-किराम के लिये भी हाजिर पर थी, क्यूंके इस नमाजे जनाजा की इमामत हुजूर अकदस, इमामुल अम्बिया वल मुर्सलीन सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने इरमाई थी और जो नमाजे जनाजा वा इमाअत पढी जाती है, उस में जनाजे का इमाम के सामने हाजिर होना शर्त है, मुक्तदियों के सामने हाजिर होना जरूरी नहीं, क्यूंके जब जनाजा इमाम के सामने हाजिर है, तो मुक्तदियों के सामने भी हाजिर माना जायेगा. अगर इमाम की नमाज हाजिर पर हुई तो मुक्तदियों की भी हाजिर पर हुई, याहे मुक्तदियों को जनाजा नजर आये या न आये. सिर्फ इमाम के सामने जनाजा हाजिर होना सब के लिये काफ़ी है.

नज्जशी बादशाह की ब आदिर गायेबाना नमाजे जनाजा में हुजूर अकदस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने जनाजा मुलाहेजा इरमाते हुअे हाजिर पर पढी और सहाब-ए-किराम रिदवानुल्लाहे तआला अलैहिम अजमईन ने ये समज कर हाजिर पर पढी के हमें नज्जशी बादशाह का जनाजा नजर आये या न आये, हमारे आका व मौला इमामुल अम्बिया वल मुर्सलीन सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम जो इस वक्त इमामत इरमा रहे हैं, वो तो नज्जशी बादशाह का जनाजा जरूर मुलाहेजा इरमा रहे हैं, जब नज्जशी बादशाह का जनाजा हुजूर के सामने हाजिर है, तो हुजूर के लिये ये नमाज गार्हभ पर नहीं बल्के हाजिर पर है. और जब ये नमाजे जनाजा हुजूर अकदस के हक में हाजिर पर है, तो हमारे लिये भी हाजिर पर हुई.

સહાબ-એ-કિરામ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમ કે ઈસ ખયાલ કે સુબૂત મેં ઓર નજજાશી બાદશાહ કા જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને હોને કે સુબૂત મેં ચંદ હવાલે અહાદીષ કી રૌશની મેં મુલાહેઝા ફરમાએં :

હદીષ શરીફ :

સહીહ ઈબ્ને હબ્બાન મેં સહાબીએ રસૂલ હઝરત ઈમરાન બિન હસીન રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે :

”إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنَّ أَخَاكُمْ
النَّجَّاشِي تُوْفِيَ فَقَوْمُوا فَصَلُّوا عَلَيْهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ وَصَفُّوا خَلْفَهُ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا وَهُمْ لَا يَظُنُّونَ إِلَّا أَنَّ جَنَارَتَهُ بَيْنَ
يَدَيْهِ“

તર્જમા :

“રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ને ફરમાયા: તુમ્હારા ભાઈ નજજાશી મર ગયા, ઉઠો, ઈસ પર નમાઝ પઠો, ફિર હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ખડે હુએ, સહાબા ને પીછે સફેં બાંધીં. હુઝૂર ને ચાર તકબીરેં કહીં, સહાબા કો યહી ઝન (ખયાલ) થા કે નજજાશી કા જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને હાઝિર હૈ.”

હવાલા : “અલ એહસાન બ તરતીબે સહીહ ઈબ્ને હબ્બાન”,
મત્બૂઆ: મુઅસ્સસતુર્રિસાલા, બૈરૂત, ફસ્લ ફિસ્સલાત
અલલ જનાઈઝ, જિલ્દ ૫, સફા નં. ૪૦

હદીષ શરીફ :

સહીહ અબૂ અવાના મેં હઝરત ઈમરાન બિન હસીન

રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો સે રિવાયત હૈ કે :

તર્જમા : “فَصَلِّينَا خَلْفَهُ وَنَحْنُ لَا نَرَى إِلَّا أَنَّ الْجَنَازَةَ قَدَّامَنَا”

“હમ ને હુઝૂર કે પીછે નમાઝ પઢી ઓર હમ યહી એ’તકાદ કરતે થે કે જનાઝા હમારે આગે મૌજૂદ હૈ.”

હવાલા : “ફત્હુલ બારી બ હવાલા અબી અવાના”, મત્બૂઆ : મુસ્તફા અલ બાબી, મિસ્ર, બાબ અસ્સુફૂફ અલલ જનાઝહ, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૪૩૨

હદીષ શરીફ :

જલીલુલ કદ્ર સહાબી-એ-રસૂલ ઓર મુફસ્સિરે કુરઆન હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હુમા સે રિવાયત હૈ કે :

“كُشِفَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ سَرِيرِ النَّجَاشِيِّ حَتَّى

તર્જમા : “رَأَاهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ”

“નજજાશી કા જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે લિયે ઝાહિર કર દિયા ગયા થા. હુઝૂર ને ઉસે દેખા ઓર ઉસ પર નમાઝ પઢી.”

હવાલા : “શરહે અઝઝરકાની અલલ મવાહિબ”, મત્બૂઆ : દારુલ મઅરેફા, બૈરૂત, અન્નોઈરબિઅ ફી સલાતેહી, સફા નં. ૮૭ સાબિત હુવા કે જબ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા ગાઈબોં કી નમાઝે જનાઝા પઢને સે બાઝ રેહના સાબિત હૈ, તો હઝરત અસ્હમા નજજાશી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી નમાઝ પઢને કા મતલબ યે હૈ કે ઉન કા જનાઝા હુઝૂર કે સામને થા

और ये जनाजा सिर्फ नज़रे सहाबा से गाँव था. और इनफिया व मादिकिया ओलोमा का इस पर इतिहास है के जैसे की नमाजे जनाजा शर्ज है, जो जनाजा लोगों से गाँव हो और इमाम उसे देख रहा हो.

मुआविया लैसी का वाक्या :

उजरत मुआविया बिन मुआविया मुज़नी लैसी रदियल्लाहो तआला अन्हो ने मदीना तय्यबा में इन्तकाल इरमाया. उन के इन्तकाल के वक्त हुज़ुरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम तबूक में तशरीफ़ इरमा थे. जब तबूक में उजरत मुआविया बिन मुआविया रदियल्लाहो तआला अन्हो के इन्तकाल की खबर आई, तो हुज़ुरे अक़दस सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम ने तबूक में उन की नमाजे जनाजा पढी.

गाअेबाना नमाजे जनाजा के इवाज के काइलीन इस वाक्ये को बतौरे दलील पेश कर के गाअेबाना नमाजे जनाजा के इवाज का इश्तिदाल करते हैं. हालां के इस वाक्ये में भी नज्जशी बादशाह के जनाजे की तरफ़ उजरत मुआविया बिन मुआविया मुज़नी लैसी रदियल्लाहो तआला अन्हो का जनाजा हुज़ुरे अक़दस रइमते आलम सल्लल्लाहो तआला अलैहि वसल्लम के पेशे नज़रे अन्वर कर दिया गया था. लिहाजा ये नमाज भी हाज़िर पर हुँ, न के गाँव पर.

उवाला पेशे बिदमत है :

हदीष शरीफ़ :

इमाम तिब्रानी ने उजरत अबू उमामा रदियल्लाहो तआला अन्हो से इन अल्हाज में रिवायत की के उजरत जिब्रइले अमीन अलैहिस्सलातो वस्सलाम ने बिदमते अक़दस में हाज़िर हो कर अर्ज

કી : યા રસૂલલ્લાહ ! મુઆવિયા બિન મુઆવિયા મુઝની ને મદીને મેં ઇન્તકાલ ક્રિયા.

”أَتُحِبُّ أَنْ أَطَوِّئَ لَكَ الْأَرْضَ، فَتُصَلِّيَ عَلَيَّ، قَالَ نَعَمْ، فَضْرَبَ بِجَنَاحِهِ عَلَى الْأَرْضِ فَرَفَعَ لَهُ سَرِيرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ وَخَلْفَهُ صَفَّانٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ كُلُّ صَفٍّ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ“

તર્જમા :

“ક્યા હુઝૂર યાહતે હૈં કે હુઝૂર કે લિયે ઝમીન લપેટ દું, તાકે હુઝૂર ઉન પર નમાઝ પઢે, ફરમાયા : હાં, હઝરત જિબ્રઈલ ને અપના પર (પંખ/wing) ઝમીન પર મારા. જનાઝા હુઝૂર કે સામને હો ગયા. ઉસ વક્ત હુઝૂર ને ઉન પર નમાઝ પઢી ઓર ફરિશતોં કી દો સફેં હુઝૂર કે પીછે થીં, હર સફ મેં સત્તર હઝાર ફરિશતે થે.”

હવાલા : “મિકાત શરહે મિશકાત”, મત્બૂઆ: મક્તબએ ઇમ્દાદિયા, મુસ્તાન, બાબ અલ મશી બિલ જનાઝહ, જિલ્દ ૪, સફા નં. ૪૬

હદીષ શરીફ :

હઝરત અનસ બિન માલિક રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કી રિવાયત મેં યે અલ્ફાઝ હૈં કે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલાતો વસ્સલામ ને બારગાહે રિસાલત સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મેં અર્ઝ કી કે ક્યા હુઝૂર ઇસ પર નમાઝ પઢના યાહતે હૈં ? ઇશાદિ ફરમાયા : હાં !

”فَضْرَبَ بِجَنَاحِهِ الْأَرْضَ فَلَمْ تَبْقَ شَجْرَةٌ وَلَا آكْمَةٌ إِلَّا

تَضَعَتْ وَرُفِعَ لَهُ سَرِيرُهُ حَتَّى نَظَرَ إِلَيْهِ فَصَلَّى عَلَيْهِ“

તર્જમા :

“પસ હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામ ને ઝમીન પર અપના પર (પંખ/wing) મારા. કોઈ પેડ ઓર ટીલા ન રહા, જો પસ્ત ન

હો ગયા. ઔર ઈન (મુઆવિયા બિન મુઆવિયા) કા જનાઝા હુઝૂર કે સામને બુલન્દ ક્રિયા ગયા, યહાં તક કે હુઝૂર કી મુકદ્દસ નઝરોં કે સામને હો ગયા. ઉસ વક્ત હુઝૂર ને ઉન પર નમાઝ પઢી.”

હવાલા : “અલ ઉસાબા ફી તમીઝિ સ્સહાબા”, મત્બૂઆ : દારે સાદિર, બૈરૂત, જિલ્દ ૩, સફા નં. ૪૩૬

હદીથ શરીફ :

એક રિવાયત મેં ઈસ તરહ ભી આયા હૈ કે :

”هَلْ لَكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَأَقْبِضُ لَكَ الْأَرْضَ قَالَ نَعَمْ فَصَلِّ

તર્જમા :

“عَلَيْهِ

“હઝરત જિબ્રઈલ ને અર્ઝ કી કે અગર હુઝૂર ઈન પર નમાઝ પઢની યાહેં તો મેં ઝમીન સમેટ દૂં. ફરમાયા : હાં, હઝરત જિબ્રઈલ ને ઐસા હી ક્રિયા, ઉસ વક્ત હુઝૂર ને ઉન પર નમાઝ પઢી.”

હવાલા : ઐઝન, સફા નં. ૪૩૭

મઝકૂરા તીનોં હવાલોં મેં યે વારિદ હૈ કે હઝરત જિબ્રઈલે અમીન અલૈહિસ્સલાતો વસ્સલામ ને બારગાહે રિસાલત મેં અર્ઝ કી કે અગર હુઝૂર ઈન પર નમાઝ પઢના યાહેં તો મેં ઝમીન કો લપેટ દૂં યા સમેટ દૂં, જિસ કા મતલબ યે હૈ કે હુઝૂરે અકદ્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઉસ વક્ત તબૂક નામી મકામ મેં થે ઔર હઝરત મુઆવિયા બિન મુઆવિયા લૈસી રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા જનાઝા મદીનએ મુનવ્વરા મેં થા ઔર તબૂક નામી મકામ મદીનએ તય્યબા સે કાફી દૂર થા, હુઝૂર ને હઝરત મુઆવિયા બિન મુઆવિયા કે જનાઝે કી નમાઝ પઢને કી ખ્વાહિશ ઝાહિર ફરમાઈ, તો હઝરત જિબ્રઈલ ને અપના પર (Pinion) માર કર ઝમીન કો હમવાર કર કે

સમેટ દી, યહાં તક કે હઝરત મુઆવિયા બિન મુઆવિયા રદિયલ્લાહો તઆલા અન્હો કા જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે સામને મૌજૂદ હો ગયા.

ગુફતા :

અબ યહાં એક સવાલ યે પૈદા હોતા હૈ કે હઝરત જિબ્રઈલે અમીન અલૈહસ્સલાતો વસ્સલામ કો ખિદમતે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ મેં યે અર્ઝ કરને કી ઝરરત ક્યૂં પડી કે હુઝૂર અગર હઝરત મુઆવિયા કે જનાઝે કી નમાઝ પઢના યાહેં, તો મેં ઝમીન સમેટ દૂં, યાની હુઝૂર કે લિયે હઝરત મુઆવિયા કી નમાઝે જનાઝા પઢના મુશ્કિન ન થા. ક્યૂંકે હુઝૂર ઉસ વક્ત તબૂક મેં થે ઓર જનાઝા મદીનએ તય્યબા મેં થા. યાની જનાઝા હાઝિર ન થા બલ્કે ગાઈબ થા ઓર હઝરત જિબ્રઈલ શરીઅતે મુહમ્મદી સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે અચ્છી તરહ વાકિફ થે, ઉન કે ઈલ્મ મેં યે બાત થી કે ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા નહીં પઢી જાતી, લિહાઝા હઝરત મુઆવિયા કા જનાઝા ગૈર મૌજૂદ યાની ગાઈબ હોને કી વજહ સે હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઉન કી નમાઝે જનાઝા નહીં પઢેંગે. અલબત્તા અગર જનાઝા હાઝિર હોગા, તો ઝરૂર પઢેંગે.

ઈસી લિયે તો હઝરત જિબ્રઈલ ને અર્ઝ કી કે અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ હઝરત મુઆવિયા બિન મુઆવિયા કે જનાઝે કી નમાઝ પઢના યાહેં, તો નમાઝ પઢને મેં જો બાત માનેઅ યાની મના કરને વાલી હૈ યાની જનાઝા ગાઈબ હૈ, ઈસ માનેઅ કો દૂર કર દૂં ઓર જનાઝા બજાએ ગાઈબ કે હાઝિર કર દૂં.

અગર ગાઈબ કે જનાઝે કી નમાઝ પઢના શરઅન રવા હોતા

તો હઝરત જિબ્રઈલ કી અર્જ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ ઝરૂર ઈશાદિ ફરમાતે કે રેહને દો ! તક્લીફ ગવારા કરને કી કોઈ ઝરૂરત નહીં. અગર હઝરત મુઆવિયા કા જનાઝા ગાઈબ હૈ તો ક્યા હુવા ? ગાઈબ કી ભી નમાઝે જનાઝા પઢ સકતે હૈ, મગર હુઝૂર ને એસા હરગિઝ નહીં ફરમાયા, બલકે હઝરત જિબ્રઈલ ને ઝમીન કો સમેટ કર જનાઝા હાઝિર કરને કી ખિદમ અન્જામ દેને કી જો દરખ્વાસ્ત કી, ઉસ કો શરફે કબૂલિયત સે નવાઝતે હુએ ફરમાયા કે હાં. હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી ખ્વાહિશ કી તકમીલ કે લિયે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલાતો વસ્સલામ ને ઝમીન પર અપના પર (wing) મારા ઓર તમામ હિજાબાત ઝાઈલ હો ગએ ઓર હઝરત મુઆવિયા કા જનાઝા હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી નિગાહોં કે સામને હો ગયા, તબ હુઝૂર ને ઉન કે જનાઝે કી નમાઝ પઢી.

અલાવા અઝીં હદીષ શરીફ કે અલ્ફાઝ કે :

“જબ જનાઝા હુઝૂર કી નિગાહોં કે સામને હો ગયા ઉસ વક્ત હુઝૂર ને જનાઝે કી નમાઝ પઢી.”

ઈસ કા સાફ મતલબ યે હૈ કે જબ તક જનાઝા ગાઈબ થા, આપ ને નમાઝે જનાઝા ન પઢી, બલકે જબ હઝરત મુઆવિયા કા જનાઝા નિગાહોં કે સામને હો ગયા, તબ આપ ને નમાઝ પઢી, યાની હાઝિર પર નમાઝ પઢી, ગાઈબ પર ન પઢી.

જિસ હદીષ કો દલીલ બના કર નમાઝે જનાઝા ગાઈબ પર પઢને કે કાઈલીન બતૌરે સુબૂત પૈશ કરતે હૈ, ઈસી હદીષ સે સાફ સાબિત હો રહા હૈ કે ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ નહીં.

હુઝૂર બે ગાઈબ કી ગમાઝે જનાઝા પઢી ઇસા કી વજહ :

હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ આમ તૌર પર ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા નહીં પઢતે થે. હયાતે તય્યબા મેં દો, તીન વાકેઆત એસે ભી હેં કે આપને ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢી. મસ્લન નજજાશી બાદશાહ, હઝરત મુઆવિયા લૈસી, ઉમરાએ મૌતા.

અવરાકે સાબિકા મેં અહાદીષે કરીમા કી રૌશની મેં યે બતાયા ગયા હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કા કિસી કે જનાઝે કી નમાઝ પઢના મૂજિબે રહમત હૈ. ઓર આપ જિસ પર નમાઝે જનાઝા પઢ લેતે, ઉસ કી કબ્ર સે તારીકી દૂર હો જાતી ઓર કબ્ર રૌશન હો જાતી. તો ઝરા સોચો ! જો ઝાતે કરીમા કી શાન “હરીસુન અલૈકુમ” યાની “તુમહારી ભલાઈ કે ચાહને વાલે હો.”

વો ઝાતે કરીમા હઝારોં ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા છોડ દેં ઓર સિફ દો તીન કી હી પઢેં, યે કબ ઉન કે કરમ કે શાયાને શાન હૈ? આમ તૌર પર ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા તર્ક ફરમાના ઓર દો એક મરતબા પઢના, યે ખુસૂસિયત કી બિના પર હૈ. અલ્લાહ તઆલા ને અપને મહબૂબે અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કો ખુસૂસિયતે ખાસ્સા અતા ફરમાઈ થી કે બ ઝાહિર ગાઈબ ઓર દૂસરે

મકામ પર જનાઝા હોને કે બા વુજૂદ વો જનાઝા મહબૂબે અકરમ કી મુકદ્દસ નિગાહોં કે સામને હોતા ઓર બ ઝાહિર એસે ગાઈબ પર નમાઝે જનાઝા હકીકત મેં હાઝિર પર નમાઝે જનાઝા થી ઓર ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢને કે જો વાકેઆત હુઝૂરે અકદ્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ સે વુકૂઅ પઝીર હુએ હૈં, વો હુઝૂરે અકદ્દસ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કી ખુસૂસિયતે ખાસ્સા થી, જિસ કા હુકમ આમ નહીં હો સકતા.

હુકમે આમ અદ્દમે જવાઝ હૈ યાની ગાઈબ કી નમાઝે જનાઝા પઢના જાઈઝ નહીં, યહી આમ હુકમ હૈ ઓર ઇસી આમ હુકમ પર મિલ્લતે ઇસ્લામિયા કા અમલ હૈ.

મૌત કે બાદ કયા ?

ઈરાદા તો યે થા કે “મો’મિન કી વફાત” કિતાબ કો એક હી જિલ્દ મેં પૂરી કર દૂં, લૈકિન કુછ ઝરૂરી ઓર ઇખ્તિલાફી મસાઈલ કે સિલ્સિલે મેં ઝેહન મેં મઝામીન કી આમદ ને વો તૂલ પકડા કે કિતાબ કી ઝખામત મેં ઇઝાફા હોતા ગયા, અબી હસ્બે ઝૈલ ઉનાવીન લિખના બાકી હૈં.

- (૧) કુબૂર ઓર મઝારાત કી તા’ઝીમ
- (૨) કબ્રસ્તાન કે તઅલ્લુક સે મસાઈલ
- (૩) ઝિયારતે કુબૂર કે આદાબ, મસાઈલ ઓર ફઝાઈલ
- (૪) મઝારાત પર ઓરતોં કી હાઝરી
- (૫) તઆમે મય્યત

-
- (६) ईसाले सवाल, इतेहा, उर्स वगैरा
 (७) अहवालें बरज्ज
 (८) अजाबे कब्र
 (९) इह की हकीकत
 (१०) बादे इन्तकाल इहों का अपने घरों में आना
 (११) मैदाने मेहशर, क्यामत और हिसाब किताब
 (१२) पुल सिरात और क्यामत की सप्तियां
 (१३) शफाअत का बयान
 (१४) जन्नत और दोज्ज का बयान
 (१५) दीदारे इलाही

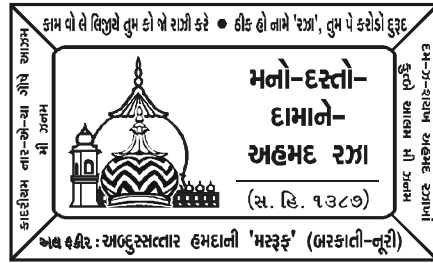
मुन्दरज्जे बाला उनावीन कुरआने मज्जद, कुतुबे तफ्सीर, कुतुबे अहादीथ और दीगर कुतुबे अस्लाफ में इतनी तफ्सील से मज्जूर हें के इन उनावीन को अगर इप्तिसारन भी लिखता हूं तो अब तक ये किताब “मो’मिन की वफात” जितनी ज्जामत की हामिल है इस से भी जाईद ज्जामत सिर्फ मुन्दरज्जे बाला उनावीन की होती है. नतीजतन किताब तकरीबन अेक हज़ार सफ़हात पर मुश्तमिल हो जाये और इस की तबाअत में काफ़ी तापीर होगी, लिहाज़ा मर्कजे अेहले सुन्नत भरकाते रज़ा के मुज्लिस ओलोमा व मुहिब्बीन से तबाहलअे खयाल करने के बाद और उन के आ’ला व मुफ़ीद मशवरो के बाद ये तय किया के यहां तक के मज्जामीन पर “मो’मिन की वफात” किताब को पूरी कर के शाअेअ कर दी जाये और बक्या मुन्दरज्जे बाला उन्वानात अेक अलग और मुस्तकिल किताब की शकल में शाअे किये जायें और उस किताब का नाम

“મૌત કે બાદ ક્યા ?” રખા જાએ. કારેઈને કિરામ બ નઝરે અફવ હમારે ઈસ ફૈસ્લે કો શર્ફે કુબૂલિયત સે નવાઝ કર મમ્નૂન વ મશ્કૂર ફરમાએં ઔર રાકિમુલ હુરૂફ હકીર વ ફકીર, સરાપા તક્સીર કે હક મેં દુઆ ફરમાએં કે અલ્લાહ તઆલા અપને હબીબે આ'ઝમ વ અકરમ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહિ વસલ્લમ કે તુફૈલ ઝિયાદા સે ઝિયાદા દીની વ ઈલ્મી કાવિશ કરને કી તૌફીકે રફીક અતા ફરમાએ.

આમીન બજાહે સૈયદિલ મુર્સલીન
અલૈહ અફઝલુસ્સલાતિ વત્તસ્સલીમ.

૨૮ શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ
૧૪૨૫ હિ.
મુતાબિક :
બ રોઝ ઈદ દો શમ્બા
૩, ઓક્ટબર ૨૦૦૫ ઈ.

ખૈર અંદેશ,

“भो’मिन की वझात” किताब में जिन किताबों के उवाले नकल किये गये हैं, उन किताबों के और मुसन्निफ़ीन के नाम का लिस्ट

मसालिह व मसालिह

मुसन्निफ़ की सने वझात	मुसन्निफ़, मुअलिफ़ का नाम	किताब का नाम	सिरीयल n.
१२००	علامه سيد مرتضى زبيدي	اتحاف السادة المفتيين	1
१३६०	امام احمد رضا محقق بريلوى	اهلاك الوهابيين على توهين قبور المسلمين	2
१३६०	امام احمد رضا محقق بريلوى	ايدان الاجر فى اذان القبر	3
१८०२	حافظ شهاب الدين احمد بن على ابن حجر عسقلانى	الاصابة فى تمييز الصحابه	4
१०६९	علامه حسن بن عمار بن على شرنبلالى	امداد الفتح	5
९२३	علامه شهاب الدين احمد بن محمد المصرى القسطلانى	ارشاد السارى شرح البخارى	6
१००२	شيخ محقق عبدالحق محدث دهلوى	اشعة اللمعات شرح مشكوة	7
९६०	علامه احمد بن سليمان بن كمال باشا	الاصلاح للوقايه	8
१२२०	ملك العلماء بحر العلوم عبدالعلى لكهنوى	اركان اربعة	9

10	الاحسان بترتيب صحيح ابن حبان	امير علاء الدين على بن ملىان فارسي	هـ٧٣٩
11	بهار شريعت (اردو)	صدر الشريعة علامه امجد على اعظمي	هـ١٣٦٧
12	البحر الرائق	امام شيخ زين الدين بن ابراهيم بن نجيم	هـ٩٧٠
13	بذل الجوائز على الدعاء بعد صلاة الجنائز	امام احمد رضا محقق بريلوي	هـ١٣٤٠
14	بريق المنار بشموع المزار	امام احمد رضا محقق بريلوي	هـ١٣٤٠
15	البحر الزخار المعروف بمسند البيزار	امام احمد بن عمرو بن عبد الخالق عتيكي بزار	هـ٢٩٢
16	بناية شرح هداية	امام بدر الدين ابو محمد عيسي	هـ٨٥٥
17	بدائع الصنائع	ملك العلماء علاء الدين ابو بكر بن مسعود كاساني	هـ٥٨٧
18	برهان شرح المواهب	علامه ابراهيم بن موسى طرابلسي	هـ٩٢٢
19	الترغيب والترهيب	حافظ زكي الدين عبدالعظيم عبد القوي منذري	هـ٦٥٦
20	تاريخ بغداد	علامه محمد بن راشد البغدادي	نا معلوم

21	تنوير الابصار	علامه شمس الدين محمد بن عبدالله غزى تمر تاشى	هـ ١٠٠٤
22	تفسير خزائن العرفان (اردو)	علامه سيد نعيم الدين مراد آبادى	هـ ١٣٦٧
23	تاريخ اصفهان	امام ابو نعيم احمد بن عبدالله اصفهانى	هـ ٤٣٠
24	تفسير ابن كثير	حافظ ابو الفداء عماد الدين ابن كثير	هـ ٧٧٤
25	تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق	امام فخر الدين ابو محمد عثمان بن على زيلعى	هـ ٧٤٣
26	تلخيص الادلة	امام زاهد صفاء	نامعلوم
27	تفسير جلالين شريف	امام جلال الدين سيوطى و جلال الدين محلى	هـ ٩١١
28	التجنيس	علامه برهان على ابو بكر مرغينانى	هـ ٥٩٣
29	تحفة اثنا عشرية	شاه عبدالعزير محمد رشيد دهلوى	هـ ١٢٣٩
31	جامع الصغير	امام جلال الدين سيوطى	هـ ٩١١
31	جامع الترمذى	امام ابو عيسى محمد بن عيسى ترمذى	هـ ٢٧٩
32	جامع المضمرة شرح قدورى	علامه محقق امام ابو يوسف بن عمر	نامعلوم

33	جامع الرموز شرح نقاية	علامه امام شمس الدين محمد خراسانى قهستاني	هـ ٩٦٢
34	جوهره نيرة شرح مختصر قدورى	ابوبكر بن على بن محمد الحداد اليمنى	هـ ٨٠٠
35	جامع الاحاديث	مولانا محمد حنيف خان رضوى	بقيد حيات
36	جواهر الاخلاطى	امام برهان الدين ابراهيم بن ابوبكر اخلاطى	نامعلوم
37	جامع البحار	علامه شمس الدين محمد بن عبدالله غزى تمر تاشى	هـ ١٠٠٤
38	الحرف الحسن فى الكتابة على الكفن	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠
39	حلية الاولياء	امام ابو نعيم احمد بن عبدالله اصفهانى	هـ ٤٣٠
40	حديقه نديه شرح طريقه محمديه	علامه امام عبدالغنى بن اسماعيل بن عبدالغنى نابلسى	هـ ١١٤٣
41	حاشيه مراقى الفلاح	علامه ابو سعود	نامعلوم
42	حاشيه الطحطاوى على مراقى الفلاح	علامه احمد بن محمد طحطاوى	هـ ١٢٣١
43	حلية المجلى شرح منية المصلى	امام محمد بن محمد بن اميرالحاج حلبى	هـ ٨٧٩

44	حسن التوسل في زيارت افضل الرسل	علامه عبدالقادر فاكهي مكي	نامعلوم
45	حاشيه الشبلى على تبیین الحقائق	علامه شهاب الدين احمد شبلى	نامعلوم
46	خزانة المفتيين	علامه حسين بن محمد صنعاني سميقي	هـ٧٤٠
47	خزانة الروايات	علامه محقق سيد محمد امين ابن عابدين شامي	هـ١٢٥٢
48	خلاصة الوفاء في اخبار دارالمصطفى	علامه سيد نور الدين على بن احمد سمهودي	هـ٩١١
49	خلاصة الفتاوى	علامه طاهر بن عبدالرشيد بخاري حنفي	نامعلوم
50	دلائل النبوة (لبيهي)	حافظ ابوبكر احمد بن حسين بيهي	هـ٤٥٨
51	درمختار شرح تنوير الابصار	خاتم المحققين علامه محمد بن على حصكفي دمشقي	هـ١٠٨٨
52	الدر المنثور (للسيوطي)	امام علامه جلال الدين سيوطي	هـ٩١١
53	ذخيرة العقبي	امام علامه يوسف بن جنيد چلبي	هـ٩٠٥

54	رد المحتار شرح درمختار المعروف به فتاوى شامى	سيد محمد امين ابن عابدين شامى	هـ ١٢٥٢
55	زاد الآخرة (٤ مجلد)	مولا عبدالسلام بدايونى، خليفه اچھے ميان مارهروى	هـ ١٢٥٢
56	زاد المعاد	علامه شمس الدين ابو عبدالله محمد بن ابوبكر	هـ ٧٥١
57	السنن للنسائى	حافظ ابو عبدالرحمان احمد بن شعيب خراسانى	هـ ٣٠٣
58	سنن ابوداؤد	حافظ سليمان بن اشعث بن شداد سجستانى	هـ ٢٧٥
59	السنن الكبرى (للبیهقى)	امام ابوبكر احمد بن حسين بيهقى	هـ ٤٥٨
60	سنن ابن ماجه	ابو عبدالله محمد بن يزيد قزوینى	هـ ٢٧٣
61	سنن دار قطنى	امام على بن عمر دار قطنى	هـ ٢٨٥
62	السراج الوهاج	ابوبكر بن على بن محمد حداد يمنى	هـ ٨٠٠
63	شرح الصدور بشرح حال الموتى والقبور (اردو ترجمہ)	امام جلال الدين سيوطى	هـ ٩١١
64	شرح الكنز للملا مسكين	علامه معين الهروى المعروف به محمد ملا مسكين	هـ ٩٥٤

هـ ٣٢١	امام ابو جعفر طحاوى	شرح معانى الآثار العمروف به طحاوى شريف	65
هـ ١١٢٢	علامه محمد عبدالباقي زرقانى	شرح الزرقانى على موطأ امام مالك	66
هـ ٤٥٨	ابوبكر احمد بن حسين بن على بيهقى	شعب الايمان (بيهقى)	67
هـ ٤٣٠	حافظ ابو نعيم احمد بن عبدالله اصفهانى	شعب الايمان (لابى نعيم)	68
هـ ٩٣٢	امام عبدالعلى برجندى	شرح النقاية برجندى	69
هـ ١٠٦٩	عبدالله حسن بن عمار بن على شربلالى	شربلا لية على الدرد	70
هـ ١١٢٢	علامه محمد عبدالباقي زرقانى	شرح الزرقانى على المواهب	71
هـ ٢٦١	امام ابوالحسين مسلم بن حجاج قشيرى	صحيح مسلم	72
هـ ٢٥٦	امام ابو عبدالله محمد بن اسماعيل بخارى	صحيح البخارى	73
هـ ٩٥٦	علامه ابراهيم بن محمد حلبى	صغيرى	74
هـ ٣٥٣	ابن سکن سعيد بن عثمان	صحيح ابن سکن	75

76	طحطاوى على مراقى الفلاح	سيد العلماء علامه سيد امام احمد مصرى طحطاوى	هـ ١٣٠٢
77	الطبقات الكبرى لابن سعد	امام محمد بن سعد	هـ ٢٣٠
78	طوالع النور فى حكم السراج على القبور	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠
79	العطايا النبوية فى الفتاوى الرضوية (عربى - اردو)	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠
80	عهد المشائخ	فخر العلماء علامه شيخ عبدالوهاب بن احمد شعرانى	هـ ٩٧٣
81	العلل المتناهية (لابن جوزى)	علامه ابوالفرج عبدالرحمن بن على جوزى	هـ ٥٩٧
82	عناية شرح هداية	امام محقق اكمل الدين محمد بن محمود بابرتى	هـ ٧٨٦
83	عمدة القارى شرح البخارى	علامه امام بدر الدين ابو محمد محمود بن احمد عينى	هـ ٨٥٥
84	غنية المستملى شرح منية المصلى	امام محمد ابراهيم بن محمد الكلبى	هـ ٩٥٦
85	غايه شرح هدايه	امام الفقهاء علامه قاضى مصرى سروجى	هـ ٧١٠

۵۱۱۶۱	ملانظام الدين	فتاوى هندية المعروف به فتاوى عالمگیری	86
نامعلوم	مولوی فیروز الدین	فیروز اللغات (اردو)	87
۵۸۵۲	امام احمد بن علی بن حجر مکی عسقلانی	فتاوى كبرى	88
۵۸۲۷	علامه محمد شهاب الدين بن بزاز کردری	فتاوى بزازیه علی هامش فتاوى هنديه	89
۵۶۱۹	امام ظهیر الدین ابو بکر محمد بن احمد مرغینانی	فتاوى ظهيرية	90
۱۴۰۲ھ	تاجدار اہل سنت حضور مفتی اعظم ہند مصطفیٰ رضا خان	فتاوى مصطفىويه (اردو)	91
۵۱۴۲۲	حضرت علامہ مفتی جلال الدین احمد امچری	فتاوى فیض الرسول (اردو)	92
۵۸۵۲	امام شهاب الدين احمد بن علی بن حجر عسقلانی	فتح الباری بشرح صحيح البخاری	93
۵۵۳۶	امام صدر الشہید حسام الدین عمر بن عبدالعزیز	فتاوى كبرى	94
۵۵۹۲	علامہ قاضی فخر الدین حسن بن منصور	فتاوى قاضی خان	95

96	فتح القدير	محقق على الاطلاق علامه كمال الدين محمد بن همام مكى	هـ ٨٦١
97	الفرج بعد الشدة	ابوبكر بن ابوالدنيا	نا معلوم
98	فيض عام	شاه عبدالعزيز محدث دهلوى	هـ ١٢٣٩
99	فتاوى ولو الجيه	علامه عبدالرشيد بن ابو حنيفه	هـ ٥٤٠
100	فتاوى غزى تمرتاشى	امام شمس الدين محمد بن عبدالله غزى تمرتاشى	هـ ١٠٠٤
101	القرآن الكريم	كلام الله تعالى	
102	القنيه	امام نجم الدين مختار بن محمد الزاهدى	هـ ٦٥٨
103	قدورى	امام ابو الحسين احمد بن محمد بن جعفر قدورى	هـ ٤٢٨
104	كنز الايمان فى ترجمة القرآن	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠
105	الكوكبة الشهابية فى كفريات ابى الوهابية (اردو)	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠
106	كافى شرح وافى	امام حافظ الدين علامه نسفى	هـ ٤٢٧
107	كنز العمال (للمتقى)	علامه على متقى بن حسام هندى برهان پورى	هـ ٩٧٥
108	كتاب الآثار	امام محمد بن حسن شيبانى	هـ ١٨٩

109	كتاب الاستيعاب فى معرفة الاصحاب	امام ابو عمر يوسف بن عبد البر	هـ ٤٥٣
110	الكامل (لابن عدى)	امام ابو احمد عبدالله بن عدى	هـ ٣٦٥
111	كشف الغمة عن جميع الأمة	علامه عبدالوهاب شعرانى مصرى	هـ ٩٧٣
112	كشف النور عن اصحاب القبور	علامه عبدالغنى بن اسماعيل بن عبدالغنى نابلسى	هـ ١١٤٣
113	لمعات التنقيح شرح مشكوة المصابيح	شيخ محقق عبدالحق محدث دهلوى	هـ ١٠٥٢
114	مسند احمد بن حنبل	امام احمد بن حنبل	هـ ٢٤١
115	مشكوة المصابيح	شيخ ولى الدين تبريزى	هـ ٧٤٢
116	معجم كبير (للطبرانى)	حافظ ابوالقاسم سليمان بن احمد ايوب لخمى طبرانى	هـ ٣٦٠
117	معجم اوسط (للطبرانى)	حافظ ابوالقاسم سليمان بن احمد ايوب لخمى طبرانى	هـ ٣٦٠
118	معجم صغير (للطبرانى)	حافظ ابوالقاسم سليمان بن احمد ايوب لخمى طبرانى	هـ ٣٦٠
119	مجمع الانهر فى شرح ملتقى البحر	شيخ عبدالدين محمد بن سليمان	هـ ١٠٧٨

120	المستدرك (لحاكم)	امام ابو عبدالله محمد بن عبدالله حاكم نيشاپورى	هـ ٤٠٥
121	مصنف عبدالرزاق	ابوبكر عبدالرزاق بن همام صنعاني	هـ ٢١١
122	مرقاة شرح مشكوة	امام على بن سلطان محمد هروى قارى مكى المعروف به ملا على قارى	هـ ١٠١٤
123	مختصر تاريخ دمشق (لابن عساكر)	حافظ ابوالقاسم على بن حسين شافعى ابن عساكر	هـ ٥٧١
124	معرفة الصحابة	علامه شهر دار بن شيرويه الديلمى	هـ ٨٥٨
125	مجمع الزوائد (للهيثمى)	حافظ نور الدين على بن ابوبكر هيثمى	هـ ٨٠٧
126	موت كالمزه (اردو)	عالم فقري	بقيدحيات
127	مرأة المناجيج شرح مشكوة المصابيح	حكيم الامت مفتى احمد يار خان نعيمى	هـ ١٣٧٦
128	الموضوعات (لابن جوزى)	علامه ابو الفرج عبدالرحمن بن على جوزى	هـ ٥٩٧
129	مسند ابو يعلى	حافظ أحمد بن على التميمى	هـ ٣٠٧
130	المنة الممتازة فى دعوات الجنائز	امام احمد رضا محقق بريلوى	هـ ١٣٤٠

٥٨٥٢	امام شهاب الدين احمد بن على بن حجر عسقلانى	المطالب العالیه (لابن حجر)	131
٥٢٣٥	امام ابوبكر عبدالله بن محمد احمد نسفى	مصنف ابن ابى شيبه	132
٥٤٨٣	امام شمس الأمه محمد بن احمد سرخسى	المبسوط (شرح الكافى)	133
بقيديات	علامه عبدالرزاق بھتر الوى	موت كا منظر (اردو)	134
٥١٠٦٩	علامه حسن بن عمار بن على شرنبلالى	مراقى الفلاح	135
٥٩٨١	علامه محمد طاهر صديقى	مجمع بحار الانوار	136
٥١٠٥٢	شيخ محقق عبدالحق محدث دهلوى	مدارج النبوت (فارسى)	137
٥٧١٠	امام حافظ الدين عبدالله بن احمد نسفى	المستصفى	138
٥١٢٥٢	علامه محقق محمد امين بن عابدين شامى	منحة الخالق	139
٥٩٥٦	امام ابراهيم بن محمد حلبى حنفى	مستخلص الحقائق	140
٥٢٥٥	امام عبدالله بن محمد بن على حكيم ترمذى	نوادير الاصول فى معرفة اخبار الرسول	141

٥٧٢٦	امام عبدالله يوسف زيلعى	نصب الراية فى تخريج احاديث الهداية	142
٥١٤٢٠	فقيه الهند علامه مفتى محمد شريف الحق امجدى	نزهة القارى شرح صحيح البخارى	143
٥١٣٤٠	امام احمد رضا محقق بريلوى	النبى الحى جز عن تكرر صلاة الجماعة (اردو)	144
٥١٠٠٥	فخر العلماء علامه عمر بن نجيم مصرى	نهر الفائق	145
٥١٠٦٩	علامه حسن بن عمار بن على شربلالى	نور الايضاح	146
٥٧٤٥	امام صدر الدين عبدالله بن مسعود	نقاية مختصر الوقاية	147
٥٩١١	علامه نور الدين على بن احمد سمهودى	وفاء الوفاء	148
٥٧١٠	امام حافظ الدين عبدالله بن احمد نسفى	الوافى فى الفروع	149
٥٦٧٣	علامه محمد بن صدر الشريعة	الوقاية	150
٥٥٩٣	برهان الدين على بن ابو بكر مرغينانى	الهداية فى شرح البداهة	151
٥١٣٤٠	امام احمد رضا محقق بريلوى	الهادى الحاجب عن جنازة الغائب (اردو)	152

એક એવું ઐતિહાસિક સત્ય કે જે દંભ ના પડદાને
ચીરી ને વાસ્તવિકતા ના દર્શન કરાવે છે

વહાબી - દેવબંદી અને તબલીગી
વર્ગની ભારત પ્રત્યેની ગદારી ની
દાસ્તાન અને આંતકવાદ નો
બે-નિકાબ ચહેરો ....

ભારત

ના

દોસ્ત

અને

દુશ્મન

લેખક

મુનાઝિરે એહલે સુન્નત, માહિરે રઝવિયાત

અલ્લામા અબ્દુસ્સત્તાર હમદાની

“મસ્રૂફ” (બરકાતી-નૂરી)

© પ્રકાશક ©

મરકઝે એહલે સુન્નત બરકાતે-રઝા

ઈમામ અહમદ રઝા રોડ, પોરબંદર (ગુજરાત)

હદીયો રૂ. ૪૦/-

- વહાબી પંથની સ્થાપના ના મૂળ માં અંગ્રજોની મુખ્ય ભુમિકા.
- વહાબી પંથ ના સ્થાપક મોલ્વી મુહમ્મદ ઈબને અબ્દુલ વહાબ નજદી ની શરાબ-સૂંદરી પ્રત્યે ની લાલસા.
- વહાબી પંથ ફેલાવવા માં ઝુલ્મો-સિતમ નો લેવા માં આવેલો આશરો.
- આ હકીકત સચોટ હવાલાઓ અને પુરાવા દ્વારા પુરવારિત.
- જેના વાંચન થી લાગણીશીલ મુસ્લિમોની આંખો અવશ્ય ભીની થઈ જશે.

વહાબી ફિત્નાનો ઇતિહાસ

લેખક

મુનાઝિરે એહલે સુન્નત, માહિરે રઝવિયાત

અલ્લામા અબ્દુસ્સતાર હમદાની

“મરકૂફ” (બરકાતી-નૂરી)

© પ્રકાશક ©

મરકૂફે એહલે સુન્નત બરકાતે-રઝા

ઈમામ અહમદ રઝા રોડ, પોરબંદર (ગુજરાત)

હૈયો રૂ. 30/-

એક અદ્વિતીય કિતાબ

★ એહલે ઇલ્મ લોકોનું એક મતે અભિપ્રાય છે કે નમાઝ ના વિષય ઉપર આટલી સરળ ભાષા માં અને વિસ્તૃત માહિતી થી સરભર કિતાબ ભાગ્યે જ જોવા માં આવે છે.

★ નમાઝ ના વિષય ઉપર એવી સરળ કિતાબ જે આલિમોં અને ઇમામો માટે પણ માર્ગદર્શક પુસ્તક થઈ છે.

★ ઉર્દુ, હિન્દી, અંગ્રેજી, અને ગુજરાતી ભાષા માં જેના અત્યાર સુધી અઠાર (૧૮) એડીશન પ્રગટ થઈ ચુક્યા છે.

દરેક સુન્ની મુસ્લિમ ના ઘર માં આ કિતાબ નું હોવું અતિ આવશ્યક છે.

મો'મિન કી નમાઝ (ગુજરાતી)

લેખક

મુનાઝિરે એહલે સુન્નત, માહિરે રઝવિયાત

અલ્લામા અબ્દુસ્સત્તાર હમદાની

“મસ્કૂ” (બરકાતી-નૂરી)

© પ્રકાશક ©

મસ્કૂ એહલે સુન્નત બરકાતે-રઝા

ઈમામ અહમદ રઝા રોડ, પોરબંદર (ગુજરાત)

